

Slovenska četa v Palestini in Egiptu*

Po morju v Grčijo

Po kapitulaciji Grčije v drugi svetovni vojni se je glavnina italijanskih vojaških enot iz Albanije premestila v Grčijo in na njene otoke; med njimi je bil največji Samos, ki mu Turki pravijo Sisam. Najožji del morskega preliva med Turčijo in otokom Samosom znaša kak kilometer. Vsi grški otoki so tako prišli pod italijansko oblast, medtem ko je dvanajst otokov, bolj znanih pod skupnim imenom Dodekanez, bilo pod italijansko upravo že od leta 1912. Na njih so Italijani zdaj svoje posadke samo še okrepili; to velja zlasti za otoke Rodos, Kos in Leros, kjer je imela svojo bazo in štab vojna mornarica.⁸⁵

Na otoku Samosu je imela svoj štab pehotna divizija »Cuneo« s 7. in 8. polkom, s 27. topniškim polkom in z drugimi pomožnimi enotami, medtem ko je bila na otokih Rodos, Leros in Kos razmeščena divizija »Regina« z 9. in 10. pehotnim polkom, s prištavnimi divizijskimi enotami ter z letalstvom. Razen teh enot sta bili na Samosu in Rodosu še po ena divizija črnosrajčnikov.

Ko je Italija leta 1938 začela mobilizirati, je klicala pod orožje tudi primorske Slovence in istrske Hrvate; prihajali so najprej na sedeže matičnih enot, od tod pa so jih pošiljali na bojne položaje po Sredozemlju in v Afriko. Tako je imela divizija »Cuneo« matični sedež blizu Milana, divizija »Regina« pa v Barletti pri Bariju. Po krajših vajah so pripadniki teh enot potem nadomeščali izgube divizij na raznih frontah.

Tako je bila leta 1941 mobilizirana tudi skupina primorskih Slovencev in poslana v matične enote divizije »Cuneo« pri Milanu. Od tod so jih poslali na vaje v Canzo blizu Coma. Po krajših vajah je enota junija 1941 odpoto-

* Avtor Janko Hrast, v sodelovanju s Francem Bizjakom in Edvardom Severjem.

⁸⁵ V tem sestavku je opisano narodnoosvobodilno gibanje in delovanje primorskih Slovencev na grških egejskih otokih in Dodekanezu ter njihova bojna pot prek Srednjega vzhoda v domovino.

vala v Bari, kjer so jo vkrcali na ladje za Grčijo. Še predtem so vse Slovence temeljito izprašali o vseh okoliščinah v zvezi z njihovim življenjem v domačem kraju, kakor tudi o vseh sorodstvenih vezeh doma in v Jugoslaviji. Ker so se bali, da bi Slovenci, če bi jih poslali v Grčijo po kopnem, na poti skozi Jugoslavijo pobegnili, so tudi to skupino poslali tja po morju. Med njimi so bili Ludvik Antončič, Franc Bizjak*, Jože Figel, Alojz Janežič, Jože Jerič, Medvešek, Stanko Pulec, Edvard Sever, Ivan Sluga in Jakob Simčič (ta je zaradi malarije umrl na Samosu). Junija 1941 so jih vkrcali v Bariju; od tod je ladja odpelovala v Patras in nadaljevala pot do mesta Mesolongi, kjer je bila glavnina 27. topniškega polka divizije »Cuneo«, ki se je pred tem prebela iz Albanije.

V Mesolongiju so ostali deset dni, kar pa je zadoščalo, da je večina izmed njih zbolela za malarijo, ki so jo prenašali skoraj do konca vojne. Iz Mesolongija so, potem ko so se vkrcale štiri topniške baterije, odpotovali z dvema grškima tovornima ladjama, ki sta opravljali prevoz med grškimi otoki. Sredi julija 1941 so z več ali manj sreče prispeli na otok Samos.

Leto dni pozneje je enako pot napravila druga skupina primorskih Slovencev; v njej so bili Ivan Brus, Franc Černigoj, Oskar Glešič, Viktor Jakomin, Jože Šinigoj, Avgust Volk, Bratko Žižmund in drugi.

Lakota in gorje

Življenje prebivalcev na otoku Samos je bilo dokaj siromašno in težko. Domačini so pridelovali tobak, olje, vino in suho grozdje. Italijani so vse, kar se je dalo, odpeljali, za plačilo pa obljubili, da bodo otočanom dajali v zameno boljšo hrano in različne druge potrebščine. V resnici pa je tedaj divizija pripeljala hrane samo za tri mesece. Večina italijanskih plovil, ki so dovažala hrano in drugo na otok Samos, je postala žrtev grške podmornice, ki je delovala blizu otoka. Njen komandant je bil domačin s Samosa, tako da mu je ušla le redkokatera ladja. Posledice so se kmalu pokazale: na otoku je zavladalo veliko pomanjkanje vsega, nastopila je lakota. Domačini so si pomagali z ribarjenjem, hkrati pa so križarjenja ob obali izkoriščali, da so bežali v Turčijo, ki jim je kot nevtralna država dajala azil. Ko so Italijani to opazili, so prepovedali vsako gibanje po morju, da otok ne bi ostal brez domačinov.

Prva skupina primorskih Slovencev se je izkrcala v pristanišču Vati, glavnem mestu otoka; bili so v topniški skupini, ki so jo razmestili na sredini hriba nad mestom. Po krajšem bivanju v tem kraju se je Franc Bizjak, doma iz Postojne, zelo zaveden Slovenec in pripravljen na odločen boj proti italijanskemu okupatorju, spoznal z italijanskim vojakom Aurelijem Fedelijem, doma iz Aquile (Abruzzi), ki je bil član KP Italije. Le-ta je Bizjaku pripovedoval o dogodkih na frontah, o napredovanju sovjetskih armad, o osvobajanju zatiranih narodov, tudi primorskih Slovencev v Julijski kra-

jini. Fedeli je redno prihajal k Bizjaku, ko je ta prestajal težko malarijo in revmatično mrzlico ter ga moralno spodbujal.

Prvi stiki z ELAS: spomladi 1942

V takem medsebojnem zaupanju je spomladi 1942 Fedeli omenil Bizjaku, da obstajajo grške narodnoosvobodilne enote ELAS, ki da delujejo tudi na otoku Samos. Povedal mu je, da je povezan z vodstvom ELAS na otoku in ga vprašal, ali bi bil pripravljen sodelovati. Bizjak je brez pomislekov privolil v sodelovanje, čeprav je bil zaradi bolezni hudo izčrpan.

Že naslednje dni ga je Fedeli povezal s Karatanasisom, enim izmed članov vodstva ELAS na otoku. Karatanasis mu je dal ustrezna navodila, ta so bila zelo preprosta, a natančna: treba je pomagati rodoljubom, članom ELAS na otoku, z orožjem, s hrano, obutvijo in obleko iz italijanskih skladišč, jim dajati potrebne podatke o premikih sovražnikovih čet, natančno opisati vse vojaške objekte na otoku, kot npr. postojanke topov, skladišč streliva in blaga ter številčno stanje enot in sedeže štabov. Hkrati je treba sabotirati in okupatorski vojski onemogočiti, da bi uspešno uporabljala svojo vojaško premoč, zlasti v bojih proti osvobodilnemu gibanju na otoku.

Zaradi pomanjkanja hrane in drugih težav na otoku je bil štab ELAS mnenja, da bi bilo napačno, če bi vsi primorski Slovenci pobegnili iz svojih enot in se priključili ELAS. Bolj koristno bi bilo, da primorski Slovenci strogo konspirativno delujejo v obstoječih italijanskih enotah, v njih zbirajo potrebna sredstva in hrano ter jih po tajnih poteh izročajo v roke borcem ELAS. Pri tem je potrebna seveda velika previdnost, pa tudi zaupanje do gibanja grškega ljudstva, ki se prav tako kot primorski Slovenci bori za svojo svobodo.

Tako se je Franc Bizjak prvi povezal z organizacijo ELAS po Karatanasisu; od njega je med drugim zvedel, da vso organizacijo na otoku vodita komandanta Zafir in Bafo. Bizjak, ki se je doma izučil za čevljarja, je kot delavec v vojaški čevljarški delavnici začel zbirati obutev, usnje, obleko in podobno. Drugo blago (milo in pod.) so mu začeli prinašati Ludvik Antončič, Franc Breclj, Ivan Brus, Franc Černigoj, Jože Figel, Oskar Glešič, Alojz Janežič, Jože Jerič, Medvešček, Jakob Simčič, Jože Šinigoj, Avgust Volk, Bratko Žižmond in drugi. Stanko Pulec, Stane Rustja, Alojz Stanič, Viktor Vodopivec in še nekateri drugi pa so bili povezani z Ivanom Slugo, ki je skupaj z Bizjakom skrbel, da je blago prihajalo na pravo mesto. Dogovorjeno je bilo, da bodo navedeni tovariši v skladiščih prevzemali blago na reverze, izdane na njihova imena; dejansko pa je odhajalo v roke ELAS.

Zbrano pomoč je prevzemal Karatanasis, ki je imel v bližini nekaj obdelovalnega polja, kamor je prihajal z oslom. Osel je nosil dve kozji koži –

mehova, v katerih naj bi bilo domače vino, v resnici pa je bilo vino samo v enem; v drugem je bilo razno blago za borce ELAS. Vse je bilo dobro zamišljeno, tako da nikomur ni prišlo na misel, da v kozjih mehovich ni vino, kot je običaj pri domačinih na otoku.

Strelivo in dragoceni podatki za grške partizane

Najvažnejše in najpotrebnejše je bilo za borce ELAS strelivo. Za njegovo dobavo je bil zadolžen Edvard Sever iz Postojne. Po prihodu na otok Samos se je leta 1941 prostovoljno javil na mesto skladiščnika streliva; tega dela so se namreč otepali, ker je bilo nevarno. Izredna priložnost se mu je ponudila spomladi 1942, ko sta v pristanišče Mitilene na otoku Samos srečno pripluli dve ladji, polni streliva. Bilo ga je toliko, da ni moglo v ustrezno skladišče; razmestiti so ga morali na vse mogoče strani, stalo je v kupih tudi kar na prostem, zato je bil pregled porabe streliva onemogočen. Edvard Sever je imel proste roke, tesno je bil povezan s sovaščanom Bizjakom in po njem je strelivo na veliko odhajalo v roke borcev ELAS, zlasti še dinamit, po katerem so najbolj povpraševali.

Česar pa primorski Slovenci niso dajali grškemu osvobodilnemu gibanju v blagu, so mu dajali v obliki potrebnih informacij o premikih čet, hajkah in »rastrellamentih«, o položaju italijanskih enot in njihovih štabov. Tako je na primer spomladi 1942 Bizjak na zahtevo štaba ELAS izročil natančne podatke o razmestitvah štabov največjih enot okoli glavnega mesta Vati; kmalu zatem se je na odprtem morju pred otokom Samos pojavila grška podmornica pod vodstvom domačega kapitana in izstrelila na objekte nad mestom Vati dvanajst granat.

V zimi 1942–1943 so primorski fantje začeli dobivati iz Jugoslavije vesti o NOG, o enotah NOV in o osvobojenem ozemlju. Začeli so tuhtati, kako bi s pomočjo ELAS pobegnili z otoka, po najkrajši poti prišli v Jugoslavijo in se priključili jugoslovanski osvobodilni vojski. Bizjak je te želje sporočil Karatanasisu, ki jih je posredoval komandantom Zafiru in Bafuju; ta dva sta obljubila, da bosta željam in načrtu pomagala, brž ko se bo ponudila ugodna priložnost. Obljubila sta tudi pomoč pri prenašanju in zbiranju podatkov o stanju na bojiščih v Jugoslaviji.

Spomladi 1943 je Fedeli sporočil Bizjaku, da mora čimprej v mesto Vati, kjer naj bi se srečal z dvema članoma ELAS zaradi nujnih obvestil. Sestali so se v neki gostilni; tu sta ga člana ELAS obvestila, da je izdan in da se mora takoj umakniti v ilegalo. Povedala sta mu tudi ime izdajalca. Skupaj so se odpravili v točilnico, kjer so za točilniško mizo našli tri moške; dva so likvidirali, tretjemu pa se je posrečilo pobegniti.

Vrnili so se na dogovorjeno mesto, kamor bi morale priti pet ljudi, prišli pa so samo štirje. Takoj so se odločili, da poiščejo petega; res so ga našli:

ranjen je padel v trimetrski prepad. Pri njegovem reševanju pa je nekdo, ki se je bil prej izmuznil iz točilnice, obvestil Italijane; patrolje so obkolile Bizjaka in njegove spremljevalce. Začelo se je zasliševanje; Bizjaku in drugim so grozili, da bodo obsojeni na smrt. Vendar niso ničesar priznali in zadeva se je vlekla toliko časa, da je medtem 25. julija 1943 fašistični režim padel.

Osumljence so pripeljali pred vojaškega tožilca in jih nazadnje izpustili na svobodo. Bizjak je zaradi hudih posledic malarije moral v bolnišnico. A že po nekaj dneh je prejel obvestilo, naj se javi v Vati, na dogovorjeni naslov, kjer da bo dobil nadaljnja obvestila. Odšel je iz bolnišnice in prišel na določeno mesto, kjer je ostal nekaj dni. Tu se je seznanil s komandantom Bafom in mu izrazil željo, da bi ostal pri borceh ELAS. A znova so poudarili pomembnost tega, da ostane v italijanski vojaški enoti in zbira informacijsko gradivo, še posebej o italijanski protiletalski obrambi, ker da pričakuje izkrcanje zavezniških čet.

Po vrnitvi v enoto je Bizjak seznanil tovariše s pogovori z ELAS; skupaj so nadaljevali delo vse do kapitulacije Italije. Še pred tem jim je Karatanasis sporočil, da se Angleži pogajajo s štabom divizije »Cuneo« o skupnem boju za obrambo otoka Samos pred Nemci. Po kapitulaciji Italije so prišle na otok brigada grških padalcev, dve brigadi Indijcev in brigada britanskega topništva. Vsa divizija »Cuneo« je prišla pod britansko poveljstvo.

Skupni boji proti Nemcem Kmalu po kapitulaciji Italije je Bizjak na nekem sestanku zaprosil Karatanasisa, naj štabu ELAS na otoku znova posreduje željo primorskih Slovencev, ki so še vedno v italijanski vojski, da želijo oditi v domovino in stopiti v NOV Jugoslavije, saj že od leta 1942 sodelujejo z ELAS za svobodo. Čez nekaj dni je Karatanasis obvestil Bizjaka, da so člani štaba ELAS sporočili njihove želje Angležem. Ti so obljubili, da jim bodo omogočili vstop v NOVJ, brž ko bodo razmere to dopuščale, zdaj pa naj se borijo skupaj z vsemi drugimi proti skupnemu sovražniku.

Angleži tega svojega stališča niso spremenili. Vsi primorski fantje na otoku so se do 20. novembra 1943 skupaj z italijanskimi in zavezniškimi enotami borili proti Nemcem; ti so vsak dan huje naskakovali otok Samos, ki se je zadnji boril proti nemški zasedbi, medtem ko so povsod drugod Italijani že kapitulirali ali pa se med boji vdali.

Odnos Angležev do naprednih osvobodilnih gibanj, ki niso bila pod njihovim pokroviteljstvom, je bolj ali manj znan. Z obljubami so borce za svobodo mesece in leta zadrževali v raznih taboriščih. Tako so ravnali tudi z borci ELAS na otoku Samos, ki niso bili deležni pričakovane zavezniške pomoči; sami so se na partizanski način, v manjših skupinah borili proti

Nemcem. Zato je bilo tudi zaman pričakovati, da bi posredovanje vodstva ELAS pri Angležih prineslo primorskim Slovincem kakšno izboljšanje položaja ali ločitev od italijanske vojske, še manj pa vključitev v NOVJ. Takšno angleško ravnanje se je pozneje še stopnjevalo, zlasti na Srednjem vzhodu, kjer so na vse mogoče načine poskušali okrepiti jugoslovansko kraljevo vojsko. Prav skupina primorskih Slovencev na Srednjem vzhodu je to bridko okusila.

Rešitev: z otoka Samos v Turčijo

Potem ko so Nemci brez posebnih težav podjarmili vse Egejske otoke in pogasili redke samoiniciativne upore, razen na Lerosu, kjer so naleteli na močnejši in organiziran odpor, ki je trajal dalj časa, so vse svoje sile vrgli proti otoku Samosu. Tu so se boji zavlekli tja do 20. novembra 1943. Angleži pa so takrat verjetno ocenili, da otok Samos nima takega strateškega pomena, da bi ga morali obdržati za vsako ceno. Enotam so ukazali, naj se umaknejo, kakor vedo in znajo.

Najprej so se umaknili Angleži na svoje vojne ladje in podmornice, potem pa drugi prebivalci otoka in vsa divizija »Cuneo«. Množica ljudi je navalila na najožji del kanala med otokom Samos in turško obalo, ki je širok kakih 900 metrov. Ljudje so se prebijali čez preliv na različne načine, s sodi, na splavih in deskah. Prve dni je vse to potekalo podnevi, toda čez čas so se pojavili hitri vojaški čolni nemške mornarice in po kanalu kosili vse, kar jim je prišlo pred cevi.

Proti koncu so Nemci besno divjali na otoku. Pred odhodom so italijanske enote uničile svoje topove in zažgale skladišča. Nemci so italijanske častnike, ki so jim prišli v roke, ustrelili, kakor tudi vsakogar, ki so ga našli z orožjem. Polovica divizije je ostala na otoku, ker ni imela plovnih sredstev, približno polovica pa se jih je rešila z begom v Turčijo. Najdrznejši in najvztrajnejši so celó preplavali morski prekop med otokom in turško obalo; med njimi je bil tudi Edvard Sever.⁸⁶

Sever je 19. novembra 1943 pribežal na obalo Samosa, in ker ni našel nič priročnega za plovbo, se je slekel in skočil v morje. Najprej je uspešno plaval proti sredini prekopa, toda tam je naletel na nasprotni morski tok, ki ga je začel zanašati. Potem ko je vse moči in spretnosti vložil v plavanje, je končno dosegel turško obalo, a precéj kilometrov severno od predvidenega kraja.

Nekateri so bežali prek morskega prekopa ponoči, drugi so se tega lotili šele čez mesec dni, tako tudi Oskar Glešič iz Črnič. Mnogi so v morju izgubili življenje, ko so se skušali rešiti v Turčijo.

⁸⁶ Edvard Sever, Spomini na odhod v partizane (rkp. v PAK).

Turške oblasti so begunce namestile v zasilnem taborišču Skalanovi. V tem času se je zvedelo, da je del divizije »Cuneo«, ki se je rešil z begom v Turčijo, pristopil k zaveznikom v vlogi sobojevnika (cobelligerante). Ker pa bi s tem primorski Slovenci morali ostati v italijanskih enotah, so se začeli upirati; poiskali so stike z angleškim polkovnikom za zvezo z divizijo. S pomočjo tolmača so mu razložili, da so Slovenci, mu povedali, kako so bili vpoklicani v italijansko vojsko in kako že od leta 1942 dalje sodelujejo z ELAS v boju za svobodo; zaprosili so ga, naj bi jim pomagal oditi v Jugoslavijo in vstopiti v NOVJ. A pod nobenim pogojem niso več pripravljeni biti vključeni v italijanske enote. Angleški polkovnik je obljubil, da jim bo vse ugodeno, brž ko pridejo na ozemlje, ki je pod britanskim nadzorstvom, tj. na Srednji vzhod.

Prek Sirije v El Burej pri Gazi

Čez nekaj dni so se naši primorski Slovenci skupaj z drugimi, v živinskih vagonih, prepeljali skozi Turčijo in Sirijo. V mestu Halep so bili nekaj dni v karanteni; tu so jih dobro očistili, razkužili in cepili, nato pa so jih prek Bejruta in Haife poslali naprej v Palestino.

Namestili so jih v velikanskem taborišču v kraju El Burej pri Gazi, kjer so se zbirale zavezniške čete z vsega sveta. Sèm so prihajali vojaki iz bojov na libijski fronti na oddih, z raznih posebnih urjenj ali na obnavljanje enot s svežimi močmi. Tu so bili borci vseh vrst in vseh ras, od črncev iz Kenije pa do Indijcev, Novozelandcev in Avstralcev. V enem izmed predelov taborišča so nastanili ostanke divizije »Cuneo«, kot nove italijanske sobojevnike na strani zaveznikov. Njim pa so bili še naprej pridruženi tudi primorski fantje, ki so zaman čakali, da bi se uresničile obljube angleških oficirjev.

Na otoku Samosu so po krajšem ali daljšem sodelovanju z borci ELAS prišli v Palestino primorski Slovenci Ludvik Antončič, Franc Bizjak, Franc Breclj, Ivan Brus, Alojz Bunc, Antun Cerovac, Franc Černigoj, Oskar Glešič, Gabrijel Grmek, Viktor Jakomin, Rožar Jakončič, Alojz Janežič, Jože Jerič, Anton Likar, Adolf Mervič, Milan Pavšič, Stanko Pulec, Alfred Rijavec, Stanko Rustja, Edvard Sever, Maks Skrt, Ivan Sluga, Alojz Sulič, Jože Šinigoj, Viktor Vodopivec, Avgust Volk, Bratislav Žižmund in morda še nekateri. Vsi so bili prej v 27. topniškem polku ali pa v 7. oziroma 8. polku pehotne divizije.⁸⁷

⁸⁷ V knjigi »Iz Afrike v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije« (avtor Albert Klun), ki je izšla leta 1978 pri založbi Partizanska knjiga v Ljubljani, je v poglavju z naslovom »Z Dodekaneza v Afriko« opisana tudi usoda letnika 1923 v Grčiji.

Primorski fantje na Dodekanezu

Dodekanez, skupino otokov v Južnih Sporadih v Egejskem morju, h katerim ponavadi prištevajo tudi otok Rodos, sestavlja dvanajst večjih in mnogo manjših otokov s skupno površino 2680 km²; na njih živi zdaj nekaj nad 125 000 prebivalcev, pretežno Grkov.

Dodekanez je Italija zasedla 5. maja 1912, po končani vojni s Turčijo na libijskih tleh; najpomembnejši otoki so Astipálaia, Kálimnos, Karpáthos, Kasos, Khalke, Kos, Leros, Lipsó, Nísoros, Pátmos, Syme in Tilos.

Po drugi svetovni vojni so bili otoki z mirovno pogodbo z dne 10. februarja 1947 dodeljeni Grčiji.

Glavno mesto Dodekaneza je Rodos, na istoimenskem otoku; je precéj hribovit, s površino 1460 km² in največjo vzpetino Ataira (1215) m. Poglaviti dohodek dajeta prebivalcem Rodosa poljedelstvo in živinoreja.

Italijanska vojaška okupacija Grčije in njenih otokov ni prinesla na njih kakih bistvenih sprememb, razen te, da so se vojaške posadke okrepile. Upravno-administrativno središče je bilo mesto Rodos s približno 30 000 prebivalci. Tu je imel sedež guverner, nazadnje admiral Inigo Campioni.

Italija je še posebno okrepila svoje posadke na Dodekanezu. Prek luke Pirej v zahodni Grčiji so na otoke pošiljali okrepitve in zamenjave vojaštva v posameznih posadkah. Obramba Rodosa je bila zaupana pehotni diviziji »Regina«, ki je imela matični sedež v Barletti pri Bariju v Italiji. Na otoku je bilo okoli 30 000 italijanskih vojakov; razen divizije so bile tu še topniške skupine 35, 36, 55 in 56, inženirske enote, letalstvo, mornarica in drugo vojaško osebje. Otok Leros je bil glavna mornariška baza, s približno 8000 mornarji in z drugimi rodovi vojske. Bazo je vodil admiral Mascherpa, ki so ga pozneje Nemci v Italiji ustrelili.

Obramba Rodosa je bila v rokah generala Arnalda Forgiera. Poleti 1943 se je na otok premestila nemška udarna divizija »Sturmdivision Rhodos« s približno 100 tanki pod poveljstvom generala Ulricha Kleemanna. Nemški general je dejansko prevzel obrambo otoka. Temu se guverner, admiral Campioni, ni znal upreti, kljub italijanski vojaški premoči. Enajstega septembra 1943 se je moral vdati Nemcem brez bojov, čeprav so se posamezne posadke na otoku bile pripravljene bojevati. Mnoge italijanske enote so se takrat tudi spopadle z Nemci in na pobudo posameznih poveljnikov imele hude boje.

Po kapitulaciji Italije so Nemci prešli v ofenzivo; Italijani so se precej upirali v krajih Jannadi, Calato in Vati. Hudi boji so potekali pri obrambi letališča, dokler niso Nemci začeli uporabljati letalstva ter uničili tudi italijanske topniške postojanke na hribih Paradiso, Fileremo in Calitea.

40 000 Italijanov se vda 5000 Nemcem

Nekajdnevni boji proti Nemcem so potekali posamično in izključno na pobudo poveljnikov nekaterih enot. Glede bojnih načrtov

med enotami ni bilo nobene povezave. Vojaško poveljstvo na otoku je bilo zbegano in neodločno. Čakalo je na navodila iz Rima, ki pa jih verjetno ni bilo, saj so bili tudi tam presenečeni nad hitro vrstečimi se dogodki. Vse to so Nemci spretno izkoristili.

Od 8. do 11. septembra 1943 so v mestu Rodos potekala pogajanja med italijanskim poveljstvom, ki ga je vodil admiral Campioni, in nemškim generalom Kleemannom. Admiral Campioni se je nazadnje 11. septembra 1943 popoldne, v odprtem avtomobilu z veliko belo zastavo odpeljal skozi mesto v nemški štab, kjer je sramotno podpisal vdajo Nemcem. Močno branjeno in oboroženo mesto Rodos se ni spustilo v boj proti Nemcem. Skoraj 40 000 italijanskih vojakov vseh rodov se je moralo vdati približno 5000 Nemcem, in sicer zaradi neodločnosti vodilnega vojaškega kadra.

Nemcem je v Egejskem morju septembra 1943 primanjkovalo plovnih objektov; zato so jih Italijani v začetku lahko zadržali daleč od posameznih otokov. Angleži so lahko ponekod izkrcali svoje okrepitve, tako na primer 16. septembra 1943 na otokih Samos, Leros (kjer se je združila vsa italijanska vojna mornarica), Kos, Kastellorizo, malo zatem pa še v Levihti, Astipaliju in Kalimnosu.

Toda vse te britanske okrepitve so bile bolj simbolične in niso mogle biti posebno učinkovite, saj niso imele v bližini letalskih oporišč. Nasprotno pa so Nemci, po tem ko so s protinapadom, ki so ga izvedle letalske sile z Rodosa, v treh dneh obvladali Rodos in njegovo letališče, 30. oktobra 1943 zavzele otok Kos, 12. novembra 1943 otok Leros; tu se je italijanska garnizija najodločneje upirala Nemcem, ki so utrpeli tudi znatne izgube, vendar pa 23. novembra 1943 končno zavzeli zadnjo postojanko, otok Samos. S tem je bila nemška ofenziva na Egejske otoke končana.

Začela se je kalvarija italijanskih vojakov, izmed katerih večina ni hotela sodelovati z Nemci. Vsi, ki se niso mogli vkrcati na plovna sredstva, so zadnjega dne, 11. septembra 1943, pobegnili z Rodosa v 17 morskih milj oddaljeno Turčijo. Le malo Italijanov, to so bili zlasti črnosrajčniki, je stopilo na nemško stran; veliko večino italijanskih vojakov pa so prek Grčije poslali v ujetništvo v Nemčijo. General Kleemann je dal pobiti najmanj 90 oficirjev in vojakov.

Na zasilne tovorne in potniške ladje so Nemci vkrcavali italijanske vojake kakor živino, čez dopustno nosilnost, in jih z otokov pošiljali v Pirej. Le količjak razburkano morje je povzročalo brodolome, da so se ladje potapljale, napadalo pa jih je tudi angleško letalstvo. Pri tem je utonilo

najmanj 4000 italijanskih ujetnikov, med njimi tudi nekaj Slovencev, tako po vsej verjetnosti podporočnik Jože Miklavčič, doma iz Livka pri Kobaridu, Jakob Žele iz Stare cerkve pri Kočevju in drugi.

Tudi z Rodosa je pot vodila v domovino

Na otoku Rodosu je bilo med približno 30 000 italijanskimi vojaki tudi nekaj pri-morskih Slovencev; raztreseni so bili po vsem otoku in med seboj zelo šibko povezani. Iz Pireja sta v marcu 1943 med drugim prišla na otok tudi pehotna podporočnika Janko Hrast* iz Tolmina in Jože Miklavčič iz Livka. Hrast je bil dodeljen obrambi luke mesta Rodos, Miklavčiča pa so odredili v Katavio, v skrajni, zahodni del otoka. Do septembra 1943 sta se samo enkrat srečala, pa še to zgolj po naključju.

V mestu Rodos do kapitulacije Italije skoraj ni bilo zaznati zunanjih znamenj organiziranega odporniškega gibanja; le-to je delovalo v najstrožji tajnosti in je bilo zavoljo tega tujcem še težje dosegljivo. Hrast je šele konec poletja 1943 prišel v zvezo z grškimi ribiči, domoljubi v luki Rodos, ki so pripravljali beg v Turčijo. To je bilo kak teden dni pred kapitulacijo Italije. Vzdušje je bilo dokaj napeto. Ko je bilo 8. septembra 1943 po radiu objavljeno premirje, je med vojaki zavladalo napopisno veselje. Objemali so se, peli, metali kape v zrak in kričali: »Andiamo a casa!«.

Hrast je imel postojanko v utrdbi luke Rodos, kjer je poveljeval 40 vojakom, ki so opravljali stražo proti morebitnemu britanskemu napadu z morja ali iz zraka. Na dvorišču utrdbe je četo postavil v vrsto in vojake opozoril na nevarnosti, ki jih je pričakovati od Nemcev. Vsi skupaj so že kak mesec dni prej videli, kako se je v luki izkrcalo precēj nemških tankov, ki so skupaj s četami korakali po glavni ulici mesta ob obrežju vse do letališča.

Očitno je bila velika večina vojakov proti sodelovanju z Nemci in njihova edina želja je bila, da se vrnejo domov. Od 8. septembra 1943 dalje so bili vsi v pripravljenosti; tri dni so čakali na navodila. Nihče ni vedel nič zanesljivega. Daleč zunaj mesta je bilo slišati topovske strele, mesto pa je bilo docela mirno; le tu in tam je prišlo do manjših prask. Tako je bilo vse do 11. septembra 1943. Tega dne se je, kot že omenjeno, peljal guverner otoka admiral Campioni v odprtem avtomobilu z veliko belo zastavo in se vdal nemškemu generalu Ulrichu Kleemannu. Toda brž ko je vdajna skupina admirala šla mimo luke, so vanjo začeli trumoma prihajati grški rodoljubi; odvezali so čolne in vsakovrstna druga plovila ter se začeli pripravljati na beg v Turčijo. Tam je bilo tudi precēj pripadnikov italijanske vojske, oficirjev in vojakov.

Hrast je takoj zbral četo, vojakom razložil razmere in jim povedal, da je z Grki domenjen za pobeg v Turčijo. Pozval je vse, naj se mu pridružijo, dokler je še čas. Nato je stopil k poveljniku luške utrdbe, kapetanu, ki je

bil doma nekje iz Kalabrije, mu izjavil, da odreka pokorščino in da bo pobegnil v Turčijo. Poveljnika je to presenetilo, kajti naklonjen je bil fašističnemu režimu in bil tudi simpatizer Nemcev. Hrastu je zagrozil s pištolo, češ da ga bo ustrelil, če bo zapustil postojanko.

Hrast se je tiho umaknil. V svojem šotoru ob utrdbi pa je vzel pištolo ter skupaj z dvema vojakoma iz čete skrivaj zbežal v luko, oddaljeno kakih 500 metrov. Videl je Grke, ki so se s čolnom že odmaknili za kak meter od obale; pognal se je, skočil na njihovo jadrnico in se pridružil grškim rodoljubom. Potem so zapluli proti odprtemu morju.

Medtem se je iz guvernerjeve palače oglasila 20 mm strojnica, ki je obvladovala luko in odprto morje. Na jadrnici je bilo kakih dvajset ljudi. Na srečo pa je tega dne pihal na odprtem morju močan veter v smeri Turčije; njeno obalo so že videli pred seboj.

S spretnim krmarjenjem je jadrnica kmalu prišla na odprto morje, kjer je v jadra ujela krepak veter. Kljub ognju 20 mm strojnice z obale se je uspešno oddaljevala; vmes jo je sicer zadel rafal, toda ranjen je bil le en sam. Grki pa so hitro poskrbeli, da so luknjo v jadrnici zamašili. Po nekajurnem jadrnanju je jadrnica proti večeru naletela nekaj milj od turške obale na močan nasprotni veter, kar ji je otežilo napredovanje. Toda nazadnje so ob petih zjutraj le pristali v turški luki Marmaris.

Z vseh plovil se je tisto noč izkrcalo v tej luki nekaj sto Grkov in Italijanov. Ob zori je turška policija vse begunce z otoka postavila v vrste in jim najprej pobrala vse orožje. Še istega dne so vojake napotili peš proti glavnemu mestu Aydin, oficirje pa naložili na tovornjake in jih odpeljali v isto smer. Petnajstega septembra 1943 so vse begunce z vlakom odpeljali v kraj Konya, v sredini Turčije, od tod pa jih s tovornjaki premestili v kraj Beyshehir, kjer so ostali do 20. novembra 1943.

V Beyshehiru je Hrast začel takoj zbirati sorojake, primorske Slovence. Najprej se je povezal z Janezom Vončino iz Lokovca, z bivšim narednikom Karlom Miličem iz Repentabra pri Trstu in z Ludvikom Bremcem iz Lokve. Oficirjem so dali takoj na voljo domači tisk v francoskem jeziku; Hrast je že prve dni naletel v časopisu »La Turquie« na sliko maršala Tita ter na članek o partizanskih uspehih in osvobojenih predelih v Jugoslaviji. To je bila njegova prva informacija o delovanju partizanov v Jugoslaviji in o Titu. Bila je podlaga za organiziranje partizanskega gibanja med interniranci-primorskimi Slovenci na turškem ozemlju.

Skupina je naraščala. Povezali so se z bivšimi pripadniki italijanske mornarice in letalstva, interniranimi v Beyshehiru. Tu je bilo dosti Kraševcev, Tržacanov, Istranov in Dalmatincev. Med njimi se spominjajo Franca Kljuna iz Trsta, Matije Vladoviča iz Zadra, Ivana Čalića, Venčeslava Trčona, Franca Udoviča, Franca Valčiča in drugih. Začeli so se povezovati, hkrati pa se že pripravljati za vstop v partizansko vojsko. Naleteli so na dejavno

skupino milanskih delavcev, stekli so številni pogovori, polni načrtov o priključitvi k osvobodilnim gibanjem.

V taborišču je bila tudi skupina Bolgarov, ki so pobegnili iz svoje domovine, ker se niso hoteli boriti na strani Nemcev. Med njimi je bil neki Ivanov, ki se je prek Hrasta prav tako povezal z našimi primorskimi fanti.

»Hočemo v NOV Jugoslavije!«

Navdihnjena s takimi mislimi se je skupina primorskih Slovencev začela upirati poveljstvu taborišča in vse bolj odkrito nastopati z zahtevo, da jo odpošljejo v Jugoslavijo, v vrste NOV. Hrastu so sodeboroci nadeli ime »Timo«, skrajšano iz »Timošenko«, ker je imel veliko brado in brke; pod tem imenom so ga poznali v taborišču in ga hkrati šteli za vodjo slovenske skupine.

Dvajsetega novembra 1943 so vse taborišče preselili iz Beyshehira v kraj Tefenni, v pričakovanju, da bodo zavezniki dosegli pri nevtralni turški vladi njihov odhod na Srednji vzhod in vključitev v posamezne narodne osvobodilne enote na strani zaveznikov. V tem upanju je Hrast skupaj z grškim oficirjem Nikom Rallisom iz Aten organiziral pobeg iz taborišča; načrtoval je odhod na otok Kastellorizo, ki je bil na jugu Turčije in v rokah zaveznikov.

Po dveh dneh bega proti jugu, čez težko prehodne hribe, pa so ju opazili in začeli zasledovati domačini, ki so za vsako prijavo o beguncih iz taborišč dobili nagrado. Utrujena in sestradena sta se begunca vrnila v taborišče. To je bilo 27. in 28. novembra 1943.

V palestinsko Gazo

Sedemindvajsetega februarja 1944 so taborišče v Tefenni izpraznili in internirance z vlakom odpeljali v Sirijo. Po večjih zastojih je kompozicija 7. marca 1944 prispela v Halep, kjer so jih razmestili v turški vojašnici nad mestom. V tamkajšnji karanteni so jih tudi temeljito razkužili; pokončevanje turških uši in uničevanje taboriščne navlake je trajalo vse do 12. marca 1944.

Preoblečena v britanske obleke je skupina nadaljevala pot proti jugu, skozi kraje Hama, Homs, Tripoli, Bejrut, Haifa, Tel Aviv, pa vse do Gaze. Tu so izstopili iz vlaka, od tod pa so jih s tovornjaki prepeljali v zavezniško taborišče 226 Camp Neusereit-El Burej, le nekaj kilometrov oddaljeno od Gaze.

Razmeščeni v skupne šotore po 30 ljudi, so se primorski Slovenci takoj ločili od italijanskih vojakov in zasedli svoj šotor. Že po dveh dneh so dobili stike s primorskimi Slovenci z otoka Samos, ki so se takoj pridružili skupini

z Rodosa, tako da so sestavili četo s 35 ljudmi. Pridružili so se jim tudi nekateri drugi rojaki, tako Salvo Mozetič iz Bukovice in Petar Roce iz Pulja; slednji je obvladal angleški jezik, poznal razmere v Palestini in Egiptu, ter se je takoj opredelil za Titovo Jugoslavijo. Petindvajsetega marca 1944 sta s Hrastom pobegnili iz taborišča v El Bureju in obiskala jugoslovansko kraljevsko taborišče severno od Gaze; tam sta zaprosila za pomoč pri vključitvi v Titovo vojsko.

Sprejel ju je major Rijavec, po rodu primorski Slovenec iz Trnovega pri Gorici, ki je bil poveljnik taborišča. Opisal jima je položaj jugoslovanske kraljevske vojske na Srednjem vzhodu in povedal, da v Titovo partizansko vojsko najbrž ne moreta oditi, preden ne pride do sporazuma Tito-Šubašić. Obljubil pa je, da bo naše ljudi prišel obiskat in da jim bo pomagal po svojih močeh.

**Pridružijo se primorski
Slovenci – letalci
in mornarji ter
istrski Hrvati**

Medtem se je skupini pridružila še skupina primorskih Slovencev – letalcev in mornarjev, pa tudi nekaj istrskih Hrvatov. Na polnili so šotor poleg Hrastove skupine, njihovo vodstvo pa je prevzel Rudolf Fisher iz

Trsta, mornariški narednik. Sestavili so popis članov skupine, v kateri so bili: Miklavž Bajka, Ivan Bajlo, Matevž Bravdica, Dominik Busanič, Anton Čalič, Hilarij Dal Zot, Egid Damijanič, Alojz Danev, Ranko Draščič, Rudolf Fisher, Rinald Gagjeta, Ivan Iljaš, Ivan Karčič, Franc Kljun, Marijan Kralj, Ivan Krmec, Paskvalin Laković, Anton Morin, Dominik Muskardin, Venčeslav Pavlina, Bruno Perentin, Karel Piščanc, Maks Senjan, Karel Skiljan, Matija Šoblič, Venčeslav Trčon, Franc Udovič, Vjekoslav Uzmjani, Franc Valčič, Liber Veljak, Orest Veselica in Mate Vladović.

V tem času se je Hrastova skupina organizirala in opremila šotor z zastavami. Jugoslovansko zastavo je prinesel oficir kraljevske vojske, poročnik Dekleva iz Postojne, Edvard Sever pa je nanjo prišil rdečo zvezdo. Sami so si napravili titovke in nanje prišili rdeče zvezde, na rokave pa napise »Yugoslavia«.

Vsak večer je skupina nastopala pred šotorom z domačimi pesmimi; to pa po poveljstvu taborišča ni ugajalo, zlasti ne italijanskim oficirjem, saj so zavezniki šteli ta del taborišča za »tabor italijanskih sobojevnikov«. Vendar pa si kljub temu nihče ni upal prestopiti praga tega šotora, kajti skupina v njem je bila pripravljena na vse.

Desetega in 16. aprila 1944 je skupino obiskala delegacija kraljevih oficirjev: najprej poročnika Dekleva in Gregorič, za njima pa še kapetan Miran Rybar in major Rijavec. Skupaj s Hrastom so se najavili poveljniku ta-

borišča, britanskemu generalu-brigadirju. Predložili so mu prošnjo za vključitev v partizanski odred, delujoč ob Sueškem prekopu. Vendar so dobili glede vključitve v Titovo vojsko le nedoločne obljube, medtem ko bi bili v kraljevsko vojsko takoj sprejeti. Toda v kraljevsko vojsko ni hotel nihče.

V tem času je večja skupina italijanskih oficirjev odpotovala v Italijo. Še pred tem pa so na zbor vseh oficirjev izrecno povabili Hrasta; javno so ga degradirali zaradi njegovega delovanja za NOG Jugoslavije.

Zadnjikrat je Hrast šel z Rocetom v kraljevsko taborišče v Gederu 8. maja 1944. Britanskemu generalu je pojasnil položaj Primorcev v El Bureju ter ponovno prosil za pomoč in posredovanje njegovega štaba za odhod v partizanski odred ob Sueškem prekopu. Toda general je napovedal, da bo italijanska vojska, ki je prišla z Egejskih otokov, odšla s skupino primorskih Slovencev vred, v Egipt; tam naj bi naši fantje, ločeni od Italijanov, čakali na odhod v Jugoslavijo.

Štirinajstega maja 1944 popoldne so italijanske enote in skupina primorskih Slovencev odpotovale iz El Bureja v Gazo, od tod pa z vlakom v Egipt. Naslednjega dne so prestopile Sueški prekop in se ustavile v Ismajliji, od koder so s tovornjaki nadaljevale pot v Tel el Kebir.

Takoj po prihodu se je Hrast javil na raport odgovornemu britanskemu oficirju, povedal, kaj jim je bilo obljubljeno, in ponovil zahtevo primorskih Slovencev, da hočejo na svoje. Toda pogovor je bil brezuspešen.

Za en dan zamudila odhod tankovske brigade!

Tedaj je skupina naših fantov bila blizu Sueškega prekopa. Hrast in Roce sta poskušala na vsak način priti v stik s partizanskim odredom, ki se je uril ob prekopu. Devetnajstega maja 1944 sta se pri poveljstvu taborišča prostovoljno javila za nakladanje raznega blaga v glavnih skladiščih pri Ismajliji. Skupaj s kenijskimi vojaki sta se odpeljala na tovornjaku, vendar sta stražarja opazila njuno namero in poostrila kontrolo, tako da nista mogla pobegniti.

Naslednjega dne sta se znova odpravila na pot; ko se je tovornjak ustavil pri skladišču na glavni cesti ob Sueškem prekopu, se jima je le posrečilo pobegniti. Oblečena sta bila v angleško uniformo s titovko in napisom »Yugoslavia«, zato nihče ni dvomil v njuno »pristnost«. Vzdolž ceste sta stopala na vojaške tovornjake in vsi vozniki, zlasti grški, so radi volje ustavljali in prevažali oba »štoparja« po njunih željah.

S takšno vožnjo na odprtem tovornjaku sta po kakih 50 km poti proti jugu naletela ob prekopu na naselje Gineifa in na obcestno tablo, ki je označevala taborišče Jugoslovanskega partizanskega odreda (tankovsko brigado). Zaustavila sta tovornjak in stopila v taborišče v upanju, da bosta v

njem naletela na primorske rojake. Razočarana pa sta našla prazno taborišče in v njem le britanskega oficirja za zvezo, ki jima je pojasnil, da je 1. jugoslovanska partizanska tankovska brigada istega jutra odpotovala v Port Said, kjer se bo vkrcala za Jugoslavijo.

Oficirju sta razložila položaj skupine primorskih Slovencev v Tel el Kebirju. Prijazno je poslušal podatke, si zapisal njuni imeni in kraj taborišča ter obljubil, da bo vse posredoval štabu v Kairu. Hrastu in Rocetu ni preostalo drugega, kot da se vrneta v taborišče in še naprej čakata. Samo za en dan sta zamudila izredno priložnost, da bi odšla v domovino!

Popoldne sta se vrnila v taborišče v Tel el Kebir in poročala članom skupine o svojih doživetjih in ugotovitvah. Dejstvo, da jim niso omogočili, da bi se pridružili partizanski enoti, ki se je urila v bližini, tj. v Gineifi, je primorsko četo tolikanj razburilo, da so se sporazumno odločili, da se uprejo britanskemu poveljstvu taborišča; dvignili bodo jugoslovansko trobojnico z zvezdo na svoj šotor in se ne bodo vdali, dokler jim ne bodo ugodili. Vse je bilo v kratkem pripravljeno; še isto popoldne je nad šotorom vihrala jugoslovanska zastava z zvezdo, v splošno začudenje sosednih italijanskih skupin.

Hrast se je javil na raport k britanskemu štabnemu oficirju, drugi pa so bili ob šotoru v pripravljenosti in so čakali na Hrastovo vrnitev in njegove novice. Čakanje ni bilo zaman. Pogovor med Hrastom in oficirjem je bil zelo razburljiv, ker je Hrast odločno vztrajal, da morajo četo dodeliti partizanski enoti ob prekopu. Anglež pa je grozil, da bo dal vse zapreti. To se je pozneje res tudi zgodilo.

Za kazen:

Vsi v Criminal camp!

Hrasta so zaprli v poseben šotor, kjer sta ga dva Italijana zahrbtno pretepla do nezvesti. Medtem so Angleži poklicali druge člane skupine in jih poskušali prepričati, naj se pokorijo in ostanejo v vrstah italijanske vojske. Računali so s tem, da se bodo Slovenci pomirili, ker so jim odpeljali vodjo. Naleteli pa so na še hujši odpor. Vseh trideset mož se je odločno izreklo za vstop v NOVJ.

Hrasta so naslednjega dne pod stražo odpeljali v bližnji t. i. Criminal camp št. 305, v katerem je že bilo nekaj tisoč nemških in italijanskih vojnih ujetnikov, najbolj zagrizenih in tudi nevarnih (zato tudi ime Criminal camp). Taborišče je bilo razdeljeno na približno 40 oddelkov, v vsakem pa je bilo po nekaj sto ujetnikov. Med temi je bil oddelek protifašistov, ki so jih imeli Angleži prav tako za nevarne; vanj so zaprli tudi Hrasta in Roceta.

Ni trajalo dolgo, ko so za Hrastom, 1. junija 1944, pripeljali v taborišče še druge pripadnike njegove čete. Hrast je tu srečal še druge primorske Slovence; to so bili: Alojz Bunc, Ante Cerovac, Gabrijel Grmek, Viktor Jako-

Janko Hrast, komandir Slovenske partizanske čete v Palestini in Egiptu, in komandir spremljevalne čete 4. bataljona 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«; slikan leta 1946

min, Anton Likar, Milan Pavšič, Alfred Rijavec in Maks Skrt. Zadnji so prišli v taborišče (10. junija 1944) še Ludvik Antončič, Franc Bizjak, Franc Brecelj, Ludvik Bremec, Ivan Brus, Franc Črnigoj, Alojz Janežič, Jože Jerič, Edvard Sever, Jože Šinigoj, Franc Tomažič, Avgust Volk in Janez Vončina.

Vsi so bili zaprti v oddelku št. 24 Criminal campa št. 305 v Tel el Kebiru, vseh pa je bilo okoli trideset.

Drugi – mornarji in letalci, Tržačani in Istrani, niso sodelovali ob opisanem nastopu čete, ko se je uprla; niso hoteli tvegati trenutne »svobode«. Ostali so v enotah italijanskih »sobojevnikov« in bili kmalu nato tudi reparirani. Izkrcali so se v Tarantu in šele tam so se nekateri odločili za NOVJ; pobegnili so v Bari in odšli v Jugoslavijo. V domovino so tako prišli celó dosti prej kot tista četa s Samosa, ki se je na vso moč borila za vstop v NOVJ, a je spričo nenaklonjene politike zaveznikov obtičala v kazenskem taborišču v Tel el Kebiru.

Čas od 21. maja 1944 do izpustitve primorske čete iz Criminal campa št. 305, do česar je prišlo šele 18. decembra 1944, je bil en sam neprekinjen boj za čimprejšnji odhod v enote NOVJ. Hrast je vsak mesec vlagal prošnje na britanski štab taborišča, in sicer po naredniku Bradleyu na kapetana Eltona, ter zahteval izpustitev. Vsi odgovori so bili enaki: »Potrpite še malo, vaš zadeva se rešuje. Boste že obveščeni . . .«

Življenje v kazenskem taborišču seveda ni bilo prijetno. V oddelku 20 je bilo tudi kakih dvesto Italijanov, ki so primorske Slovence gledali po-

strani; večkrat je kazalo, da jih bodo ponoči napadli. Zato je bil slovenski šotor vedno v pripravljenosti; fantje so poskrbeli tudi za razno hladno orožje, če bi prišlo do napada. Skupina je bila tako čvrsta in enotna, da bi vsak v njej dal življenje za tovariša; in tega so se vsi drugi v taborišču zavedali.

V kuhinji oddelka so bili zaposleni trije naši fantje: Viktor Jakomin, Milan Pavšič in Alfred Rijavec. Vsako jutro so iz oddelka šli v glavno skladišče po hrano; tam so se srečevali z »ekonomi« iz drugih oddelkov. Vmes so bili seveda tudi fašisti v črnih srajcah in esesovci v svojih uniformah. Tu je nekajkrat prišlo do pretepov; tudi naši trije možje so se na skrivaj oborožili s kuhinjskimi noži in so odločno branili zvezdo na titovkah.

Vsak večer se je po vsem taborišču razlegala slovenska pesem, ki je bila tudi njihovo najmočnejše orožje. Iz drugih oddelkov pa je bilo slišati naci-fašistične pesmi in vzklíkanje njihovim kolovodjem; vendar je slovenska pesem prevladovala, saj je bil pevski zbor zelo dobro uglašen.

Zgled vsem v taborišču

Četa je z angleškim spremstvom večkrat šla na prostovoljno delo v Camouflage workshop 305. Na čelu kolone so nosili Titovo trobojnico, peli pa so slovenske koračnice; ko so šli mimo nacifašističnih oddelkov, so ti od besa metali nanje razne predmete. Toda četa je bila zgled čvrste discipline in neustrašnosti. Celó Angleži so se o primorskih Slovencih večkrat pohvalno izrazili.

Avgusta 1944 so v taborišče pripeljali grške mornarje, ki so se uprli na ladjah v Aleksandriji; zaprli so jih v oddelek, ležeč prav nasproti oddelka, v katerem je bila primorska četa. Vsak dan so peli grške partizanske pesmi in vzklíkali grškemu osvobodilnemu gibanju. Že po nekaj dneh je prišlo do stikov med grško skupino in primorsko četo: naši so v trdo kepo peska vložili listič s podatki o primorskih Slovencih in jo vrgli v grški oddelek. Kmalu se je tam pojavil napis »Zito Tito« (Živel Tito!) in zveza je bila vzpostavljena.

V taborišče so prihajali vedno novi ujetniki, včasih so bili vmes tudi primorski Slovenci; ko so slišali slovensko petje in če so bili dodeljeni v sosedne oddelke, so bili takoj ob mreži. Spoznavali so se in, če se je le dalo, skušali pritegniti vsakega. Tako se je Hrast v septembru 1944 povezal s skupino štajerskih Slovencev, ki je bila v sosednjem oddelku. Stopil je k njim, jim povedal, kdo in od kod je, kakšne cilje ima in kakšne načrte goji primorska četa. Kmalu so sestavili seznam imen: Valentin Čas, Leopold Dolinšek, Boris Gabron, Karel Ketiš, Štefan Kotnik, Ivan Kovačič, Franc Lah, Franc Marovt, Franc Moučnik, Jože Ozmec, Karel Štelcer, Jože Vivod in Ivan Žvikard. Bili so nasilno odpeljani v nemško vojsko; potem so jih zajeli zavezniki in jih poslali v ujetništvo v Egipt.

Turška vojašnica v Halepu (Sirija), v kateri sta bili skupina Janka Hrasta in skupina primorskih Slovencev, ki je prišla z otoka Samos; v vojašnici so leta 1944 prebili po teden dni, v katerem so bili na poti v Palestino v karanteni

Nekateri izmed članov čete primorskih Slovencev so imeli v Egiptu sorodnike. Tako je na primer Salvo Mozetič imel sestro v Kairu; tudi na ta način so poskušali priti v zvezo s partizanskim vodstvom v Kairu. Prejemali so slovenski list »Bazovica«, povezani pa so bili s kapetanom Miranom Rybarjem. Slutili so, da se v Kairu le nekaj pripravlja v njihov prid; toda nič ni bilo jasnega.

Oktober 1944 je prišel v oddelek britanski kapetan Elton in namignil, da se bo s četo v kratkem »nekaj uredilo«. Res sta 6. novembra 1944 prišla angleški poročnik Maquire in Ivan Učenikov iz Kaira. Povedala sta, da pripravljajo odhod čete v NOVJ in da je treba predtem popisati vse prostovoljce. Seveda je bilo to takoj opravljeno. Vsakdo je izpolnil svojo polo in podpisal, da prostovoljno in na lastno odgovornost vstopa v NOVJ. Toda spet je bilo treba čakati mesec.

V tem času so že vsi Štajerci in Korošci iz sosednih oddelkov odpotovali, to pa je pripadnike primorske čete še bolj vznemirilo. Hrast je znova pisal vodstvu taborišča; odgovoril mu je poročnik Maquire, češ da je zdaj vse v redu. Končno, 17. decembra 1944, so na zahtevo poveljstva taborišča ponovno predložili seznam z imeni članov čete. Sledilo je obvestilo, naj se četa naslednjega dne pripravi za odhod.

In res je 18. decembra 1944 ob 14. uri, po sedmih mesecih ujetništva, le nastopil trenutek osvoboditve. Veselje je bilo nepopisno. Ob 20. uri se je četa vkrcala na vlak in skupaj s ciprskimi Grki odpotovala v Palestino. Devetnajstega decembra 1944 dopoldne je prišla v Qastino v Palestini, kjer je

imel taborišče zadnji partizanski ešalon na Srednjem vzhodu. Oficirji v taborišču: Miladinović, Špicer, Knez in Marijanović so naše fante lepo sprejeli.

Končno na svobodnih domačih tleh

Po nekajdnevnem počitku in vajah z orožjem se je ešalon odpravil iz Qastine na pot v Port Said; tja je prišel 28. decembra 1944.

Nato se je vkrcal na ladjo »Bergen fjord«, ki je takrat sprejela 2000 mož vseh narodnosti. Po treh dneh vožnje je ladja zaplula v Taranto in 31. decembra 1944 v večernih urah ustavila stroje. Primorski Slovenci so nekaj dni ostali v Tarantu, 6. januarja 1945 pa so se s tovornjaki odpravili na pot v partizanski tabor v Gravino.

Desetega januarja 1945 je ešalon skupaj z 278 rojaki odpotoval v Bari. Od tod so nadaljevali pot v Manfredonio, kjer so se 11. januarja 1945 ob 3. uri zjutraj vkrcali na ladjo; še isti dan so ob 18. uri prispeli v Split, kjer so jih lepo pričakali meščani in komanda mesta.

Nastanili so se v šoli. V naslednjih dneh se je oblikoval 4. bataljon 5. prekomorske brigade. Janko Hrast je bil postavljen za komandirja spremljevalne čete bataljona, v njej pa so bili vsi njegovi soborci z Egejskih otokov in iz Afrike. Po oblikovanju enot so sledili pohodi in vaje v okolici Splita, 26. januarja pa je bataljon po morju odpotoval v Zadar.

Enota je bila zatem na nenehnem pohodu. Prek Bibinja je prišla v Suškošane in v Biograd na moru, pa naprej v Benkovac in v Police, kjer je ostala na vajah in varovala otok Pag. Sedemnajstega marca 1945 se je bataljon premaknil v Poličnik, potem pa je prek Velebita napravil pot v Liko, vse do Medaka. Tu je moral takoj zavzeti bojne položaje, ker so pritiskali Nemci in ustaši iz Gospića. Šestindvajsetega marca 1945 je bataljon sodeloval v napadu na Bilaj, ključ za napad na Gospić. Uspešno se je bojeval proti ustašem in jim preprečil, da bi poškodovali most čez Liko.

Po nekajdnevnem oddihu in v pričakovanju prihoda 26. divizije, 3. prekomorske udarne brigade, artilerijske brigade 4. armade in 1. tankovske brigade, ki so tiste dni zavzele Bihać, se je 5. prekomorska brigada odpravila naprej; varovala je levi bok enot in tankovske brigade, ki je frontalno napadla Gospić. Četrtega aprila 1945 se je 4. bataljon s spremljevalno četo ustavil v vasi Brušane, na glavni cesti Gospić–Karlobag, in čakal na nova povelja. Po zavzetju Gospića je imel nekaj dni počitka. Iz spremljevalne čete bataljona pa se je večina borcev, ki je prišla s Hrastom iz Afrike, zdaj javila v topniške in tankovske enote, tako da so svojo bojno pot nadaljevali v sklopu motoriziranih enot 4. armade JA, vse do osvoboditve Trsta.

V 4. spremljevalno četo so bili dodeljeni novi borci, medtem ko se je jedro borcev z Egejskih otokov in iz Afrike razkropilo glede na svoje vo-

Spremljevalna četa (minometalska) 5. prekomorske brigade Ivana Turšiča-Iztoka ob prihodu v Slovenijo (pri Vinici), 17. aprila 1945. V spremljevalno četo 4. bataljona je bila vključena slovenska četa (46 borcev) iz Palestine in Egipta, pod vodstvom Janka Hrasta

jaške specialnosti. S tem pa je bil tudi končan boj te hrabre skupine primorskih Slovencev, ki so daleč na Egejskih otokih in na Srednjem vzhodu ponosno dvigali ugled nove, Titove Jugoslavije.

Seznam borcev, ki so v NOVJ prišli z Dodekaneških otokov in se nato vključili v prekomorske brigade*

ANTONČIČ LUDVIK, r. 26. decembra 1921 Stomaž pri Sežani, b. Izola, Kraigherjeva 11

BIZJAK FRANC, r. 1. decembra 1921 Orehek, Hruševje, b. Postojna, Tržaška 54

BRECELJ FRANC, r. 13. februarja 1915 Budanje, Ajdovščina, b. Izola, Kajuhova 10

BREMEC LUDVIK, r. 16. maja 1923 Lokve, b. Lokve 13, Trnovo pri Gorici (Nova Gorica)

BRUS IVAN, r. 21. avgusta 1922 Novi svet., b. Novi svet pri Hotedršici 9. Logatec

BUNC ALOJZ, r. 24. januarja 1920 Zalašče, b. Zalašče, Dornberk (Nova Gorica)

CEROVAC ANTUN, r. 18. januarja 1922 Mavriči, b. Mavriči, Buzet

* Abecedni seznam borcev, ki so v NOV Jugoslavije prišli iz Dodekaneških otokov (Slovenska četa v Palestini in Egiptu) in se nato vključili v prekomorske brigade NOVJ.

CIGLIČ VLADIMIR, r. 26. februarja 1922 Števerjan, Gorica, b. Ljubljana, Šarhova 32

ČERNIGOJ FRANC, r. 15. januarja 1921 Škrilje, b. Trst, Strada per Fiume 120

FIGEL JOŽEF, r. 12. marca 1921 Sv. Maver, b. Sv. Maver, Gorica

GLEŠČIČ OSKAR, r. 2. februarja 1922 Osek, Nova Gorica, b. Ljubljana, Kvedrova 1

GRMEK GABRIJEL, r. 6. maja 1914 Gabrovica pri Komnu, b. Ljubljana, Privoz 1

HRAST JANKO, r. 15. oktobra 1919 Tolmin, b. Tolmin, Tumov drevored 19

JAKOMIN VIKTOR, r. 7. novembra 1920 Pobegi, b. Pobegi 11, Koper

JAKONČIČ ROŽAR, r. 21. junija 1916 Kozana, padel 27. marca 1945 pri Bilaju, Gospić

JANEŽIČ ALOJZ, r. 10. septembra 1921 Goče, b. Goče 32, Vipava (Ajdoščina)

JERIČ JOŽE, r. 17. junija 1921 Lukovec, b. Lukovec 4, Štanjel (Sežana)

KLJUN FRANC, r. 8. maja 1921 Trst, b. Kranj, Ručigajeva 28

KOSUTA MIRO, r. 2. marca 1919 Sv. Križ, b. Sv. Križ 146, Trst

LIKAR ANTON, r. 2. januarja 1922 Idrija, b. Idrija, Tomšičeva 12

MERVIC ADOLF, r. 19. junija 1914 Šempas, b. Šempas, Nova Gorica

MILIC KAREL, r. 18. februarja 1917 Repentabor, b. Repentabor, Trst

MOZETIČ SALVO, r. 2. decembra 1913 Bukovje, b. Vrtojba, Ulica 9. septembra 275 (Nova Gorica)

PAVŠIČ MILAN r. 16. februarja 1922 Kal nad Kanalom, b. Kal nad Kanalom (Nova Gorica)

POLES IVAN, r. 3. novembra 1910 Ritomeče, b. Ritomeče 1, Obrov (Sežana)

POROPAT FRANC, r. 3. marca 1919 Trstenik, b. Koper, Muzejski trg 4

PULEC STANKO, r. 24. januarja 1921 Medana, b. Medana 48, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica)

RIJAVEC ALFRED, r. 13. julija 1923 Trnovo, b. Trnovo 26, Nova Gorica

ROCE PETAR, r. 6. maja 1913 Sveti Ivanac, Pulj, b. Pulj

RUSTJA STANKO, r. 16. junija 1921 Ajdoščina, b. Piran, Marušičeva 2

SAMSA ANTON, r. 18. januarja 1915 Volče, b. Neverke 18, Košana (Postojna)

SEVER EDVARD, r. 7. septembra 1921 Veliki Otok, b. Veliki Otok 65, Postojna

SKRT MAKŠ, r. 1. septembra 1922 Kal nad Kanalom, b. Kal nad Kanalom, Nova Gorica

SLUGA IVAN, r. 30. junija 1921 Žeje, b. Žeje 17, Prestranek (Postojna)

STANIČ ALOJZ, r. 9. julija 1921 Deskle, b. Rodež 4, Anhovo (Nova Gorica)

SULIČ ALOJZ, r. 6. aprila 1922 Prvačina, b. Prvačina 61, Nova Gorica

ŠINIGOJ JOŽE, r. 23. maja 1920 Dornberk, b. Dornberk, Stritarjeva 4 (Nova Gorica)

TOMAŽIČ FRANC, r. 3. junija 1914 Čabar, b. Čabar

TURK RUDOLF, r. 11. aprila 1914 Lože, b. Erzelj 3, Vipava (Ajdoščina)

UŠAJ RAFAEL, r. 23. aprila 1921 Vogrsko, b. Vogrsko 157, Volčja draga (Nova Gorica)

VLADOVIČ MATE, r. 9. februarja 1923 Arbanasi – Zadar, b. Zadar, Pavlinovića 9

VODOPIVEC VIKTOR, r. 20. septembra 1919 Kromberk, b. Dornberk, Zalošče 34/a, Nova Gorica

VOLK AVGUST, r. 21. decembra 1922 Vipavski Križ – Ajdoščina, b. Kanada

VONČINA IVAN, r. 28. julija 1920 Lokovec, b. Lokovec 69, Čepovan (Nova Gorica)

ŽGAVEC NIKOLAJ, r. 11. decembra 1923 Dolga poljana, b. Dolga poljana 67, Vipava (Ajdoščina)

ŽIŽMUND BRATISLAV, r. 18. februarja 1922 Vrtojba, b. Šempeter, Ulica 9. septembra 50 (Nova Gorica)

Primorski Slovenci iz makedonske vasi Bistrenci v NOB*

Nekatere značilnosti vasi Bistrenci

Vas Bistrenci leži na jugovzhodni strani Tikveša,⁸⁸ na levem bregu reke Vardar, severno od Demir Kapije, med vasema Vojšenci in Korenica; severovzhodno od nje so planinske vasi Lipa, Kalanjevo, Čelevec in Iberli. V teh vaseh je že pred drugo svetovno vojno in v letih okupacije živelo več narodnosti. Tako je bila vas Vojšenci naseljena z Makedonci in nekaj Srbi, Lipa in Kalanjevo z Makedonci, Korenica, Čelevec in Iberli s Turki (v prvi so bili Torbeši, v drugih dveh pa Juruci), medtem ko so v Bistrencih živeli Slovenci, Turki ter nekaj makedonskih in srbskih družin.

Dejstvo, da je bil ta del Tikveša poseljen z ljudmi različnih narodnosti, je dajalo njihovemu sodelovanju v NOB poseben pečat: lahko ga označimo kot svojstveno posebnost v neobičajni solidarnosti. Pri tem ne smemo pozabiti, da so ljudje v teh krajih s prihodom bolgarskega okupatorja doživeli okupacijo kot novo, še težje suženjstvo, če so jo primerjali z življenjem in režimi v nekdanji Jugoslaviji. Njihovo pričakovanje, da jim odrešitev lahko prinese samo narodnoosvobodilni boj, je bil eden izmed vzrokov, da so se že zelo zgodaj ogreli za sodelovanje z organizatorji narodnoosvobodilnega

* Avtor Alojz Pipan.

⁸⁸ Tikveš je tektonska kotlina v srednjem Povardarju in spodnjem toku Crne Reke ter obsega nekaj nad 1740 km²; je najtoplejša kotlina v srednji Makedoniji in pod močnim vplivom mediteranske klime. Znana je po velikih plantažnih vinogradih ter pridelovanju maka, sezama, tobaka, bombaža in nekaterih drugih kultur. Večji mestni naselji sta Kavadarci in Negotino na Vardarju.

Prispevek je bil pripravljen za simpozij Tikveš v NOB, ki je bil leta 1982 v Kavadarju in sklican na pobudo občinskega odbora ZZB NOV Kavadarja – Negotina.

Iz makedonščine je rokopisno gradivo za ta prispevek prevedel Boris Malenkovski, strokovni sodelavec občinskega komiteja ZKS v Izoli.

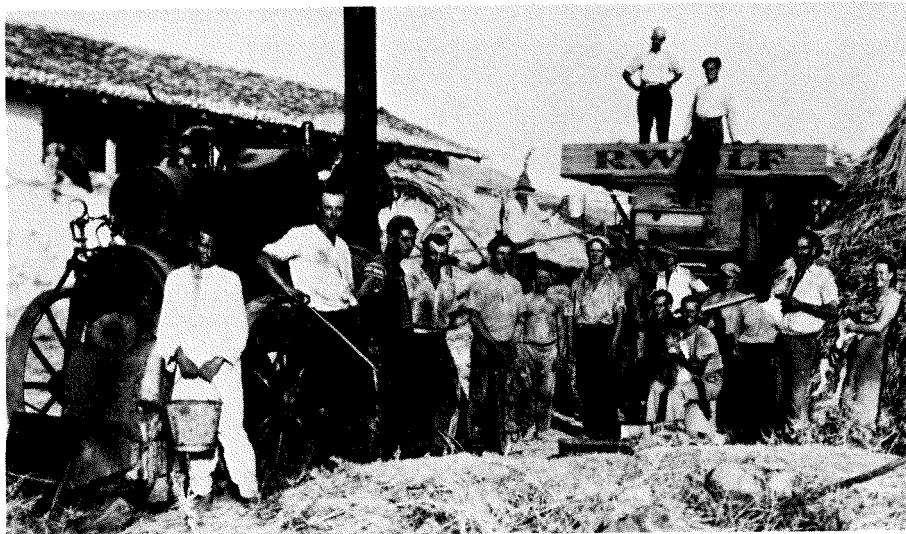
Vas Bistrenca pri Negotinu leta 1935, ko so v njej zgradili katoliško cerkev; iz te vasi je odšlo v partizane veliko fantov in deklet, drugi pa so zvečine bili aktivisti NOB; od tod je odšel v špansko republikansko vojsko tudi Robert Seražin, ki je padel v NOB kot oficir Kosovelove brigade

gibanja v tem delu Makedonije. Navzočnost Slovencev v vasi Bistrenca je imela pri tem pomembno vlogo.

Doseljjevanje Slovencev

Slovenske družine so se začele naseljevati v vas Bistrenca leta 1930; zvečine so se naselile do leta 1932. To so bile družine beguncev iz Slovenskega primorja, ki je po prvi svetovni vojni prišlo pod italijansko okupacijo. Takrat, zlasti pa v letih 1929–1934, je slovensko prebivalstvo Trsta, Gorice, Tolmina, Bovca, okolice teh mest in iz drugih krajev pod pritiskom vedno hujšega fašističnega nasilja, narodnega zatiranja in začetka nasilnega raznarodovanja množično bežalo v tedanjo Jugoslavijo. Med njimi so bile tudi družine, ki so se naselile v vasi Bistrenca. V svojih prejšnjih krajih so primorski Slovenci izgubili možnosti za obstoj, novo življenje pa so pričakovali v bratskih jugoslovanskih deželah.

V letih 1930–1934 se je v vasi naselilo 35 slovenskih družin, kakih 25 družin je ostalo v njej, nekatere med njimi pa so se preselile v druge jugoslovanske kraje. Pri naseljivanju jim je pomagala begunska organizacija »Istra«; skrbela je za priseljene prebivalce s slovenskih območij, ki so jih bili zasedli Italijani.

Mlatev žita v vasi Bistrenci leta 1938; prvi na desni (na mlatilnici) Izidor Pegan, ki je v NOB bil komandant 1. bataljona v 14. makedonski brigadi; mlatili so na dvorišču družine Valentinčič

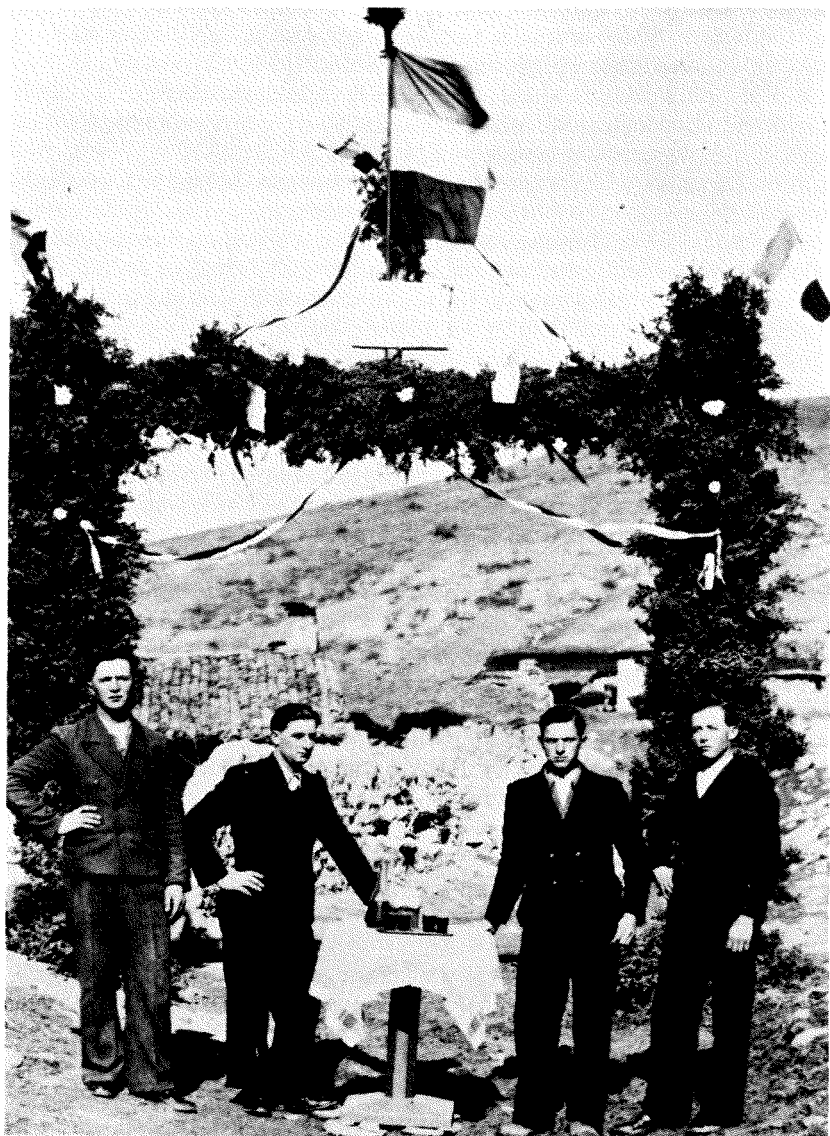
Pri naseljevanju primorskih Slovencev v vasi Bistrenci sta neposredno pomagala dr. Ivan Marija Čok* in dr. Vilko Baltič, odvetnika, ki sta prav tako prebežala iz zasedenih primorskih krajev. S posojili tedanje Hipotekarne banke so ljudje prek svoje begunske organizacije odkupovali zemljo od turških prebivalcev v Bistrencih, ki so se takrat množično izseljevali v Turčijo. Zemljo so dodeljevali slovenskim družinam s pogojem, da bodo zanjo plačevale obroke banki.

S priseljevanjem slovenskih družin v vas so v njej organizirali tudi kmetijsko zadruho, ki je vodila delo z dodeljevanjem zemlje in zadolževanjem posameznih družin, skrbela pa tudi za nabavljanje kmetijskih strojev, ki so jih ljudje kupovali, kot npr. traktorjev, mlatilnic, plugov in raznega orodja. Njena skrb je bila tudi nabava semen. Tako se je začelo novo življenje slovenskih družin v novem okolju, daleč na jugu Makedonije, v docela drugačnih klimatskih, kulturnih in družbenih razmerah, kot so jih naši ljudje poznali doma.

Ob okupaciji Jugoslavije v aprilu 1941 je bilo v vasi približno 60 družin, od tega 25 slovenskih, kakih 30 turških ter nekaj makedonskih in srbskih.

Življenje do okupacije

Čeprav je bila vas naseljena z ljudmi različnih narodnosti ter različnih tradicij, običajev in navad, veroizpovedi in kulturne ravni, je življenje v njej potekalo v

Z leve proti desni: Ivan Vižintin, Stanko Pipan (padel v NOB leta 1944), Stanko Kuzmin in Alojz Pipan; slikani 11. marca 1940 v vasi Bistrenci, ko se je Stanko Nanut poročil z Zoro Benčič (sestro Ide Benčič, ki je umrla za posledicami ran, dobljenih v boju)

slogi, medsebojnem spoštovanju in pomoči. Medsebojna pomoč se je izkazovala zlasti med slovenskim in turškim prebivalstvom pri usmerjanju načinov obdelovanja zemlje, pri vzgoji poljedelskih kultur in podobnem. Kazala se je tudi v drugih oblikah; gospodarski položaj slovenskih in turških družin se ni kaj dosti razlikoval, saj so dohodki od kmetijstva komaj zadoščali za njihove osnovne življenjske potrebe.

Vendar pa so se slovenske družine, v primerjavi z drugimi, vendarle razlikovale od sosedov: to se je videlo predvsem v njihovi življenjski ravni, posebej pri pohištveni opremi, higienskih navadah, načinu prehranjevanja in oblačenja, pa tudi v kulturnozabavnem življenju. Razlike so bile zlasti vidne v načinu obdelovanja zemlje, saj so naši rojaki uporabljali sodobno opremo in orodje; imeli so plug, mlatilnico, traktor in druge pripomočke. V vasi je bila tudi čitalnica s slovenskimi knjigami, glasbenimi instrumenti, prirejali so gledališke igre, plese in razne zabave. Hodili so tudi na obiske v nekatere bližnje vasi. Vse to je pripomoglo k zbliževanju Slovencev s pripadniki drugih narodnosti.

Prav tako so naši rojaki prek slovenskega tiska bolj sledili dogodkom v državi in po svetu, v večernih urah pa so se zbirali na »sred selo«, prostoru v vasi, kjer so potekali družabno življenje, kulturne in druge prireditve. Tu so bila tudi poročna slavlja, obredi ob cerkvenih praznikih, tu so plesali kolo, reševali dogodke iz domačega in velikega sveta ter urejali razna vprašanja iz vsakdanjega življenja.

Posebej je treba poudariti, da so bili Slovenci v vasi Bistrenci že zato, ker so zaradi fašističnega nasilja morali zapustiti svoje domove, politično usmerjeni proti fašizmu. Večina med njimi je bila že za časa protiljudskih režimov v bivši Jugoslaviji za naprednejša gibanja. Prav zato je bil večji del slovenskih prebivalcev te vasi tudi proti Vatikanu in katoliški cerkvi, ki je bila v Italiji glavna opora fašizmu. To pa je izkoristila pravoslavna cerkev, ki se ji je, pri pospeševanju velikosrbskih teženj, posrečilo že v prvih letih po priselitvi Slovencev v vas pridobiti del slovenskih družin, da so, četudi bolj iz političnih kot verskih nagibov, prešle iz katoliške v pravoslavno vero. Za te »nove vernike« so v vasi zgradili pravoslavno cerkev; pozneje so v njej zgradili tudi katoliško cerkev.

Toda niti ena niti druga cerkev nista mogli bistveno vplivati na spremembo njihove zavesti in protifašističnega razpoloženja. To se je pokazalo tudi na volitvah leta 1939, ko so prebivalci vasi podprli predstavnike Mačkove kmečke stranke, ki je tedaj veljala za napredno. To se je potrdilo tudi v marčnih dneh 1941, ko so v vasi množično demonstrirali proti pristopu Jugoslavije k trojnemu fašističnemu paktu.

Sodelovanje v NOG

Tako je vas Bistrenca s svojo večnarodnostno sestavo dočkala leto 1941, razpad Jugoslavije in njeno okupacijo. A tudi po okupaciji je, tako kot pred vojno, ostala občinsko središče. S prihodom bolgarskega fašističnega okupatorja so vanjo pripeljali bolgarskega kmeta, tri pisarje in dva policaja.

Eden izmed prvih okupatorjevih ukrepov je bil, da so slovenskim družinam odvzeli zemljo, izgnali pa so tudi nekaj srbskih družin. Pod krinko »velikosrbstva« so Bolgari hoteli iz Bistrencev izgnati tudi slovenske družine. Ker pa bi jih morali preseliti v Slovenijo, katere del je zasedla Italija, do izselitve ni prišlo. Slovenci so tako še naprej ostali v vasi. Ponovno so jim dodelili zemljo na novih, a manjših površinah, do deset hektarov. V vas so priselili še nekaj makedonskih družin iz nekaterih tikveških vasi, predvsem iz Stragove in Klisure.

V takšnih razmerah je takoj po okupaciji prišlo do stikov s partijskim vodstvom iz Negotina. Zveza je bila vzpostavljena prek Celestina Sedmaka, Slovenca iz vasi Bistrenca. Neposredno pred kapitulacijo jugoslovanske vojske je bil mobiliziran in se je v neki vojaški enoti seznanil z Lazom Kalajdziskim, komunistom iz Negotina. Po vrnitvi v vas je Sedmak obvestil skupino mladincev o zvezi in poznanstvu z Lazom Kalajdziskim.

V maju 1941 smo se zbrali na prvi sestanek Celestin Sedmak in Alojz Pipan* iz vasi Bistrenca ter Lazo Kalajdziski in Boro Čaušev iz Negotina. Na sestanku smo govorili o novih razmerah po kapitulaciji Jugoslavije in o potrebi, da začnemo organizirati narodnoosvobodilno gibanje tudi v vasi. Dogovorili smo se, da bomo v vasi oblikovali simpatizersko skupino. Do te-

Alojz Pipan, vodja simpatizerske skupine NOG v vasi Bistrenca od junija 1941 dalje, član KPJ od 21. septembra 1942; v NOVJ je bil borec in oficir v 2. in 4. makedonski brigadi

ga je prišlo v začetku junija 1941. Štela je pet članov, v njej pa smo bili Celestin Sedmak, Stanko Kuzmin, Ivan Vižintin, Leopold Nanut in Alojz Pipan. Kot najizkušenejši jo je v začetku vodil Celestin Sedmak. V skupini so bili večinoma mlajši ljudje, ki pa so bili pripravljeni pomagati gibanju; razumeli so tudi, da je za organizirano delovanje NOB potrebna primerna konspiracija.

Ta simpatizerska skupina je v letu 1941 in pozneje vzdrževala redno zvezo s tovariši iz Negotina: Lazom Kalaidžiskim, Borom Čauševim, Lazarjem Mojsovim in s Perom Mihajlovim. Slednji je takrat živel v Demir Kapiji. Ti tovariši so pošiljali v Bistrence ilegalno gradivo, ki ga je simpatizerska skupina preučevala in z njim spoznavala stanje na bojiščih, bitke Rdeče armade, boj jugoslovanskih narodov proti okupatorjem in njihovim hlapcem, zvedela pa je tudi za številna zverinstva, ki so jih doma počenjali fašistični nasilniki. Hkrati so člani skupine brali razne pozive za pomoč narodnoosvobodilnemu gibanju in za vključevanje vanj, kako je treba skrivati žito in ga ne oddajati, prav tako druge kmetijske pridelke ipd. Takšno gradivo in informacije, ki so jih pošiljali omenjeni tovariši iz Negotina, so bili hkrati osnova za propagandno delo simpatizerske skupine med vaščani; fantje so jim pojasnjevali ozadje fašistične okupacije in njene cilje, obenem pa prikazovali potrebo po pomoči narodnoosvobodilnemu boju.

Takšna dejavnost, prepletena z opravljanjem različnih nalog, pa ni potekala le med Slovenci v vasi, temveč tudi med njenimi turškimi in drugimi prebivalci. Tako smo že v drugi polovici 1941 sprejeli v simpatizersko skupino tudi dva Turka (Rajfa Omerova in Iba Usinova); z nujno pomočjo smo zdaj še uspešneje delovali med turškim prebivalstvom v vasi.

Robert Seražin, ki je padel 12. februarja 1944 v vasi Kamno-Kobarid; bil je politični emigrant v Bistrencih pri Negotinu, nato je prostovoljno odšel v Španijo; v Kosovelovi brigadi je bil pomočnik političnega komisarja 3. (prej 2.) bataljona; slikan leta 1934 v Zagrebu, kjer je služil kadrovske rok pri artileriji

Franc Pipan, slikan leta 1938 kot pripadnik 3. letalskega polka v Skopju; med NOB je bil vojni ujetnik v Nemčiji (od aprila 1941 do aprila 1945); v vasi Bistrenci je živel skupaj s svojimi starši in brati

Zasluga članov simpatizerske skupine je bila, da se je večji del vaščanov v letu 1941 seznanjal tako z dogodki po svetu kot z razvojem narodnoosvobodilnega boja jugoslovanskih narodov, seveda v mejah tega, kar smo člani simpatizerske skupine vedeli in znali razložiti. Takšno dejavnost smo nadaljevali tudi v letu 1942, ko smo se bolj organizirano lotili zbiranja živil in orožja, razširili pa smo tudi svoje vrste z novimi člani, ki smo jih vključevali v razne akcije. V hiši Alojza Vižintina smo hranili zbrana živila (pšenico, mast, sladkor in pod.), ki smo jih nabrali. Pšenico smo dobili med simpatizerji, nekaj pa smo je odvzeli tudi veleposestniku v vasi Vojšenci, ko je nekaj mladincev iz vasi Bistrenci pri njem mlatilo. Nekaj kant masti smo zbrali med simpatizerji v vasi, kakih 50 kilogramov sladkorja pa je iz vasi Korešnica prinesel tovariš Loho, ki je sodeloval z nami. Njegov oče je imel v tej vasi trgovino. V tem času so v vas prinesli tudi dve puški, ki ju je dala organizacija v Negotinu, pištolo, nekaj streliva in nekaj dinamita, ki so ga dobili iz Demir Kapije, dal pa ga je Petar Mihajlovski.

Da bi simpatizerska skupina v vasi lahko še bolj organizirano in prizadevneje poglobljala politično dejavnost, smo jo v letu 1941 razširili s sedmimi novimi člani, tako da nas je bilo zdaj že štirinajst. Njeni novi člani so postali brata Peter in Alojz Vižintin, Vlado Kuzmin, Marijan Pipan ter bratje Pepo, Stanko in Andrej Nanut.

V tem času je skupina vzdrževala redne stike s tovariši v Negotinu, še posebej z Lazarjem Kalajdziskim, Borom Čauševim, Mančom Malimino-
vim in Lazarjem Mojsovim, nekaj časa pa tudi s Petrom Mihajlovskim iz Demir Kapije. Zvezo smo vzdrževali s srečanji v Negotinu, zlasti ob semanjih dneh; tedaj smo prevzemali ilegalno gradivo ter obvestila o dogod-

kih in stanju na bojiščih, zlasti na vzhodnem, še posebej pa o dogodkih doma in boju jugoslovanskih narodov proti okupatorju. Nekateri izmed naštetih tovarišev so iz Negotina prihajali tudi v vasi, kjer so z ljudmi razpravljali o razmerah v posameznih krajih in dajali navodila za nadaljnjo dejavnost.

Za to je posebej skrbel Lazar Kalajdziski, ki je leta 1942 delal kot delavec na mednarodni cesti pri Dubrovem. Junija 1942 je v vas prišel tudi Ace Icev iz Kavadarcev, s katerim smo predelali eno izmed tém ilegalnega gradiva, in sicer v zvezi z razvojem NOB v Makedoniji; Icev je po organizacijskih zvezah obiskal razen vasi Bistrenci, v kateri je bil en dan in je tu prenočil, tudi vas Korešnico in še nekatere druge vasi.

Enaindvajsetega septembra 1942, na semanji dan v Negotinu, je bil v hiši Lazarja Kalajdziskega sklican sestanek, na katerega so poklicali pet članov simpatizerske skupine iz vasi Bistrenci: Celestina Sedmaka, Stanka Kuzmina, Ivana Vižintina, Leopolda Nanuta in Alojza Pipana. Na sestanku je bil poleg Lazarja Kalajdziskega tudi Lazar Mojsov, ki je govoril o svetovnem položaju, o razmerah in narodnoosvobodilnem gibanju v Jugoslaviji ter o nalogah KPJ za nadaljnji razvoj narodnoosvobodilnega boja. Na sestanku so zbranim tovarišem sporočili odločitev o oblikovanju partijske celice v vasi; sestavili naj bi jo izmed povabljenih članov simpatizerske skupine. Za sekretarja celice so izbrali Alojza Pipana. Drugih devet članov iz vasi je še naprej sestavljalo simpatizersko skupino, s katerimi je delala nova partijska celica.

Avgusta 1943: iz rudnika v partizanski odred

V jeseni 1942 je odšla skupina osmih delavcev iz vasi na delo v rudnik Dudica na Kožuf planini, ki so ga takrat izkoriščali Nemci. Pomembno je povedati, da se je ta skupina po izpeljani akciji v rudniku Dudica avgusta 1943 pridružila partizanskemu odredu. V njej so bili: brata Dušan in Anton Pegan, brata Peter* in Dušan* Pregarc, Ivan Žbogar-Johan, Ali Ajdarov ter brata Milan* in Alfonz* Pregarc. Izmed teh sta se Milan in Alfonz Pregarc, ki sta se izgubila iz odreda, vrnila v vas; tu pa ju je zgrabila bolgarska policija, odpeljala v neznano smer in ustrelila.

V zimskih mesecih 1942 je partijska celica v vasi razen drugih dejavnosti, ki jih je opravljala, sprejela v varovanje nekega ilegalca iz Veleškega odreda; predtem je bil v Kavadarcih, v Bistrenci pa je prišel prek zveze iz Negotina. Bil je skrit v hiši Ivana Vižintina, člana partijske celice v vasi. Ilegalcec je bil pri nas kak mesec dni. Razen podatka, da je bil partizan v Veleškem odredu, drugega o njem zavoljo konspirativnosti nismo zvedeli. Z njim smo tisti mesec imeli člani celice precéj stikov. Pripovedoval nam je o akcijah, ki jih je opravil njegov odred, pojasnjeval nam je taktiko napada

Peter Pregarc je avgusta 1943 odšel v partizane iz rudnika Dudica na Kožuf planini, pred tem je živel v Bistrencih; bil je borec in starešina v 1. in 4. makedonski brigadi

na naseljen kraj, kako je treba postavljati zasede in podobno. Učil nas je, kako je treba ravnati s pištolo, z bombo in pod., naučil pa nas je tudi nekaterih pesmi; od njega smo zvedeli za revolucionarno pesem »A bre momče, na kade se spremaš . . .«

Tako smo člani partije bivanje ilegalca v vasi izkoristili za spoznavanje partizanskega vojskovanja in življenja partizanskih enot. Po dvajsetih dneh njegovega bivanja v vasi pa so nas tovariši iz Negotina obvestili, da je bil ta ilegalcec omahljivec in da moramo nanj paziti, čeprav med njegovim bivanjem v vasi nismo opazili nič slabega. Po prejetem obvestilu je ilegalcec kmalu odšel iz vasi, za kar je poskrbela partijska organizacija iz Negotina.

V letu 1943 smo vzdrževali redne stike s tovariši iz Negotina in prizadevno nadaljevali delo partijske celice v vasi. V zagnane priprave za ustanovitev prvih partizanskih enot in pritegnitev prvih partizanov iz Negotina je bila vključena tudi naša partijska celica. Sredi teh priprav smo bili postavljeni pred odločitev, da se opredelimo za vključitev v partizane. O tem vprašanju smo razpravljali večkrat. Ocenili smo, da bi vključitev v prvo skupino partizanov povzročila hude represalije nad Slovenci v vasi, ki jih je bolgarski okupator štel za »nezaželene«. Zato smo sprejeli stališče, da se bomo člani partijske celice pridružili naslednjim skupinam partizanov. S tem sklepom smo seznanili partijsko vodstvo v Negotinu, ki ga pa je ocenilo kot nepravilno in hkrati pojasnilo, da v boju pride tudi do povračilnih ukrepov okupatorjeve oblasti. Naše stališče je imelo svoje opravičilo v posebnih okoliščinah, v kakršnih so živele slovenske družine v vasi pod bolgarsko okupacijo.

Na levi Stanko Pipan, na desni Stanko Kuzmin, slikano leta 1943 v bolgarski delovni enoti »Trudovaki«; Stanko Pipan je odšel v partizane iz vasi Bistrenci, bil puškomitraljezec v 4. makedonski brigadi in je padel 14. avgusta 1944 v boju na Paruci-Plačkovica; Stanko Kuzmin je bil pripadnik 3. in 4. makedonske brigade

Sredi priprav za odhod prve skupine partizanov iz Negotina je partijska organizacija v vasi dobila nalogo, da spravi zbrana živila (moko, mast, sladkor in drugo) ter orožje (puško, pištolo, strelivo in dinamit) v Negotin. To smo organizirali neposredno pred pravoslavnim Jurjevim dnevom (Džurdžev dan) 6. maja 1943, se pravi malo pred odhodom prve skupine. Blago smo prepeljali z vprežnim vozom v bližino Negotina, kjer smo ga na dogovorjeni javki izročili tovarišem iz Negotina.

Prav tako je bilo v teh dneh zaupano partijski organizaciji, naj sprejme na zdravljenje tovariša Manča Maliminova iz Negotina, ki je nekaj dni pred dnevom, določenim za odhod v partizane, težko zbolel, zaradi česar ni mogel z njimi. Organizirali smo njegov prihod v vas in mu v hiši Marjana Pipana pripravili varno skrivališče. V vasi je ostal na zdravljenju kak mesec dni in si znatno opomogel. Zaradi neprevidnosti enega izmed članov partijske celice pa je bila nevarnost, da bi ga v hiši odkrili; zato je bilo v dogovoru s tovariši iz Negotina sklenjeno, da odide v Negotin. Iz vasi je bila premestitev uspešno organizirana, toda zaradi blokad in težav, ki so takrat nastale pri vzdrževanju zvez z odredom, je moral Manče nekaj dni ostati na negotinskem terenu, na polju. Pri vstopu v domačo hišo v Negotinu pa ga je bolgarska policija odkrila iz po hudem mučenju ubila.

Po odhodu prve skupine partizanov iz Negotina je bila naša partijska celica v zvezi z Georgijem Zafirovskim, občasno pa tudi z Blažom Kuriskim in Vančom Nikolovskim. Po njih smo še naprej dobivali razno gradivo, obvestila o dogodkih doma in po svetu ter napotila za delo. Zveze smo redno vzdrževali vse do množičnih aretacij in internacij, ki jih je izvedel bolgarski okupator poleti 1943 in v katerih so bili zajeti tudi omenjeni trije tovariši. Prekinitev zvez se je seveda poznala pri nadaljnji dejavnosti partijske celice v vasi.

V okviru bolgarskih povračilnih ukrepov so tudi iz naše vasi zajeli v delovne enote (trudovake) pet mladeničev, med katerimi sta bila prav tako dva člana partijske celice (Stanko Kuzmin in Ivan Vižintin). V vasi smo ostali le trije člani, ki smo nadaljevali delo s simpatizerji gibanja in z drugimi vaščani. Spričo slabih zvez z Negotinom pa je bila ta dejavnost zdaj manj intenzivna.

Tako je bilo vse do februarja 1944, ko je bila vzpostavljena zveza s skupino partizanov, ki je prišla na naš teren na zaledno delo. Skupina, ki jo je vodil Petar Mihajlovski in v kateri sta bila tudi stric Krste Atanasov-Nel-

Skupina borcev-kurirjev NOVJ, slikana leta 1944 v vasi Lipa pri Bistrencih; z leve proti desni: Anton Pegan in Vlado Pegan (desni); oba sta odšla v NOVJ iz vasi Bistrence; Vlado Pegan je padel 27. aprila 1945 pri kraju Kajgan pri Garešnici ob preboju sremske fronte; bil je šef agitpropa v 2. makedonski brigadi

batot in Anton Pegan, je v tistih zimskih dneh prišla tudi v vas Bistrenci in v njej ostala dva dni. Pri tem so podrobno pregledali razmere v vasi in bližnji okolici ter sestavili načrt za nadaljnje akcije. Med drugim so predvideli tudi sprejemanje naših tovarišev, ki so prihajali na dopust iz delovnih in drugih bolgarskih enot, ter njihovo napotitev v partizane. Načrtovali so tudi likvidacijo nekaterih ovaduhov na tem terenu. S to skupino, ki se je gibala predvsem na desnem bregu Vardarja (v krajih Disan, Vešje, Besvica in drugih), so bile naše zveze precéj redke. Marca 1944 smo s skupino povezali Dima Temelkova, ki je prišel na dopust iz bolgarske vojske, pa tudi Vlada Pegana, oba iz Bistrenccev, prav tako nekega fanta iz okraja Gevgelija, ki je prišel v vas na obisk k sorodnikom.

Aprila 1944 je partijska organizacija v vasi dobila nalogo, naj organizira prehod večje skupine partizanov čez reko Vardar. Namenjena je bila v severovzhodni del Makedonije in v njej je bilo kakih 40 ljudi. Prehod smo uspešno opravili s splavom (korobot) pri vasi Vojšanci. Tej skupini se je pridružil tudi član partijske celice Ivan Vižintin, ki je bil prav takrat na dopustu kot »trudovak«.

Še deset vaščanov odide v partizane

Proti koncu maja 1944 smo v vasi Bistrenci sprejeli skupino sedmih partizanov, ki so se v majski ofenzivi izgubili iz svoje enote. V

tej skupini je bil tudi Anton Pegan iz Bistrenccev, ki je skupino vodil in vzpostavil zvezo z našo vasjo. Skupina se je v okolici vasi zadrževala kakih deset dni. Ves ta čas smo jo oskrbovali s hrano, skupaj z njo pa izvedli tudi nekaj akcij v vaseh Pepelište, Čelevec in Iberli; pri tem so bili likvidirani trije bolgarski vohuni.

V noči med 8. in 9. junijem 1944 je ta partizanska skupina skupaj s partijsko organizacijo v vasi zasnovala akcijo v Bistrencih: napadli so občinski sedež, zažgali arhiv, razorožili oba stražarja in potem z vaščani priredili miting. Na njem so govorili o bojih in uspehih partizanskih enot v Makedoniji in v drugih krajih Jugoslavije ter o bitkah na vzhodnem bojišču in napredovanju Rdeče armade. Vaščane so prireditelji mitinga povabili, naj se množično vključijo v NOB za osvoboditev domovine.

Po mitingu in po poprejšnjih pripravih se je več članov partijske organizacije v vasi in simpatizerjev pridružilo skupini partizanov: skupaj z njimi smo se ob vasi Vojšanci in skozi vas Lipo usmerili proti vasi Kalanjevo. V partizane smo takrat iz vasi Bistrenci stopili Milan Valentinčič, Stanko Kuzmin, Gino Nanut, Bruno Kutin, Ibo Usinov, Rafi Omerov, Zule Zulficarov, Medo Sulejmanov ter brata Stanko in Alojz* Pipan, skupaj deset ljudi. Na poti ob vasi Vojšanci sta se nam po prejšnjem dogovoru pridružila

Skupina borcev 14. makedonske brigade, slikana v Stari Pazovi, pred prebojem sremske fronte; v sredini je Dušan Pegan, takrat komandant bataljona na razpoloženju, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci ter bil nato v 4., 14. in 16. makedonski brigadi

še mladince Kole in Vidoe iz te vasi. Skupina partizanov se je tako povečala na dvanajst ljudi.

V vasi je ostal samo en član partije, Leopold Nanut, z nalogo, da nadaljuje delo s simpatizerji gibanja in skrbi za nadaljnje organiziranje prebivalcev.

Po prihodu v bližino vasi Kalanjevo se je skupina partizanov razdelila na dva oddelka; v vsakem smo postavili političnega delegata, za vodjo skupine pa izbrali že dokaj izkušenega Antona Pegana. Hkrati smo razdelili orožje, ki smo ga novi partizani prinesli s seboj: štiri puške, od katerih sta bili dve skriti v vasi že prej, dve pa odvzeti vaškim stražarjem, dve bombi in pištolo. Šest borcev v skupini je ostalo brez orožja.

Tako organizirana se je nova partizanska skupina gibala v planinah okrog vasi Kalanjevo, vzdrževala zvezo z vasmu Bistrenci in Kalanjevo in se v njej oskrbovala s hrano, vse dokler ni vzpostavila zveze z zaledno skupino iz vasi Vešje in Besvica na desnem bregu Vardarja. V tem času je napadla občinsko središče v vasi Derven-Radoviško. Ovaduhu, ki naj bi ga likvidirala, se je posrečilo zbežati; zažgala in uničila pa je občinski arhiv.

Po dobrem tednu dni je skupina vzpostavila stike s partizani na desnem bregu Vardarja. Neke noči je prešla reko in železniško progo pri Dubrovem, od koder se je usmerila proti planinski planoti Vitačevo, kjer je bil center za sprejem novih partizanov. Od tod je nadaljevala pohod čez planino Kožuf v Zborsko-grškem delu Makedonije, kjer se je tiste dni zadrževala 2. makedonska brigada. V tej brigadi, v kateri so bili pretežno borci s Tikveškega in Gevgelijskega, smo se srečali z drugimi tovariši iz vasi Bistrenci, ki so se bili že avgusta 1943 iz rudnika Dudice pridružili partizanskiemu odredu »Dobri Daskalov«. To so bili Slovenci Dušan Pegan, Peter in Dušan Pregarc, Ivan Žbogar-Johan in Turek Alija Ajdov. V brigadi smo srečali mnogo tovarišev iz Negotina, s katerimi smo že prej sodelovali; med njimi so bili Lazar Kalajdziski, Lazar Mojsov, Najdo Stamenin, Boro Čaušev in drugi.

Ko smo bili nekaj dni v Zborskem, so tisti, ki še niso imeli orožja, dobili puške, bombe in strelivo, člani partije pa smo se povezali v partijski organizaciji brigade. Eden izmed bataljonov se je pripravil za pohod proti vzhodni Makedoniji. Vanj smo bili skupaj z drugimi borci s Tikveškega in Gevgelijskega vključeni tudi borci iz vasi Bistrenci, skupaj sedemnajst ljudi.

Proti koncu junija 1944 se je bataljon odpravil na pohod čez planino Kožuf ter šel mimo vasi Mrežičko, Vešje in Prždevo, naslednjo noč pa je šel čez mednarodno cesto, železniško progo in reko Vardar pri vasi Bistrenci. Tam so se borci iz te vasi lahko na kratko srečali s svojci, zgodaj zjutraj pa je bataljon nadaljeval pohod proti planinski vasi Kalanjevo. Blizu vasi je bataljon počival, že naslednjo noč pa se mu je pridružil odred Osogovskega, ki se je v tistem času gibal v okolici vasi Konče. V tem odredu je bil tudi Ivan Vižintin, eden izmed Slovencev iz vasi Bistrenci; število borcev iz te vasi se je tako povečalo na osemnajst ljudi. Bataljon in odred sta zatem prešla Radoviško polje, se vzpela proti Belemu Kamnu in nadaljevala pohod po planini Plačkovica.

V drugi polovici julija 1944 so na Belem Kamnu iz tega bataljona, partizanskega Osogovskega odreda in skupine partizanov iz 3. makedonske brigade ustanovili 4. makedonsko brigado. Njen komandant je postal Boro Milevski iz Štipa, politični komisar pa Gruica iz Strumice. Nas, borce iz vasi Bistrenci, so razporedili v treh bataljonih nove brigade.

Takoj po oblikovanju je šla brigada v boj z neko bolgarsko enoto iz Radoviškega garnizona, ki je sledila pohodu partizanov proti Belemu Kamnu. Partizanska brigada je bolgarsko enoto dočakala v zasedi in jo po kratkem boju razbila, tako da so Bolgari začeli bežati in pustili za seboj nekaj mrtvih. Temu boju so sledile druge akcije, bitke in pohodi po planini Plačkovica in vaseh ob njenem podnožju.

Proti koncu julija 1944 sta dva bataljona 4. makedonske brigade odšla iz Plačkovice čez Osogovo v samostan Prohor Pčinski, da bi varovala prvo zasedanje ASNOM, ki je bilo 2. avgusta 1944, en bataljon pa je ostal na Plačkovici. Večji del borcev iz vasi Bistrenci je bil v dveh bataljonih, ki sta odšla v Prohor Pčinski; na pohodu sta bila nekaj dni, do samostana pa sta prišla dan ali dva pred začetkom zasedanja.

Varovali smo

1. zasedanje ASNOM

Prve dni avgusta 1944 je bilo pri samostanu Prohor Pčinski zelo živahno. Delegati prvega zasedanja antifašističnega sveta narodne osvoboditve Makedonije so bili že prišli iz vseh delov Makedonije. Tu so bili tudi Svetozar Vukmanović-Tempo in drugi visoki voditelji vstaje, borci obeh bataljonov 4. makedonske brigade in borci 3. makedonske brigade, pa tudi prebivalci bližnjih vasi.

Partizanske enote so bile razvrščene okrog samostana in so varovale vse pristope. Takoj po končanem zasedanju, zgodovinsko pomembnem dejanju makedonske državotvornosti, sta oba bataljona 4. makedonske brigade še isti večer odšla na pohod proti Ristovcu in Bujanovcu z nalogo, da napadeta železniško progo. Akcija, v kateri smo sodelovali tudi borci iz vasi Bistrenci, je bila uspešna: partizani smo uničili del proge in razdejali obe železniški postaji. Tako je tudi boj počastil spomin na zgodovinski Ilinden. Po končani akciji v noči od 2. na 3. avgust so se enote v zgodnjih jutranjih urah vrnile na obronke planine Kozjak, nadaljevale pohod čez planino Osogovo in se potem vračale proti planini Plačkovica.

Na Plačkovici sta se bataljona združila z bataljonom, ki je bil med zasedanjem ASNOM ostal na planini. Srečanje je bilo polno veselja; borci so pripovedovali o akcijah in doživetjih v minulih dneh. Zvedeli smo, da je bataljon s Plačkovice medtem šel na pomembno akcijo v Vinico in Blatac ter se spopadel tudi z bolgarsko vojsko na Gotenu. V tem boju je bil lažje ranjen Bruno Kutin, partizan iz vasi Bistrenci.

Sledili so novi spopadi z okupatorji. Dvanajstega in 13. avgusta 1944 smo uspešno napadli Berovo, kjer smo poškodovali več objektov v mestu ter uničili enoto četnikov in bolgarske policije. V teh bojih je bilo nekaj lažje ranjenih, med njimi tudi dva borca iz vasi Bistrenci.

Trinajstega avgusta popoldne se je brigada umaknila iz Berova proti Vladimirovu, potem pa je odšla proti Paruci, eni izmed vej Plačkovice. V jutranjih urah 14. avgusta 1944 so brigadne kolone na eni izmed vzpetin na Paruci naleteli na dobro oboroženo in čvrsto utrjeno bolgarsko zasedo. Po dveh urah boja so partizani Bolgare obvladali. V tem boju je padlo pet ali šest naših borcev, med njimi tudi puškomitraljezec Stanko Pipan in borec Zule Zulfičarov iz vasi Bistrenci.

Skupina primorskih Slovencev iz vasi Bistrenci, slikana nad vasjo leta 1944; z leve proti desni: drugi je Ivan Vižintin, tretji Rudolf Grbec, četrti Izidor Pegan, peti Stan-ko Nanut, šesta Ida Benčič, drugi so Makedonci iz 4. makedonske brigade

Po kratkem počitku pri nekem izvirku, kaka dva kilometra od bojišča, kjer smo pokopali borce, padle v boju na Paruci, je brigada nadaljevala pohod proti Liscu, najvišjemu vrhu Plačkovice. Ko se je naslednje jutro razvrstila na Liscu, je Gruica, politični komisar brigade, govoril borcem o boju na Paruci; poudaril je njihov pogum in jih pozval, naj maščujejo padle žrtve. Ko je še govoril, pa je prišla izvidniška patrolja z obvestilom, da prihaja iz smeri Kočani proti Liscu kolona bolgarske vojske. Komandant brigade Boro Milevski je seznanil borce z bojem, ki jih čaka, takoj zatem pa so se bataljoni že razporedili za bitko. Eden izmed bataljonov je postavil zasado, druga dva pa sta zasedla položaje za napad na kolono.

Bolgarska kolona se je približala bataljonu, ki je bil pritajen v zasedi. Borci so nestrpno čakali na znamenje za napad, da bi maščevali padle tovariše s Paruce. Ko je sovražnikova kolona prišla dovolj globoko v zasedo, je po povelju za napad nastala med presenečeno bolgarsko vojsko prava zmešnjava. Zadnjemu delu kolone je uspelo zavzeti položaj ob nekem kamnitem mestu, od koder se je upiral. Enoto lahkih minometov, bilo jih

je kakih pet, smo ujeli in njihove posadke prisilili, da so začele z minometi streljati na svojo vojsko, ki je bila na položajih na kamnitem mestu. Mine in kamenje se je razletavalo med Bolgari, ki so imeli pri tem velike žrtve. Ob močnem napadu naše brigade pa so začeli Bolgari panično bežati, puščajoč za seboj mrtve in ranjene; nekaj bolgarskih vojakov smo ujeli.

Boj s to bolgarsko enoto še ni potihnil, ko so izvidniki brigade sporočili, da prihaja iz druge smeri, iz Štipa, proti vrhu druga kolona bolgarskih vojakov. Deli brigade so takoj odšli proti bolgarski koloni; vnel se je hud boj za obvladanje vrha Lisca. V bitki prsi ob prsi so partizani zavzeli vrh in razbili bolgarsko vojsko, ki se je spet umaknila v paničnem neredu. V tem boju je imela brigada sedem ali osem žrtev; padel je tudi Dušan Pregarc iz vasi Bistrenci.

Po teh bojih se je brigada pripravljala na nove akcije. V prvih dneh septembra 1944 je neke noči napadla Kočane, kjer so bili njeni cilji vojašnica, pošta in še nekateri drugi objekti; ob prvem jutranjem svitu pa se je umaknila v vas Blatec, kjer je ostala ves dan. V Vinici in sosednjih krajih na Kočanskem je imela tudi več drugih akcij. Takoj po kapitulaciji Bolgarije, 9. septembra 1944, je ponovno prišla v Kočane, naslednji dan pa se je zaradi pritiska nemške tankovske enote umaknila na Sasa, od koder se je vrnila na Plačkovico.

Po osvoboditvi Makedonije Kmalu po kapitulaciji Bolgarije so ob velikem prilivu novih borcev oblikovali v vasi Mitrišnici-Berovsko makedonsko divizijo.

Večji del borcev iz vasi Bistrenci je ostal v 4. makedonski brigadi, ki se je takoj po ustanovitvi divizije odpravila proti Strumici. Med 20. in 21. septembrom 1944 je brigada osvobodila mesto Strumico, ki ga je zasedala nemška vojska. Odtod se je usmerila proti zahodu, z nalogo, da napade železniško progo pri Udovem, da bi tako onemogočila Transporte nemške vojske, umikajoče se iz Grčije. Pri vasi Popčevo, kakih deset kilometrov od Strumice, pa je naletela na nemško enoto, ki je, močno utrjena, branila cesto proti Valandovu in Udovu. Dvodnevni boj je terjal nove žrtve. Iz vasi Bistrenci sta bila pri tem ranjena Alojz Pipan in Stanko Kuzmin; oba so poslali na zdravljenje v Petrič, pozneje pa v Dupnico v Bolgariji.

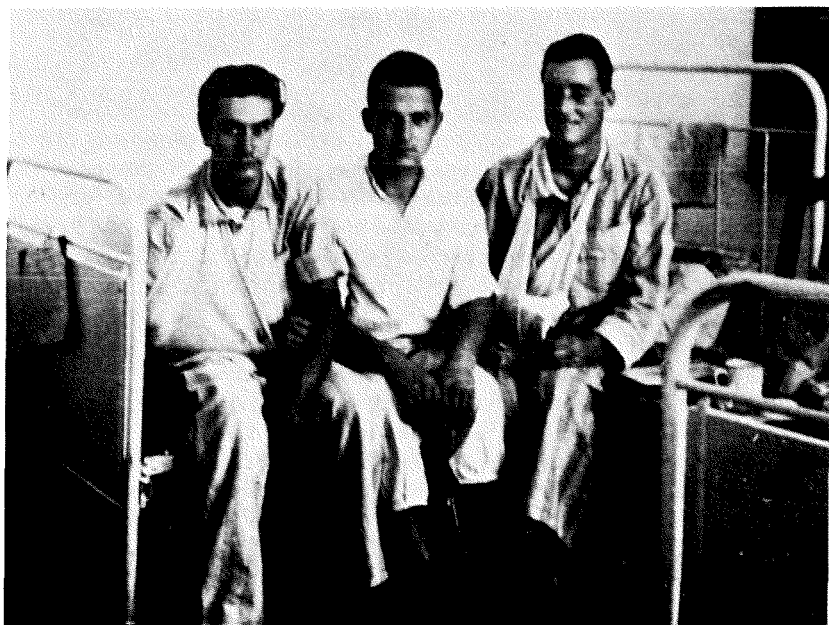
Večji del borcev iz zavedne vasi Bistrenci je sodeloval v bojih 4. makedonske brigade vse do osvoboditve Makedonije. Nekateri pa so se borili tudi v 14. makedonski brigadi; pozneje so bili tudi v sestavi 15. korpusa na sremski fronti.

V naštetih partizanskih enotah je sodelovalo 35 borcev iz vasi Bistrenci. Izmed teh jih je osem stopilo v odred »Dobri Doskalov« že avgusta 1943, ob napadu na rudnik Dudica na Kožufu (marca in aprila 1944 pa še trije borci).

Junija 1944 je enajst vaščanov iz Bistrencv stopilo najprej v 2. makedonsko brigado, pozneje pa so bili borci 4. makedonske brigade. Avgusta in septembra 1944 se je pridružilo 4. in 14. makedonski brigadi še trinajst borcev. Od navedenih 35 borcev je bilo 21 Slovencev, 7 Turkov in 7 Makedoncev.

Številke nam povedo, da je v poprečju imela vsaka družina borce v naštetih partizanskih enotah, pri tem pa so bili močno zastopani borci iz slovenskih družin. Med družinami so bile tudi take, ki so dale kar po dva do štiri borce, na primer družina Pegan štiri (eden padel), družina Pregarc dva (eden padel), druga družina Pregarc dva (oba padla) in družina Pipan dva (eden padel). Skoraj vsi mladinci in drugi mlajši ljudje iz vasi so bili vključeni v partizanske enote. V njej skoraj ni bilo družine, ki tako ali drugače ne bi bila povezana z narodnoosvobodilnim gibanjem, zlasti še v letu 1944.

Razen sodelovanja v partizanskih enotah pa so v vasi potekale tudi druge pomembne dejavnosti, posebej v obdobju od avgusta 1944 do končne osvoboditve. V partijo so sprejeli nove člane in postavili partijsko organizacijo, ustanovili narodnoosvobodilni odbor, organizirali ljudsko fronto,

Z desne proti levi: Alojz Pipan, Stanko Kuzmin in Risto Kartalov iz Velesa (zdaj Titov Veles), slikani leta 1944, ko so se kot ranjenci NOVJ zdravili v bolnišnici Dupnica v Bolgariji

Prvi bataljon 14. makedonske brigade med kratkim počitkom, pred boji za osvoboditev Slavonskega Broda, aprila 1945; s puščico je označen Izidor Pegan, komandant bataljona, ki je v NOVJ odšel iz vasi Bistrenci

protifašistično fronto žená, mladinsko organizacijo in razne organe ljudske oblasti. Pri njihovem ustanavljanju in razvijanju njihove dejavnosti so dali tako med okupacijo kot po osvoboditvi tega dela Makedonije v začetku oktobra 1944 pomemben delež zaledni politični delavci Nada Minčeva, Ilo Stefanovski in Dervija Ajgorovski; delovali so na terenu, ki je obsegal vasi Bistrenci, Vojšanci, Korešnica, Lipa, Kalanjevo, Čelevec in Iberli.

Medtem ko je bil 9. junija 1944 v Bistrencih miting, ki so ga organizirali partizani in vaški aktivisti, je iz te vasi odšla v partizane nova skupina prostovoljcev-mladincev (skupaj enajst, od teh sedem Slovencev); politična dejavnost v vasi pa se je nadaljevala v organiziranju odpora. S pomočjo terenskih aktivistov, ki jih je določil oziroma jim dal naloge okrajni komite KP Negotina, je bil v začetku avgusta 1944 ustanovljen narodnoosvobodilni odbor za občino Bistrenci. Sestavljali so ga člani turške in slovenske narodnosti, njegov sekretar je bil Marjan Pipan, član pa Peter Vižintin*.

Odbor je opravljal zlasti naslednje naloge: zbiral je hrano, oblačila, vojaški in drug material za partizanske enote, organiziral obveščevalno dejavnost, zbiral podatke o gibanju okupatorjeve vojske in njenih pomagačev, pomagal družinam, katerih člani so bili v partizanih, in druge naloge.

Ravno tako je bila dejavnost partijske celice v tem času obnovljena in razširjena s sprejemom novih članov v KP; sprejeti so bili Pepo Nanut, Vla-

Prihod 14. makedonske brigade v Zagreb, 8. maja 1945; na čelu kolone je primorski Slovenec Izidor Pegan, komandant 1. bataljona

do Kuzmin, brata Peter in Alojz Vižintin ter Marjan Pipan; slednji je bil izvoljen za sekretarja celice. Pozneje se je partijska celica okrepila še z novno sprejetimi člani; vanjo so stopili Edvard Pregarc, Danica Valentinčič, Ivan Parovel in Cirila Pregarc. Tedaj je štela deset članov in tako je ostalo vse do konca vojne.

V začetku septembra 1944 je bil ustanovljen tudi odbor Narodne fronte (NF). Sestavljalo ga je pet članov; Peter Vižintin je bil izvoljen za predsednika, člani pa so bili Marjan Pipan ter brata Leopold in Pepi Nanut. Fronta je v glavnem spremljala in pojasnjevala vojaško-politično situacijo v vasi, v okraju, državi in svetu, pridobivala somišljenike in opravljala razne druge politične naloge.

Poleg teh družbenopolitičnih organizacij so v tem času ustanovili še žensko protifašistično organizacijo (AFŽ), SKOJ in mladinsko organizacijo. Predsednica organizacije AFŽ je bila Ivanka (rojena Pegan) Vižintin, članica odbora pa med drugimi tudi Anica Pipan (rojena Kuzmin). Ženska organizacija je opravljala različne naloge: zbirala in šivala je oblačila ter perilo, zbirala hrano in druge potrebščine za našo vojsko. Vodstvo SKOJ je štelo pet članov; Stanko Pegan je bil sekretar, člani pa so bili Franc Margon, Matija Pregarc in dva Makedonca (Micko in Krsta Kalinovski). Naloge SKOJ so se prepletale z nalogami drugih družbenopolitičnih organizacij v vasi.

Ivan Vižintin je v NOVJ odšel iz vasi Bistrenci; bil je v 4. makedonski brigadi in v prištabnih enotah 42. divizije (komandir čete); udeležil se je tudi bojov na sremski fronti; slikan 16. maja 1946 v Štipu

Ob ustanovitvi mladinske organizacije, ki sovпада v čas ustanavljanja drugih, že navedenih organizacij, je njena predsednica postala Marija Pregarc, člani vodstva so bili še Dore Margon, Milan Kutin in Olga Pegan. Mladinska organizacija je opravljala naloge skupno s SKOJ in drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v vasi.

Razen navedenih dejavnosti naj omenimo akcijo rušenja mednarodne železniške proge Solun–Skopje pri vasi Bistrenci. Po kapitulaciji Bolgarije in ko so se začele nemške okupatorske enote umikati iz Grčije, je skupina partizanov, ki so tedaj bili v vasi, s pomočjo vaščanov razrušila del železniške proge (demontirala tirnice); zaradi tega je bil nemški transport ustavljen za nekaj ur. V akciji so sodelovali partizani Vlado Pegan*, Stanko Kuzmin in Ivan Vižintin, od vaščanov pa so pomagali Stanko Pegan, Konrad Pregarc, bratje Pepi, Leopold in Stanko Nanut, Vlado Kuzmin ter Peter in Alojz Vižintin.

Delovanje družbenopolitičnih organizacij v vasi in odhod večjega števila ljudi v partizane pa nista ostala brez odmeva pri bolgarskih okupatorskih oblasteh. Zato so nad vaščani izvajale povračilne ukrepe. Tako je julija in avgusta 1944 odgnal v zapore večje število ljudi iz družin Peganovih (7), Pregarčevih (3), Margonovih (6), Vižintinovih (1) in Vasilke (3), več kot dvajset ljudi vseh starosti. Zaprl je predvsem člane družin, katerih svojci so bili v partizanih; najprej jih je odpeljal v Demir Kapijo, odtod pa v policijske zapore v Negotinu. Zaprti so bili do kapitulacije Bolgarije, 9. septembra 1944. Naj še dodamo, da so od julija do avgusta 1944 partizani s pomočjo in sodelovanjem terenskih aktivistov iz vasi likvidirali tri domače iz-

Skupina italijanskih vojakov na otoku Lerosu; prvi (z leve proti desni) stoji Jože Živec, doma iz Šempasa, ki je nato bil v NOVJ v Srbiji, v slovenskem bataljonu 1. krajiške proletarske udarne brigade, v 1. jugoslovanski brigadi (oblikovani v Sovjetski zvezi) in v 1. prekmurski brigadi; slikano leta 1942

dajalce-ovaduhe (enega v vasi Pepelište, drugega v vasi Čelevec in tretjega v vasi Iberli).

Od omenjenih 35 borcev iz vasi Bistrenci jih je v partizanskih enotah padlo deset, od teh pet Slovencev (Stanko Pipan, Dušan Pregarc, Vlado Pegan, Milan Pregarc in Alfonz Pregarc), dva Turka (Zule Zulfičarov in Medo Sulejmanov) in dva Makedonca (Jonče Mitrov in Jovo). Tovarišica Ida Benčič* je umrla leta 1947 v Novem Sadu za posledicami ran, dobljenih v boju na sremski fronti 25. aprila 1945.

**Med 35 borci je bilo
21 primorskih Slovencev,
7 Turkov in 7 Makedoncev**

Primorski Slovenci in drugi vaščani v makedonski vasi Bistrenci so v letih narodnoosvobodilnega boja dali dostojen delež za svobodo. O tem nam priča predvsem tole:

Vas je bila od vsega začetka aktivno vključena v NOB, v njej so se prve organizirane oblike upora in delovanja začele že v maju in juniju

1941, ko so v vasi oblikovali simpatizersko skupino. Ta je v naslednjem obdobju postajala vse bolj množična in prek nje je potekal močan vpliv na vaščane, da so pomagali narodnoosvobodilnemu gibanju in se mu pridruževali. V bistvu je ožji del te skupine deloval kot partijska celica, čeprav to formalno ni bila. Z ustanovitvijo partijske celice septembra 1942, v kateri so bili najbolj dejavni prav člani simpatizerske skupine, pa se je začela v vasi še bolj organizirana in poglobljena dejavnost; propagiranje ciljev in nalog NOB, zbiranje orožja in hrane, varovanje ilegalcev in podobno so bili njen sestavni del.

Delovanje simpatizerske skupine, pozneje pa tudi partijske celice, je pomembno prispevalo k utrjevanju bratstva in enotnosti prebivalstva v vasi. Potrjujeta jo vključevanje pripadnikov vseh narodnosti v narodnoosvobodilno vojno in njihovo udejstvovanje v partizanskih enotah.

Sodelovanje prebivalcev iz vasi Bistrenci v partizanskih enotah je bilo dovolj množično, če upoštevamo, da je bilo v teh enotah izmed približno 60 družin v vasi kar 35 borcev. Od avgusta 1943 je bilo v partizanih osem borcev, od marca do junija 1944 štirinajst, od avgusta do septembra 1944 pa še trinajst borcev. Deset jih je padlo v bojih, ki so jih imele njihove enote.

Razen sodelovanja v enotah NOV so v vasi potekale precéj različne dejavnosti, zlasti v drugi polovici leta 1944. Trajale so vse do končne osvoboditve; namenjene so bile uresničevanju številnih nalog, potrebnih v narodnoosvobodilni vojni.

Potemtakem lahko z vso upravičenostjo ugotovimo, da so prebivalci vasi Bistrenci, predvsem po zaslugi skrbi, smernic in pomoči partijskega vodstva iz Negotina in tesnega sodelovanja z njim, dostojno sodelovali v narodnoosvobodilnem boju na Tikveškem.

Seznam borcev in aktivistov NOB*

BAJC DUŠAN, r. 29. maja 1928 v Šentrupertu na Dol., b. Maribor, Kneza Koclja 33
BENČIČ IDA, r. 5. oktobra 1925 Breči pri Šmarju (Koper), umrla v začetku leta 1947
v vojaški bolnišnici v Novem Sadu, za posledicami ran, dobljenih v boju na sremski fronti (25. aprila 1945)

FORTUNAT FRANC, r. 11. septembra 1907 Volče – Tolmin, p. 9. maja 1945 v bojih pred Zagrebom (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci)

FURLAN JANKO (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci), aktivist NOB

GODNIČ KARLO, r. 6. marca 1909 Komen, ustreljen 31. decembra 1942 v koncentracijskem taborišču Jasenovac (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci), aktivist NOB

* Abecedni seznam primorskih Slovencev iz makedonske vasi Bistrenci v NOV Jugoslaviji in aktivistov NOB.

GRUDEN ANDREJ, doma iz Vipavske doline, ustreljen 28. oktobra 1943 Vrbanja, občina Županja (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci), aktivist NOB

GRUDEN MIHAEL, doma iz Vipavske doline, ustreljen 28. oktobra 1943 pri vasi Vrbanja, občina Županja (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci), aktivist NOB

KUTIN BRUNO, r. 1925 Čezsoča – Bovec, b. Gudarica pri Vršču (Banat)

KUTIN MILAN, aktivist NOB

KUTIN OSKAR, r. 1923 Čezsoča – Bovec, b. v Avstriji

KUZMIN STANKO, r. 22. novembra 1920 Štandrež – Gorica, b. Ljubljana, Herbersteinova 45

MARGON DORČE, aktivist NOB

MARGON FRANC, aktivist NOB

NANUT GINO, r. 7. avgusta 1927 Štandrež – Gorica, b. Tolmin, Ulica 1. maja št. 5

NANUT LEOPOLD, r. 16. marca 1906 Štandrež – Gorica, b. Mali Kamen, Senovo (Krško), aktivist NOB

NANUT JOSIP-PEPO, r. 21. januarja 1904 Štandrež – Gorica, b. Bovec, Tolmin, aktivist NOB

NANUT STANKO, r. 5. maja 1912 Štandrež – Gorica, b. Gudarica, komandanta Staneta št. 43. (Banat)

NOVAK DANIEL, r. 12. junija 1924 Grgar – Nova Gorica, padel v ofenzivi 1944/45 v Bosni (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci)

NOVAK ELZA, r. 1922 Grgar – Nova Gorica, umrla leta 1946 za posledicami bolezni, dobljene v koncentracijskem taborišču Auschwitz (se pred vojno izselila iz vasi Bistrenci), aktivistka NOB

NOVAK ROMAN, r. 26. julija 1926 Grgar – Nova Gorica, b. Beograd, Kosmajška 6/A (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci)

PAROVEL IVAN, r. 24. junija 1914 Prebeneg pri Trstu, b. Škofije 190, Koper, pripadnik NOG v vasi Bistrenci od 15. 5. 1944 do maja 1945

PEGAN ANTON, r. 1. januarja 1915 Štanjel – Sežana, b. Negotino – Tikveš

PEGAN DUŠAN, r. 8. septembra 1922 Pudob pri Starem Trgu, b. Beograd, Luje Adamiča 9/17

PEGAN IZIDOR,* r. 18. oktobra 1912 Trnje pri Pivki, b. Maribor, Vošnjakova 29

PEGAN OLGA, aktivistka NOB, r. 23. sept. 1930 Mostje pri Dol. Lendavi, b. Ptuj, C. Metoda 3

PEGAN STANKO, r. 26. septembra 1926 Mostje – Dolnja Lendava, b. Ankaran, Hrvatina 9, aktivist NOB

PEGAN VLADIMIR, r. 23. februarja 1917 Trnje pri Pivki, p. 27. aprila 1945 pri kraju Kajgan (Garešnica) v boju na sremski fronti

PIPAN ALJOZ, r. 21. junija 1921 Sveto pri Komnu, b. Skopje, Taškenska 12

PIPAN ANICA, r. 1919 Štandrež – Gorica, b. Izola, Ob vratih 7, aktivistka NOB

PIPAN FRANC,* r. 20. oktobra 1915 Sveto pri Komnu, b. Koper, Jenkova 5 (bil vojni ujetnik od aprila 1941 do aprila 1945)

PIPAN MARJAN, r. 10. julija 1913 Sveto pri Komnu, b. Izola, Ob vratih 7 (bil aktivist NOB)

PIPAN STANKO, r. 2. decembra 1919 Sveto pri Komnu, p. 14. avgusta 1944 na Paruci – Plačkovica v Makedoniji

PREGARC ALFONZ r. 1912 Ricmanje pri Trstu, ustreljen 4. februarja 1944 pri Štipu v Makedoniji

PREGARC DUŠAN, r. 1925 Ricmanje pri Trstu, p. 16. avgusta 1944 Lisac – Plačkovica v Makedoniji

PREGARC IVAN, r. 1893 Ricmanje pri Trstu, b. Bistrenci pri Negotinu (aktivist NOB)

PREGARC Marija, r. 1924 Ricmanje pri Trstu, b. Maribor, Betnavska 32
 PREGARC MILAN, r. 1921 Ricmanje pri Trstu, ustreljen 4. februarja 1944 pri Štipu
 v Makedoniji
 PREGARC MILKA, r. 1927 v Ricmanjih pri Trstu, umrla 1944 v koncentracijskem
 taborišču Dachau (med vojno se je izselila iz vasi Bistrenci, aktivistka NOB)
 PREGARC PETER, r. 5. aprila 1920 Ricmanje pri Trstu, b. Hrvatini 133, Ankaran
 SEDMAK CELESTIN, r. 2. aprila 1904 Sv. Križ pri Trstu, b. Ormož, Ptujška cesta
 2/a (aktivist NOB)
 SERAŽIN ROBERT, r. 6. junija 1913 Križ pri Sežani, p. 13. februarja 1944 Kamno
 – Kobarid (se pred vojno izselil iz vasi Bistrenci, bil španski borec)
 VALENTINČIČ MILAN, r. 1920 v okolici Bovca, b. Gorenjska
 VIŽINTIN IVAN, r. 13. februarja 1920 Štandrež – Gorica, b. Maribor, Smetanova 82
 VIŽINTIN IVANKA (rojena Pegan), r. 23. februarja 1919 Trnje pri Pivki, b. Koper,
 Prisoje 4 (aktivistka NOB)
 VIŽINTIN PETER, r. 24. junija 1911 Štandrež – Gorica, b. Koper, Prisoje 4 (aktivist
 NOB)
 ŽBOGAR IVAN-JOHAN, r. 1893 v Grgarju – Nova Gorica, b. Gudarica pri Vršču
 (Banat)

Nekaj življenjepisov*

IDA BENČIČ ni imela niti šest let, ko so se njeni starši preselili iz Slovenskega primorja v vas Bistrenci pri Negotinu na Vardarju. Rojena pa je bila 5. oktobra 1925, v Breči pri Šmarju (Koper).

V Bistrencih so njeni starši dobili nekaj zemlje, da bi se lahko preživljali. Ida je bila nenavadno delavna in urna pri poljedelskih in hišnih opravilih; za utrujenost ni vedela.

Z osemnajstimi leti je bila že trdno v naprednem delavskem gibanju in 10. avgusta 1944 je s skupino prostovoljcev iz svoje vasi odšla v 4. makedonsko brigado na Plačkovico. V bojih in pohodih te brigade je pokazala veliko hrabrost; nikoli se ni ločila od puške.

Pri oblikovanju posebne jugoslovanske NO divizije je bila razporejena v 14. mladinsko brigado, ki se je borila proti Nemcem v rajonu Kočani. Po končanih bojih v Makedoniji so jo določili za odhod na sremsko fronto, v sestavo 15. korpusa NOVJ. V bojih z Nemci se je izkazala junaško; jurišala je na sovražnikove položaje. V bojih s sovražnikom je bila 25. aprila 1945 hudo ranjena, v začetku leta 1947 pa je za posledicami ran, dobljenih v boju, umrla v vojaški bolnišnici v Novem Sadu.

FRANC BIZJAK je bil rojen 1. decembra 1921 v Orehku pri Postojni kot sin proletarca. Njegovi starši so morali priložnostno delati pri kmetih, da bi lahko preživljali šestčlansko družino, ki ni imela lastnega doma, ampak se je selila iz stanovanja v stanovanje.

Po končani osnovni šoli se je izučil za čevljarja in je nato priložnostno delal vse do 12. januarja 1941, ko je predčasno moral k vojakom. Poslali so

* Avtor Albert Klun.

V tem poglavju knjige priobčujemo le nekaj življenjepisov, predvsem življenjepisov pomembnejših organizatorjev narodnoosvobodilnega gibanja in boja, še zlasti pa življenjepise padlih ali umrlih za posledicami ran, dobljenih v boju. Obseg posameznih življenjepisov je bil seveda močno odvisen od podatkov, ki smo jih imeli na voljo; nekaterim smo namenili več prostora zaradi velike zanimivosti in mnogih dragocenih podrobnosti, ki jih vsebujejo.

ga k 27. topniškemu polku divizije Cuneo, ki je tedaj bila v Albaniji. Po opravljenem rekrutnem urjenju je bil aprila 1941 premeščen v Canzo v bližino Coma. Vsi vojaki, ki so bili predvideni za odhod iz Italije, so predtem dobili nekaj dni dopusta, razen primorskih Slovencev (med katerimi je bil tudi Franc Bizjak), saj jim niso zaupali in so jih celo zadrževali v vojašnici.

Junija 1941 so Bizjaka z njegovo enoto poslali v Bari in od tod v Patras, nato pa v Mesolongi v Grčiji; tu je kmalu zbolel za malarijo. Že julija 1941 se je znašel na otoku Samosu na Dodekanezu. Življenje na tem otoku je bilo neznosno, saj je na njem manjkalo najnujnejših življenjskih potrebščin, tako da je divjala lakota. Bizjaku je uspelo priti v čevlarsko delavnico; v njej se je seznanil s komunistom Avrelijem Fedelijem, ki ga je povezal z organizacijo grškega naprednega gibanja. Tako se je že leta 1942 vključil v organizacijo ELAS in je delal v neposredni povezavi s tovarišem Karatanasisom. Bil je odgovoren predvsem za preskrbo partizanov z oblačili, obutvijo in s strelivom; tesno je bil povezan z drugimi primorskimi Slovenci, ki so bili prav tako organizirani in so delali za ELAS. Največ streliva in druge vojaške opreme je priskrbel Edvard Sever, ki je delal v skladišču.

Takrat so primorski Slovenci tudi izrazili željo, da bi odšli v NOVJ. O tem je bil prav tako obveščen poveljnik partizanov na otoku Samosu s partizanskim imenom Bafo. Bizjak se je v mestu Vata redno udeleževal sestankov pripadnikov ELAS.

Na enem izmed teh sestankov je bilo določeno, da pet najbolj izpostavljenih Slovencev, aktivistov ELAS, ki so v povezavi z Bizjakom delali v italijanski vojski, takoj odide v enoto ELAS na otoku Samosu. Toda prišlo je do izdajstva ter do aretacije Bizjaka in njegovih tovarišev. Bizjak je bil zaprt do padca fašističnega režima. Potem je hudo zbolel za malarijo in se nekaj časa zdravil. Po nalogu partizanskega komandanta Bafa je dobil nekatere obveščevalne naloge, ki jih je uspešno opravil.

Od kapitulacije Italije dalje, ko so otok zasedli Nemci, se je kot grški partizan udeležil številnih bojov in se vse do 20. novembra 1943 z ramo ob rami z zavezniki, ki so medtem prispeli na otok, hrabro boril. Takrat se je skupaj z nekaterimi tovariši umaknil s priročnimi plovnimi sredstvi na celino in prispel v Turčijo.

Prek zavezniškega predstavnika je Bizjak ponovno zahteval, naj mu skupaj z drugimi primorskimi Slovenci in istrskimi Hrvati omogočijo odhod v NOVJ. Podpisal je tudi izjavo, da prostovoljno pristopa v NOVJ. Prek Turčije in Sirije je dospel v Palestino in nato decembra 1943 v taborišče Gaza.

V omenjenem prehodnem zavezniškem taborišču so čakali še na preostale skupine, ki naj bi prišle iz Turčije. Med njimi je prišla tudi skupina, ki jo je vodil Janko Hrast-Timošenko. Takrat so ustanovili skupno četo, ki je štela 70 moških in ki jo je poslej vodil Janko Hrast. Na kape so si nadeli pe-

terokrako zvezdo, pričeli z intenzivnim političnim delom in iskali zvezo z vojaško misijo NOVJ.

V taborišču so jih poskušali prisiliti, da bi stopili v kraljevsko vojsko Jugoslavije, toda to so odločno odklonili, saj so bili prej pripadniki grških partizanskih enot. Pristaši kraljevske vojske pa so jih pri zaveznikih obtoževali, da so komunistični agenti ipd. Zavezniki so jih zastraševali s tem, da jih bodo poslali na Daljnji vzhod, na Borneo itd. Odločno stališče organizacije NOB v četi primorskih Slovencev pa je pripomoglo, da so jih premestili v Egipt. Tu so zavezniki ponovno zahtevali, naj se vključijo v kraljevsko vojsko Jugoslavije. Bizjaka so z drugimi vred aretirali in odpeljali v zapor. Nato so vse tiste, ki so se javili za NOVJ, premestili v t. i. Criminal camp (kazensko taborišče) št. 305, kjer so jih vtaknili v kletko št. 24 (nasproti je bila kletka grških partizanov), med njimi tudi Bizjaka s tovariši.

Na odločno zahtevo pripadnikov čete so zavezniki končno le omogočili misiji NOVJ, da jih je v taborišču obiskala. Nato so še formalno podpisali izjave za vstop v NOVJ. V domovino se je Bizjak vrnil prek Port Saida, Taranta in Gravine ter prispel v Split, kjer se je vključil v 5. prekomorsko brigado. Udeležil se je vojaških operacij v Dalmaciji in nato bojev za osvoboditev Like, kjer je bil ranjen. Po okrevanju je prišel v topniško brigado 4. armade.

Franc Bizjak je bil eden izmed najprizadevnejših primorskih Slovencev v organiziranju narodnoosvobodilnega gibanja na otoku Samosu, saj je že od leta 1942 dalje aktivno in organizirano delal v grškem partizanskem gibanju.

DOMINIK BOGATAJ je bil rojen 2. septembra 1921 v Breznici, občina Idrija. V osnovno šolo je »ilegalno« hodil v Žiri (šest let in pol) v Jugoslavijo, kajti njegova rojstna vas je bila pod Italijo. Šolanje je končal v vasi Ledine.

Po končani osnovni šoli so ga poklicali na občino v Idrijo, kjer so zahtevali, da se vpiše v mladinsko fašistično organizacijo (GIL); to je odločno zavrnil.

Nato je ostal na domu svojih staršev in jim pomagal pri vsakdanjih kmečkih delih, kajti starejša brata sta bila že na odsluženju kadrovskega roka v italijanski vojski. Priložnostno je delal z vozom in konji pri gradnji cest, vojašnic in utrdb, ki so jih Italijani gradili vsevprek ob italijansko-jugoslovanski meji. Pozimi je vozil les, pa tudi s tihotapstvom s konji ob meji se je ukvarjal; tako je pomagal družini preživeti tista težka leta.

Na odsluženje kadrovskega roka je bil predčasno vpoklican 11. januarja 1941 (v italijansko vojsko so v mirnem času rekrutirali mladeniče, stare 21 let, z vstopom Italije v vojno pa so predčasno vpoklicali tudi letnike 1920–1923). Poslali so ga k 1. topniškemu polku v Foligno.

V začetku novembra 1941 je bil ta polk premeščen v Solin pri Splitu. Tu je Bogataju uspelo dobiti povezavo s terenskimi delavci NOB in organizacijo SKOJ. Poslej je uspešno opravljal razne obveščevalne naloge za NOB.

V začetku decembra 1941 je bila njegova enota premeščena v Mostar, kjer je bil določen za tolmača v kuhinji, nato pa v Nevesinje, kjer je bil tolmač pri 4. planinskem polku v bataljonu Fenestrelle. Tudi tu je po nalogu organizacije NOB in aktivistov, ki so delali na tem območju, opravljal zelo pomembne naloge. Tako je z ukano omogočil pobeg iz zapora dvema vodilnima partizanskima aktivistoma (bratoma Kovačević), ki sta bila zaprta v zaporih v Nevesinju.

Zaradi dejavnosti za NOB so Bogataja aretirali in ga poslali v vojaške zapore v Nevesinje, odtod pa v Mostar in Rim (v vojaške zapore v stari trdnjavi Forte Bocca v Rimu). Enaindvajsetega oktobra 1942 ga je vrhovno vojaško sodišče v Rimu obsodilo na deset let ječe. V tem času je bil v veljavi splošen razglas, da se vsi obsojenci do deset let zapora lahko prostovoljno prijavijo za odhod na fronto. Tako se je Bogataj prijavil, se rešil ječe in prišel v Albanijo, v kraj Drenovo, kjer je bil dodeljen k 53. topniškemu polku. Tu je poiskal povezavo z aktivistom NOB, ki mu je pomagal pobegniti v albanske partizane, med katere je prišel 25. aprila 1943, in sicer v bataljon Faut Bobani. Nato je bil v četi Teky Kolanec in v bataljonu Ali Kelmendi komandir artilerijske skupine.

Po ustanovitvi 1. albanske udarne brigade se je vključil vanjo in je postal namestnik komandirja topniške baterije. V bataljonu »Antonio Gramsci« je bil namestnik političnega komisarja. Po oblikovanju italijanske partizanske brigade »Antonio Gramsci« je bil imenovan za njenega političnega komisarja. Zatem je bil še v štabu divizije »Antonio Gramsci«, in sicer šef osebja v diviziji.

Bogataj se je udeležil številnih bojov v Albaniji: maja 1943 pri kraju Leskovik, v začetku julija 1943 pri kraju Kučari-Permet, sredi avgusta 1943 pri kraju Barmazh, konec avgusta 1943 pri kraju Virthkuč, septembra pri kraju Pogradec, oktobra 1943 pri kraju Elbasan in novembra v pokrajini Patos itd. Tudi v letu 1944 se je udeležil številnih hudih bojov, med njimi bojov za osvoboditev Tirane, ki so trajali šestnajst dni.

V NOV Albanije je dobil čin kapetana 1. razreda, 5. aprila 1945 pa je bil predlagan za čin majorja. Marca 1945 je bil odlikovan z »Medaljen-Kujtimi 1942–1943« (tj. albanska partizanska spomenica) in z »Yllit partizan« Klas dyte (partizanska zvezda II. reda). Ob odhodu iz Albanije (23. julija 1945) pa mu odlikovanj še niso izročili. Dobil je tudi številna jugoslovanska odlikovanja.

Po prihodu v JLA je bil imenovan za političnega komisarja artilerijskega divizion 31. divizije. Na lastno željo je bil 5. junija 1946 demobiliziran

v činu majorja. Nato je delal v raznih gospodarskih organizacijah, leta 1975 pa se je upokojil.

ALOJZ BOLČINA je bil rojen 21. julija 1917 v Črnem vrhu nad Idrijo v napredni delavski družini. Njegov oče je bil gozdni delavec. Po končani osnovni šoli (pet razredov italijanske šole) se je Bolčina zaradi hudih gmotnih razmer v družini moral zelo zgodaj zaposliti; že od dvanajstega leta starosti dalje je služil za pastirja, ko pa mu je bilo osemnajst let, se je priložnostno zaposlil v gozdu, kjer sta delala tudi njegov oče in brat.

Na odsluženje kadrovskega roka je odšel januarja 1938. Služil je 18 mesecev v letalski enoti v Padovi. Od junija 1939, ko se je vrnil od vojakov, je priložnostno delal pri kmetih, skupaj z bratom Jožetom pa izdeloval oglje, vse do 25. septembra 1941, ko je bil vpoklican k vojakom in dodeljen k 2. pehotnemu polku v Padovo.

Že v začetku novembra 1941 so vse Slovence tega polka premestili v 317. pehotni polk, ki je bil v kraju Merano, ob švicarski meji. Aprila 1942 so Bolčino poslali v Grčijo, na otok Santamaura, od tod pa na otok Kefalonijo, kjer je živel pod šotori in stražil obalo.

Ob kapitulaciji Italije se je Bolčina udeležil hudih bojov proti Nemcem, ki so trajali vse do 24. septembra 1943, ko je padel v nemško ujetništvo. Iz taborišča vojnih ujetnikov v Argostolionu so ga oktobra 1943 premestili v taborišče Agrinion, kjer je bil na prisilnem delu pri gradnji ceste. Na delovišču je vzpostavil stike z nekim Italijanom, ki je že ob kapitulaciji Italije odšel v partizane. Le-ta mu je omogočil, da je 21. maja 1944 v skupini sedmih tovarišev pobegnil v grške partizane.

Prišel je v 6. četo 2. bataljona 33. brigade ELAS, ki je bila na gori Karpenision. Zatem se je udeležil hudih bojov proti Nemcem in domačim izdajalcem na območju Karpenision–Larisa–Lamia. V teh krajih je močno primanjkovalo hrane, streliva in orožja, zato so pomoč pošiljali zavezniki iz Italije. Pripravo pošiljk, nakladanje na letala itd. ter spremljanje zavezniških letal, kakor tudi odmetavanje pomoči, so opravljali borci naše 4. prekomorske brigade iz baz v južni Italiji.

Bolčina je oktobra 1944 hudo zbolel za tropsko malarijo in bil več kakor mesec dni v bolnišnici (v kraju Lamia). Novembra 1944 je prišel ukaz, da vse grške partizane – prejšnje italijanske vojake prepeljejo v južno Italijo, čeprav so naši sorojaki zahtevali, naj jih pošljejo v Jugoslavijo, da bi se vključili v NOV in POJ. Tako je tudi Bolčina 18. decembra 1944 odplul z zavezniško ladjo iz Grčije in prispel 21. decembra 1944 v Taranto. Že 6. januarja 1945 so ga vključili v divizijo »Friuli«, ki so jo dopolnili z vojaki iz raznih enot in podredili britanski 8. armadi. Njegova enota je čez Abruzzo napredovala proti Trstu.

Bolčina je skupaj s soborcem Štefanom Žnidaršičem prispel 8. maja 1945 do mosta na reki Soči pri Gorici, ki so ga stražili partizanski borci; za-tekelse je na Žnidaršičev dom v Dornberku, naslednji dan pa se je priglasil na komandi mesta Ajdovščina. Dobil je tri dni dopusta, tako da je lahko obiskal svojce. Kot pripadnika NOVJ so ga premestili v komando mesta Gorica, od tod v Idrijo in naposled v 2. brigado KNOJ, na demarkacijsko črto. Demobiliziral se je 16. marca 1946 v Postojni. Za zasluge v NOB je bil tudi odlikovan.

Zatem se je zaposlil pri gozdni upravi Snežnik v Ilirski Bistrici (1947). Delal je dve leti pri kmetijski zadrugi, 1. junija 1949 pa je bil premeščen na delo v železarno na Jesenice, kjer je delal kot plavžar. Bil je član KPS in sekretar osnovne organizacije OF. Umrli je 13. aprila 1980 od srčne kapi.

Njegova žena Pavla je bivša interniranka iz koncentracijskega taborišča Rawensbrück, označena s številko 21734.

IVAN CENČIČ je bil rojen 27. marca 1918 v Središču ob Dravi, kjer je bila njegova družina med prvo svetovno vojno v vojnem begunstvu.

Prvega aprila 1939 je bil vpoklican na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko in dodeljen k 47. pehotnemu polku. Že junija 1939 je bil skupaj s svojo enoto poslan v Albanijo. Leta 1941 so ga v sklopu 2. bataljona 47. pehotnega polka poslali v Črno goro, kjer so se začeli boji med partizani in italijansko okupacijsko vojsko. Sedež njegove enote je bil okrog 17 km od Podgorice (zdaj Titograd). Na tem območju je Cenčič kmalu prišel v stik s partizansko aktivistko Marijo, ki je bila po poklicu šivilja in je prebivala v neposredni bližini njegove enote. Poslej jo je seznanjal z razmerami v italijanski vojski in z njenimi premiki, ji dostavljal strelivo in druge vojaške potrebščine, ona pa je vse to posredovala črnogorskim partizanom.

Šestindvajsetega decembra 1941 ga je skupaj se še dvema italijanskima oficirjema ujela partizanska patrulja. Po treh dneh zadrževanja in potem, ko je posredovala omenjena terenska aktivistka Marija, so ga izpustili s priporočilom, naj bi še naprej opravljal obveščevalno službo v korist NOB. To je tudi delal. Toda kmalu je postal sumljiv italijanskim oblastem, ki so ga januarja 1942 vrnile v Albanijo. Ker je bil po poklicu krojač, so ga v Tirani dodelili v delavnico, v kateri so bili zbrani vsi tisti, ki so imeli poklice. Po- slej se je ukvarjal z raznimi krojaškimi deli, predvsem pa je krpal vojaške obleke.

V tem času je vzpostavil stike z nekim gostilničarjem, ki je deloval za partizane. Potem mu je na skrivaj prinašal razno blago in strelivo, ki je bilo namenjeno za partizane, saj je imel prepustnico in dostop v razna skladišča z vojaškim materialom. Spomladi leta 1942 pa se je trdno odločil, da odide v partizane v domačem kraju; toda to se mu ni posrečilo. Tako je albanskim partizanom pomagal vse do kapitulacije Italije; tedaj je stopil v 3. bataljon

albanske 12. partizanske brigade. Komandant njegovega bataljona je bil Musel Peza, po katerem se je ta partizanska enota tudi imenovala.

Kot partizan se je Cenčič bojeval v partizanski brigadi vse do konca vojne. Brigada se je gibala po vsem ozemlju Albanije, prišla med Girocastrum in Iannino tudi na grško ozemlje ter sodelovala v bojih skupaj z grškimi partizani ELAS proti skupnemu sovražniku. Cenčič se je boril tudi na ozemlju Črne gore, v okolici Podgorice in na Kosovu. Večkrat je zahteval, naj mu omogočijo odhod v jugoslovanske partizane, vendar mu tega niso dovolili. Če pa bi samovoljno zapustil albansko partizansko brigado, bi tvegala, da ga ostro kaznujejo, saj je v albanskih enotah veljala zelo stroga disciplina.

Konec vojne je Cenčič dočakal v Draču, kjer so italijanske partizane vključili v novo ustanovljeno brigado »Garibaldi« in jih poslali v Italijo. Izkrcal se je v Tarantu, domov pa je prišel 29. junija 1945.

Cenčič je bil v bojih proti sovražniku pri kraju Permeti oktobra 1944 ranjen v nogo. Za zasluge v NOB je bil tudi odlikovan.

JOŽE CERGOL je bil rojen 13. oktobra 1921 v Slivju v Brkinih v napredni kmečki družini. V NOV Jugoslavije je bil tudi njegov brat Milan Cergol, ki je 17. julija 1944 na otoku Korčuli padel kot borec 2. čete 2. bataljona 3. prekomorske brigade. Vsi člani družine so aktivno pomagali partizanskemu gibanju.

Cergol je po končani osnovni šoli, ko mu je bilo komaj dvanajst let, priložnostno delal pri raznih kmetih, vse do odhoda na odsluženje kadrovskega roka. Ker sta bila njegova brata že pri vojaki, so njega poklicali na odsluženje kadrovskega roka leto dni pozneje, in sicer januarja 1942 (njegov letnik je bil vpoklican že januarja 1941). Poslali so ga k 331. pehotnemu polku v kraj Bresanone pri Veroni, kmalu nato pa na otok Rodos v Grčiji (ta otok so Italijani imeli v posesti od leta 1912 dalje in je vse do leta 1943 veljal za sestavni del takratne kraljevine Italije). V njegovi enoti je bilo še pet primorskih Slovencev.

Po prihodu na omenjeni otok je Cergol navezal stike z organizacijo grškega odporniškega gibanja ELAS. Takoj po kapitulaciji Italije se je udeležil bojev zoper Nemce, ki so otok okupirali. Tedaj je prišel v ujetništvo. Bil je nekaj časa v zasilnem ujetniškem taborišču na Rodosu, nato pa so ga poslali v taborišče v bližini Aten. Od tod je pobegnil in se vključil v redne partizanske enote ELAS.

Kot partizan se je udeležil številnih bojev, ki so jih partizani imeli okrog Aten in krajev na Peloponezu, vse do septembra 1944, ko so v Grčiji prevladali zahodni zavezniki ter partizansko gibanje in vojsko likvidirali.

Cergolu se je posrečilo prepeljati z neko angleško ladjo v južno Italijo, v Bari, od koder je takoj našel pot v NOV Jugoslavije. Prek partizanskega tabora Gravina je bil z dopolnilno brigado poslan na otok Vis in vključen

v 3. prekomorsko brigado (v 3. bataljon). Udeležil se je bojov za osvoboditev Dalmacije, Hercegovine (Mostar), Like (Gospić, Donji Lapac), zahodne Bosne (Bihać), Hrvatskega in Slovenskega primorja in Istre, vse do reke Soče. Nato so ga poslali v radiotelegrafsko šolo v Zagrebu, ki jo je uspešno končal. V JLA je ostal do septembra 1947, ko se je demobiliziral.

BRUNO ČERMELJ se je rodil 27. januarja 1921 v Budanjah pri Ajdovščini, v kmečki družini. Po končani osnovni šoli 1936 se je zaposlil v Gorici kot pekovski vajenec in je to delo opravljal vse do januarja 1941, ko so ga vpoklicali k vojakom. Bil je pri pehotnem polku v kraju Chieti, toda čez pol leta je že moral s svojo enoto v Grčijo. V enoti je bil edini Slovenec vse do kapitulacije Italije.

V grško odporniško gibanje se je vključil jeseni 1942 v mestu Larisa v Tesaliji. Prvi stiki z gibanjem so bili v glavnem obveščevalnega značaja, nato pa je začel vsestransko pomagati odporniškemu gibanju. Ob kapitulaciji Italije je kot aktiven borec vstopil v vrste grških partizanov (ELAS). Uspelo mu je celó prepričati poveljnika italijanske posadke, da je z vso enoto prestopil v NOV Grčije.

Čermelj je bil pripadnik 5. polka olimpske divizije ELAS. Sodeloval je v bojih vse do 6. nemške ofenzive. Potem je vzpostavil stike z nekaterimi Črnogorci, ki so jim grški partizani omogočili vrnitev v Jugoslavijo; tej skupini se je priključil tudi sam. Prispeli so v zahodno Makedonijo, kjer se je Čermelj vključil v 1. makedonsko-kosovsko brigado, ki je v 3. bataljonu imela Slovensko četo; v njej se je boril do popolne osvoboditve Makedonije.

Po osvoboditvi Makedonije je decembra 1944 prišel v Beograd. Kmalu nato je bil razporejen v 1. črnogorsko brigado KNOJ in postal načelnik za zveze v štabu brigade. Tu je ostal vse do demobilizacije marca 1947. V tem obdobju je sodeloval v očiščevalnih akcijah proti četniškim ostankom na območju Črne gore.

Bruno Čermelj je bil predmetni učitelj na osnovni šoli »Dragomira Benčiča-Brkina« v Hrpljah.

PETER ČESNIK je bil rojen 12. februarja 1918 na Predmeji, občina Ajdovščina. V zgodnji mladosti je ostal brez očeta in je živel pri materi, v hiši njenih staršev. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju. Zatem se je priložnostno zaposlil pri raznih gradbenih podjetjih kot navaden delavec, cestar in blagajnik. Že od mladih nog je ljubil naravo, rad se je smučal in tudi tekmoval.

Aprila 1939 je bil vpoklican na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko. Dodelili so ga k 127. pehotnemu polku divizije »Firenze« v Pistoio. Nekaj časa je bil tudi v Messini na otoku Siciliji. Marca 1941 se je

skupaj s svojo divizijo izkrcal v Draču v Albaniji. Poslali so ga na grško fronto, od tod pa so ga napotili proti Jugoslaviji. Tako je 8. maja 1941 prispel v Tetovo in tam ostal vse do pomladi 1943.

Kapitulacija Italije ga je zatekla v Debru. Takrat je prišla v njihovo bližino 1. albanska udarna brigada, v kateri so bili že nekateri slovenski prostovoljci, med njimi Dominik Bogataj, Franc Grahelj, Janko Kurinčič in Franc Pičulin; Kurinčič je že maja 1944 padel pri kraju Šembarlejn v Albaniji. Česnik se je ob kapitulaciji Italije priključil tej brigadi; takrat sta se ji pridružila še dva Slovence, in sicer Ivan Stopar in Pavle Furlan. Komandant brigade je bil proslavljeni španski borec Mehmet Shehu.

Česnik se je nato udeležil številnih bojev z Nemci in domačimi izdajalci (balisti) v krajih Vlora, Malakastra, Skrapar, Tomori, Tomorica, Verče, Sułova, Peza, Mokra, Opar in drugod. Udeležil se je tudi zelo uspešne akcije, ko so partizani na cesti proti Elbasanu uničili nemško motorizirano kolono, ki je prevažala letalske bombe v bližini kraja Pečina.

Marca 1944 se je udeležil velikega pohoda 1. albanske udarne brigade, ki je trajal brez počitka petnajst dni in noči. Smoter pohoda je bil pomagati iz obroča obkoljenemu glavnemu štabu albanskih partizanov v okolici Tirane. Na tem sila napornem pohodu je žrtvovalo svoje življenje veliko borcev. Maja 1944 se je Česnik skupaj s svojim soborcem Pavlom Furlanom udeležil proslave ob ustanovitvi začasne albanske vlade v kraju Permet; v kulturnem programu sta nastopila v duetu in zapela slovensko narodno pesem.

V bojih pri kraju Šembarlejn je bil 4. junija 1944 ranjen v glavo, roko in kolk. Zdravil se je v Kočanih, kmalu nato pa se je vrnil v brigado. Enajstega septembra 1944 je dobil dovoljenje za vrnitev v Jugoslavijo; izdal mu ga je politični komisar brigade Jakov Tuku. Česnik je oborožen prehodil pot od Peshkopije do Debra. Tam se je vključil v skupino makedonskih partizanov na planini Karaorman, nato so ga poslali v makedonske partizanske enote, ki so se borile za osvoboditev Prilepa.

Oktober 1944 se mu je posrečilo vključiti v Slovensko četo 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, in sicer pri kraju Brod. S to enoto se je udeležil bojev vse do vasi Lisiče, ko je odšel za političnega komisarja čete v 1. avtomobilsko brigado GŠ NOV in PO Makedonije, ki je kmalu nato prispela v Skopje. Skupaj z drugimi primorskimi Slovenci in istrskimi Hrvati so ga na lastno željo poslali v Beograd in vključili v intendantski tečaj. Postal je oficir in blagajnik oficirske šole KNOJ.

Po vojni je z uspehom opravil finančno šolo in opravljal razne odgovorne dolžnosti v JLA vse do 1. oktobra 1964, ko se je v činu podpolkovnika upokojil.

Za zasluge v NOB in v povojni graditvi socialistične družbe je dobil številna priznanja in odlikovanja. Zdaj živi v Ljubljani in družbenopolitično

deluje na terenu. Zelo aktiven je v smučarski organizaciji, sodeluje pri organiziranju raznih smučarskih tekmovanj (skokov itd.) kot zvezni smučarski sodnik.

IVAN MARIJA ČOK se je rodil 21. marca 1886 v Lonjeru pri Trstu, v znani narodno zavedni družini »Pri Županovih«. Njegov oče je bil gostilničar, mati pa gospodinja.

Čok je obiskoval gimnazijo v Ljubljani, pravo pa je študiral na Dunaju in v Pragi. Po doktoratu se je v Trstu posvetil odvetništvu. Tu je začel delovati v političnem društvu Edinost. V začetku 1915 se je udeležil tajnega sestanka slovenskih in hrvatskih politikov, ki so ga tržaški voditelji sklicali na pobudo dr. Anteja Trumbića; ta je namreč v tujini že deloval za ustanovitev Jugoslavije. Na tem sestanku so dali Trumbiću potrebna pooblastila. Drugi sestanek je bil aprila 1915, pred začetkom vojne z Italijo.

Ko so 16. avgusta 1918 v Ljubljani ustanovili Narodni svet, v katerem sta bila tudi dva zastopnika političnega društva Edinost, je bil dr. Čok eden izmed zastopnikov Trsta. Enajstega septembra 1918 je postal član krajevnega narodnega sveta v Trstu, ki so ga ustanovili tega dne. Skupaj z dr. Josipom Vilfanom je bil tudi član Narodnega vijeća v Zagrebu in kot tak član komisije, ki je 31. oktobra 1918 na krovu oklopnjake Viribus Unitis v imenu Narodnega vijeća prevzela vojno brodovje bivše avstro-ogrske mornarice.

Po proglasitvi zedinjenja Srbov, Hrvatov in Slovencev v kraljevino SHS je bil dr. Čok nekaj časa član začasnega narodnega predstavništva, ki se je prvič sestalo. 1. marca 1919 v Beogradu. Na mirovni konferenci v Parizu je bil član etnografske sekcije jugoslovanske delegacije. Jeseni 1919 se je vrnil v Beograd, od tod pa v Trst, kjer je nadaljeval svoje odvetniško delo, živahno deloval v slovenskih organizacijah in nastopal po političnih shodih.

Ker so razmere postajale iz leta v leto hujše, je leta 1928 pobegnil v Jugoslavijo. Na kongresu begunskih društev je bil 20. septembra 1931 izvoljen za predsednika Zveze jugoslovanskih emigrantov iz Julijske krajine. To je bil do leta 1940, ko je jugoslovanska vlada (Cvetković-Maček) na nemški in italijanski pritisk zvezo razpustila, dr. Čoka pa internirala (7. julija 1940) v Arandelovcu v Srbiji.

Kot predstavnik omenjene zveze je imel dr. Čok stike z jugoslovansko vlado, posebno z zunanjim ministrstvom in tudi z dvorom. Uspešno je vodil delo zveze, ki je leta 1938 združevala 46 društev s približno 5000 člani.

Neposredno pred napadom na Jugoslavijo je dr. Čok iz konfinacije pobegnil v Palestino, od tod v Egipt in nato v ZDA, kjer je kot predsednik »Jugoslovanskega odbora iz Italije« (profesor Ivan Rudolf, profesor dr. Boris Furlan) deloval za priključitev Primorske in Istre k Jugoslaviji. V ta namen je napisal brošuro, ki jo je osebno izročil ameriškemu zunanjemu mi-

nistru in za katero mu je Louis Adamič dobil založnika, tako da jo je leta 1942 objavil. Leta 1943 se je vrnil v Egipt, od koder je odšel v London, kjer se je pridružil gibanju za sporazum med AVNOJ in kraljevsko vlado (sporazum Tito-Šubašić). S svojim posredovanjem je dosegel, da so zavezniki začeli spuščati iz ujetniških taborišč vojake slovenske in hrvatske narodnosti ter da so se lahko vključili v jugoslovansko kraljevsko vojsko.

Leta 1945 se je dr. Čok vrnil v Trst. Tu je nekaj časa sodeloval v študijskem odseku PNOO. Toda v novih razmerah se ni mogel znajti, zato se je umaknil iz javnega dela in se vrnil k odvetništvu.

Avgusta 1947 so ga na procesu proti skupini dr. inž. Črtomira Nagodeta in prof. dr. Borisa Furlana v Ljubljani razglasili za agenta tuje obveščevalne službe in ga izpostavili hudim javnim napadom. Zagrenjen in razočaran se je napotil v ZDA, k starejši, tam poročeni hčerki; nenadna smrt pa mu je 17. junija 1948 pretrgala nit življenja.

V predvojnem tisku beguncev iz Julijske krajine je dr. Čok napisal številne članke in spomenice. Med vojno je prizadevno sodeloval pri glasilu »Bazovica«, ki je tudi ob njegovi podpori izhajalo v Kairu (urejal ga je profesor Ivan Rudolf). V angleščini je izdal dve samostojni publikaciji: *Memo-randum of the Committee of the Yugoslavs, that is Slovenes and Croats, under Italy and their aspirations and claims* (Committee of the Yugoslavs from Italy, New York 1942), in *The First to Resist. Story of the First Underground Movement in this War* (The New Europe Publishing Co, London 1945); v slednji opisuje, kako so Slovenci in Hrvati v Italiji bili prvi, ki so se v okviru svoje organizacije TIGR uprli silam Osi.

RUDOLF DOLGAN je bil rojen 13. septembra 1921 v Šembijah, občina Ilirska Bistrica.

Na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko je bil zaradi vojne vpoklican predčasno, 6. januarja 1941, in poslan v kraj Salucco. Kmalu nato, že leta 1941, so ga vtaknili v posebno kazensko enoto in poslali v Grčijo, v mesto Larisa, kjer je bil v enoti divizije »Forli«. Leta 1942 je bil premeščen v kraj Volos, kjer so ga še naprej uporabljali za kopanje raznih utrd in opravljanje drugih telesnih del. Zatem je bil premeščen v Pirej, v bližino Aten, kjer je prav tako opravljal težka dela. Iz Pireja so ga v začetku leta 1943 premestili v kraj Amfilohia, kjer mu je uspelo vzpostaviti stike in sodelovanje z grškimi partizani ELAS. V začetku je Dolgan preskrboval partizanski odred z orožjem, strelivom in zdravili, še zlasti s tabletami kinina proti malariji, ki je tam takrat hudo razsajala.

Šestindvajsetega junija 1943 se mu je posrečilo pobegniti in se vključiti v partizanski odred ELAS, ki je deloval na območju Amfilohije. Ob vstopu v enoto ELAS so jim obljubili (z njim so bili še Ivan Mahnič in Ludvik Jančič, ki sta pozneje padla kot partizana v Makedoniji, in Franc Černigoj),

da jim bodo omogočili odhod v Jugoslavijo ter vključitev v NOV in PO Makedonije.

Dolgan se je kot grški partizan udeležil številnih bojov proti okupatorju in domačim izdajalcem; tako je sodeloval v napadu na železniški most med Lamio in Atenami in drugod. Kapitulacijo Italije je dočakal v okolici Parnassosa. Udeležil se je pohoda do okolice Lamie in naprej proti kraju Larisa. Na pohodu od Larise dalje je sodeloval v številnih manjših bojih. Po večtedenskem pohodu je skupaj z drugimi primorskimi Slovenci prispel na območje Kozare in nato v kraj Germijan pri Prespanskem jezeru, kjer se je zadnje dni oktobra 1943 vključil v NOV in PO Makedonije.

Poslej je kot puškomitraljezec sodeloval v številnih bojih proti Bolgarom in balistom; v okolici Germijana je bil v noči od 29. na 30. november 1943 od minometne mine hudo ranjen v nogo. Prvega decembra 1943 so ga nezvestnega prijeli Nemci in odpeljali v Bitolo. Šele tu je prišel k zavesti. Začeli so ga zasliševati, sredi decembra 1943 pa so ga odpeljali v koncentracijsko taborišče Dachau v Nemčiji. Ko mu je noga za silo ozdravela, so ga iz taborišča pošiljali na razna težka dela, npr. izkopavanje trupel izpod ruševin, popravljanje kanalizacije in podobno.

V koncentracijskem taborišču Dachau je Dolgan ob nadvse pičli hrani in vsakodnevnem mučenju shujšal od 90 na 50 kg teže; bil je samo še številka 1743. V tem taborišču je tudi zbolel za malarijo, ki se je je znebil šele po vojni. Domov se je vrnil leta 1945, skupaj z drugimi jugoslovanskimi interniranci.

SLAVKO GABRŠČEK je bil rojen 6. oktobra 1921 v vasi Kamno pri Kobaridu. Padel je 6. novembra 1943 v kraju Kolari pri Debru v Makedoniji.

Njegov soborec Janko Komel se ga spominja takole:

»Slavka Gabrščka sem spoznal proti koncu leta 1941 v Debru, v italijanski diviziji 'Firenze'. Bila sva v isti vojašnici in delala pri istem poveljstvu. Jaz sem delal kot teleprinterist, Slavko pa je bil tolmač in prevajalec pri nekem majorju karabinjerjev. V začetku sva se srečala in pogovarjala vsak dan; pozneje, ko me je – v mestu Debar povezal z narodnoosvobodilno organizacijo, pa sva se srečevala in pogovarjala samo po potrebi.

Sporočila o delovanju organizacije NOG v mestu Debar je v našo vojašnico prinašal Gabršček. Skrbel je za zvezo med menoj in petimi sotovariši, organiziranimi pripadniki organizacije NOG, ki je delovala v italijanski vojski. Ob nedeljah smo zahajali v neko gostilno ter se pogovarjali o položaju na frontah, o partizanskem boju, o našem delu v enotah italijanske vojske za cilje NOG itd. Nekateri tovariši so bili nestrpni in so zahtevali, naj kar takoj odidemo v partizane. Toda Slavko Gabršček nam je dobro osvetlil

razmere in poudarjal, da moramo iz italijanskih skladišč najprej odnesti dovolj orožja, streliva, obleke in obutve.

Tako je vsak organizirani pripadnik naše skupine imel svojo nalogo. Pozneje smo se sami prepričali o koristnosti naše dejavnosti; v neki kleti v vasi Debarci smo veliko razne vojaške opreme, orožja, streliva itd. izročili partizanski enoti, ki se je medtem oblikovala iz tamkajšnjih prostovoljcev.

Štirinajstega julija 1943 okrog treh popoldne je Gabršček ves zadihani prihitel k nam v vojašnico in nam sporočil, da moramo takoj pobegniti v partizane, ker je pri majorju karabinjerjev naskrivaj prebral seznam osumljenцев, med katerimi smo bili tudi mi (sedem tovarišev), ki smo se sestajali in družili z organizatorji NOG na tem območju. Že čez eno uro smo se zbrali na določenem kraju. Imeli smo srečo, kajti tega dne je bil v italijanski posadki alarm, zato so bili vsi vojaki na položajih zunaj vojašnice.

Določen sem bil, da ob 17. uri prevzamem službo pri teleprinterju. Prosil sem dežurnega oficirja, naj mi dovoli odhod v mesto, da bi nakupil hrane. Dežurnemu oficirju ni prišlo na misel, da je tudi v mestu alarm in mi je naročil, naj tudi zanj kupim nekaj stvari. Imel sem že vnaprej pripravljeno razglednico, naslovljeno na mojo mamo; dodal sem le še strelico, kar je pomenilo, da odhajam v hribe.

Točno ob 16. uri sem prišel na določeni kraj. Tam so že bili Slavko Gabršček, Jože Podgornik in Marjan Vidmar. Vsak je imel s seboj polno vojaško opremo z oborožitvijo, strelivo itd. To, prvo skupino je vodil Gabršček, v drugi skupini pa so bili Petar Galo (vodja), Bogomil Rupnik in Viktor Kos. Naša skupina se je pomikala po severni strani mesta Debar proti bližnjemu hribu, druga pa se je pomikala po severno-zahodnem predelu mesta. V predmestju smo srečali vojaško patroljo, s katero smo se lepo po vojaško pozdravili. Za vsak primer smo imeli tudi geslo oziroma znamenje razpoznavanja.

Zatem je Gabršček odredil, da gremo naprej, v določeno smer. Ko smo prišli na vrh hriba, je sonce že zašlo, še malo hoda in noč se je že spustila. Na dogovorjenem kraju smo se ustavili in počakali na zvezo. Šele tedaj, ko smo bili zunaj nevarnosti, smo se ozrli in pogledali na mesto Debar. Nekdo izmed nas je šaljivo pripomnil: 'Še imamo čas, da se vrnemo.' Drugi pa so odločno odgovorili: 'Ne, vrnili se ne bomo nikdar več!'

Tu smo čakali samo kake pol ure, potem se je prikazal naš voditelj, učitelj Slavko Gabršček. Potem ko smo se pozdravili, nam je povedal, da bomo hodili vso noč, da bi naslednje jutro prispeli v vas Debarce. Nato smo se odpravili. Hodili smo hitro, s pospešenim korakom. Spuščali smo se v dolino, pa se spet vzpenjali v hrib. Nekaj časa smo previdno hodili tudi po glavni cesti, ki pelje iz Debra v Kičevo.

Zgodaj zjutraj naslednjega dne smo prišli do izvira nad vasjo Debarci. Tu nas je čakala naslednja zveza, tovariš Marko, španski borec. Prinesel

nam je žganja, ki nam je po tako naporni poti še posebno dobro delo. Tovariš Marko je povedal, da moramo nadaljevati pohod v določeno smer, ker nas bo italijanska vojska iskala. Nadaljevali smo pot in nazadnje prispeli v partizanski tabor.

Nekaj dni zatem smo že imeli prvi spopad z italijansko enoto. Ves dan smo se obstreljevali, nato pa smo se ponoči umaknili in naše sledi zamedli.

Čez teden dni smo se združili s Struškim partizanskim odredom pod poveljstvom tovariša Klimana, ki je bil doma iz Struge. Tu se je oblikovala naša Slovenska četa s komandirjem Slavkom Gabrščekom na čelu. Sledili so nenehni boji proti sovražniku, v katerih se je Gabršček še posebej odlikoval. Ob napadu na vojašnico v Kičevu je s pištolo in ročnimi bombami prisilil Nemce k vdaji, drugi borci Slovenske čete pa so z močnim ognjem varovali partizansko akcijo.

Po uspehi akciji v Kičevu smo se morali umakniti; zavzeli smo nove položaje, vse tja do Bukovika, z nalogo, da zaustavimo nemško napredovanje proti Kičevu. Toda Nemci so v boju proti našim enotam uporabljali tudi topništvo in tanke. Tako smo se morali umakniti v bližnje hribe.

Hodili smo po tako strmo hribovitem zemljišču, da smo morali del streliva skriti, kajti živinčeta ga niso mogla več nositi. Naslednji dan so ga prostovoljci šli spet iskat. Med njimi je bil tudi Slavko Gabršček; toda ob spopadu z Nemci je padel junaške smrti, potem ko je streljal do poslednjega naboja.

Po kapitulaciji Italije je iz raznih italijanskih zaporov in taborišč prišlo veliko prostovoljcev. V Debarci so ustanovili 1. makedonsko-kosovsko udarno brigado, ki je bila za svoje bojne zasluge razglašena za 15. proletarsko brigado NOVJ. Slovenci smo tudi v tej brigadi imeli svojo, slovensko četo. Njen komandir je bil Andrej Makuc, politični komisar pa Alojz Zidar. Od 46 borcev jih je 19 padlo; od teh je bilo 11 primorskih Slovencev in 8 istrskih Hrvatov.«

FRANC GERŽELJ se je rodil 26. februarja 1917 v Materiji v občini Sežana, v kmečki družini. Leta 1939 so ga vpoklicali k vojakom v Aquilo, od koder naj bi kmalu odšel v Albanijo. Ker pa je bil kot Slovenec politično sumljiv, so ga poslali na Sicilijo. Dobil je oznako »A«, kar je pomenilo »alloglotto, di dubi sentimenti italiani« (tujejezičen, dvomljivih italijanskih čustev). Tako se je avgusta 1940 znašel na osamljenem otoku. Septembra 1942 pa so ga izločili iz redne vojske, ga razorožili in poslali v posebno kazensko enoto v Patenzo; toda od tod so ga kmalu spet poslali na Sicilijo.

V taborišču kazenskih enot pri Palermu je bil med pobudniki za ustanovitev odbora Osvobodilne fronte in je skupaj z drugimi pristaši organiziral podtalno delovanje za NOB. Dvaindvajsetega julija 1943 so ga zavezniki osvobodili. Tedaj je odboru Osvobodilne fronte uspelo, da je poskrbel

za odhod kar okrog 700 mož v NOVJ. To je bila zasluga odbora, ki ga je Gerželj vodil v taborišču Ficuzza. Naši borci so nosili oznako »Jugoslavija-Partizan«, z rdečo zvezdo in zastavo nove Jugoslavije.

Desetega avgusta 1943 je bil Gerželj sprejet v zavezniško vojsko. Tudi v njej je nadaljeval boj za NOB, za odhod v domovino in NOVJ ter za priznanje nove Jugoslavije. V taborišču Bone je bil ob pogajanjih z zavezniki izvoljen za predstavnika 1200 borcev. V taborišču Maison Blanche je navezal stike s sekretarjem KPF De Andréejem, ta pa ga je povezal s sovjetskim veleposlanikom Bogomolovim. V taborišču se je dejavnost odbora Osvobodilne fronte še bolj okrepila. Gerželj je bil med tistimi 78 borci, ki so se kljub zastraševanju plebiscitarno odločili za takojšnji odhod v NOVJ. Zaradi tega so ga obsodili na 25 let strogega zapora, vendar je bil čez dobre tri mesece po posredovanju vrhovnega štaba NOVJ spuščen.

V domovino je prišel z brigado letalcev iz Alžirije, jeseni 1944. Nato je napravil pot prek Dalmacije, Črne gore, Sandžaka in Šumadije do Beograda ter na sremsko fronto, kjer je prišel k 79. bataljonu letalske službe v Rumi, ki je bila tedaj neposredno za položaji na vinkovski fronti. Konec vojne je dočakal na letališču Pleso pri Zagrebu.

TONE GOŠNIK se je rodil 9. maja 1921 v Celju kot sin številne družine soboslikarja in pleskarja. V rojstnem kraju je dokončal meščansko šolo in državno trgovsko šolo (1937). Ker ni dobil stalne zaposlitve, je občasno delal kot strojepisec, korespondent in knjigovodja.

Pred vojno se je udejstvoval v skavtski organizaciji. Ob nacifašističnem napadu na Jugoslavijo aprila 1941 se je prijavil kot prostovoljec v jugoslovansko vojsko, a je med Metliko in Ozljem doživel njen razpad. Junija 1941 je po navodilih starejših skavtov začel organizirano delovati za NOB (napisne akcije, razdeljevanje »Slovenskega poročevalca«, zbiranje šotorov, orodja itd. za potrebe prvih organizatorjev upora proti okupatorju).

Enaintridesetega julija 1941 so ga ob razkritju ilegalne mreže aretirali in zaprli v prosluli Stari pisker v Celju, kjer je bil do 24. avgusta 1941, ko so ga skupaj z več kot 250 Slovenci iz Celja in Maribora odpeljali v uničevalno koncentracijsko taborišče Mauthausen. Od omenjenega števila je do spomladi 1942 ostalo živih samo še približno 140 Slovencev. Te so začeli iz taborišča polagoma, od februarja do aprila, spuščati domov. V Celje se je Gošnik vrnil 4. marca 1942 in je bil poslej pod stalnim policijskim nadzorstvom. Od prejšnjih njegovih sodelavcev ni bilo več nobenega.

Decembra 1942 so ga prisilno mobilizirali v nemško vojsko; do oktobra 1943 je bil pri obalni mornariški artileriji na severnem Danskem, na otoku Rügen in v delavski četi v mestu Memel. Od novembra 1943 do avgusta 1944 je bil pri protiletalski mornariški obalni artileriji na otoku Kefaloniji v Grčiji. Tu se je seznanil z nekaterimi primorskimi Slovenci, ki so jih

Nemci po kapitulaciji Italije zadržali kot vojne ujetnike. Prve dni septembra 1944 je v mestu Argostolion, v bivši vojaški italijanski bolnišnici, srečal Srečka Likarja, že od leta 1942 ilegalnega političnega organizatorja interniranih primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov. Tu se je končala tudi Gošnikova sužnost. Konec avgusta 1944 se mu je namreč posrečilo pobegniti iz nemške vojske in kmalu nato je vstopil v Jonski odred grške 7. brigade ELAS. Pozneje se je vključil v Slovensko samostojno partizansko četo »Primorje«. V njej je bil najprej borec, nato namestnik komandirja čete in zatem njen politični komisar.

Po bojih v severni in zahodni Grčiji je skupaj s svojo enoto februarja 1945 prestopil grško-albansko mejo pri Leskoviku in se po izredno težkem pohodu čez Albanijo februarja 1945 priključil enotam NOVJ.

Ob ustanovitvi 1. samostojnega slovenskega bataljona v Skopju je bil imenovan za njegovega političnega komisarja. Junija 1945 je skupaj s 476 borci prispel v Ljubljano. Nekaj časa je opravljal dolžnost političnega komisarja zaščitnega bataljona pri poveljstvu ljubljanskega vojnega področja, nato je bil mobilizacijski delegat okraja Novo mesto, naposled pa pomočnik načelnika vojaškega odseka okraja Trbovlje, kjer je bil 24. maja 1946 demobiliziran v činu kapetana 1. razreda.

Po demobilizaciji je delal pri okrožnem NOO Novo mesto, OLO Krško in Novo mesto, od 16. januarja 1949 pa je bil novinar – pokrajinski dopisnik Ljudske pravice, glavni urednik Dolenjskega lista in od julija 1973 dalje direktor ČZP »Dolenjski list« v Novem mestu, kjer se je 30. septembra 1981 upokojil.

KARLO GUŠTIN se je rodil na Repentabu 6. januarja 1923. Po opravljeni osnovni šoli v domačem kraju je s 14. leti šel služiti za trgovskega pomočnika v Sežano k Joganovim, potem za krajši čas v Ulico Udine v Trstu in nazadnje, od konca leta 1938 do mobilizacije, v Furlanovo trgovino na Colu. Italijansko vojsko je seveda služil v posebni kazenski enoti (»battaglione speciale«) v Astiju, od koder so ga z 217. kazensko četo, v kateri so bili vključeni primorski Slovenci, poslali na grški otok Krf kopat strelske järke in graditi okope proti morebitnemu izkrcanju zaveznikov.

Ko je 8. septembra 1943 Italija kapitulirala, so se številni italijanski vojaki začeli bojevati proti Nemcem in mnogi med njimi so tudi padli. Marsikateri slovenski pripadnik italijanske vojske si je takrat zaslužil vojaško odličje; med njimi je bil tudi Guštin.

Po zatrtjem uporu so Nemci preživele italijanske vojake zajeli in prepekljali s Krfa na grško kopno, v zbirno taborišče pri mestu Agrinion, z Guštinom vred. Ko so se jeseni 1944 začeli Nemci umikati iz Grčije, so s seboj vlekli tudi italijanske vojne ujetnike, in sicer skozi Albanijo in prek Jugo-

slavije vse do Čačka v Srbiji; tu se je mnogim posrečilo pobegniti in se pridružiti srbskim partizanom.

Guštin je prišel v 3. četo 3. bataljona 6. srbske brigade 2. proletarske udarne divizije in se skupaj z njo bojeval v velikem delu Srbije, Bosne in Srema, dokler ga niso priključili najprej brigadni in potem divizijski kulturni skupini. Z njo je kot klarinetist in zborovski pevec spet nastopal po osvobojenih krajih južne Jugoslavije vse tja do Skopja.

Ko se je oktobra 1945 demobiliziral, se je vrnil v Trst in se zaposlil najprej kot mesar, potem pa kot šofer pri zavezniški vojaški upravi: nazadnje se je v trgovski stroki osamosvojil na Colu pri Fernetičih. Leta 1966 pa je kot sorodnik prevzel Furlanovo restavracijo na Colu; prevzel jo je v težkih, kriznih okoliščinah, vendar jo je v kratkem času s svojo sposobnostjo izvelkel iz težav in uveljavil kot eno izmed najuglednejših gostišč na Tržaškem. Čez tri leta bo to gostišče slavilo že stoletnico svojega obstoja.

Guštin je dejaven tudi na širšem gospodarskem področju, bodisi kot član odbora Slovenskega deželnega gospodarskega združenja in načelnik njegovega oddelka za gostinstvo, kot odbornik openske hranilnice, kot odbornik repentabske sekcije Vsedržavnega združenja partizanov Italije in kot član Kraške zadruge. Na političnem področju je kot član stranke Slovenske skupnosti že dvajset let svetovalec repentabske občinske uprave in član njenih komisij.

Guštin je bil za osebno hrabrost v boju s sovražnikom tudi odlikovan.

JANKO HRAST se je rodil 15. oktobra 1919 v kmečki družini v Tolminu, kjer je leta 1939 dokončal gimnazijo. Da bi lahko nadaljeval študij, se je zaposlil v Tolminu in nato v Idriji. Toda leta 1941 je bil mobiliziran v italijansko vojsko, v Novaro, nato pa premeščen v Torino, Rieti in Barletto; od tod so ga v začetku leta 1943 poslali na otok Rodos v Egejskem morju. Tu je po kapitulaciji Italije (11. septembra 1943) ob pomoči grških rodoljubov pobegnil z jadrnico v izredno težkih okoliščinah in prispel v luko Marmaris v Turčiji.

Kmalu so ga premestili v notranjost Turčije, v taborišče v kraju Beyshehir. Tu se je pod njegovim vodstvom ustanovila skupina, ki je iskala poti za odhod v NOVJ. V tem taborišču si je Hrast prevzel ime »Timošenko« in je ilegalno deloval pod tem imenom. Dvajsetega novembra 1943 so ga premestili v taborišče Tefenni, od koder je zaman poskušal pobegniti in se pridružiti partizanom. Marca 1944 so ga skupaj z drugimi njegovimi somišljeniki premestili v Sirijo. V Palestino je prišel v Camp št. 226 v El Burju pri Gazi, kjer so se mu pridružili še drugi tovariši, ki so prišli z Dodekaneza. Tako je četa NOVJ narasla na 60 borcev.

Desetega aprila 1944 je vsa četa pod Hrastovim vodstvom zavrnila vstop v kraljevsko vojsko in vztrajala pri zahtevi, da ji omogočijo vstopiti

v NOVJ. Štirinajstega maja 1944 so Hrasta premestili v taborišče Tel el Kebir, oddaljeno okrog 100 km od Ismajlije, v Egiptu. Zaradi organiziranega upora, ko jim zavezniki niso dovolili oditi v partizansko taborišče Gineifa, je bil Hrast skupaj z drugimi organizatorji aretiran in poslan v »Criminal camp« št. 305 v bližini Tel el Kebira, kjer so imeli internirane fašiste, esesovce, v posebnem oddelku pa tudi protifašiste.

V taborišču je Hrast nenehno zahteval, naj jim omogočijo odhod v NOVJ. Toda to jim je uspelo šele 18. decembra 1944. Od tod je prek Taranta in Barija prišel v 5. prekomorsko brigado »Ivana Turšiča-Iztoka«, kjer je bil imenovan za komandirja spremljevalne čete v 4. bataljonu. Sodeloval je v bojih za osvoboditev Gospiča v Liki, po prihodu brigade v Slovenijo, aprila 1945, pa se je v sestavi slovenskega 7. korpusa udeležil sklepnih bojev za osvoboditev Dolenjske in Ljubljane.

Po vojni se je Hrast začasno zaposlil v Tolminu. S tržaške univerze je prestopil na pravno fakulteto v Ljubljani, kjer je študij dokončal leta 1948. V letih 1947–1951 je bil zaposlen v sekretariatu za zunanje zadeve v Beogradu. Po vrnitvi v Slovenijo je v Ljubljani opravil odvetniški izpit in je do leta 1964 bil odvetnik v Tolminu. Zatem se je zaposlil pri Avtoprevozu v Tolminu.

VALENTIN JUG-ZDRAVKO se je rodil 14. februarja 1921 na Šentviški gori pri Tolminu. Po končani osnovni šoli se je odločil za obrt in se izučil pri znanem čevljarjem mojstru Francu Šavliju-Medvedu, ki je bil pozneje sekretar OF za severno primorsko okrožje. K vojakom so Juga poklicali 11. januarja 1941 in ga poslali v mesto Foligno. Že 16. avgusta 1941 pa so ga poslali in Albanijo, k 55. pehotnem polku v vas Drenova, v bližini Korčë. V njegovi enoti je bilo še deset primorskih Slovencev.

Prve stike z organizatorji odporniškega gibanja (z Iljo Bojdanijem) je Jug dobil že decembra 1941. Ker takrat v Albaniji še ni bilo primernih pogojev za vključitev v partizane, je predvsem oskrboval pripadnike odporniškega gibanja z orožjem in strelivom.

Že 25. aprila 1943 pa je skupaj s somišljeniki (Franc Beguš, Dominik Bogataj, Franc Grahelj, Franc Križič, Janko Kurinčič, Franc Pičulin in Karlo Štekar) stopil v albanske partizane. Najprej je bil skupaj s tovariši v bataljonu Faut Bobani. Nato je bil v četi Teky Kolanec in bataljonu Ali Kelmen-di ter se z njimi udeležil bojev v krajih Leskovik in Permet (Kučari). Ko je bila 15. avgusta 1943 ustanovljena 1. albanska udarna brigada, se je skupaj z drugimi primorskimi Slovenci vključil vanjo. Prav takrat je v glavni štab NOV Albanije prišel delegat vrhovnega štaba NOV in POJ Svetozar Vukmanović-Tempo. Ko se je vračal v Jugoslavijo, so se mu pridružili tudi štirje primorski Slovenci, in sicer Valentin Jug-Zdravko, Franc Beguš, Franc Križič in Karlo Štekar.

Po kapitulaciji Italije, 9. septembra 1943, je Jug prispel v glavni štab NOV in PO Makedonije; 11. novembra 1943 je že bil v 1. makedonsko-kosovski udarni brigadi, ustanovljeni prav tega dne. Primorske Slovence in istrske Hrvate, bivše pripadnike italijanske vojske iz Albanije, Grčije in Makedonije, so razporedili v Slovensko četo, ki so jo ustanovili v 3. bataljonu brigade. Nato se je udeležil vseh bojev brigade, tudi znanega »bogosmilskega pohoda« proti Grčiji, ki je potekal v izredno težkih razmerah februarja 1944, ko je veliko borcev pomrznilo in so nekateri tudi umrli.

Po osvoboditvi Makedonije je bil Jug vključen v 1. makedonsko avto-brigado, od koder so ga poslali v intendantski tečaj pri generalštabu JA v Beogradu.

Po osvoboditvi je končal intendantsko šolo in bil v službi v raznih enotah JLA kot intendantski oficir bataljona, polka in divizije, vse do leta 1956, ko se je zaradi šibkega zdravja predčasno, invalidsko upokojil s činom intendantskega kapetana. Nato je še deset let delal pri podružnici Zavoda za socialno zavarovanje v Tolminu in v številnih družbenopolitičnih organizacijah. Sedaj živi v Novi Gorici.

SREČKO LIKAR izhaja iz kmečke družine na Otlici pri Ajdovščini. Rodil se je 10. januarja 1922. Oče je bil kot avstroogrski vojak v prvi svetovni vojni na ruski fronti, potem pa v ruskem ujetništvu, vse do leta 1921, ko se je vrnil domov. Leta 1932 se je družina preselila v Ajdovščino, kjer se je oče ukvarjal z obrtjo.

Po končani osnovni šoli je Srečko Likar nadaljeval šolanje na srednji šoli v Ajdovščini in Gorici, nato pa se je vpisal na ekonomsko fakulteto v Trstu. Zaradi študija se mu je posrečilo doseči, da so mu odhod k vojakom odložili. Toda že novembra 1942 so ga aretirali in poslali v posebno kazensko enoto v Astiju.

V napredno mladinsko in delavsko gibanje se je vključil še pred vojno. Bil je član planinskega društva »Zarja«, sodeloval je v številnih političnih akcijah, od leta 1941 dalje pa je že delal v organizaciji OF. Ko je prišel v Asti, je glede na razporeditev med slovenskimi fanti začel brž ustanavljati organizacijo Osvobodilne fronte, in sicer v 215., 216. in 217. posebni kazenski enoti. Tedaj mu je uspelo najti tudi zvezo z organizacijo OF v Sloveniji, in sicer preko Postojne in drugih krajev, od koder je dobival navodila za nadaljnje politično delo.

Februarja 1943 so v Astiju pripravili demonstracije proti fašizmu in ob tej priložnosti trgali s sten razna fašistična obeležja (slike, zastave, embleme itd.). Fašistični oblastniki so jih zato na hitro odvlekli v Grčijo, na Jonske otoke. Po prihodu na Kefalonijo je Likar vzpostavil tesne stike z organizacijo ELAS, a so ga zaradi tega italijanske oblasti kmalu zaprle.

Pozneje je Likar ustanovil Samostojno partizansko četo »Primorje«, ki je bila pod začasnim poveljstvom grške 7. partizanske brigade ELAS. Ob kapitulaciji Italije je z njo sodeloval v bojih proti Nemcem, v katerih so se Slovenci borili skupaj z grškimi partizani. Z enoto »Primorje« se je Likarju pozneje posrečilo prebiti v NOV Makedonije, kjer je bil imenovan za komandanta 1. samostojnega slovenskega bataljona pri glavnem štabu NOV in PO Makedonije; s tem bataljonom je pozneje prišel v Slovenijo.

Za zasluge v NOB je bil odlikovan s številnimi odlikovanji. Po vojni je ostal v JLA kot aktiven oficir, leta 1965 pa se je upokojil v činu podpolkovnika. Medtem je diplomiral na ekonomski fakulteti v Ljubljani, na fakulteti v Zagrebu pa si je pridobil še magisterij ekonomskih znanosti.

Likar je bil eden izmed najdejavnějšíh organizatorjev Osvobodilne fronte v posebnih kazenskih enotah in ustanovitelj samostojne slovenske partizanske enote »Primorje«, ki se je oblikovala v sklopu ELAS.

ALOJZ LISJAK je bil rojen 1. januarja 1923 v Koprivi, občina Sežana. Bil je pripadnik Samostojne partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, potem pa v nemškem vojnem ujetništvu. V grške partizane je znova pobegnil v kraju Singa-Preveza; kot grški partizan se je prebil v Makedonijo, kjer se je vključil v 1. samostojni slovenski bataljon GŠ JA za Makedonijo.

V tej knjigi priobčujemo tudi del njegovih spominov z naslovom »S Kefalonije do Trsta.«

ANTE MAGLICA je bil rojen 23. marca 1923 v Trsteniku pri Buzetu v Istri, v napredni kmečki družini. Po končani osnovni šoli je ostal na domu svojih staršev in jim pomagal pri vsakdanjih kmečkih delih. Drugega oktobra 1942 je moral predčasno na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko. Poslali so ga v Asti, toda kmalu nato so ga iz redne vojske izločili, ga razorožili, vtaknili v posebno kazensko enoto in poslali na prisilno delo na otok Krf.

V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil že leta 1942. Tudi med bivanjem na otoku Krfu je delal za NOG. Ob kapitulaciji Italije je pobegnil iz vojaške bolnišnice na otoku Krfu in se prebil v južno Italijo, v Brindisi, kjer je bil sprejet v zavezniško vojaško bolnišnico (prebolel je tropsko malarijo in vnetje rebrne mreže). V Brindisiu se mu je posrečilo vzpostaviti stike in sodelovanje z misijo NOV Jugoslavije, ki je delovala na tem območju. Potem je bil premeščen v vojaško zavezniško bolnišnico v Bariju in nato v Altamuro. Po okrevanju je 21. decembra 1943 bil v taboru Gravina kot prostovoljec sprejet v 2. četo 1. bataljona 3. prekomorske brigade. S svojo enoto je zatem prišel v Carbonaro in nato na otok Vis, kjer je sodeloval v obrambi otoka, ko sta tam bila vrhovni štab in tovariš Tito.

Udeležil se je vseh bojev, ki jih je imel 1. bataljon omenjene brigade od otoka Visa pa do Tržiča (Monfalcone) na reki Soči. V bojih za Bihać je bil tudi ranjen. Nekaj časa je bil vodnik mitralješkega voda spremljevalne čete 1. bataljona, od kninske bitke naprej pa pomočnik političnega komisarja 3. čete 1. bataljona. Bil je tudi kadrovik v 1. bataljonu, politični komisar baterije in politični komisar karantenskega bataljona. V 3. prekomorski udarni brigadi je bil tudi ves čas, ko se je v letih 1945, 1946 in 1947 zadrževala v Istri (Koper, Izola, Piran, Umag, Novigrad, Buje, Poreč, Rovinj itd.).

Marca 1947 je odšel v vojaško oficirsko šolo, nato je končal še višjo vojno akademijo JLA. Bil je aktiven oficir vse do leta 1973, ko se je v činu artilerijskega polkovnika upokojil. Za zasluge v NOVJ in JLA je dobil številna odlikovanja.

FRANC MARINŠEK se je rodil 25. avgusta 1923 v Kačji vasi pri Pladini, v delavski družini. Po končani osnovni šoli se je zaposlil na žagi, pri podjetju »Sicla« v Podgradu. Oktobra 1942 so ga italijanski fašisti aretirali in poslali v posebno kazensko enoto v Astijo. Določen je bil v 217. posebno kazensko četo. Udeležil se je protestne manifestacije, ker so jih nameravali poslati v Rim, da bi tam reševali preživele izpod zbombardiranih ruševin. Januarja 1943 so ga močno zastraženega odpeljali v živinskem vagonu v Grčijo, v kraj Kalkis; tu je njegova enota kopala protitankovske jarke. Od tod so ga prek Aten odgnali na otok Krf, kjer so prav tako bili na prisilnem delu.

Po kapitulaciji Italije je sodeloval v bojih proti Nemcem, kajti 217. posebna kazenska četa se je povezala z ELAS. Boji proti Nemcem so trajali okrog mesec dni. V partizanski enoti je bilo blizu 40 Slovencev, ki jih je vodil grški partizanski oficir. Nemci so tedaj ponovno napadli otok in po nekaj dneh hudih spopadov pregnali partizanske enote in tudi italijanske enote, ki so prešle na stran ELAS.

Sredi oktobra 1943 je padel v nemško ujetništvo. Ujetnike so zbrali na letališču v mestu Krf in jih po treh dneh odpeljali na kopno, kjer so jih hoteli pridobiti za nemško vojsko. Toda Marinšek je to odločno odklonil. Potem je hudo zbolel za malarijo in prišel v terensko bolnišnico (lazaret). Ker niti tu ni podlegel nemškemu snubljenju, so ga odpeljali v neko taborišče v Bolgariji. Od tod je moral s posebnim transportom v ujetniško taborišče v Litvi, v kraju Stara Vilna (sedaj SZ). V tem taborišču je bilo okrog 800 italijanskih vojnih ujetnikov, med njimi štirje primorski Slovenci in nekaj istrskih Hrvatov.

Čez mesec dni je moral spet v neko drugo taborišče, v bližini Varšave na Poljskem. Po 10 do 12 ur na dan je delal v skladišču, kjer so iztovarjali na natovarjali razno blago. Ko pa so se enote Rdeče armade približale Minску v Ukrajini, so Nemci od tod umaknili ruske ujetnike in jih poslali v ta-

borišče v bližino Varšave, prav tja, kjer so bili Marinšek in tovariši. Zatem so vse skupaj poslali v ujetniško taborišče v bližini Minska. Hodili so kakih 14 dni po 50 do 60 km na dan. Toda že pred prihodom v to taborišče so jih 4. julija 1944 osvobodili poljski partizani. Ko je tja prišla Rdeča armada, so Marinška kot Slovenca poslali v taborišče Krasnogorsko pri Moskvi, kjer so se urili za odhod v NOVJ. Čez dva meseca so ga poslali v neko taborišče na severu, pod Uralom, kjer je bil stražar v taborišču vojnih ujetnikov raznih narodnosti. Nosil je uniformo pripadnika Rdeče armade in bil neposredno podrejen njej. Domov se je vrnil proti koncu leta 1945.

Zaposlil se je na starem delovnem mestu, zdaj družbenem podjetju. Leta 1947 je stopil v ljudsko milico in dokončal podoficirsko miličniško šolo, srednjo strokovno šolo, nato pa postal kriminalistični tehnik na Upravi javne varnosti, kjer je delal vse do upokojitve leta 1973.

IVAN MEJAČ je bil rojen 16. septembra 1924 v Zalogu pri Ljubljani, v napredni delavski družini. V tem kraju je bil član Sokola, vse do začetka vojne in nacifašistične okupacije naših krajev. Že pred vojno je postal član SKOJ in je sodeloval v številnih akcijah, ki so jih takrat izvajali komunisti na tem območju. Aktivno je deloval tudi v kulturnoprosvetnem društvu Svoboda v Zalogu.

V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil že leta 1941; kot odličen poznavalec razmer na tamkajšnjem območju je postal terenski delavec, čeprav je izrazil željo, da bi odšel v partizane. S svojim čolnom je čez Savo prevažal ranjene partizanske borce, strelivo, pošto in kurirje. Njegovega skritega čolna niso odkrili ne Italijani ne Nemci.

Nato se je po nalogu organizacije NOG zaposlil na železniški postaji v Zalogu kot čistilec vagonov. Imel je nalogo, da velike količine streliva in drugega vojaškega materiala pošiljajo v partizansko enoto v 2. grupo odredov, ki je partizanila na tem območju. To nalogo je Mejač opravljal zelo uspešno vse do 25. januarja 1943, ko so Nemci vse letnike od 1923 do 1926 pobrali in odpeljali v Avstrijo. Bili so tako močno zastraženi, da jim ni bilo mogoče pobegniti. Nemci so nato oblikovali delovne enote in jih poslali na prisilno delo v Solun, v Grčiji.

Razmejitvena črta med italijansko in nemško okupacijsko cono na tem območju se je večkrat spreminjala. Tako je Mejačeva domačija decembra 1942 spadala pod nemško okupacijsko cono. Delo za cilje NOB pa je Mejač nepretrgoma nadaljeval ne glede na okupacijske cone.

Takoj po prihodu v Grčijo se je povezal z organizacijama EAM in ELAS; že 5. maja 1943 se mu je posrečilo pobegniti in se vključiti v partizanski odred Olimpiakos. V bližini taborišča, kjer je delal, je bilo vojaško skladišče, v katerem je delal tudi nemški oficir, po imenu Schmit, ki je bil po prepričanju komunist in je prav tako navezal stike z organizacijama EAM in

ELAS. Ta oficir je omogočil, da je skupina internirancev pobegnila in odšla v partizane. Ob tej priložnosti je skupina (okrog 30 ljudi) odnesla s seboj vojaški material in orožje. Tudi Mejač, ki je bil v tej skupini, je odnesel puškomitraljez. S tem »šarcem« se je v sklopu grške partizanske enote udeležil številnih bojov in je prehodil vse predele gore Olimp.

V vasi Florina je vzpostavil stike s skupino bivših jugoslovanskih oficirjev, ki so bili tu utaborjeni in so čakali na zvezo za odhod v NOVJ. Prispel je v glavni štab grških partizanov, ki je bil v kraju Pevdasev Erdesa. Od tod ga je pot skupaj s partizansko enoto vodila na planino Kajmakčalan, kjer je bila velika partizanska baza, ki je sprejemala skupine partizanov, namenjenih v NOV Jugoslavije. Čez kraj German je prispel s skupino 15 partizanov na Karaorman planino; tu jih je 16. julija 1943 prevzel Kičevski partizanski odred, s katerim se je udeležil številnih bojov, na primer pri napadu na Kičevo, Mavrovo, Debar, Strugo, Gostivar, Botun, Brod itd.

Skupaj z drugimi Slovenci se je nato vključil v Slovensko četo 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade. S to brigado se je udeležil številnih bojov in tudi t. i. bogomilskega pohoda. Ob preureditvi partizanskih enot je bil s Slovensko četo vključen v 1. kosovsko-metohijsko brigado, nato pa v 1. avtobrigado GŠ NOV in PO Makedonije. Nato je odšel v Beograd, kjer so ga poslali v oficirsko šolo KNOJ. Zatem je opravljal razne pomembne dolžnosti. Udeležil se je čiščenja bosanskih planin od četniških, ustaških in drugih tolpe, ki so se združile v boju proti novi Jugoslaviji. Mejač je bil tudi adjutant komandanta KNOJ generala Miloja Milojevića, narodnega heroja (ki je bil leta 1943 prvi komandant baze NOVJ v južni Italiji).

Mejač je bil za zasluge v NOB odlikovan s številnimi odlikovanji. Iz JLA je bil demobiliziran leta 1950 v činu kapetana 1. razreda.

IZIDOR PEGAN je bil rojen 18. oktobra 1912 v Trnju pri Pivki, od koder je bila doma njegova mati. Njegov oče je bil rojen v vasi Gaberje pri Štanjelu in je bil zaposlen kot železničar v Trstu. Ker je bila v prvi svetovni vojni fronta blizu, je ob nekem topovskem obstreljevanju granata zadela očeta, da je obležal hudo ranjen. Poslali so ga v ljubljansko vojaško bolnišnico, mati z otroki pa se je morala medtem preseliti na dom svoje matere v Trnju.

Kmalu zatem je zaradi tedanjih razmer na Primorskem vsa družina pobegnila v Jugoslavijo. Nekaj časa je živela v Marofu pri Starem trgu, zatem pa v Čabru na Hrvatskem. Tu je Pegan končal osnovno šolo in meščansko šolo, leta 1930 pa je bil sprejet za gojenca podoficirske šole v Beogradu. V aktivni vojaški službi je ostal do leta 1936, ko se je preselil v Bistrence v Makedoniji, kamor je medtem prišla tudi njegova družina. Tja je namreč takrat odšlo s Primorskega kakih 30 družin in vsaki od njih so dodelili po 20 do 30 hektarov obdelovalne zemlje. Tudi Pegan je dobil 20 hektarov zemlje

in je poslej živel od dela na kmetiji. Toda ko so Bolgari okupirali Makedonijo, so jim zemljo odvzeli in začeli naseljevati svoje ljudi.

Po razpadu bivše jugoslovanske vojske je Izidor Pegan skupaj z bratom Vladimirom zbral nekaj orožja in streliva (12 pušk in zaboj streliva) in vse skupaj spravil jeseni 1943 k partizanom.

V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil takoj ob kapitulaciji Jugoslavije. Zaradi tega so ga bolgarske zasedbene oblasti preganjale in poslale na prisilno delo na Ovčje polje; tu je sprva delalo okrog 150, kasneje pa celo okrog 400 ljudi. Pegan se je povezal z aktivisti narodnoosvobodilnega gibanja ter deloval za potrebe 3. in 4. makedonske partizanske brigade in Plačkoviškega odreda. Živel je pod stalnim okupatorjevim nadzorstvom, toda v začetku avgusta 1944 se mu je posrečilo pobegniti in se vključiti v 4. makedonsko brigado. Nato je bil premeščen v Plačkoviški odred; kmalu je v njem postal poveljnik voda in čete, nato pa poveljnik bataljona.

Po ustanovitvi 14. mladinske partizanske brigade »Dmitar Vlahov« je bil imenovan za poveljnika njenega bataljona. Sodeloval je v številnih bojih za osvoboditev Makedonije (Kočani, Štip, Skopje, Veles, na reki Treski itd.).

Po osvoboditvi Makedonije se je vključil v makedonski 15. korpus, s katerim je odšel na sremsko fronto, kjer so bili tudi njegovi trije bratje; Anton je bil tehnični referent v 14. makedonski brigadi, Dušan je bil poveljnik 3. bataljona 14. makedonske brigade, Vladimir je bil najprej komandir zaščitne čete, pozneje pa poveljnik bataljona (padel je pri Garešnici). S to brigado je Izidor Pegan prešel od njene ustanovitve do konca vojne 4500 kilometrov dolgo bojno pot ter sodeloval v številnih bojih, npr. na sremski fronti za osvoboditev Vinkovcev, Vrpolja, Slavonskega Broda, Nove Gradiske, Slavonske Požege, Banove Jaruge, Garešnice, Ivanićgrada, Dugega Sela, nazadnje pa za osvoboditev Zagreba. Nato je sodeloval v očiščevalnih akcijah v smeri Zabok–Kumrovec–Grobelno.

Po vojni se je udeležil nekaterih očiščevalnih akcij na območju Kozare, Čemernice, Ozrena, Majevice do Drine, kjer so lovili četnike in ustaše. Junija 1945 se je v Valjevu zbrala vsa njegova brigada in se nato vrnila v Makedonijo. Pegan je ostal aktiven oficir JLA in dosegel čin pehotnega polkovnika. Živel je v Mariboru, kjer je prizadevno deloval v organizaciji Zveze rezervnih vojaških starešin.

VLADIMIR PEGAN je bil rojen 23. februarja 1917 v Trnju pri Pivki. Njegovi kraji so takrat bili pod italijansko okupacijo, zato ni ostal dolgo v svojem rojstnem kraju. Njegova družina se je kmalu preselila v Jugoslavijo, v Dolnjo Lendavo, leta 1931 pa v Bistrence v Makedoniji, skupaj z drugimi slovenskimi družinami, ki so pobegnile pred fašističnim nasiljem na Primorskem in v Istri.

Kot otrok je Pegan pomagal svojim staršem pri opravljanju vsakdanjih kmečkih del, prav tako je skupaj z njimi obdeloval zemljo v vasi Bistrenci.

V napredno mladinsko gibanje se je vključil v začetku leta 1944 in je aktivno deloval v mladinski organizaciji. Spomladi istega leta je prešel v ilegalo in je v rajonu Kalanjevo pomagal na terenu pri organiziranju narodnoosvobodilnih odborov in pošiljanju novih borcev v partizanske enote. V začetku septembra 1944 je z večjo skupino prostovoljcev (Slovencev, Makedoncev in Turkov) odšel na levo obalo Vardarja in vstopil v 4. makedonsko brigado, ki je takrat bila na Plačkovici. Poslej se je udeležil številnih bojov, ki jih je imela ta enota, ko je osvobajala Makedonijo.

Ko je bila oblikovana 14. makedonska NO brigada v Mitrešincih, je bil imenovan za političnega delegata voda. V bojih, ki jih je njegova brigada imela proti Nemcem v rajonu Kočani, je pokazal izredno hrabrost in požrtvovalnost.

Po končanih bojih za osvoboditev Makedonije se je 14. mladinska NO brigada v sestavi 15. korpusa JA udeležila bojov na sremski fronti; tako se je tudi Pegan udeležil bojov za dokončno osvoboditev naše domovine. Bil je vzoren borec in prizadeven politični delavec.

V omenjeni brigadi so bili še trije njegovi bratje; Izidor je bil komandant 1. bataljona, Anton je bil načelnik tehničnega odseka, Dušan (med njimi najmlajši) pa je bil komandant 3. bataljona.

V bojih pri mestu Kutina na sremski fronti, ko je Peganova enota jursala na utrjene nemške položaje, Pegan ni preživel tega boja, niti preboja sremske fronte na tem območju. Padel je 27. aprila 1945 pri kraju Kajgani pri Garešnici, pokoš en od sovražnikovega mitralješkega rafala.

FRANC PIČULIN je bil rojen 14. julija 1921 v Žagi pri Tolminu.

Zaradi pomembne vloge, ki jo je imel v albanskih partizanih in pozneje v JLA, priobčujemo tu nekoliko skrajšan, a zelo zanimiv življenjepis, kot ga je napisal sam:

»Tri leta potem, ko je tudi naš kraj Žaga prenehal biti avstrijski in ko so moji kmečko-delavski starši dobili nove gospodarje – Italijane, sem se rodil kot njihov šesti otrok. V rojstnem kraju Žaga sem leta 1927 šel v osnovno šolo in jo leta 1934 končal. V teh šolskih letih sem doma dobil tudi osnovno domoljubno vzgojo.

V letih 1935–1936 sem pasel ovce in koze, 1937–1938 sem delal kot težak pri graditvi ceste Žaga-Učaja, v letu 1939 in deloma še 1940 pa v rudniku Bacu Abis-Carbonia na otoku Sardinija.

Leta 1940 sem šel na rekrutacijo in bil januarja 1941 vpoklican v italijansko vojsko. Dodelili so me v 1. reggimento di artiglieria divisione cacciatori delle Alpi v Folignu. Ta polk je bil dopolnilni polk; z moštvo je oskrboval tri topniške polke treh divizij, ki so bile zunaj Italije: matično di-

vizijo v Jugoslaviji, divizijo Arezzo v Albaniji in divizijo Trieste v Libiji. Po šestih mesecih intenzivnih rekrutnih vaj so našo 2. baterijo zapeljali v Split, 3. baterijo pa v Korčo v Albaniji; protiletalske baterije in del 1. baterije naj bi odšli v Libijo, vendar so se z ladjo Conte rosso potopili. Tako sem se znašel v Solinu pri Splitu.

V zvezi z osnovnošolsko dobo domače domoljubne vzgoje se spominjam tudi tega, kako so me 18 let starega zaprli dva dni samo zato, ker smo fantje peli na vasi slovensko. Brat je bil obsojen na šest mesecev zapora zaradi udeležbe pri pretepu, v katerem je 14 fantov iz Žage zdelalo 29. junija 1935 italijanske alpince. Tedaj sem sodeloval z mladinsko organizacijo in moja zveza je bil aktivist Andrej Berginc, bratranec moje mame; tako sem prišel v stik tudi z Draškovićem in Boljatom, ki sta pozneje postala visoka oficirja JLA.

Dogodki v Srbiji (ljudska vstaja in 1. sovražnikova ofenziva) so prispevali, da so Italijani premestili v rajon Mostar–Nevesinje–Stolac–Čapljina popolno divizijo Cacciatori delle Alpi. Najprej sem se znašel v Mostarju, sredi oktobra 1941 pa sem prišel v Čapljino.

Moje politično prepričanje in druge okoliščine so prispevale, da sem že prvi dan po prihodu v Čapljino navezal stike s partizani in postal aktivist hercegovskih partizanov. V hišo Ekmečičevih sem stopil z namenom, da mi posodijo sekiro, ker je patrolja imela na voljo drva za kurjavo, sekire pa ne. Ekmečičevi – mati, hči, še dva otroka in učiteljica, doma iz Sarajeva, ki je pri njih stanovala, so bili zelo presenečeni, ko sem stopil v hišo. Kako ne bi bili, saj je ponoči stopil mednje oborožen italijanski vojak, ki je pripadal okupatorjevi vojski, pokroviteljici vseh kvizlinških, domačih izdajalskih sil, ki so jim le tri mesece poprej pribile živega očeta na križ in ga pred očmi vseh vrgle čez most v Neretvo!

Ko sem sekiro vrnil in potem ko smo se spoznali, mi je dekle Jovanka dala prebrati dva letaka. Prvi je govoril o bojih »čiče Romanijskega« na Romaniji, drugi pa je bil odlomek iz govora maršala Vorošilova v zvezi z Jugoslavijo in v katerem je bilo rečeno, naj vsi okupirani narodi Evrope posnemajo uporniško ljudstvo Jugoslavije.

Jovanka iz Čapljine je bila zelo hrabra skojevka. Še isti večer mi je rekla: „Ako nisi pravi Talijan kao što veliš, daj mi bombe i municiju!“ Ni mi preostalo nič drugega. Sprejela je in oboje zakopala na vrtu. „Sutra će sve to biti u partizanskom odredu,“ je še dodala. Pred odhodom pa mi je rekla: „Dodi još!“ In tako sem postal partizan.

Dogodek z Dominikom Bogatajem v Nevesinju je pospešil našo vrnitev v Italijo. Ker smo naš odhod varovali v strogi tajnosti, je to prispevalo, da se nismo priključili partizanom.

Na terenu sem zvedel, da je neki Slovenec v Nevesinju omogočil dvema partizanoma pobegniti iz italijanskega zapora. To vest so v drugačni obliki

potrdili tudi Italijani sami, govoreč, da je Dominik Bogataj postal izdajalec 'domovine' in da bo ustreljen. Novica me je hudo potrla, saj sem vedel, da je Bogataj narodno zelo zaveden in da bomo z njim izgubili dobrega tovariša. Pozneje smo zvedeli, da je bilo v novici veliko zastraševalne popagande in da Bogataju niso mogli ničesar dokazati. Tako se je marca 1942 pojavil v našem divizionu, v prvi etapi na poti v Italijo.

Povelje, da odidemo nazaj v matični polk v Folignu, smo sprejeli ob 9. uri; za predajo opreme in orožja smo imeli na voljo tri ure. Odhod vlaka je bil predviden za 14. uro, toda za mesto vkrcavanja na ladjo nismo vedeli (Dubrovnik ali Metković). Novico sem šel sporočit Jovanki Ekmečić, moji stalni zvezi, ki je naš odhod v partizane nenehno odlagala, govoreč nam, da smo v italijanski enoti bolj koristni za NOB, kot pa bi bili v partizanih. Novico je sprejela s presenečenjem. Rekla mi je: 'S čolnom odhajam v odred. Če greste v Dubrovnik, se vidimo jutri v odredu.' V mislih je imela obveznost, da nam osmim Slovencem, omogoči stopiti v partizane. Odred naj bi namreč zaustavil vlak nekje med Gabelo in Humom.

Toda vse je šlo narobe. Vlak je odrinil, vendar se je naš del v Gabeli ločil od tistega dela, ki je šel v Dubrovnik in odpeljali so nas v Metković. Z nami je šlo do Metkovića tudi oboroženo spremstvo; pospremlilo nas je na ladjo in počakalo, da je ladja odrinila. Med potjo pa smo se odločili, da bomo šli v partizane po zvezah, ki smo jih imeli v Solinu pri Splitu. Toda v Splitu nam je Karlo odpovedal 'poslušnost', medtem ko nas je sedmero odločno korakalo do Solina, je šel na etapno poveljstvo. Nabirali smo si dragocene izkušnje, ki pa so nas krepko stale.

V Solin smo prispeli z namenom, da z Bogatajem poišče vsak svojo zvezo, trdno odločeni, da bomo prek Mravinec šli še isto noč v Klis, naproti partizanski enoti. Na žalost pa smo bili brez orožja. Italijansko poveljstvo v Solinu pa je že takrat izdalo ukaz, da se vojaki na terenu Solina ne smejo zadrževati brez orožja. Tako smo počasi dospeli na mesto, ki nam ga je poveljstvo v Čapljini odredilo na poti v Italijo; tu smo našli tudi Karla, našega osmega sotrpina.

Po dvanajstih dneh hišnega pripora in vmes zasliševanja smo z ladjo odrinili proti Reki. Ker smo se spotoma ustavljali, smo trdno upali, da bomo zelo hitro v partizanih.

To, da se nam pobeg v Solinu ni posrečil, je na nekatere tovariše slabo vplivalo, tako da smo tisti, ki smo bili trdno odločeni zbežati, imeli precéj dela, da smo jih spet prepričali v upravičenost našega sklepa.

V Trstu smo stopili na vlak, ki je peljal proti Rimu, izstopili pa smo v Tržiču (Monfalcone). Seveda je eden od nas moral vlak nasilno zaustaviti. Takoj zatem smo pa stopili na motorni vlak in se odpeljali v Gorico; ušli smo kontroli in peš prišli na današnjo novogoriško železniško postajo. Od tod smo se z vlakom odpeljali proti Mostu na Soči, dogovorjeni, da pojde-

mo domov, se otrebimo uši in se zopet snidemo v ponedeljek, 23. aprila 1942, ko se bomo odpravili v partizane. V teh nekaj dneh naj bi poiskali ustrezno zvezo.

Nesrečno naključje: Maks Čušin, doma iz Podbele, je pred našim odhodom iz Čapljinke pisal sestri pismo, v katerem je opisal tudi uspešne boje hercegovskih partizanov zoper Italijane; v pismu je dodal, da bo tedaj, ko se bo vrnil domov, vse Italijane pobil. To, za nas usodno pismo, pa je 21. aprila prispelo prek cenzure na kobariško karabinjersko postajo, pristojno za vas Podbelo. Tako so Maksa Čušina aretirali v trenutku, ko je karabinjerska patrulja spraševala njegovo sestro o okoliščinah v zvezi s pismom.

Fant ni imel nobenih dokumentov, saj so bili vsi pri Bogataju v vasi Breznica. Bogataj je bil namreč odgovoren za naš varen in zanesljiv prihod v Foligno. Čušin je povedal tudi vse podatke o nas, ki smo bili na begu. Znašli smo se za zapahi in obtožili so nas dezterstva. Pozneje smo zvedeli, da je k naši aretaciji po svoje prispeval tudi Lojzek iz Idrije.

Dva meseca smo presedeli v vojaškem zaporu (v matičnem polku v Folignu), potem pa so nas odpeljali v zapore Forte Bocca v Rimu. Od tod so nas 21. oktobra odvedli na vojaško sodišče. Tu so mi očitali vse 'grehe', ki naj bi jih zagrešila jaz in moja družina. Ko je tožilec utemeljeval svoj predlog za kazen pet let zapor, je dejal celó to, da je moj oče bil leta 1905 kaznovan od avstrijskih oblasti zaradi protipravne posesti orožja. Bil sem obsojen na kazen zapor, ki sem ga presedel od aretacije, in še na tri leta pogojno. Odločbe o tem pa nisem nikoli dobil. Predsednik sodišča je k naši kazni, ki jo je izreklo sodišče, pripomnil: 'Trasferimento oltre mare' (premestitev v čezmorske dežele).

Da nisem bil s tovariši ustreljen zaradi dezterstva iz vojske v vojnem času, se imamo vsi zahvaliti samo železniški vozovnici, kupljeni 19. aprila 1942 na Reki. Ker si v trenutku, ko smo kupovali vozovnico, nismo bili povsem enotni o tem, da pojdemo v partizane (dogodki v Solinu so naredili svoje), smo kupili vozovnico za relacijo Reka-Foligno, prek Perugia. Na tej vozovnici pa je naš zagovornik zgradil vso obrambo in dokazoval resničnost našega skupnega (dogovorjenega) zagovora, da ne gre za dezterstvo, ampak samo za spremembo osnovne poti, in to samo zato, da bi si odpravili uši in se srečali s svojci, oziroma da bi potovali tik svojih rojstnih vasi. Bili smo obsojeni na pogojno kazni, le Maksa Čušina so zaradi omenjenega pisma obsodili na tri leta zapor; tako je tega dne ostal v zaporu, in to za zmeraj, saj so ga Nemci ustrelili na begu ob kapitulaciji Italije.

Nas sedem so dali na voljo 2. bersaljerskemu polku v Rimu. V tem polku je vladala posebna disciplina, saj je še vedno moral čutiti posledice, ker je v prvi svetovni vojni izgubil na Soči bojno zastavo. Toda v njem smo se zadržali le nekaj mesecev in kovali nove načrte za beg. Takrat smo vso zadevo zaupali nekemu italijanskemu vojaku, Slovincu, sorodniku Janka

Kurinčiča, ki je bil pri nemški železniški komandi tolmač za italijanski jezik. Priskrbel naj bi nemške dokumente za potovanje sedmih italijanskih vojakov iz Rima v topniški polk v Gorico. Vendar jih ni preskrbel; tako je vsa skupina morala oditi januarja v Albanijo, in sicer prek Barija.

Spet smo zgubili nekaj mesecev. Zdaj smo zasnovali načrt, da nam dokumente za pobeg izdela oziroma priskrbi neki vojak (Slovenec), ki je bil v taborišču angleških ujetnikov v neposredni bližini Barija tolmač za italijansko-angleški jezik. Toda ta fant je delal za denar: plačali smo mu, a dokumentov za potovanje nam ni nikoli dal.

Tako smo se v marcu 1943 z našimi fanti, ki smo jih poznali še iz Foligna, srečali v vasi Drenova pri Korči, v 3. planinskem divizionu 53. artilerijskega polka divizije Arezzo. Tu smo zvedeli za okoliščine, v katerih je že leta 1942 pobegnil Leonard Vogrič, doma iz Čiginja.

Iz pripovedovanja naših fantov smo zvedeli, da jih nekaj obiskuje nekega študenta Albanca in da tam poslušajo radio London in Moskvo. To je bil Ilja Bojdani. Glede na drago plačane izkušnje nam ni bilo težko ugotoviti, da mož, pri katerem naši fantje poslušajo 'tuje' radijske oddaje, zanesljivo ni fašist. Ob prvi priložnosti sva mu bila predstavljena tudi Bogataj in jaz; skupaj smo poslušali, ko pa so drugi naši fantje odšli, sva se midva še nekaj časa zadržala v pogovoru z njim. Seveda smo se sporazumevali le po italijansko. Dogovorili smo se, da bo v bodoče Bogataj vzdrževal z njim stike glede našega pobega k partizanom.

Tudi Bogataj je imel nekaj neprijetnosti s pismom, ki ga je pisal svojcem. V njem je pisal nekaj, česar ne bi smel. Zato so ga kaznovali z zapornom. Tačas sem pogovore z Bojdanim prevzel jaz in vodil tudi sestanke z našimi fanti. Dogovorili smo se, da pobegnemo v nedeljo, 25. aprila 1943, potem ko bomo Bogataja spravili iz zapora. Bojdani je prevzel nalogo, da nas za zvezo počaka na hipodromu, ki je bil od vasi Drenova oziroma od našega taborišča oddaljen okrog dva kilometra v smeri vasi Babuštica. Tega dne je bila katoliška velika noč, zato je bilo v taborišču manj discipline kakor sicer. V noči od sobote na nedeljo so partizani albanske čete Akmarje (Maščevanje), ki je delovala na območju Erzeka, napadli električno centralo v vasi Viskuči, zaradi česar so bile nekatere italijanske enote v pripravljenosti.

Potem ko je Bogataj z našo pomočjo pobegnil iz zapora, je dogovorjena akcija stekla, vendar je uspela le deloma. Namesto petnajst nas je pobegnilo le osem: Dominik Bogataj, Franc Beguš, Franc Križič, Franc Grahelj, Janko Kurinčič, Valentin Jug, Karlo Štekar in jaz. Negotovost pa je med nami nastala, ko na dogovorjenem mestu nismo našli zveze, Ilja Bojdanija. Prav v tem trenutku je že omenjena četa Akmarje ponovila napad na električno centralo, tako da je daljnometni artilerijski divizion, ki je bil na le-

tališču v Korči, začel obstreljevati okolico centrale. Ker se Valentin Jug, ki smo ga poslali na ogled da ugotovi, ali zveze le nismo prezrli, ni vrnil v primernem času, nam je prišlo na misel, da se je morda skesal in odšel od nas. Pot smo nadaljevali še bolj previdno. Žal pa Jug ni vedel za smer našega pobeга, ko je prišel v stik z aktivisti NOG Albanije.

Ilja Bojdani je po končani vojni povedal Bogataju in meni, da takrat ni imel zaupanja v nas; mislil je, da mu pripravljamo past, zato ni prišel na dogovorjeno mesto. Seveda so vsi aktivisti bili 26. aprila na nogah in so si prizadevali, da bi vzpostavili stik s še vedno ne dovolj izkušenimi partizani. V noči od 26. na 27. april je Bojdani zvedel, kje smo. Tako je mesto, kjer smo bili, tj. na planini Morava, v bližini vasi Darda, ob pol osmih zjutraj obkolila četa Devoli iz Moravskega odreda. V vasi Bobuštica smo nato nalezeli tudi na izgubljenega Valentina Juga in se tudi mi srečno priključili četi Devoli.

V tej enoti smo se zadržali le nekaj dni. Takoj po 1. maju smo ponoči prešli dolino Korčë in dospeli na območje delovanja čete Teky Kolanec, v dolini reke Devoli, severozahodno od Voskopoje. Vzrok za našo premestitev je bil v večji možnosti medsebojnega sporazumevanja, kajti v četi Teky Kolanec je bilo nekaj fantov partizanov, ki so dobro govorili italijansko. Tudi komandir čete, po katerem se je četa imenovala (Teky), je govoril italijansko. Pozneje je postal poveljnik bataljona Ali Kelmendi in na koncu poveljnik topništva albanske armade; v tem svojstvu je tudi dvakrat obiskal Jugoslavijo.

Prvič je Jugoslavijo obiskal takrat, ko je albanska vojaška delegacija prišla na sremsko fronto. Po vrnitvi mi je ves navdušen pripovedoval, da je jugoslovanska vojska zares narodna vojska, dobro oborožena, izurjena in sposobna, da se frontalno bojuje proti Nemcem. Sprejel da jih je tudi tovariš Tito v Beogradu. Dejal mi je: 'Srečna je lahko Albanija, da ima take prijatelje, kot je Jugoslavija, ki jo vodi maršal Tito.'

Drugič sem ga srečal v domu Jugoslovanske armade v Skopju. Takrat je delegacijo vodil predsednik albanske skupščine Adži Leši. Ta delegacija je prisostvovala našim vojaškim manevrom, ki so bili na ozemlju SR Makedonije in so sovpadali z znanimi dogodki v zvezi z otokom Krfo. Takrat je naša dežela zavzela odločno stališče v zagovor Albanije.

V četi Teky Kolanec sem postal komandir oddelka. Naš prihod v albanske partizane so albanski tovariši izkoristili tudi propagandno. Četa se je nenehno premikala od vasi do vasi, kjer so bila ljudska zborovanja; na njih so nas prikazovali kot Italijane ter ljudem dokazovali, da italijanska vojska razpada in da je zadnji čas za vstop domačinov v partizanske vrste. Četa se je hitro povečala in preimenovala v bataljon Ali Kelmendi. Sredi maja pa so iz raznih enot ustanovili združeni odred pod poveljstvom Ne-

džip-Vinčanja. Bataljon je napadel trg Leskovik, ki leži tik ob grško-albanski meji; napad ni bil docela uspešen, ker ga je posadka zadržala. Italijani so ji namreč poslali na pomoč motorizirano kolono iz druge posadke; to kolono so potem popolnoma uničili grški partizani.

Druga kolona je krenila iz posadke Djirokastra, uspešno pa jo je zadržala naša partizanska zaseda v soteski Kelcira. Italijani so morali uporabiti celo letala in poklicati okrepljeno kolono iz posadke Erzeka; ta kolona je prispeła v rajon zasede pri Bermašu v trenutku, ko je partizanska enota zapustila položaje in odšla v najbližjo vas po hrano. Tako so Italijani nemoteno prispeali na pomoč posadki Leskovik, da smo se morali umakniti s prizorišča boja. Vojaki posadke Leskovik in prispele enote črnosrajčnikov iz Korčë so nato trg deloma požgali, mnogo ljudi pobili in pozaprli, trgovine pa oropali.

Toda kolona je tedaj, ko se je vračala, naletela na zasedo partizanov čete Teky Kolanec, ki so se medtem vrnili na svoje položaje. V prvih večernih urah drugega dne po napadu na Leskovik je del fašistične kolone naletel na našo zasedo. Okoliščine so nanesele, da sva z Grkom puškomitraljezecem, ki je bil v naši četi, potegnili s tovornjakov kar 32 Italijanov fašistov. Vse smo likvidirali, še posebej zato, ker smo pri njih našli v Leskoviku pokradene predmete (zlatino in druge vrednote).

Partizanske enote so se nato vrnile na svoja območja, naša četa Teky Kolanec pa je odšla na območje Voskopoja.

Hrabrost naših fantov v teh akcijah in omenjeni podvig sta prispevala k temu, da je poveljnik odreda pred vsem odredom povedal, da smo Slovenci v teh bojih ovrgli dvome poveljstev, da so nas v partizane poslali Italijani.

Junija so Italijani iz Korčë vztrajno zahtevali, naj jim vrnemo ujetnike, in zagrozili, da bodo vasi na osvobojenem ozemlju požgali. Zategadelj so naše enote zasedle položaje in nenehno nadzirale pristope k osvobojenemu ozemlju Voskopoje.

Z jezikom smo imeli hude težave, zato smo vztrajno zahtevali, naj nam omogočijo, da odidemo v Jugoslavijo. Te zahteve so prišle tudi do tovariša Svetozarja Vukmanovića-Tempa, ki je bil v Albaniji kot delegat CK KPJ in vrhovnega štaba NOV in PO Jugoslavije. Tako je 16. junija 1943 prišel pome na položaj kurir in mi naročil, naj enoto izročim namestniku in se nemudoma javim Jugoslovanom v samostanu sv. Ilije pri Voskopoji. Naj povem, da so nosilci 'večtisočletne rimske kulture' ta znameniti samostan zažgali s plamenometi.

V mraku sem prispel v samostan. Visoki mož, ki se je predstavil kot Tempo, me je pristrčno pozdravil in rekel, naj povečerjam, saj nas čaka celodnevni pohod. Med večerjo je ugotovil, da so med nami pripadniki raznih

narodnosti. Tu so bili tudi tovarišica iz Hrvatske, Miladin Popović in neki možakar, ki so ga klicali »Duč«. Pozneje sem zvedel, da je to bil Dušan Muĝoša. Vsi so bili Titovi borci in revolucionarji, brez katerih bi bil narodnoosvobodilni boj albanskega naroda gotovo povsem drugačen. Takšno priznanje je v pismu generalnemu sekretarju KPJ tovarišu Titu z dne 23. septembra 1944 tedaj izrekel sekretar CK KP Albanije Enver Hoxha: »... Vaši dragoceni nasveti ter neizmerna in nenehna pomoč, ki ste nam jo dajali, so bili pglavitni dejavnik pri ustanavljanju, rasti in krepitvi naše partije... Pravilna in jasna linija herojske KP Jugoslavije nam je bila plamenica protifašizma, ki nam je osvetljevala mučno in težavno pot...«

Po večerji smo se odpravili na pohod, ki je res trajal vso noč. Ob zori smo prestopili reko Devoli in se eno uro vzpenjali na planino Špatit. Ob sončnem vzhodu smo prispeli v vas Kucaki. Po množici radijskih anten na neki hiši sem zlahka ugotovil, za kaj gre; tu je bil glavni štab albanske NOV. Prav tu sem se prvič srečal z Enverjem Hoxho. Pozneje sva se še dvakrat pogovarjala, drugič ob slovesu, ko sva z Dominikom Bogatajem zapuščala Albanijo; tedaj naju je sprejel v svoji rezidenca v Tirani. Tretjič sem se z njim pogovarjal v Zagrebu, ko je bil gost tovariša Tita. V Zagrebu se je takrat šolalo 25 albanskih tečajnikov v topniški šoli. V njej sem bil tudi sam na tečaju poveljnikov divizionov in polka, zato sem imel priložnost spoznati tudi albanske tečajnike. Enega med njimi sem poznal celo iz 1. albanske udarne brigade.

V vasi Kucaki sem vsak dan po nekaj ur poslušal dnevna poročila o dogodkih na frontah. Člani jugoslovanske skupine so me seznanjali z mnogimi zadevami, ki sem jih prvič slišal, tudi to, da ima predvsem CK KPJ za slugo, da so ustanovili KP Albanije. Zvedel sem, kako so že septembra 1941 prispele v neko vas pri Peči, kjer se je zadrževal oblastni komite KPJ za Kosovo, skupine komunistov, simpatizerjev »Korča« in »Mladi« s prošnjo, naj bi jim pomagali pri ustanavljanju KPA. Soglasje Kominterne za to pa je izposloval tovariš Tito. Tako je bila 8. novembra 1941 ustanovljena Komunistična partija Albanije; pri tem dogodku sta bila navzoča dva pomembna Jugoslovana, ki sta močno vplivala na dogodke v albanski revoluciji: Dušan Muĝoša in Miladin Popović.

Po desetih dneh bivanja v glavnem štabu albanskih partizanov v vasi Kucaki sem se vrnil v svoj bataljon. Ko sem odhajal, mi je Tempo povedal, da ni možnosti, da bi se pretolkli do Slovenije.

Svojim tovarišem sem pojasnil, kaj sem zvedel v Kucakih, in jim posredoval tudi Tempovo mnenje. Štirje smo bili za to, da poslušamo Tempov nasvet in ostanemo v Albaniji, štirje pa so še naprej vztrajali, da gredo v Slovenijo. Tempu sem napisal pismo in mu vse lepo obrazložil.

Medtem pa sva z Bogatajem »postala« borca belogardistične enote Balli Kombatar (nacionalne fronte). Južno od vasi Viskuči so namreč imeli An-

gleži bazo, kamor so spuščali orožje, strelivo in drug material, namenjen partizanom. Vodje enot Balli Kombatar pa so jih nenehno nadlegovali, naj bi tudi njim nekaj dali. Angleži so jim odgovorili, da partizanom gre orožje zato, ker se bojujejo proti skupnemu sovražniku. 'Tudi mi bi se, samo nimamo težkega orožja,' so jim govorili belčki. Nekega dne naju je poklical poveljnik bataljona in nama ukazal naj vzameva dve protitankovski puški 20 mm in odideva v sestavo bližnjega klatečega se bataljona, ki je pripadal kvizlinškim silam. Boji med partizani in belčki, kakor so jih pri nas imenovali, se še niso začeli, čeprav sva vedela, da so belčki že v marcu podpisali z Italijani dogovor o skupnih akcijah zoper partizane.

Z natančnimi navodili, kako naj se vede, sva se javila v angleški bazi in se že drugi dan priključila bataljonu Balli Kombatar. Z nama je odšel tudi angleški kapetan. Krenili smo, da bi postavili zasedo pri Bermašu. Baje bi tam skozi morala peljati nemška oklepna enota, namenjena v Grčijo.

Nemalo strahu sva prestala te dni, zelo malo sva se pogovarjala z najinimi gostitelji, nikoli nisva spala oba hkrati, vedno je eden od naju bil na straži, pripravljen na boj. Imela sva tudi brzostrelki, s katerima sva znala dobro ravnati.

Določenega dne se je bataljon približal kraju, kjer naj bi postavili zasedo. Temu bataljonu pa je ves čas sledil naš partizanski bataljon Faut Bobani, ki mu je poveljeval izkušeni poveljnik Petrika. Zasedo so postavili okrog tisoč metrov stran od ceste; skupaj z angleškim kapetanom pa sva vztrajala, da jo je treba postaviti tik nad njo.

Ob vzhodu sonca smo zaslišali močan ropot gosenic. Z Bogatajem sva se pripravila na strel, kajti na to razdaljo sva lahko streljala samo midva. Toda po cesti je peljal en sam vlačilec, ki je peljal top 155 mm iz popravila. Ves bataljon je streljal nanj, zadela pa sva ga nekajkrat le midva. Vojaki so nato vlačilec zapustili in zbežali.

Naš (partizanski) bataljon, tokrat sva ga prvič opazila, pa je sovražnikovo vozilo naskočil iz druge smeri, likvidiral posadko, potem pa vozilo s topom zapeljal v prepad.

Priključila sva se spet našemu bataljonu in z njim odšla nazaj v Viskuči; z nami je šel tudi Anglež, precéj nejevoljen. Tu moram povedati, da sva z Bogatajem večkrat uspešno streljala z isto puško, saj je imela dve vrsti nabojev, s prebojno in vžigalno kroglo, tako da sva pozneje, ko so naše enote napadle Permeti v vasi Kučar, sestrelila nemški lahki bombnik.

V nedeljo, 15. avgusta 1943 so na slovesnost ob ustanovitvi 1. albanske udarne brigade v vasi Viskuči prišli tudi Tempo, Miladin Popović (ki je 13. maja 1945 postal v Prištini žrtev atentata) in Dušan Mugoša, ki je tega dne postal partijski vodja brigade. Po slovesnosti nas je sprejel tovariš Tempo in tu je bilo sklenjeno, da štirje ostanemo še naprej v Albaniji, drugi štirje

pa odidejo v Makedonijo. V Albaniji smo ostali Dominik Bogataj, Janko Kurinčič, Franc Grahej in jaz.

Prva albanska udarna brigada pod poveljstvom Mehmeta Shehuja se je zelo uspešno bojevala na vsem ozemlju Albanije. Shehu je poveljeval brigadi do ustanovitve 1. divizije; le-tej je poveljeval do oblikovanja 1. korpusa; njegov komandant je bil ob napadu na Tirano 29. oktobra 1944, ko je bila osvobojena, 17. novembra pa je takoj nadaljeval boj za osvoboditev Skadra.

Po uničenju odpora v vasi Polica v hribovju Mali Špatit, na levem bregu reke Shkumbini, so Nemci v maju 1944 začeli močno ofenzivo na ozemlju južno od reke Shkumbini. V tej ofenzivi je v pokrajini Tomorica, na hribočku Sotiri nad istoimensko vasjo, 2. junija 1944 zvečer junaško padel naš hrabri borec Janko Kurinčič, doma iz Idrskega.

Brigada je skupaj z drugimi enotami šla v protiofenzivo in 6. junija 1944 razbila Nemce, ki so se umaknili v svoje postojanke.

Ob kapitulaciji Italije je brigada napadla Podgradec, uničila bataljon Balli Kombatar, zaplenila neko vojno ladjo, vendar celotne posadke ni mogla uničiti. Ob tej priložnosti sva z Bogatajem streljala s topovi na posadko. O umiku, ko so Nemci prišli posadki na pomoč, pa Bogataj ni bil obveščen; ko sem v zadnjem trenutku zapazil, da se ni umaknil, ampak da s svojim topom še kar naprej strelja, sem mu z enoto, ki sem ji poveljeval, priskočil na pomoč, da se je s svojo enoto varno umaknil.

Od tod je brigada krenila v širši rajon Tirane, pod planino Mali Skenderbegut. Po nekaj napadih na cesto Elbasan–Tirana je prispelo obvestilo, da se od Debra prek Burrela pomika večja italijanska enota. In res, enote, ki so pripadale diviziji Firenze, so na poti na Krujo prispеле na vrh planine Mali Skenderbegut. Italijani so se hoteli prebiti do pristanišča Drač, da bi se tam vkrcali na ladje in odpluli v Italijo; izjavljali so, da nam bodo orožje izročili v Draču. Ko smo jim povedali, da so Nemci že v mestu Kruja, ki je od prelaza na Skenderbergutu oddaljeno le 15 kilometrov, so izjavili, da se bodo predali le s silo.

Nemci so Italijane zavrnili nazaj na prehód čez Skenderbergut in tu jih je prevzela brigada.

Takoj ko sva z Bogatajem zvedela, da je v neposredno bližino brigadnega tabora prispela večja enota italijanskih ujetnikov, sva šla pogledat. Naključje je hotelo, da je v tej združenih enoti, katere jedro je predstavljal 127. pehotni polk, bil tudi 3. divizion, ki je bil pred meseci premeščen iz 53. artilerijskega polka divizije Arezzo in ki smo mu v vasi Drenova pri Korçi pripadali tudi mi. Tu smo našli dosti znanih vojakov, ki so nam povedali, da je pri njih tudi poveljnik enote, topničarski podpolkovnik. Poiskala sva ga in mu povedala, kdo sva. Bil je predrzen in nama je rekel, da sva izdala

domovino. 'Te še nikoli nisva imela, ampak si jo bomo z našim bojem šele ustvarili,' mu je odvrnil Bogataj.

Iz teh Italijanov so ustanovili bataljon Antonio Gramsci, ki je postal 5. bataljon brigade. Topničarski divizion se je skoraj v celoti priključil brigadi, z izjemo nekaterih, ki so bili kot delovna sila dodeljeni kmetom. Med vojaki smo našli tudi nekaj Slovencev: Petra Česnika, Pavla Furlana in Ivana Stoparja, ki so radi vstopili v enote 1. albanske udarne brigade. Česnik in Furlan sta pozneje postala višja oficirja JLA.

Brigada je od tod šla iz boja v boj, v zahodni del Albanije (Berat, Tepele, Kłosi, Djinokost, Permeti) in nazaj proti vzhodu, da bi osvobodila del glavnega štaba, ki je bil blokiran in zakonspiriran na planini Jablanica (vrh Gurit). Za izvedbo te naloge je brigada oblikovala skupino dveh bataljonov izbranih mož pod poveljstvom Mehmeta Shehuja.

Pohod je bil naporen, v snegu, območje so nadzirale enote Balija Kambatarja, garnizone pa so držali Nemci, tako da je udarna skupina omenjenih dveh bataljonov sprejemala boj le, če je bila vanj prisiljena, kajti naloga je bila preveč odgovorna, da bi se lahko spuščali v obsežnejše boje. V pokrajini Mokra je skupino od daleč napadel Balli Kombatar. Poveljnik Mehmet Shehu mu je po kmetu poslal pismo: 'Nimam časa za boj. Ko se vrnem, me počakaj!' Potem ko se je brigada vrnila, je v pokrajini Mokra v polnem boju likvidirala skupino 302 moža Ballija Kombatarja.

V juliju 1944 je brigada prenesla boje v vzhodni del Albanije in uničila sovražnikovo posadko v Peshkopiji. Toda na Fuši Ali Alija je skupina bataljonov utrpela poraz. Brigada se je nato usmerila na Korab in prešla v Jugoslavijo.

Na planini Korab smo naleteli na bazo Angležev, ki so dobavljali orožje in strelivo za potrebe Ballija Kombatarja. Mehmet Shehu je ukazal vso opremo zapleniti.

Po prehodu albansko-jugoslovanske meje na Korabu smo šli čez reko Radiko, prišli v Galičnik in se povzpeli na planino Stogovo. V vasi Kozačnik sem obiskal družino padlega borca Maksuta, ki je 20. januarja 1944 na Čafa Krabu padel kot puškomitraljezec v 3. bataljonu brigade, in jim povedal, v kakšnih okoliščinah je fant padel.

V torek, 1. avgusta 1944 je prišlo do usklajenega napada 1. albanske udarne brigade in 1. makedonske brigade NOV na Debar. Brigadi sta zavzeli Debar, razen vojašnic, in osvobodili politične zapornike. Hkrati se je na prometni zvezi Debar-Struga 1. kosovsko-metohijska brigada NOVJ trdo bojevala z deli nemške 297. tankovske divizije, ki so hoteli priskočiti na pomoč enotam v Debru. V teh bojih je imel sovražnik 151 mrtvih in ranjenih, albanska brigada pa 9 mrtvih in 35 ranjenih borcev.

Z brigado smo se v noči od 2. na 3. avgust umaknili čez reko Crni Drim nazaj v Albanijo, vendar smo ranjene tovariše pustili na zdravljenju v Ma-

kedoniji. Pomembno je, da smo pred napadom na Debar naleteli v 1. makedonski brigadi na naše sotrpine iz Albanije in da je takrat stopil v to brigado tudi Franc Grahelj.

Z Bogatajem sva se s 1. albansko udarno brigado vrnili v Albanijo. Tako sva sodelovala še v bojih, ki jih je imela ta sloveča brigada.

Septembra 1944 smo zvedeli, da je v glavni štab Albanije prispela vojaška misija iz Jugoslavije. Po osvoboditvi Tirane sem bil postavljen za pomočnika političnega komisarja 2. bataljona brigade »Antonio Gramsci«, in ko je brigada prerasla v divizijo »Antonio Gramsci«, sem postal inštruktor njenega agitpropa.

V aprilu in maju 1945 se je divizija »Antonio Gramsci« pripravljalna na odhod v Italijo; v skladu s tem jo je obiskal visok italijanski partijski funkcionar. Partijska organizacija se je namreč pripravljala, da preide v ilegalno delovanje, ker ni bilo jasno, kako bodo divizijo sprejeli zahodni zavezniki v Italiji.

Bogataj kot namestnik političnega komisarja divizije in jaz kot inštruktor agitpropa divizije pa sva se pripravljala, da bi spet (zdaj že četrtič) pobegnili. Ko sva namreč izrazila zahtevo, da želiva oditi v Jugoslavijo, so nama v Tirani (takrat sva bila v pristanišču Drač, kjer je divizija čakala na ladje) odgovorili, da morava z divizijo odpotovati v Italijo, ker da imava v nji zelo odgovorne dolžnosti, priključitev Trsta k Jugoslaviji pa nikakor ne bo potekala gladko; v Italiji da bi lahko več prispevala k uveljavljanju pravic, ki jih ima Jugoslavija do Trsta.

Prav takrat se je vrnila iz Jugoslavije vojaška delegacija, ki jo je vodil poveljnik topništva albanske vojske, nam dobro znani Teky Kolanec. Ko smo ga seznanili z našimi težavami, je Koči Dzozeju rekel, da je na sprejemu pri Titu v Beogradu omenil tudi Jugoslovane v albanskih partizanih in da nas nameravajo poslati v Italijo; Tito pa je takrat rekel, naj se ti Jugoslovani vrnejo v Jugoslavijo. Tako so nas poslali na voljo glavnemu štabu albanske vojske in takoj zatem vojaškemu poslanstvu Jugoslavije v Tirani, ki ga je vodil polkovnik Velimir Stojnić; le-ta je postal naš veleposlanik v Albaniji v maju, takrat ko je nova Jugoslavija priznala vlado v Tirani.

V začetku junija je bil kongres mladine Albanije. Po njem se je sekretar mladih hudo poškodoval z nemškim motorjem, tako da so Albanci zaprosili našo vlado, naj bi v Tirano prišla kirurška ekipa, ki bi poškodovanca operirala. Nam so na veleposlaništvu rekli, naj bomo pripravljeni, da bomo z letalom poleteli v Beograd, ko bi ekipo odpeljalo nazaj. Takrat sva se z Bogatajem sklenila posloviti z vsemi poznanimi borci iz enot, v katerih smo se skupaj bojevali; med njimi so bili tudi nekateri visoki funkcionarji vlade in glavnega štaba Albanije.

Obiskala sva najprej Iljo Bojdanija v Korçi, moža, s katerim smo snovali naš pobeg ; skupaj smo se tudi fotografirali. Zadnji dan pred poletom letala v Beograd pa sva obiskala Mista Treska, šefa za agitacijo in propagando pri CK albanske partije. Zatem naju je sprejel predsednik vlade Mehmet Shehu; ta je potem poklical po telefonu sekretarja CK albanske partije Enverja Hoxho in mu sporočil najino željo, da naju sprejme. Šla sva v palačo, kjer je imel svoj sedež. Morala sva iti mimo dveh vojakov stražarjev, nato mimo dveh podoficirjev stražarjev, zatem mimo dveh podporočnikov; nato sva prišla v sobo, kjer sta sedela dva kapetana; eden je pristopil k nama in nama odvzel orožje, drugi pa nama je odprl vrata velikanske sobane. Nazadnje sva le prišla do vodje Albanije . . .

Rekel je, da je obveščen, da odhajava iz Albanije, in naju vprašal, zakaj odhajava. ‚Saj sta naša oficirja, ostanita pri nas še naprej!‘ nama je rekel. Ko sva mu pojasnila, da imava v Jugoslaviji svojce, je rekel: ‚Pozdravita ljudstvo Jugoslavije, mladino Jugoslavije in tovariša Tita ter povejta vsem, da smo se tudi Albanci hrabro borili z ramo ob rami z Jugoslovani proti skupnemu sovražniku.‘ Potem smo se poslovili.

V popoldanskih urah 9. junija 1945 sva stopila v transportno dvomotorno letalo, ki je ob straneh imelo samo lesene klopi; vanj je stopil tudi predsednik albanske vlade Mehmet Shehu.

Srečanje z domovino je bilo nadvse pristržno. Na letališču naju je čakal poročnik JA z džipom in naju odpeljal v hotel Balkan. Po nekaj dneh sva se zglasila pri komandi 4. armade v Opatiji in takoj zatem v artilerijski brigadi na Velikih Blokah. Nato sem nadaljeval svojo vojaško pot v JA oziroma JLA.«

Franc Pičulin je v JLA dosegel čin polkovnika, zdaj pa živi kot upokojenec v svojem rojstnem kraju, v Žagi št. 83.

ALOJZ PIPAN je bil rojen 21. junija 1921 v vasi Sveto, občina Sežana, v napredni delavsko-kmečki družini. V letu 1928 so se starši in vsa družina preselili v Nabrežino, kjer je oče delal v kamnolomu. V razmerah pod italijanskim fašizmom je bilo težko preživljati 7-člansko družino le z zaslužkom, ki ga je prinašal oče kot kamnosek. Življenjske razmere so postajale vse težje, posebno za Slovence, ki se niso hoteli vpisati v fašistično organizacijo. Nasilje fašističnih oblasti, ki ga je družina čutila na vsakem koraku, je očeta in vso družino prisililo, da je zapustila Nabrežino in rojstni kraj ter leta 1932 pobegnila v Jugoslavijo.

Huda gospodarska kriza, ki je zajela tudi Jugoslavijo, je očeta z družino prisilila, da najde novo prebivališče na jugu Jugoslavije, v Makedoniji, in sicer v vasi Bistreni pri Negotinu (na Vardarju). V tej vasi je v letih 1930–1932 našlo svoj novi dom okrog 30 slovenskih družin, ki so pribežale iz Slovenskega primorja. Naselile so se v starih kmečkih hišah, ki so jih za-

pustile turške družine, izseljene v Turčijo; v vasi je do leta 1930 živelo več kot sto turških družin, od teh jih je v njej ostalo samo okrog trideset.

Pipan je v vasi Bistrenci živel in delal s starši in brati (Mirko, Marjan, Franc in Stanko). Življenje jim je potekalo v hudih gospodarskih, klimatskih in drugih razmerah. Skupaj so obdelovali zemljo in se z njo preživljali. V tistem času so v Makedoniji razsajale malarija in druge bolezni, ki so posebno napadale nove priseljence, ki niso bili vajeni tamkajšnje klime. Pipanov oče je prav tako zbolel in leta 1934 umrl, le dve leti po priselitvi v te kraje. Skrb za preživljanje družine je nato prevzela mati s starejšimi brati.

Protiljudski režimi v stari Jugoslaviji so močno izkoriščali kmete, tudi v Makedoniji. V takih razmerah je doraščal tudi Pipan in dočakal razpad stare Jugoslavije. S prihodom bolgarskih okupatorjev leta 1941 pa so se razmere slovenskih priseljencev še poslabšale. Bolgarski fašizem ni bil nič boljši od italijanskega. Vse to je seveda vplivalo na politično opredelitev vse družine in tudi Alojza, ki je takoj po okupaciji poiskal stike z revolucionarnim gibanjem; že v začetku junija 1941 je postal član simpatizerske skupine, ki se je takrat oblikovala v vasi. Skupina je potem izvajala razne politične naloge, pridobivala med prebivalci nove simpatizerje in razširjala ideje narodnoosvobodilnega gibanja.

Septembra 1942 je bil Pipan sprejet za člana KP, obenem pa je postal sekretar partijske celice, ki so jo tedaj ustanovili v Bistrencih. To dolžnost je opravljal vse do 9. junija 1944, ko je iz vasi odšla večja skupina fantov v partizane in z njo tudi on. Postal je borec 2. makedonske brigade, ki je tedaj delovala na območju Tikveša in na Kožuf planini. Nato so ga z bataljonom te brigade poslali na planino Plačkovico, kjer se je v začetku julija 1944 oblikovala 4. makedonska brigada. V tej brigadi je bil do 24. septembra 1944, ko je bil v boju na Popčevu pri Strumici ranjen.

Bil je politični komisar čete v 1. bataljonu 4. makedonske brigade. Udeležil se je vseh bojev, ki jih je imela brigada v vzhodnem delu Makedonije. Sodeloval je tudi v bojih pri prvi osvoboditvi Berova (tu je bil znova lažje ranjen), Kočanov in Strumice. Sodeloval je v bojih na Paruci (tu je padel njegov brat Stanko) in Liscu na Plačkovici, kjer so partizani razbili zadnjo močnejšo ofenzivo bolgarske vojske. S svojo enoto je 2. avgusta 1944 sodeloval tudi pri zavarovanju prvega zasedanja antifašističnega sobranja Makedonije (ASNOM) v samostanu Prohor Pčinški.

Po osvoboditvi je opravljal razne dolžnosti v družbenopolitičnih organizacijah: bil je član okrajnega komiteja KP za Negotin na Vardarju (1945), inštruktor v okrožnem komiteju KP v Titovem Velesu (1946–1947), politični delavec v kontrolni komisiji CK KPM (1948–1949), podpredsednik komisije državne kontrole Makedonije (1949–1951). Zatem je študiral in končal učiteljsko šolo v Skopju (1952–1954).

Na filozofski fakulteti Univerze Ciril in Metod v Skopju je leta 1961 diplomiral v skupini pedagogike. Nato je bil spet politični delavec v CK KPM, zatem sekretar socialnozdravstvenega zbora skupščine SR Makedonije (1963–1965), v letih 1965–1983 pa je bil direktor republiškega zavoda za socialno skrbstvo SR Makedonije. Junija 1983 se je upokojil in živi v Skopju.

Za zasluge v NOB in za družbenopolitično delo v povojni graditvi naše domovine je prejel številna priznanja in odlikovanja.

FRANC PIPAN je bil rojen 20. oktobra 1915 v Svetem, občina Sežana. Po končani osnovni šoli je ostal na domu svojih staršev. Izhaja iz napredne delavsko-kmečke družine, v kateri je bilo šest otrok (pet fantov in dekle). Njegov oče je bil zaposlen v kamnolomu v Nabrežini, toda leta 1928 je hišo v Svetem prodal in se z družino preselil v Nabrežino. Leta 1929 se je zaposlil v kamnolomu »Cava Romana«. Tedaj pa je nastopila gospodarska kriza in za delo je bilo vse težje. Prednost pri zaposlitvi so imeli le tisti, ki so se vpisali v fašistično stranko. Življenjske razmere v družini so postajale vedno slabše. Pipan se je odločil, da bo pobegnil v Jugoslavijo in se tu izučil poklica. Maja 1930 se je pri vasi Hotedršica prebil čez mejo in odšel v Ljubljano. Po treh tednih se je zaposlil kot kamnoseški vajenec pri Lukšiču v Kandiji pri Novem mestu; tu je delal do konca leta 1932.

Medtem ko je gospodarska kriza puščala za seboj vse težje posledice, so se tudi njegovi starši odločili, da se iz Nabrežine preselijo v Jugoslavijo. Oče je zvedel, da v Makedoniji brezplačno delijo zemljo v obdelavo; z vso družino je konec leta 1932 odšel v Bistrence, kjer se jim je pridružil tudi Franc.

Življenje v novem kraju je bilo za vso družino dokaj težko: nov kraj, slabe klimatske in zdravstvene razmere, povrh pa še malarija, ki je tu gospodovala nad domačini in še bolj nad priseljenci. V takih razmerah je Pipanu oče zbolel in leta 1934 umrl.

Franc Pipan je leta 1936 odšel na odsluženje 2-letnega kadrovskega roka v 3. letalski polk v Skopju. Po vrnitvi iz vojske v vas Bistrence se je ponovno lotil obdelovanja zemlje; delal je vse do leta 1941, ko je bil vpoklican v jugoslovansko vojsko. Napad na Jugoslavijo (6. aprila 1941) je doživel v Petrovem selu na Kosovem polju. Od tod je njegova enota krenila proti Sarajevu, v Rajlovac, kjer jo je zatekla kapitulacija Jugoslavije. Pipana so Nemci in ustaši zajeli ter ga odgnali v vojašnice stare jugoslovanske vojske v Sarajevu; od tod so ga odpeljali v vojno ujetništvo v Buchenwald, v bližini Berlina. Bil je v več taboriščih. Spomladi 1944 so ga premestili v taborišče v Avstriji, kjer je aprila 1945 dočakal prihod Rdeče armade.

V vojnem ujetništvu je bil Pipan od aprila 1941 do aprila 1945. Prek Subotice se je vrnil domov, nato pa je odšel v Slovenijo. V Ajdovščini se je priglasil komandi mesta, ki ga je razporedila v enoto KNOJ, v kateri je služil enajst mesecev. Po demobilizaciji se je zaposlil na okraju Sežana, s se-

dežem v Hrpeljah, potem pa v Splošni bolnišnici Koper, kjer je delal do upokojitve leta 1977. Pipan je bil aktiven družbenopolitični delavec in član številnih vodstev družbenopolitičnih organizacij v Sežani, Kopru in v krajevni skupnosti Semedela.

STANKO PIPAN je bil rojen 2. decembra 1919 v vasi Sveto, občina Sežana, v napredni delavsko-kmečki družini. Zaradi gmotnih razmer v družini je moral kot osnovnošolec služiti pri kmetih kot pastir. Njegov oče je delal v kamnolomu v Nabrežini, toda njegov zaslužek ni zadoščal za preživljanje številne družine.

Leta 1928 se je družina preselila v Nabrežino, z namenom, da si izboljša življenjske razmere; toda v tem času se je že začela gospodarska kriza in je bilo zaposlitev težko dobiti. Fašistično nasilje nad Slovenci, pomanjkanje dela in vse hujše življenjske razmere so družino prisilili, da je leta 1932 odšla v Jugoslavijo in se naselila v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji. Tu je njegov oče dobil v obdelavo zemljo, ki jo je poslej obdelovala vsa družina. V novem okolju se je moral Stanko, tako kot vsi drugi sorojaki, čimprej prilagoditi novemu načinu življenja in tudi drugačni klimi.

V takih razmerah in takem okolju je doraščal in pridno pomagal staršem obdelovati zemljo, vse do razpada stare Jugoslavije.

Med bolgarsko okupacijo pa so se življenjske razmere hudo spremenile. Okupator je bil še posebej sovražno razpoložen do Slovencev, ker so se zvečine opredelili za narodnoosvobodilni boj. Leta 1943 je bil Pipan mobiliziran v bolgarski delovni bataljon (trudovaki) v Petriču v Bolgariji. Ko pa je v prvi polovici leta 1944 dobil nekaj dni dopusta in prišel domov, je 9. junija 1944 vstopil v partizane.

Kot borec je bil Pipan izredno hraber, zato je bil postavljen za puško-mitraljezca v četi 4. makedonske brigade. Udeležil se je številnih akcij in bojov, ki jih je imela njegova brigada proti bolgarskim okupatorjem, vse do bojov na Paruci (Plačkovica), kjer je 14. avgusta 1944 padel junaške smrti, prerezetan od rafala sovražnikovega mitraljezca.

Za hrabrost in junaški boj, ki se ga je Pipan udeležil proti okupatorski vojski, je mesto Negotin v znamenje priznanja in hvaležnosti za nesebični prispevek k osvoboditvi domovine poimenovalo po Stanku Pipanu eno od mestnih ulic.

ALFONZ PREGARC je bil rojen 1912 v Ricmanjih pri Trstu. Po prvi svetovni vojni se je družina Pregarčevih preselila iz Trsta v neko vas pri Karlovcu. Tam je Alfonz končal osem razredov gimnazije in opravil veliko maturo. Iz tega kraja pa se je vsa družila leta 1933 preselila v vas Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

Medtem ko so se vsi domači pridno ukvarjali s poljedelstvom, se je Alfonz kar naprej prizadevno učil in izpopolnjeval. Oče mu je omogočil, da je študij nadaljeval na univerzi v Zagrebu, kjer je uspešno končal fakulteto za geodezijo in rudarstvo. Po opravljeni diplomi je nekaj časa delal v Srbiji, pri regulaciji reke Sitnice.

Pred napadom nacifašističnih tolp na Jugoslavijo se je vrnil v vas Bistrenca in delal kot poljedelec. Ko so Nemci začeli raziskovati rudnik Dudica na Kožuf planini, se je konec leta 1942 nekaj vaščanov, med njimi tudi Alfonz, zaposlilo v tem rudniku.

Ko je partizanski bataljon »Strašo Pindur« 2. oktobra 1943 napadel in osvobodil rudnik, je Alfonz skupaj z 80 delavci prostovoljno stopil v bataljon. Nekaj dni zatem je bil premeščen v 2. makedonsko brigado ter se je udeležil številnih bojev in akcij, ki jih je ta enota imela proti sovražnikom.

V začetku januarja 1944 se je brigada trdo bojevala z nemškimi in bolgarskimi vojaškimi silami, ki so tedaj delale ofenzivne operacije proti enotam NOVJ na Kožuf planini in na Meglenu v egejskem delu Makedonije. V enem od teh bojev se je Alfonz s svojim bratom Milanom izgubil od glavnine svoje brigade in prišel v Bistrenca, z namenom, da se ji čimprej spet priključi. Toda bolgarska policija ga je odkrila in po treh dneh njega in njegovega brata priprla. Na zaslisanju v zaporu ni Alfonz ničesar priznal. Ker so Bolgari vedeli za njegovo delovanje v enotah NOV Jugoslavije, so ga z njegovim bratom Milanom odpeljali proti Štipu in ju 4. februarja 1944 tam ustrelili.

DUŠAN PREGARC je bil rojen leta 1925 v Ricmanjih pri Trstu. Zaradi fašističnega nasilja je njegova družina že leta 1933 pobegnila v Jugoslavijo in se nastanila v vasi Bistrenca pri Negotinu v Makedoniji, kjer je dobila nekaj obdelovalne zemlje. Dušan je svojim staršem pomagal pri vsakdanjih kmečkih opravilih.

Zaradi poslabšanja gmotnih razmer ob bolgarski okupaciji teh krajev se je zaposlil v rudniku Dudica na Kožuf planini, kjer je opravljal težka dela. Z njim so v rudnik odšli še nekateri drugi slovenski fantje iz vasi Bistrenca.

Prvi partizanski (Tikveški) bataljon »Strašo Pindur« je 2. oktobra 1943 osvobodil rudnik, uničil vse naprave in ujel kakih deset Nemcev. Tedaj se je Dušan pridružil partizanom. Bil je mlad in krepak, dober pevec in odločen borec, kar je še zlasti pokazal v naslednjih bojih. Tudi kasneje, ko je bil premeščen v 2. makedonsko brigado, se je izkazal kot hraber borec.

Sredi julija 1944 je bil v bataljonu, ki je iz 2. makedonske brigade na planini Kožuf odšel čez reko Vardar na planino Plačkovico; tu se je 23. julija 1944 oblikovala 4. makedonska brigada. Tedaj je Pregarc dobil za nagrado odlično strojnico. S svojo enoto se je nato udeležil zavarovanja 1. zasedanja ASNOM in napada na železniško postajo Bujanovac. Sredi avgusta 1944 pa

se je vrnil na Plačkovico. Tu je njegova brigada na pohodu naletela pri kraju Paruca na močno okrepljeno bolgarsko enoto. Štab brigade je takoj ukrepal in napravil načrt za hiter juriš na bolgarske položaje. Hudi boji so trajali več kot dve uri in pol in Bolgare so pognali v paničen beg. V tem boju je tudi Dušan ujel dva bolgarska vojaka.

Po dveh dneh, 16. avgusta 1944, se je 4. makedonska brigada trdo bojevala na planini Plačkovica, in sicer na vrhu planine Lisac, proti močnim sovražnikovim enotam, ki so tja prišle iz štipske, kočanske in delčevske posadke. Pregarc se je hrabro boril in Bolgari niso mogli zavzeti njegovega položaja. V nekem trenutku pa je vstal in se pognal naprej; tedaj ga je ena krogla zadela v prsi in druga v vrat. Padel je in samo še z roko, brez besed, podal svojo strojnico tovarišu, ki je bil zraven. Potem pa so se bolgarski vojaki le prebili do njega in ga z bajoneti okrutno prebadali.

MILAN PREGARC je bil rojen 1921 v Ricmanjih pri Trstu. Bil je zelo mlad, ko je s starši prišel v Bistrence pri Negotinu, kjer so se stalno naselili. Po končani osnovni šoli se je sam še nadalje izpopolnjeval in se nato zaposlil na občini kot pisar.

Med bolgarsko okupacijo, ko so Nemci obnovili raziskave v rudniku Dudica na Kožuf planini, se je jeseni 1942 skupaj z nekaterimi sovaščani in svojim starejšim bratom Alfonzom zaposlil v rudniku in v njem delal vse do vstopa v partizane. Pri delu v rudniku je s še nekaterimi tovariši imel stike z negotinsko organizacijo KP, in sicer po Petru Mihajlovskem (aktivistu iz Demir Kapije). Ko je rudnik 2. oktobra 1943 osvobodil Tikveški partizanski bataljon »Strašo Pindur«, se je Pregarc prostovoljno vključil v bataljon. V njem in pozneje v 2. makedonski brigadi je bil borec v vseh bojih, ki so jih imeli v Meglenem in v rajonu planine Kožuf. V enem od bojev je zašel in zgubil zvezo z brigadno glavnino, zato je s svojim bratom Alfonzom odšel v Bistrence, z namenom, da se čimprej vrne v brigado. Po kratkem času pa ga je bolgarska policija odkrila in odvedla v zapor. Pri zaslišanjih ni priznal ničesar. Četrtega februarja 1944 so njega in brata Alfonza odpeljali iz Negotina proti Štipu in ju ustrelili.

PETER PREGARC-TIKVEŠKI je bil rojen 5. aprila 1920 v Ricmanjih pri Trstu. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju vse do leta 1931, ko je pobegnil v Jugoslavijo. Pred njim (leta 1930) pa je pobegnil in prišel v Makedonijo njegov oče, ki je poskrbel, da se je nato vsa družina (oče, mati dva brata in dve sestri) preselila. Peter se je skupaj z družino naselil v kraju Bistrenca pri Negotinu v južni Makedoniji, kjer se je ukvarjal s poljedelstvom.

Na odsluženje kadrovskega roka je bil vpoklican leta 1940 h konjeniškemu polku v Milanovac, toda čez dobrih štirinajst dni so ga iz vojske od-

pustili, ker so ga imeli za italijanskega državljana. Ob napadu na Jugoslavijo in okupaciji Makedonije po Bolgarih je še naprej ostal na svoji kmetiji, tako tudi vsi člani njegove družine.

V organizacijo NOG se je vključil že leta 1941 in je delal v njej vse do odhoda v partizane. Leta 1942 je bil zaradi vnete politične dejavnosti sprejet v vrste KPJ. V tem obdobju je zbiral orožje, strelivo, oblačila in obutev, zlasti pa je prizadevno sodeloval pri obveščevalni službi. V Tikveški partizanski odred se je vključil pozimi 1942/43 in si nadel partizansko ime »Tikveški«. V tem odredu so bili med drugimi tudi Alfonz, Dušan, Milan in Peter Pregarc, Anton in Dušan Pegan, vsi sinovi slovenskih staršev, ki so bili zaradi fašističnega nasilja na Primorskem pobegnili v Jugoslavijo. Poslej se je Tikveški udeležil številnih bojov, ki so jih v tistem času imele naše enote na tem območju Makedonije. Potem je bil premeščen v 1. in 2. makedonsko brigado, nato pa v Štipski odred, kjer je na poti v VŠ NOVJ, ki je takrat bil v Srbiji, spremljal Georgija Dimitrova in še dva vodilna tovariša iz vodstva bolgarske KP. Pohod je trajal več kot štirinajst dni.

Po vrnitvi v Makedonijo se je Pregarc vključil v 3. in naposled v 4. makedonsko brigado. Na Plačkovici je postal komandant bataljona v 13. makedonski brigadi, ki je bila v sestavi 50. divizije (Štipske); v njej je bil do popolne osvoboditve Makedonije.

Po osvoboditvi Makedonije, ko se je oblikoval 15. makedonski korpus, je Pregarc odšel v boje na sremsko fronto. Toda kmalu je bil ponovno premeščen v 1. makedonsko brigado in se je udeležil bojov vse do osvoboditve domovine.

V bojih proti sovražniku je bil 31. decembra 1943 v kraju Crno oko v Makedoniji ranjen v nogo. Iz JLA je bil demobiliziran leta 1946 v činu kaptana 1. razreda, nato pa je dobil še čin pehotnega majorja. Za zasluge v NOB je prejel več odlikovanj.

Po demobilizaciji je nekaj časa delal v Tovarni mesnih izdelkov v Mariboru, nato se je zaposlil v Litostroju v Ljubljani in naposled pri Tomosu, kjer je delal vse do leta 1973, ko se je upokojil.

Vsa družina Pregarčevih iz Ricmanj je bila zelo napredna in vdana idejam revolucionarnega gibanja. Ivan Pregarc (oče) je bil aktivist in predsednik zadruga v vasi Bistrenci, Milko Pregarc (mlajšo Petrovo sestro) so odgnali v koncentracijsko taborišče Dachau, od koder se ni vrnila, Marija Pregarc je bila aktivistka OF na terenu, Dušan, rojen 1925 v Ricmanjih pri Trstu, je kot borec 4. makedonske brigade padel 16. avgusta 1944 v bojih za Lisac v Makedoniji.

RIHARD PREMRL je bil rojen 28. marca 1922 v Vipavi. Po končani osnovni šoli je delal kot sezonski delavec pri kmetih, nato pa se je izučil za zidarja, da bi nadaljeval družinsko tradicijo. Zaradi poškodbe pri delu pa

je predsedal v gostinski poklic; pred vpoklicem k vojakom je dokončal poklicno gostinsko šolo.

Januarja 1942 je bil vpoklican na odsluženje kadrovskega roka k težki artileriji v Reggio Emilio, toda kot izučenega gostinca so ga kmalu razporedili na delo v vojaško kuhinjo. Poleti 1942 je bil s svojo enoto premeščen v Albanijo, v kraj Skombini pri Tirani. V tem kraju se je povezal v trojki s Karlom Volkom iz Erzolja in z Ivanom Bačarjem iz Sela na Vipavskem ter začel pomagati albanskemu NOG. Tudi pozneje, ko je bil v drugih krajih Albanije, je s svojim somišljenikom Karlom Volkom zbiral vojaški material in ga po terenskih delavcih pošiljal albanskim partizanom. Potem je bil premeščen v kraj Kavaja. Tu je bilo koncentracijsko taborišče, v katerem so bili internirani Makedonci, Črnogorci in Albanci s Kosova. S Karlom Volkom jim je pomagal s hrano, zdravili in obveševalnimi podatki.

Po padcu fašističnega režima je v dogovoru s terenskimi delavci pobegnil v albanske partizane. Kmalu zatem sta s Karlom Volkom sodelovala pri partizanskem napadu na taborišče in pri osvobajanju internirancev. Jugoslovane, bivše internirance, so po navodilih Svetozarja Vukmanovića-Tempa, ki je takrat bil na poti v GŠ NOV in PO Makedonije, usmerili v Makedonijo.

Premrl in Karel Volk sta se pridružila bivšim internirancem in se po priходу v Makedonijo pridružila skupini borcev, iz katere se je pozneje oblikovala Slovenska četa, ki je bila vključena v 3. bataljon 1. makedonsko-kosovske brigade. Premrl se je posledaj udeležil hudih bojov proti Nemcem in balistom. Še zlasti je njegova enota imela hude boje v sovražnikovi 6. ofenzivi jeseni 1943. Udeležil se je tudi pohoda svoje brigade v Egejsko Makedonijo. Ker je tu hudo zbolel (za krvavo grižo), so ga premestili v četo za kurirske zveze v bližini Prespanskega jezera. Četa je med drugim imela nalogo, da borce (tudi primorske Slovence in istrske Hrvate), ki so prihajali iz Grčije in Albanije, pošilja v spremstvu svojih kurirjev v štab 1. makedonsko-kosovske brigade.

Kljub temu da se je četa nenehno premeščala iz kraja v kraj, da bi tako Nemcem prikrila svoj tabor, se je sovražniku s pomočjo izdajalca posrečilo izvršiti nenaden napad nanjo iz zasede. Ob tem napadu je bil Premrl hudo ranjen, saj je dobil sovražnikov strojnični rafal pod koleno desne noge. Imel je samo še toliko moči, da se je skril v stog sena. Drugi dan, ko so Nemci preiskali ves teren, so ga dobili hudo ranjenega, z visoko temperaturo. S tovornjakom so ga odpeljali v zapor v Solunu. Tam ga je šele po enajstih dneh obiskal zdravnik, ki ga je spravil v bolnišnico, kjer so mu desno nogo odrezali pod kolonom. Naj še povemo, da so ga med prevozom v Solun zasilševali, pretepali in mučili.

Ko je nekoliko okrevljal, so ga s transportom poslali v Nemčijo, v koncentracijsko taborišče Langwase 13 D, v bližini Nürnberga, kjer je ostal do

kapitulacije Nemčije, ko so ga zavezniki osvobodili in čez Brenner poslali domov. Ker je bil onemogel, so ga poslali na zdravljenje v Italijo, ob jezero Lecco; tam so ga še enkrat operirali. Šele nato je prišel domov.

Za zasluge v NOB je bil Premrl odlikovan z več odlikovanji.

ANGELO ROSSI je bil rojen 1921 v Italiji. Bil je delavec, ki je v najhujših razmerah, v kakršnih so delavci živeli pod fašizmom, ohranil zvestobo delavskemu razredu.

Kapitulacija Italije ga je zalotila v Grčiji, kjer je bil italijanski vojak. Ni kdove kaj razmišljal, ampak je že čez nekaj dni odšel s skupino somišljenikov iz Aten in se vključil v grške partizane, da bi se boril proti fašizmu. Toda zaradi neznanja jezika, slabe preskrbe in drugih težav se je po kratkem času spet znašel v Atenah; tu so ga Nemci ujeli in odpeljali v Srbijo na prisilno delo.

V taborišču so ga vsak dan obiskovali črnosrajčniki in ga z raznimi obljubami vabili, da bi stopil v njihovo enoto in z njo odšel v Italijo. Toda niti obljube niti zastraševanje ga niso omajali. Rajši je ostal na prisilnem delu, kot da bi se šel borit proti svojim bratom (takrat so v Italiji že bili tudi partizani). Pošiljali so ga iz taborišča v taborišče in tako je prispel tudi v Split.

Pri osvobajanju Splita (v teh bojih je sodelovala tudi 3. prekomorska udarna brigada) smo našli Rossija v neki hiši, v kateri se je že več dni skrival, da ga Nemci ne bi odpeljali s seboj. Ni ga bilo treba vprašati, ali hoče vstopiti v naše vrste; sam se je takoj prijavil in vstopil v 3. četo 1. bataljona 3. prekomorske udarne brigade. V naslednjih bojih (Knin, Mostar, Bihać, Gospić, Krk, Klana itd.) se je izkazal kot hraber borec, zaradi česar je bil večkrat pohvaljen.

Toda v zadnjih bojih za osvoboditev Slovenskega primorja, Trsta in Istre ga je 3. maja 1945 pri Šapjanah zadela sovražnikova granata. Takrat je bil borec 4. (spremljevalne) čete 1. bataljona 3. prekomorske udarne brigade. Padel je na naši zemlji, za lepšo prihodnost našega in italijanskega ljudstva. Njegova žrtev je eden izmed s krvjo zapisanih dokazov solidarnosti med italijanskim in jugoslovanskimi narodi.

ELIO SFILIGOJ, predvojni aktiven protifašist in organiziran pripadnik EAM-ELAS, se je rodil 17. decembra 1919 v Krminu (Cormons) pri Gorici kot tretji sin proletarske družine; oče je bil Slovenec, mati pa Furlanka. Oče je bil kovač, mati tkalka. Oče je sodeloval v oktobrski revoluciji. Ko se je leta 1918 vrnil iz Sovjetske zveze, je bil med ustanovitelji Komunistične partije v Posočju, vzhodni Furlaniji in Goriških Brdih. Pozneje je bil izvoljen za župana Krmina na listi KP.*

* Priobčujemo nekoliko daljši življenjepis Elia Sfiligoja, bodisi zaradi zelo pomembne vloge, ki jo je imel v delavskem gibanju na Primorskem pred vojno, kakor

Po letu 1922, ko je prišel na oblast fašizem, je bila Sfiligojeva družina prisiljena zapustiti Krmin in se preseliti v Ločnik pri Gorici, kjer je oče odprl majhno kovaško delavnico. Toda kmalu jo je bil primoran zapreti, ker so začeli fašisti srdito gonjo zoper »rdečega kovača«, tako da si ni nihče upal pri njem naročiti delo. Potem se je zaposlil v tržaški ladjedelnici kot kotlar; toda tudi tu so ga odpustili, ker so ga osumili, da organizira ilegalno partijsko organizacijo. Dobil je zaposlitev kot skladiščnik v tovarni poljedelskega orodja v Batujah v Vipavski dolini in tja se je leta 1926 preselila vsa družina.

V Batujah je Elio Sfiligoj začel obiskovati osnovno šolo. Bilo je leto 1926, ko se je v vseh šolah Vipavske doline začel pouk v italijanščini. Za prvega učitelja je imel znanega goriškega rodoljuba Lojzeta Bratuša, ki so ga fašisti pozneje zastrupili s strojnim oljem v kletah fašističnega doma v Gorici. V drugem razredu je mali Elio dobil za učiteljico zagrizeno fašistko, ki ga je pretepala, ker se ni hotel vpisati v mladinsko fašistično organizacijo »Baililla«. Ker je tudi naslednja leta vztrajno odklanjal vpis, je imel, kljub odličnemu vedenju in lepemu učnemu uspehu, vsako leto več težav z učitelji, od leta 1929 dalje pa tudi z vaškim župnikom, ker ni obiskoval verouka.

Po končanem petem razredu osnovne šole se je Sfiligoj leta 1931 vpisal na srednjo tehnično šolo v Gorici; tu pa so ga profesorji še bolj preganjali, še zlasti po letu 1932, ko je bil oče aretiran in ga je izredno fašistično sodišče za zaščito države obsodilo na pet let konfinacije, ki jo je pozneje spremenilo v pet let izrednega policijskega nadzorstva. Fašisti so upali, da bodo Sfiligoja le zasačili pri delu in odkrili mrežo ilegalne partijske organizacije, ki jo je on vodil, toda zaman. Ker je bilo v teh težkih letih za družino šolanje sina hudo breme, je Elio končal šolo pri četrtem razredu in se odločil, da bo študij nadaljeval ob delu. Po zaslugi strica, ki je bil na vodilnem delovnem mestu v ladjedelnici v Tržiču (Monfalcone), se je leta 1936 zaposlil v njej in leta 1938 uspešno opravil izpit za ladjedelniškega projektanta.

Pri očetu se je Elio učil ilegalnega političnega dela. V letih šolanja in tudi pozneje je prenašal ilegalni politični material iz kraja v kraj, spremljal očeta na skrivne sestanke na Krasu, v Soški in Vipavski dolini, v okolici Trsta, Kopra in drugih krajih, kjer ga je oče jemal s seboj, da bi s tem prikril svoje delovanje. Po aretaciji očeta je Elio šel na goriško kvesturo, da bi dobil dovoljenje za obisk očeta v zaporu; začeli pa so mu groziti, da ga bodo pretepli, če ne bo povedal, s kom ima oče zveze. Čeprav je precéj vedel, niso mogli kvesturini izvleči iz njega niti besedice, tako da je sam kvestor vzkliknil: »Glejte, kako komunisti vzgajajo svoje otroke! Ta fantič ne bo ničesar zinil, niti če mu boste zobe izdrlili!«

tudi zaradi njegove vloge v grških partizanih, prav z njegovim življenjem pa so povezane tudi mnoge nadvse zanimive podrobnosti.

Med zaposlitvijo v tržiški ladjedelnici je dodobra spoznal izkoriščanje delavskega razreda in fašistično preganjanje. Takrat je bila državljanska vojna v Španiji in razumel je, da je ilegalni politični boj, ki ga bijejo tržiški delavci, le uvod k oboroženemu boju proti fašizmu tudi v Italiji. Leta 1938 so ga za nekaj dni zaprli, ker se ni udeležil predmornariške obvezne službe, vojaško teritorialno sodišče v Trstu pa ga je obsodilo na šest mesecev zapor, vendar pogojno, ker je medtem uspešno opravil izpit iz teoretičnega dela predvojaške vzgoje. Ta obsodba pa je prišla po ustaljenem fašističnem sistemu v osebno mapo s Sfiligojevo vojaško dokumentacijo in je bila »corpus delicti« pri vsaki nadaljnji rabi s strani vojaških oblasti.

Avgusta 1939 so ga predčasno vpoklicali na odslužitev vojaškega roka v tehnični službi vojne mornarice v Pulju, nato pa je bil vkrcan na težko križarko. Februarja 1940, tik pred vstopom Italije v vojno, so ga premestili v La Spezio. Po nacifašističnem napadu na Jugoslavijo in začetku vojne proti Sovjetski zvezi ga je vojaška policija, na podlagi neke ovadbe, obtožila protidržavnega delovanja in uvrstila v »črni seznam« prevratnih elementov, v katerega so vpisali kriminalce ne glede na vrsto kriminalne dejavnosti.

Moral bi pred vojaško sodišče, toda policija je iz neznanih vzrokov predlagala komandi mornarice disciplinski ukrep konfinacije na otoku Sazeno, na skrajnem jugu Italije, kjer so bili zaprti oziroma konfinirani mornarji, ki so bili obsojeni na več kot leto dni zapor. Poslali so ga najprej v trdnjavo v Brindisiu, od tam pa, namesto v Sazeno, v Patras v Grčiji ter končno na jonski otok Kefalonijo, kamor je prispel 28. avgusta 1941. Bil je prvi mornar-konfiniranec in morda tudi prvi Slovenec, ki je prišel na ta otok.

Na Kefaloniji je prišel pod poveljstvo mornariškega oficirja, ki ga ni motilo njegovo »politično spričevalo«; dobil je nalogo, naj kot strokovnjak ladjedelniške stroke organizira delavnico za popravilo plovnih objektov in pristaniških naprav na otoku. Plovni objekti so bili večinoma motorne ribiške ladje, ki jih je mornarica zasegla v vojne namene, npr. za minolovsko in hidrofonsko protipodmorniško službo, priobalni transport in podobno. Nekaj teh ladij je imelo posadko izključno iz istrskih Hrvatov iz Plomina, Rabaca, Lošinja in drugih primorskih mest; z ladjo vred so bili »militarizirani« in niso nosili uniforme, medtem ko je nekaj rednih mornarjev upravljalo z orožjem, s katerim so bile ladje oborožene.

Ob koncu leta 1941 je delavnica, ki jo je tehnično vodil Sfiligoj, raztegnila svojo dejavnost tudi na civilne objekte, motorne mline in majhne tovarne jedilnega olja, last tamkajšnjih Grkov.

Glede na naravo dela so zdaj odpadle tudi nekatere prepovedi, ki so Sfiligoju prej omejevale gibanje po otoku. Nosil je namreč mornariško uniformo brez vojaških oznak, takega mornarja pa je ustavila vsaka patrolja; vsak

oficir se je zanimal, kako to, da je tako oblečen. Dovolili so mu obleči navadno civilno obleko in ga s tem rešili nevšečnosti.

Prišel je v stike z otočani in se zelo hitro naučil grščine. Ker je bila delavnica v okviru pristanišča, je imel tam priložnost srečati ter spoznati vojake in mornarje iz Slovenskega primorja in Istre, ki so bili tja premeščeni. V januarju 1942 je prišla iz Italije prva skupina političnih konfinirancev, med njimi Fausto Pohlen iz okolice Trsta; le-ta je bil po poklicu mehanik in je prišel na otok neposredno iz zapore, kjer je sedel nekaj mesecev zaradi neposlušnosti. Na Sfiligojevo zahtevo so Pohlenu dodelili v delavnico, drugi pa so bili razporejeni kot pristaniški razkladači; vsi pa so prebivali v isti baraki bivšega luškega skladišča. V mornariških krogih je bila ta stavba poznana kot »baracca dei deportati« (baraka izgnancev) in je zaslovela tudi med Grki. Prav zato se je Sfiligoju posrečilo dobiti zvezo s človekom, ki je bil že pred vojno član KP Grčije in eden izmed organizatorjev takrat še maloštevilne in neizkušene skupine pripadnikov EAM (osvobodilne fronte grškega naroda).

Takoj je ugotovil, da sodelovanje ne bo lahko, ne samo zaradi tega, ker je bil dotok okupacijskih vojakov, ki so nadzirali malone vsako vas, vsak dan večji, temveč tudi zaradi na novo ustanovljene legije orožnikov, rekrutiranih med pripadniki razpuščene grške žandarmerije. Ti pa so bili sila nevarni, kajti poznali so kraje, ljudi in razmere na otoku. Okupacijska oblast jih je potrebovala in dobro plačala; oborožila jih je in poslala na teren. Kljub temu je Sfiligojevo sodelovanje s krajevnim vodstvom EAM prišlo sredi leta 1942 tako daleč, da so mu zaupali nevarno nalogo, spraviti z otoka pomembnega funkcionarja EAM, ki sta ga italijanska policija in grška kolaboracionistična žandarmerija že imeli v rokah, a se mu je posrečilo pogrebniti v zelo dramatičnih okoliščinah.

Nalogo je Sfiligoj uspešno izpeljal, in sicer skupaj s poveljnikom motorne ladje »Elvira madre«, Ivanom Kosom, istrskim Hrvatom iz ribiške vasi Plomin; bil je mornar-mitraljezec in Sfiligojev rojak iz Krmina. Kot »slepega potnika«, preoblečenega v strojnika, sta ga vzela na krov in varno izkrcala v Patrasu, na celini, tako rekoč pred nosom italijanske pristaniške milice.

Po navodilih EAM je Sfiligoj organiziral svojevrstno mrežo obveščevalcev med samimi pripadniki mornarice, zlasti med tistimi, ki so bili v stikih z vodilnimi oficirji ali z ljudmi, ki so bili seznanjeni z vojaškimi zadevami vojske ali z zadevami civilne uprave otoka. Najuspešnejši informator je bil neki podoficir, Rečan, zaposlen v operativnem uradu mornarice; večkrat je prišel poročat in je hkrati dobival navodila.

Najvažnejše »poročilo« je bila vsekakor kopija okrožnice, ki jo je nemško vrhovno poveljstvo poslalo tudi italijanskim silam v Grčiji; v njej je ocenilo britanski poskus izkrcevanja v Dieppu avgusta 1942. Okrožnica je

bila zelo pomembna, ker so v njej Nemci priznali tisto, česar si javno niso upali izreči, namreč priznati, da so bili Angleži in Kanadčani v Dieppu zelo drzni in da njihovo dejanje ni bilo le izkrcevalna akcija s prodorom globoko v Francijo, temveč da je šlo za slepilno akcijo in preizkus nemške obalne obrambe.

V okrožnici je bilo tudi nemško mnenje o možnosti zavezniškega izkrcanja na območju Balkana, s poudarkom na ranljivost Patraškega zaliva, pred katerim je otok Kefalonija, ki so ga imeli z obrambnega vidika za premalo utrjenega.

Pri svojem obveščevalnem delu je Sfiligoj pridno uporabljal znanje, ki si ga je pridobil pri svojem očetu, namreč, kako politično delovati v ilegalnih razmerah.

Kljub temu da je bil zaznamovan kot »prevratniški element«, mu italijanske vojaške oblasti na Kefaloniji niso prišle nikoli na sled. Imel je tudi srečo, da mornarica ni imela svoje policije in da so bili v njej fašisti redki. Kljub temu je seveda živel v nenehni napetosti; toda v takem načinu življenja je gledal začasno nujno in svojo protifašistično dolžnost.

Enkrat samkrat je prišel nekoliko v škripce, ko je namreč vojaška policija aretirala in ubila grškega domoljuba, pri katerem so odkrili ilegalni radijski sprejemnik, ki ga je napajal ladijski akumulator italijanske izdelave. Karabinjerji so ugotovili, da je akumulator prišel iz delavnice, kjer je delal Sfiligoj. Tam je res bilo več takih akumulatorjev, vendar jih je imela vsaka italijanska ribiška ladja, takih pa je bilo v pristanišču včasih tudi po deset. To je preiskovalce speljalo na napačno pot. Pri delu je Sfiligoju precéj pomagala nemarnost, kakršna je na splošno vladala v italijanski vojni mornarici, pa tudi nenehno napeti odnosi med mornarico in karabinjerji.

Po padcu fašističnega režima v Italiji in njeni kapitulaciji je bil Sfiligoj kot član vojaškega sveta, ki so ga ustanovili nekateri pripadniki italijanske vojske in grški pripadniki EAM, organizator in propagandist odpora proti nacistom v enotah mornarice. Skupaj z drugimi Slovenci in pripadniki divizije »Acqui« je neposredno sodeloval v bojih, najprej proti posameznim nemškim postojankam v mestu Argostolion in pozneje v splošnem frontalnem napadu na glavno nemško postojanko za zahodni del mesta. Po njenem zavzetju je sodeloval v večurni nočni bitki, v kateri so bile uničene vse izkrcevalne ladje sovražnika, ki je hotel z morskim desantom zavzeti glavno mesto otoka. Nemci so imeli pri tem 380 mrtvih, ujetih pa je bilo 20.

Pozneje je bil dodeljen k obrambi obale pred morebitnim ponovnim poskusom sovražnikovega izkrcanja na širšem obalnem območju. Tu je bil med letalskim napadom tudi ranjen v roko. V tem času so mu dali nalogo, naj za obrambo uporabi dva nemška oklepника, ki so ju s posadko vred zajeli pripadniki mornariškega odreda prvi dan boja. To nalogo je dobil še posebno zaradi tega, ker je znal nemško; to je spretno izkoristil, da je od nem-

škega tankista-ujetnika zvedel, kako je treba upravljati obe oklepni vozili. Med potekom bojev pa je enkrat samkrat dobil zvezo s pripadniki odreda ELAS, ki so bili z različnimi nalogami razkropljeni po vsem otoku.

Dne 24. septembra 1943, po šestnajstih dneh trdih bojev, v katerih je Sfiligoj zadnje dni opravljal svojo dolžnost na območju, ki so ga Nemci nenehno bombardirali iz zraka, je bila uporniška divizija »Acqui« premagana in skoraj v celoti uničena. Sfiligoj je pripadal zadnji postojanki, ki je bila prisiljena odvreči orožje in se razbežati po zelo ozkem kosu še nezasedenega otoka.

Privkrat je prišel v sovražnikove roke pomešan s civilnim prebivalstvom. Toda izločili so ga z namenom, da ga ustrelijo; izdala ga je ranjena in povezana roka. Zavedajoč se, kaj ga čaka, je izkoristil grabežljivost nemškega »gebiertsjägerja« (alpinca), ki mu je snel z vratu pozlačeno verižico in odvzel žepno uro; spretno se mu je izmuznil, se hitro pretihotapil spet med civiliste in se skril v gozdičku. Toda Nemci so ga čez nekaj ur znova ujeli in odpeljali v koncentracijsko taborišče ob morju.

Kljub temu da je bil moralno pobit zaradi izgubljenega boja, strašnega pokola, ki ga je hitlerjevska soldateska barbarsko napravila nad borci in nedolžnim grškim prebivalstvom, je zbral dovolj poguma, da se je s skupino preživelih borcev-mornarjev javil pri poveljniku taborišča. Prosil ga je, naj jim dovolijo pripeljati pred obalo taborišča tanker, ki je bil zasidran v sredini zaliva ter nepoškodovan in poln pitne vode. Ujetniki so namreč bili že nekaj dni pod pekočim soncem, natrpani v majhnem prostoru kot živina, brez vode in hrane; dobesedno umirali so od žeje, neznosne vročine in driske. Prošnji so Nemci ugodili, ker so tudi sami potrebovali vodo in niso vedeli zanj. Prav tako je Sfiligoj, vsaj posredno, pomagal ohraniti življenje nekaterim sotrpinom, ko je ujetnike nagovarjal, naj se »prostovoljno« ne javijo za odhod z otoka na delo v Nemčijo. Poskušal jih je prepričati, da vojna ne bo trajala več dolgo, da se Rdeča armada naglo približuje grškim mejam in da bodo tudi sami Nemci na otoku v kratkem postali ujetniki osvobodilnih sil.

O trajanju vojne in prihodu osvoboditeljev si je seveda delal velike utvare. Dve ladji, polni ujetnikov, so Nemci namerno usmerili na minsko polje, kjer sta se potopili; pri tem je zgubilo življenje 3000 v krvavem boju preživelih borcev, med njimi tudi nekaj Slovencev.

Sledili so sivi dnevi ujetništva, ko je moral z drugimi nesrečniki kopati jarke, ozemljevat sode goriva, izvajati dela za melioracijo močvirnatega malaričnega zemljišča, in to do pasu v vodi po osem in tudi več ur na dan, ob slabi hrani, poniževanju in preganjanju. Nenehno se je bal, da ga bodo poslali v kakšno koncentracijsko taborišče v Nemčiji, tako kakor se je vsak dan dogajalo z mnogimi ujetniki, ki so jih Nemci odpeljali z otoka.

Decembra 1943 je prišel z večjo skupino ujetnikov pod nadzorstvo nemške vojne mornarice. Zaposlen je bil pri luškem prometu, kot razkladalec v glavni luki otoka in v manjši luki Lixourion. Hrana je bila tu boljša, zato se mu je izboljšalo tudi zdravje. Začel je misliti, kako bi pobegnil iz ujetništva. Na vse načine je poskušal dobiti stare zveze, toda septembrski dogodki na otoku so terjali med Grki veliko žrtev, zato je bilo vzpostavljanje novih zvez silno težko. Okoli mesta in še širše naokrog ni bilo partizanov, pač pa so bili verjetno po hribih; nekajkrat je namreč opazil, da so Nemci prihajali iz hribovitih predelov otoka zaprašeni in v raztrganih uniformah, to pa je bilo znamenje, da so šli v hribe loviti partizane.

Ko se je spoznal z bivšim poročnikom italijanske vojske, prav tako ujetnikom, po poklicu pa gradbenim inženirjem, ki se je zaradi svojega dela lahko gibal razmeroma bolj kot drugi, je zvedel, da na otoku delujejo grške diverzantske skupine, ki jih vodijo posebej izurjeni britanski oficirji. Inženir, bilo mu je ime Aldo, je bil povezan z eno od takih skupin in je Sfiligoju predlagal sodelovanje. Sfiligoj ga je najprej odklonil, ker ga je motilo, da so vmes britanski častniki, o katerih je vedel, da niso naklonjeni EAM-ELAS. Toda inženir je vztrajal in je čez nekaj dni prišel z mladim Grkom, ki ga je Sfiligoj poznal; med italijansko okupacijo otoka je bil vodja mladinske komunistične organizacije EPON, po poklicu učitelj telovadbe. Med nemško okupacijo je živel na podeželju in prav on je inženirja napotil k Sfiligoju. Po tem srečanju je Sfiligoj predlog inženirja sprejel; obenem je dobil zagotovilo, da ga bodo v primeru nevarnosti spravili z otoka v ELAS.

Sledili so meseci, v katerih je na otok prihajalo vedno manj ladij za raztovarjanje, tako da se je pristaniška skupina ujetnikov zmanjšala na petnajst ljudi; maja 1944 je delala samo še v glavni luki Argostolion.

Nekega dne je Sfiligoj le dobil dolgo pričakovano nalogo za akcijo. Šlo je za načrt, da bi potopili grško tovorno ladjo, ki je dva do trikrat na mesec prihajala v luko in izkrcavala material za okupacijsko vojsko. Posadka ladje je bila nemška. Ponavadi je pristajala ob boku edinega pomola v pristanišču. Ploščad ob pomolu je bila pokrita s streho, podobno hangarju, pod njo pa so ujetniki in nemški vojaki izkrcavali z ladje tovor. Tam so vedno ležali razni materiali: gradbeni les, prazni zaboji in drugo. Mednje naj bi inženir skril mino z magnetnimi tipalkami angleške izdelave, znano pod imenom »Leech Contact Mine« (»Pijavka«).

Sfiligoj bi moral nastaviti mino kakih 70 do 80 centimetrov pod morsko gladino, ob boku ladje, med krmo in sredino trupa, tam, kjer je strojnica. Predtem je bilo treba mino aktivirati; napolnjena je bila z zelo močnim razstrelivom in bi naredila dovolj veliko odprtino v trupu ladje, da bi se deloma ali vsa potopila in tako blokirala edini pristan v luki, in to na kraju, kjer je ne bi bilo mogoče ne dvigniti ne premakniti. Mino je bilo treba nastaviti zjutraj, ko je ladja ponavadi pristala, kajti zaradi varnosti je odplula

zvečer, oziroma vozila le v okrilju mraka. Če je ostala več kot en dan na navezu, so Nemci ponoči stražili na pomolu in na krovu ladje. Podnevi pa straže ni bilo in razkladalni vrvež bi akcijo prikril.

Predvideno je bilo, da bo eksplozija mine neizogibno terjala žrtve, nemara tudi med samimi ujetniki. To je bilo najbolj boleče, kajti nihče ni smel posvariti toliko ljudi pred tem, kar se je pripravljalo. V takem primeru bi se akcija sploh ne posrečila. Edina tolažba je bila, da so ujetniki, ki so delali na ladji, bili ponavadi zunaj nje, med sredino in premcem, tam kjer ima ladja prostor za tovor, torej nekoliko stran od kraja neposredne eksplozije. Mina je imela vžigalnik, ki ga sproži kemična snov, začela pa je delovati približno uro potem, ko je bila aktivirana.

Prišel je dan akcije. Ladja je pristala ob pomolu nekaj po šesti uri zjutraj; privezali so jo tako, da je bil kljun obrnjen proti izhodu iz luke. Ob devetih je prišel inženir s tovornjakom nakladat gradbeni material in je pri tem odložil mino, zavito v cementno vrečo, na dogovorjeno mesto. Malo pred 12. uro je Sfiligoj mino premestil iz skrivališča na robu pomola za neki zaboj in potem nadaljeval delo z drugimi. Ko je opazil, da na tisti strani ladijskega krova ni nikogar, se je oddaljil za kakih deset metrov proti robu pomola, kakor da hoče narediti malo potrebo v morje; prijel je mino in jo po medeninski verigi spustil navzdol, tako da so bile njene magnetne tipalke obrnjene proti trupu ladje. Ko se je mina nazadnje prijela, je Sfiligoj močno potegnil za verigo, da se je aktivirala. Nato je odšel proti premcu in nadaljeval z delom.

Mina bi morala eksplodirati v času, ko so vsi imeli odmor za obed, se pravi takrat, ko razen nemške posadke ne bi bilo na ladji in ob njej nobene ujetnike. Sfiligoj je vsekakor hotel preprečiti, da bi njegovi, nič hudega sluteči tovariši bili v življenjski nevarnosti. Toda bila je ura trinajst, potem tudi štirinajst in petnajst, a do eksplozije še vedno ni prišlo. Kaj je bilo temu vzrok, ni nihče znal povedati. Se mina ni sprožila, ker je defektna, ali pa se bo sprožila pozneje? To je bilo vprašanje, ki je Sfiligoja sedaj hudo mučilo.

Zgodilo pa se je, česar ni pričakoval. Razbremenjena tovara se je ladja dvignila za kakih 40 do 50 centimetrov, tako da je mina ostala pod vodo le kakih 30 do 40 centimetrov; ko so Nemci začeli manever za odhod in se je ladja oddaljila nekaj metrov od pomola, je nekdo z njega začel po nemško kričati: »Mine, mine!« Nastala je zmeda tako na obali kot na krovu ladje, kjer so člani posadke, prepričani, da bo vsak čas počilo, panično tekli proti premcu. Na kopnem pa so Nemci bliskovito ukrepali. Takoj so blokirali pristanišče, prišla sta poveljnik luke in podoficir, ki je poveljeval pristaniški straži, in drugi.

Vse ujetnike so medtem zbrali na malem trgu pred luško kapetanijo. Ujetniki namreč niso nič vedeli in so le ugibali, kaj se je zgodilo, razen Sfi-

ligoja, ki je budno in zaskrbljeno spremljal dogodke. Do takrat se ni zgodilo še nič posebnega, razen to, da je posadka naglo zapustila ladjo, ki so jo z motorno barko zavlekli na drugo stran zaliva, na plitvino. Nemci si niso upali približati ladji, da bi mino takoj ločili od trupa, ampak so čakali še nekaj ur; šele ko se je začelo mračiti, so jo odstranili.

Poveljnik luke, bil je kapetan korvete Friesenbiehler z Dunaja, nekdanji avstrijski konzul v Trstu, ki je dobro govoril italijansko, je v spremstvu vojaške policije prišel še isti večer spraševati ujetnike, ali kaj vedo o spodleteli sabotaži. Ker ni mogel nihče ničesar povedati, jim je, preden je odšel, jezno zabrusil v obraz: »To so naredili vaši grški prijatelji! Če bi mina eksplodirala, bi bili vi vsi mrtvi!«

Drugi dan pozno popoldne, medtem ko je vojaška policija nadaljevala preiskavo, je Sfiligoy dobil obvestilo, da so inženirja Alda aretirali in ga pod stražo odpeljali neznano kam. Če se bo Sfiligoyu posrečilo pobegniti, naj išče zvezo pri vasi Kolumi, v majhnem naselju v hribih, na istoimenskem prelazu, kakih šest, sedem kilometrov od mesta. Vest ga je vznemirila; vedel je, da bi bila vsaka nepremišljena odločitev usodna. Za pobeg je imel že poprej v mislih več načrtov, toda v takih okoliščinah ni bil izvedljiv niti eden; Nemci so namreč poostрили nadzor nad skupino pristaniških ujetnikov, kakšne ukrepe pa so napravili v mestu, ni vedel. Pomagalo mu je čisto naključje.

Okrog enajstih zvečer se je nad mestom zaslišalo zamolklo brnenje letal. Ker ni bilo zračnega alarma, so ujetniki sprva mislili, da gre za nemško letalo na nočnem izvidniškem poletu; vendar je bilo to le malo verjetno, ker Nemci ponoči ponavadi niso letali nad mestom. Oglasili so se nemški stražarji in zagotovili, da alarma ni. Nenadoma so zaslišali značilen pisk padajočih bomb, trenutek zatem pa silne poke eksplozij. Bombe so padle v neposredni bližini pristanišča in zadele nemško pomožno skladišče goriva in okolišne stavbe.

Nastal je strahovit požar. Sodi bencina so zleteli v zrak in požar razširili tako, da so ujetniki in tudi nemški vojaki začeli bežati na vse strani, medtem ko so bombe znova padale skoraj na isto mesto. Britanska letala, bilo jih je več, niso zapustila mesta takoj po napadu, kajti protiletalsko topništvo je še vedno streljalo. Civilno prebivalstvo se je kljub nočni zaporu razlilo po ozkih mestnih ulicah in bežalo.

Sfiligoy se je pridružil bežečim ter je v četrto ure dosegel vzhodni rob mesta in kraj Kutavo, na koncu zaliva, kjer je kakih šest mesecev poprej delal pri melioraciji močvirja. Previdno je nadaljeval pot po golem pobočju hriba in tik pred zoro prišel v bližino Kolumija; odtod se je videlo, kako v mestu še gori.

Kolumi je bilo majhno naselje s kakimi osmimi do desetimi hišami, vendar glede na svojo lego zelo pomembno. Kakih tristo metrov od njega je

tekla edina cesta, ki je povezovala glavno mesto Argostolion s Samijem, po pomenu drugim pristaniščem otoka. Kolumi je bil gorski prelaz in tu so se ponavadi ustavila vsa vozila; zato je bilo zelo nevarno, da bi se pobegli ujetnik motal tam okrog, kajti Nemci so ga čez kako uro zagotovo začeli iskati.

Ker Sfiligoj ni vedel, v kateri hiši stanuje človek, s katerim mora dobiti zvezo, se je napotil naravnost v cerkev, k pravoslavnemu popu. Pop je še spal, ker je pozno v noč opazoval požar, ki je divjal v mestu po letalskem napadu. Naj ob tem povemo, da so bili vaški popi siromašni ljudje in skoraj vsi naklonjeni osvobodilnemu gibanju EAM. Pop je tudi odšel po zaželeno osebo; toda namesto pričakovanega tovariša je prišla njegova hčerka. Povedala je, da očeta ni doma in da bo prišel zvečer. Sfiligoju je pokazala kraj zunaj naselja, kjer naj počaka.

Iz oljčnega gaja, v katerem je bilo tudi nekaj trt, je lahko opazoval cesto, po kateri so skoraj ves dan vozili Nemci. Ponavadi so se pri naselju tudi ustavili.

Po soncu je moralo biti nekaj čez poldan, ko se je Sfiligoju zazdelo, da ga imajo Nemci spet v rokah. Iz nemškega tovornjaka je namreč stopilo nekaj vojakov s psom volčjakom. Nemci so kot ponavadi kričali in pes je lajal. Sfiligoj je videl, kako se pes giblje v daljavi v velikih krogih; enkrat je prišel že čisto blizu. Če bi ga zavohal, bi bilo vse končano. Toda Nemci ga vendarle niso odkrili in so nazadnje odšli.

Proti večeru je videl, kako prihaja naravnost v oljčni gaj možakar. Ta se mu je takoj predstavil kot »efredos«, tj. rezervni borec ELAS, in mu izročil nekaj »bobote« (tako pravijo Grki koruznemu kruhu), ovčjega sira in vode. Povedal mu je, da so inženirja Alda odpeljali v Sami in od tod verjetno na celino. Poznal je vso zadevo v zvezi s spodletelo sabotažo; vprašal ga je, ali želi ostati na otoku ali oditi na celino. Ko je izrazil željo, da bi odšel na celino, ga je posvaril na nevarnost, če bi moral čakati na barko za čez ožino med Kefalonijo in Itako in se potem še peljati čez morje.

Sfiligoj pa je bil izkušen mornar in je dobro poznal nevarnosti. Vendar je moral tvegati. Štiri dni in noči je čakal na barko ter vsako noč menjaval skrivališče, čeprav je pri tem tvegaj, da ga odkrijejo Nemci ali grški žandarji. Končno je prišla prava noč brez lune; z obale, kakih deset kilometrov severno od malega pristanišča Agje Evfemije, je s tremi Grki odplul z barko na vesla na otok Itaka.

Na Itaki je barka pristala v zalivčku, ko se je že začelo daniti. Sfiligoj in eden od Grkov sta nadaljevala pot čez otok, medtem ko sta druga dva počakala noč, da se vrmeta na Kefalonijo. Po hribovitem severnem predelu otoka sta hodila tudi podnevi in brez zapletov prišla na drugo stran otoka. Otok je bil namreč le malo naseljen in Nemci so se držali samo okrog glavnega naselja Vathi, ležečega bolj proti jugovzhodu. Tam je spet čakala barka z dvema veslačema, in ko je padla tema, so odšli z otoka. Razdalja do

celine pa je bila mnogo večja kakor od Kefalonije do njega, zato so vmes pristali na nekem naseljenem otočku; tam so čakali ves dan. Zvečer so dobili družbo, kajti na grebenu so dobro skriti čakali za odhod na celino štirje elasovci.

Prevoz na celino je bil zelo dobro organiziran. Zadnji kos morske poti so jih izročili plovilu, ki je prišlo s celine in je vkrcalo prav toliko ljudi, kolikor se jih je izkrcalo. S Sfili gojem vred se je vkrcalo pet tovarišev. Bila je ribiška motorna ladja, ki je imela nemško dovoljenje za ribolov. Tisti, ki so se izkrcali, so jim izročili svoj »Ausweis« (osebno legitimacijo s prstnimi odtisi brez slike). Nanovo vkrncani so tako postali »ribiči«; pomagali so spuščati in dvigati mreže, pa čeprav lov s takimi ribiči ni bil tako bogat. Toda ribe so bile samo pretveza za mnogo bolj pomembno delo, tj. za prevažanje borcev, materiala in vesti s celine na otoke in z njih. Vse to pa se je dogajalo tako rekoč pred nosom nemških vojakov; ti so barko, ki je prišla v luko Astakos na celini, ob prihodu sicer pregledali, a so se zanimali predvsem za ribe. Lakota je namreč tudi na Nemce močno vplivala.

Iz luke Astakos so Sfili goj in tovariši, dva po dva, odšli v časovnih presledkih naravnost v hribe. Sfili goj je bil dodeljen neki pomožni partizanski enoti, ki je bila po nacionalni pripadnosti njenih borcev zelo pestra; orožje pa so imeli samo nekateri. Take vključitve v grške partizane (»andartes«) Sfili goj ni pričakoval; toda akcijo, ki jo je bil uspešno speljal na Kefaloniji leta 1942, ko je grškemu funkcionarju pomagal pobegniti z otoka, so mu grški tovariši zdaj bogato povrnili. Bil jim je iz srca hvaležen, da se jim je sredi junija 1944 lahko dokončno pridružil. Ko jih je pozneje vprašal, kako da je prišel v takšno enoto, so mu odgovorili, da je sestavljena iz samih novincev in da si mora vsak borec orožje sam priboriti.

Čez nekaj dni je moral s skupino oboroženih tovarišev v neko vas, da bi uničili hlev – barako, v kateri so Nemci imeli konje iz bivše italijanske vojske. Akcija je bila lahka. Ko se je Sfili goj izkazal kot dober »požigalec«, so mu grški tovariši nadelili ime »Spirta« (vžigalica). Ko se je skupina vrnila z akcije, je dobil staro italijansko karabinko, čez nekaj tednov pa je že imel odlično mavzerko in na nogah nemške čevlje. Iz te enote so ga nazadnje premestili v novo ustanovljeni odred »Nikis« 5. brigade ELAS; z njim se je udeležil več diverzantskih akcij na nemške objekte v tistem območju. Brigada je delovala pretežno ob cesti Lamia-Karditsa, v osrednji Grčiji, in je imela močno partizansko zaledje, katerega središče je bilo mesto Karpenision. To mesto so Nemci aprila 1944 popolnoma požgali in ljudi deportirali, potem ko ga je ELAS imel v rokah več mesecev.

Proti koncu julija 1944 so se na tem območju pojavile tudi nekatere enote generala Zervasa, poveljnika odpadniških sil EDES; namesto da bi pomagal v boju proti okupatorju, je oviral operacije 5. brigade ELAS. Nekaj časa je ELAS poskušal to urediti s pogajanjem, toda ko je njegovo vodstvo do-

bilo nesporne dokaze, da EDES sodeluje z Nemci, je prišlo do neizogibnih spopadov. Zato so se nekatere enote ELAS umaknile na območje, ki so ga Grki imenovali Ksiromeros (Suha krajina), ob cesti Amfilohia-Arta, ki je bila ob morju najvažnejša prometna žila zahodne priobalne Grčije.

Avgusta 1944 so nekateri premiki nemške vojske kazali, da se te sile osredotočajo vzdolž omenjene ceste in da pri tem prepuščajo izpraznjeno območje silam EDES. Enote ELAS pa so bile ves čas zaposlene s preprečevanjem nemških premikov in seveda tudi premikov EDES. Srditi boji so trajali ves mesec. Proti koncu avgusta pa so se začeli Nemci množično premikati proti severu. V teku je bila evakuacija vse nemške vojske z grškega ozemlja. Sile ELAS so bile tedaj zaposlene s preprečevanjem tega umika, še zlasti pa so pazile, da bi okupator med pobegom vsega ne uničil. Druga važna naloga je bila iztrgati Nemcem iz rok čim več orožja, transportnih sredstev, streliva itd. ter paziti, da ne pridejo v roke izdajalca Zervasa.

Ordred, v katerem je bil Sfiliogij, je bil noč in dan zaposlen z miniranjem mostov, cestnih odsekov in drugega, medtem ko se je ostali del brigade neprenehno tolkel s sovražnikovimi kolonami. Nemci so se srdito upirali, da bi se vdali partizanom. Vodstvo ELAS je izdalo povelje, da je tam, kjer je mogoče, treba doseči izročitev orožja s pogajanjem, ujete oziroma vdane Nemce pa poslati v zaledje. Sfiliogijevo znanje nemščine je bilo pri tem zelo koristno, kajti s pogajanjem je prišla v roke ELAS močna nemška transportna kolona; pri tem ni šlo samo za tovornjake in nekaj oklepnih vozil, temveč tudi za velike količine različnega orožja, streliva, hrane, goriva in sanitetnega materiala.

Zadnje dni avgusta in v začetku septembra 1944 so nekatere enote ELAS dobile ukaz, naj zavzamejo vsa mesta ob obali pred Jonskimi otoki. Akcija je bila uspešna, tako pri osvobajanju ozemlja, ki ga je nadzoroval EDES, kakor tudi pri pregonu nemških sil. Nemcem se namreč ni posrečilo, da bi se pravočasno umaknili z vse Kefalonije, zato so preostali pobegnili po morski poti; pri tem so naleteli na zračne napade zaveznških letal, ki so pri zaključnih operacijah prišla na pomoč partizanom.

Zgodilo se je natančno to, kar je Sfiliogij predvideval že leto dni poprej, ko je z drugimi vred prišel v ujetništvo. Nemci so namreč prišli v tako kočljiv položaj, da so morali otok zapustiti z vso naglico in si rešiti golo življenje. Prisiljeni so bili opustiti ustaljeno metodo, da pred pobegom vse uničijo, ujetnike pobijejo ali pa jih vlečejo za seboj kot kritje. Ujetniki so ostali na otoku, se oborožili in v nastali praznini, skupaj s pripadniki EAM preprečili, da bi oblast na otoku prevzele reakcionarne sile.

Že med okupacijo je bila namreč ustanovljena monarhistična organizacija, ki so jo oborožili Nemci in ki je imela svoje pristaše v mestu, v neposredni bližini glavnega stana oboroženih bivših ujetnikov, pa tudi svoj odred. Tega so zdaj popolnoma onemogočili in ko so prišli v mesto elasovci,

se je razšel kot ovce. Del 5. brigade je zavzel obmorski kraj Pharga. Tu so ustanovili prvi odred ELAN, partizanske vojne mornarice v Jonskem morju. V ta odred je prostovoljno vstopil tudi Sfiligoj.

Odred je bil začasno premeščen na otok Krf, ki je bil medtem osvobojen. Posebna skupina odreda je prevzela v upravljanje luko in takoj začela odstranjevati mine, globinske bombe in vse drugo, česar bežeči Nemci v naglici niso mogli v celoti aktivirati, da bi pristanišče pognali v zrak. Skupino je dokaj uspešno vodil Sfiligoj; okrog sebe je zbral precej ljudi, ki so se za enako delo usposabljali na drugih manjših pristaniščih otoka.

Poveljstvo Jonskih otokov, ki je bilo na otoku Kefalonija, je zahtevalo, naj skupina usposobljenih mornarjev odide opravljat enako delo na omejenem otoku. Sfiligoj je to vest sprejel z veseljem; vrnil naj bi se tja, kjer je na ozemlju Grčije bival največ časa in poznal največ ljudi. Odšel je na čelu skupine z desetimi tovariši in vzel s seboj tudi Francoza Persona, bivšega nemškega ujetnika, ki ga je bil on učil za potapljača.

Najprej je odšel v partizansko luko Astakos, kjer je prevzel neko motorno barko, edini uporaben plovni objekt, ki ga Nemci pred pobegom niso potopili. V sredini novembra 1944 pa je prišel v pristaniško mesto Argostolion. Tu je zvedel, da so teden poprej zapustili Kefalonijo vsi bivši italijanski ujetniki in tudi tisti, ki so se borili v vrstah ELAS; ladje so jih odpeljale v Italijo. Na otoku ni bilo torej od nekdanjih znanih tovarišev nikogar, razen domačinov; med temi pa je nepričakovano naletel na Diomidisa Thanosa, ki ga ni osebno nikoli prej srečal, a ga je leta 1942 v že opisanih okoliščinah rešil krempljev italijanske policije. Zdaj je bil politični komisar 7. brigade ELAS, ki je septembra 1944 otok tudi osvobodila.

Kmalu zatem ga je prišel obiskat Rudi Budihna, doma iz Zalošč pri Dornberku, ki mu je povedal, da je na otoku ostala skupina bivših ujetnikov Slovencev, ki so se znova združili v samostojno partizansko enoto. Pozneje je povsem naključno prisostvoval odhodu te enote s Kefalonije na celino. Grki so jo vseskozi imeli za srbsko, Sfiligoj pa je dobro vedel, da bo z odhodom te slovenske skupine ostal na otoku edini Slovenec, tako kakor je bil edini na otoku več kot tri leta poprej.

Na Kefaloniji je dobil skupino mornarjev-domačinov, ki jo je vodil poročnik redne grške vojske Akis. Ta je o pomorski stroki znal bore malo, zato jo je poveljstvo ELAS prepustilo njemu. Pristanišče Argostolion je po zaslugi hitre akcije, ki jo je izvedla skupina bivših ujetnikov, ostalo nepoškodovano. Če bi uspel nemški načrt, bi skupaj s pristaniščem zletela v zrak tretjina mesta ob njem. Med ujetniki, ki so tako uspešno speljali to akcijo, so bili tudi Slovenci Tone Kržišnik, Jule Ogrič in Darko Rusjan, člani organizacije OF in enote »Primorje«.

Usposabljanje pristanišča je bilo zelo olajšano, toda zato nič manj nevarno, kajti mrežo z minami, ki je bila raztegnjena pred vhodom, so nestrokov-

ni ljudje takoj po osvoboditvi otoka spustili na dno preliva, tako da so mine ležale vsepovsod in so od časa do časa prihajale tudi na površino, kar je bila velika nevarnost za plovbo. Sfili goj, Francoz Penson in skupina ELAN pa so mine onesposobili ali razstrelili.

Decembra je Sfili goj po naključju odkril, da bodisi italijanska, bodisi nemška vojska ni utegnila izprazniti vsega, kar je bilo v trupu velike potopljene italijanske tovorne ladje, ki je molela iz morja pred vhodom v luko Argostolion. Vedel je, da mora biti v tistem delu trupa ladje, ki leži popolnoma pod vodo, gorivo v sodih. Vprašanje je bilo, kako priti do njega. Edini način je bil, da bok ladje odprejo s posebej pripravljeno globinsko bombo, ne da bi se gorivo vnelo.

Akcija je bila zelo tvegana, vendar se je popolnoma posrečila; tako je skozi raztrganino na trupu splavalo na površino na tisoče 20-litrskih kant odličnega bencina, več sto sodov dizelskega goriva, čistega špirta in motornega olja. Vse to je bilo za partizansko vojsko, kot da bi odkrili naftni vrelec, kajti imela je nekaj motorizacije, ki pa je obtičala v garažah, ker ni bilo goriva. Sfili goj je dobil nalogo, naj del goriva spravi na celino, za potrebe tamkajšnjih enot ELAS, ki so ga največ potrebovale. Organiziral je prevoz po kopnem in po morju do Astakosa ter ga nekajkrat osebno spremljal.

Zaradi tega podviga je Sfili gojeva skupina dobila pisno pohvalo vrhovnega štaba ELAS, njega pa so sprejeli v KP Grčije, v organizaciji poveljstva Jonskih otokov. Na Kefaloniji je bil poslej deležen velike pozornosti, z njim so ravnali kot z domačinom. Dal je pobudo za rešitev marsikaterega tehničnega vprašanja in to so grški tovariši zelo cenili.

Decembra 1944 je prišlo med partizansko vojsko ELAS in britanskim intervencijskim korpusom do znanih zapletov, ki so Grčijo pahnili v državljansko vojno. Najhujši spopadi so bili v celinski Grčiji, toda čutiti jih je bilo tudi na Kefaloniji, kjer je do takrat bilo razmeroma mirno. Mir so začeli kaliti člani britanske vojaške misije, ki so zbrali okrog sebe reakcionarne elemente, teh pa na otoku ni bilo malo. Take razmere so trajale do konca februarja 1945, čeprav je na otoku in deloma tudi na celini bila oblast še vedno v rokah EAM-ELAS.

Na podlagi doseženega sporazuma med vodstvom ELAS in probritansko grško vlado so prišli na Kefalonijo vojaki grške kraljevske vojske, z njihovim prihodom pa se je državljanska vojna raztegnila tudi tja. Prišlo je do krvavih obračunov med krajevnimi pripadniki ELAS in bivšimi kolaboracionisti. Partizanska vojska na otoku se ni pustila zlahka razorožiti; bila je sicer pripravljena položiti orožje, toda samo če lahko pride na celino. Ostali so namreč oboroženi samo tisti, ki so bili iz celinske Grčije, izročiti orožje na otoku pa bi pomenilo samomor. Pretila je nevarnost, da tudi Sfili goja kot tujca zgrabijo in ubijejo. Na enem od njegovih pogostnih potovanj na

celino so ga monarhistični vojaki, s skupino njegovih sodelavcev vred, blokirali, razorožili in po nekaj dneh, 24. aprila 1945 izgnali pod stražo v Antirion; od tod so ga samega prepeljali čez zaliv v Patras, v koncentracijsko taborišče. Tu so bili poleg grških pripadnikov ELAS tudi borci italijanske, albanske in drugih narodnosti.

V tem taborišču je Sfiligoj dočakal konec druge svetovne vojne v Evropi. Toda zanj ni pomenil svobode. Iz tega taborišča so ga po nekajkratnih zasliševanjih poslali z drugimi tujci vred v Korintos, v zapore v starem delu mesta. Tu so ga monarhofašistični oficirji zmerjali in surovo pretepali. Moral je pred njihovo sodišče, pod obtožbo, da se je kot tujec vmešaval v grške vojaške zadeve in v državljanski vojni sodeloval na strani ELAS. Sodišče je bilo sestavni del krajevnega zloglasnega »tagma asfalias« (varnostni bataljon), porota pa je bila sestavljena izključno iz ljudi, katerih sorodniki so padli v boju proti partizanom, bodisi v vrstah EDES ali drugih kolaboracionističnih enot.

Sodnik je bil kapetan kraljevske vojske. Razpravo je začel s pomočjo tolmača, neke ženske, ki je delno znala italijanski jezik. Sfiligoj je takoj opazil, da ženska njegovih odgovorov ne prevaja pravilno oziroma točno; namerno jih je prevajala tako, da so bili zanj obremenilni. Na vprašanje predsedujočega sodnika, ali je vedel za ukaz, ki ga je oktobra 1944 izdala britanska vojska, da se morajo vsi tujci v sestavi ELAS umakniti iz Grčije, oziroma se javiti Britancem, je Sfiligoj odgovoril nikalno, ženska pa je prevedla, da je vedel, a se za ukaz ni zmenil.

Zavedajoč se, da ga takšno prevajanje pelje v pogubo, je zahteval, naj se zaslišanje nadaljuje brez tolmača, neposredno v grščini. Prevajalka se je temu upirala, vendar se je zasliševanje nadaljevalo brez tolmača. Ker »sodišču« ni uspelo zbrati dokazov, da je bil po nemški evakuaciji vpleten v kako oboroženo akcijo ELAS proti nasprotnikom oziroma Britancem, je sodnik razpravo prekinil in odločil, naj ga izročijo v nadaljnji postopek britanski policiji. Čez nekaj dni so ga skupaj z nekaterimi sotrpini poslali v posebno taborišče v Kalamaki, kakih petnajst kilometrov južno od Aten; taborišče je stražila britanska vojaška policija.

Taborišče je bilo postavljeno na hitrico, med ruševinami nekega naselja in obdano z močno dvovrstno ograjo. Podnevi je med ograjama patroljirala policija, ponoči pa je taborišče nadzirala iz stolpov. Tu so bile nevzdržne razmere, saj je bilo v njem natrpanih približno tristo ljudi, večinoma Italijanov; drugi so bili Poljaki, Rusi, Čehi, Albanci, pa tudi nekateri Grki, ki so prišli tja najbrž po pomoti. Skoraj vsi so bili borci ELAS, toda vmes so bili tudi bivši ujetniki, ki so Nemcem pobegnili ob njihovem umiku iz Grčije ali pa so jih partizani osvobodili in vključili v svoje vrste. Taborišče je obstajalo le nekaj mesecev; a kljub narodnostni različnosti taboriščnikov je

v njem uspešno deloval tajni taboriščni odbor, ki ga je vodil bivši italijanski kapetan, borec ELAS na Kreti.

Britanska policija je skoraj vsak dan koga pobrala iz taborišča in ga ni bilo več nazaj; večinoma so bili to Italijani. Hrana je bila zelo slaba. V bližini je bilo letališče RAF in vsako letalo, ki je odletelo, je proti taborišču pognalo velikanske oblake prahu. Pitna voda je bila samo v nekaj vodnjakih, v katerih so taboriščniki našli celó človeška trupla. Skozi naselja pri Kalamakiju je namreč potekala v začetku februarja 1945 poslednja bitka med enotami ELAS in britanskimi silami, oziroma takrat, ko se je ELAS umaknil iz Aten proti jugu. To je bilo le nekaj dni poprej, preden je bilo v Varkizi podpisano premirje.

Zaradi tako hudih razmer, v kakršnih so politični ujetniki živeli že nekaj mesecev po končani vojni, je taboriščni odbor dvakrat razglasil splošno gladovno stavko. Pri drugi stavki je sodeloval tudi Sfili goj. Ujetniki so podtaknili ogenj v nekaterih barakah, da so zgorele do tal. Iz Aten so prišli civilni gasilci, da bi taborišče rešili pred uničenjem; nekaj barak so tudi rešili. Toda tako je javnost zvedela, kaj se dogaja v Kalamaki. O tem je pozneje pisal tudi levičarski ilegalni tisk, predvsem glasilo KP Grčije »Rizospastis«. Posredoval je tudi mednarodni Rdeči križ, in to po zaslugi francoskega konzulata.

Ujetniki so zahtevali ukinitve taborišča in repatriacijo za vse. Policijska uprava je zadevo zavlačevala, češ da nima ladij za prevoz ujetnikov v Italijo, ker da so vse ladje zavzete z vojno proti Japonski. Da bi prikrila svoje namere, je začela sestavljati nekakšen seznam ujetnikov po njihovi državljanski pripadnosti. Končno, verjetno po posredovanju ustreznih vlad, so v začetku julija zapustili taborišče najprej Rusi, nato Poljaki, za njimi Čehi, zadnji pa italijanski državljani in Albanci.

Trgovska ladja »Orduna« je 22. julija 1945 odpeljala te nesrečnike iz pirskega pristanišča v Italijo. Naredila je velik zavoj okrog Peloponeza, ker je bil Korintski prekop še vedno zaprt za plovbo. Zarana 23. julija je plula mimo otoka Kefalonija, kamor je bil Sfili goj štiri leta poprej prišel v konfinacijo. Isti dan je došel v Taranto; že je mislil, da ga bodo spustili domov, toda spet je moral za bodečo žico, v Kamp Tuker IV. S. Andrea, kakih trideset kilometrov od Taranta.

Tam je srečal ljudi, ki so od maja 1945 dalje, oziroma po končani vojni v Evropi, prav tako prišli iz raznih grških taborišč. To britansko taborišče, ki ga je stražila policija, je bilo nekakšen zavod za prevzgojo ljudi, »okuženih« s komunizmom. Toda prevzgoja ni angleški policiji kaj prida uspevala, kajti tisti dan, ko je Sfili goj prišel v taborišče, so taboriščniki sprejeli novo skupino s pesmijo »Embros ELAS« (partizansko himno ELAS).

V taborišču je vse potekalo po načelih političnega testiranja: za koga si, za koga si se bojeval, zakaj nisi zapustil Grčije že oktobra–novembra 1944,

ali si sodeloval v pouličnih bojih v Atenah in drugih mestih itd. Zasliševala jih je petčlanska preiskovalna komisija, sestavljena iz treh britanskih ter grškega in italijanskega oficirja. Preiskavo pa so Angleži čimbolj zavlačevali.

Sfiligoy je prišel pred komisijo nekaj dni po kapitulaciji Japonske in koncem vojne sploh. Pod pritiskom taboriščnikov in javnega mnenja so bili Angleži končno prisiljeni opustiti dolgotrajni postopek in proti koncu avgusta 1945 so zadnjo skupino ljudi izročili italijanskim vojaškim oblastem.

Sfiligoy je prišel kot bivši pripadnik italijanske mornarice pod poveljstvo vojne mornarice v Tarantu. Tu je bil demobiliziran. Domov, v Batuje, je prišel oktobra 1945 in se po nekaj tednih počitka v domačem krogu zaposlil kot politični delavec pri okrožnem komiteju SKOJ za Goriško, takrat v tako imenovani coni »A« Julijske krajine. Sodeloval je v političnem boju slovenskih in italijanskih množic za priključitev Slovenskega primorja k Jugoslaviji. Cono »A« je zapustil marca 1947, ko je bil organizacijski sekretar okrožnega komiteja komunistične mladine Julijske krajine za Goriško. Poslej mu je partija nalagala nenehno nove dolžnosti. Premeščen je bil v Maribor, z nalogo, da organizira politično življenje med primorskimi delavci, ki jih je veliko delalo v tamkajšnji industriji. Postal je sekretar 9. celice KPS v Tovarni avtomobilov in organizacijski sekretar tovarniškega komiteja. Pozneje, med pripravami za V. kongres KPJ, v avgustu 1948, ko je bila objavljena zloglasna resolucija Informbiroja, je bil izvoljen za sekretarja agitpropa 3. rajonskega komiteja KPS Maribor in postavljen za načelnika oddelka za propagando OF rajonskega odbora Maribor Tezno. Hkrati je bil član MK KPS Maribor, član ideološke komisije, imel pa je tudi druge družbenopolitične funkcije.

Po navodilu CK KPS je bil novembra 1949 premeščen v Koper, takrat še cono »B«, kjer naj bi prevzel funkcijo v okrožnem odboru sindikatov; toda poslali so ga v Izolo, v takratno tovarno »Ampileja«, da organizira politično delo ter pomaga urediti razmere in proizvodnjo na podlagi izkušenj, ki si jih je pridobil v Mariboru. Imenovan je bil za namestnika direktorja tovarne. Pozneje je bil izvoljen za organizacijskega sekretarja MK KP Izola, hkrati pa je bil član istrskega okrožnega komiteja KP. Nato so ga premestili k MLO Izola, kot poverjenika za kulturo in prosveto. Avgusta 1952 je dobil nalogo, naj začne pripravljati ustanovitev proizvodnega podjetja »Mehanotehnika« v Izoli in 1. novembra je postal njen prvi direktor. Med zaposlitvijo v Mehanotehniki je imel ves čas pomembne partijske funkcije v podjetju, občini in na obalnem območju, še zlasti pa v organih samoupravljanja. Bil je tudi delegat in kandidat za organe ZKS na VI. kongresu ZKS.

Upokožil se je marca 1976, kot vodja razvojne skupine v »Mehanotehniki«, v kateri je bil po delovnem stažu najstarejši. Kot upokojenec je nekaj časa delal v turizmu in kot družbenopolitični delavec v ZK, ZZB NOV, KS

in SZDL. Bil je eden od pobudnikov za ustanovitev skupnosti borcev-udeležencev NOV Makedonije, Grčije in Albanije.

ALBERT STANIČ je bil rojen 7. marca 1923 v Prvačini, občina Nova Gorica, v kmečki družini. Njegov oče je bil razgledan in prizadeven član domačega sokolskega društva, nato njegov odbornik in pred razpustom še predsednik.

V NOG se je vključila vsa družina. Oče je bil član vaškega odbora OF, mati pa aktivna članica protifašistične fronte žena. Starejši brat Alojz je bil poročnik 1. tankovske brigade NOVJ ter se je udeležil bojov od otoka Visa do Trsta in Celovca na Koroškem.

Stanič je osnovno šolo obiskoval v domači vasi, nato pa je v Gorici dokončal triletno poklicno šolo trgovske stroke. Ker stalne zaposlitve v svoji stroki ni mogel dobiti, se je vrnil na dom svojih staršev in jim pomagal pri vsakdanjih kmečkih opravilih.

Na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko je moral predčasno jeseni 1942, kmalu nato pa so ga premestili v Albanijo. Pred pobegom v partizane je bil v Debru, v zahodni Makedoniji.

V Debru se je že leta 1942 oblikovala skupina naprednih slovenskih vojakov, ki je v italijanski vojski delovala za NOG, v neposredni povezavi s tamkajšnjimi aktivisti. V skupini organiziranih pripadnikov NOG so bili Viktor Kos, Ugo Valentinčič, Albert Stanič, Janko Komel, Bogomil Rupnik, Petar Galo in Karlo Ipavec. Že od vsega začetka svojega delovanja so načrtovali, da se bodo čimprej vključili v partizanske enote, za kar pa takrat še ni bilo priložnosti.

Do vstopa v enoto NOVJ je Stanič s somišljeniki uspešno opravljal številne obveščevalne naloge, zbiral vojaški material, strelivo, orožje, obutev, zdravila in vse po zvezi pošiljal v tamkajšnje partizanske enote. Ko so italijanske okupacijske vojaške oblasti poostrele nadzorstvo, je pod izgovorom, da gre v prost izhod v mesto Debar, pobegnil, po napornem nočnem pohodu dobil zvezo in se priključil Moravsko-kičevskemu partizanskemu odredu.

V omenjenem partizanskem odredu je ob kapitulaciji Italije odigral izredno pomembno vlogo pri razoroževanju italijanske posadke v Debru in Kičevu. Veliko naprednih italijanskih vojakov je pridobil v partizanske vrste.

Tik po kapitulaciji Italije se je pri GŠ NOV in PO Makedonije oblikovala zaščitna četa pod vodstvom Slavka Gabrščka, za namestnika komandirja čete pa je bil imenovan Stanič. Takrat je ta enota štela 30 borcev, od tega 18 Slovencev in 12 Italijanov; bila je odlično oborožena z avtomatskim orožjem, težkimi strojnimi in minometi.

Stanič je bil zelo hraber in odločen borec. V svoji četi je bil vsem za zgled. Udeležil se je tudi znanega bogomilskega pohoda, ko je s svojo desetino zavzel dominantni vrh in tako sovražniku onemogočil obkoljevalni manever. Takrat so Bolgari usmerili močne napade na njegovo skupino, ki pa je odločno vzdržala. Naši borci so jih nekajkrat odbili in nanje metali ročne bombe. Proti večeru so Bolgari obnovili napad in še enkrat osredotočili svoj napad na vrh, ki ga je branila desetina hrabrih borcev pod Staničevim vodstvom. Ko se je Bolgarom pod noč posrečilo približati partizanskim položajem in ko je pretila nevarnost, da bodo naše borce le potisnili, je Stanič začel stojé kositi iz svoje brzostrelke po sovražnikih. Takrat je bil hudo ranjen; sovražnikova dumdumka mu je razbila srčno arterijo, zato je v hipu izkrvavel in izdihnil.

V Staničevi rojstni vasi Prvačini je že 7. julija 1942 začel delovati prvi odbor OF. Petega novembra istega leta je začela delovati tudi celica KPS. Iz vasi je odšlo v partizane 157 borcev, od teh jih je 36 padlo v boju s sovražnikom. Med njimi zavzema častno mesto tudi Albert Stanič, ki je padel junaške smrti daleč od domačega kraja za osvoboditev Makedonije.

ALOJZ STEPANČIČ je bil rojen 18. novembra 1918 v Kamniku pod Krimom, Preserje, občina Ljubljana-Vič-Rudnik, kot otrok beguncev iz Temnice na Krasu.

Leta 1939 je bil vpoklican na odsluženje kadrovskega roka k letalstvu v Rimu. Od tod so ga poslali na letališče Gvidagno, kjer je čakal na odhod v Grčijo; bil je sumljiv, ker sta dva njegova brata že bila v partizanih. Osem dni po padcu fašističnega režima so Stepančiča ponoči odpeljali z letalom na letališče Marica na otoku Rodosu; tu je dočakal kapitulacijo Italije.

Velika večina italijanske posadke na Rodosu se je po kapitulaciji Italije pravočasno umaknila v hribe in se pripravila na obrambo. Kmalu se je vnel hud boj med nemškimi motoriziranimi enotami, ki so s tanki vdrle na letališče, in italijanskimi enotami, ki so branile okoliške hribe. Po ostrih bojih je italijanska posadka kmalu nato bila obveščena, da je odpor prenehal, in je položaje zapustila.

Stepančič je prav tako bil na položajih v bližini letališča. Ker je hudo zbolel za malarijo, so ga odpeljali v neko zasilno bolnišnico na otoku Rodosu. Kot pripadnika Badoglieve vojske pa so ga Nemci imeli za vojnega ujetnika. Močno so pritiskali nanj, da bi ga pridobili za sodelovanje z njimi, toda to je odločno odklonil; zaradi tega so ga poslali v internacijo. Skupaj z 200 vojnimi ujetniki so ga vkrcali na neko staro ladjo in mimo otoka Lerosa odpeljali v Atene, kamor je prispel decembra 1943.

Zatem so ga skupaj z drugimi ujetniki odpeljali v živinskih vagonih v taborišče Milberg 4 B v Nemčiji, kamor je prispel februarja 1944. V taborišču je imel številko 273580, ki jo sedaj hrani muzej v Kopru.

Po okrevanju od malarije so ga poslali na prisilno delo v kraj Meisen pri Dresdnu, kjer ga je osvobodila Rdeča armada. Domov je preko Linza poštoval v Videm (Udine), kjer je bil še štirideset dni v karanteni in pod zdravniškim nadzorstvom. V Temnico na Krasu se je vrnil prav takrat, ko je tam že bila cona »A« (konec junija 1945).

ANTON STRANŠČAK je bil rojen 31. avgusta 1920 na Tatrah v Brkinih, v delavsko-kmečki družini. Po končani osnovni šoli je začel opravljati priložnostna kmečka dela. Pri rednem naboru v italijansko vojsko je bil spoznan za nesposobnega.

V narodnoosvobodilno gibanje se je vključil že avgusta 1941, ko se je na Tatrah udeležil sestanka OF, ki ga je vodil Anton Gustinčič, doma iz Erjavč. Od tega sestanka dalje je Stranščak aktivno in organizirano delal za NOB na svojem območju; bil je kurir, zbiral je živila in druge potrebščine za naše borce, opravljal obveščevalne naloge in vsestransko pomagal uresničevati politični program OF.

Zaradi delovanja za NOB so ga junija 1942 aretirali in odpeljali na karabinjersko postajo v Materijo, od tam pa v tržaške zapore »Coroneo«, kjer je bil mesec dni. V zaporu ni ničesar priznal in mu tudi niso mogli ničesar dokazati, zato so ga izpustili.

Spet se je vključil v organizacijo NOG v domači vasi, toda 7. septembra 1942 so ga odgnali v posebno kazensko enoto (battaglione speciale) in kmalu zatem poslali v Grčijo.

Tudi v Grčiji se je povezal z organizacijo EAM (grško narodnoosvobodilno fronto), ki mu je omogočila, da je 15. julija 1943 pobegnil in se vključil v odred ELAS (grška narodnoosvobodilna vojska). V bojih proti Nemcem in domačim izdajalcem je sodeloval na območju Trikala in Kalamake. Sodeloval tudi pri obrambi Karpenisiona, kjer je bilo vrhovno poveljstvo ELAS. V tem kraju se je zbralo več Slovencev, med njimi Srečko Brezavšek, Jože Tušar, Dušan Tavčar, Mirko Peric in drugi, vsega skupaj trinajst tovarišev. Grško poveljstvo ELAS je nazadnje le ugodilo prošnji naših sonarodnjakov, da smejo oditi v Jugoslavijo, v NOV in PO Makedonije.

Stranščak je bil v enotah ELAS vse do 15. septembra 1943, ko se je vključil v enoto NOV in PO Makedonije, nato pa v Slovensko četo 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade. V tej enoti je ostal vse do septembra 1944, ko je bil Prilep osvobojen. Udeležil se je številnih bojev kot borec, pomočnik mitraljezca in nato kot kurir komandanta 3. bataljona Anteja Valenčiča-Janeza. Sodeloval je v napadu na močno nemško postojanko Fuštan, v t. i. bogomilskem pohodu pri vračanju iz Egejske v zahodno Makedonijo, v napadu na Debarce, pri prebijanju iz obkolitve pri Vermeju, v bojih za osvoboditev Debarca in Karaormana, pri rušenju železniške

proge Ohrid–Kičevo, v napadu na Debar, pri obrambi letališča in bolnišnice pri Karaormanu itd. Udeležil se je tudi pohoda 1. makedonsko-kosovske udarne brigade prek Ljume na Kosovo, pohoda, ki se je preusmeril v južni Brod in proti Prilepu.

Nato je bil premeščen v 1. avtobrigado GŠ NOV in PO Makedonije, po osvoboditvi Makedonije decembra 1944 pa so ga skupaj z drugimi pripadniki Slovenske čete poslali v Skopje, da bi odšli v Slovenijo. Po prihodu v Beograd, ko so Slovensko četo razformirali, je bil premeščen k prištabnim enotam KNOJ, v 2. brigado KNOJ, in k Udbi za okraj Osijek, kjer je bil kurir-motociklist.

Demobiliziran je bil decembra 1946 iz poveljstva 4. divizije KNOJ. Za hrabrost v boju proti sovražniku je bil odlikovan.

KARLO ŠTEKAR je bil rojen 4. novembra 1921 v Vipavi v napredni kmečki družini. Po končani osnovni šoli je odšel v Idrijo, kjer se je izučil za trgovskega pomočnika. Po učni dobi se je zaposlil v svoji stroki; delal je vse do druge polovice 1940, ko je njegov brat Ivan moral predčasno na odsluženje kadrovskega roka. Zato se je Karlo vrnil domov in je prevzel skrb za kmetijo. Kmetoval pa je zelo malo časa, saj so ga že januarja 1941 predčasno vpoklicali na odsluženje kadrovskega roka. Poslali so ga k 1. gorske-mu topniškemu polku v Foligno, čez 6 mesecev pa je že bil premeščen v vas Drenova, v bližini Korčë v Albaniji.

Tam se je kmalu oblikovala skupina naprednih primorskih Slovencev (Dominik Bogataj, Janko Kurinčič, Franc Križič, Valentin Jug-Zdravko, Karlo Štekar, Franc Pičulin in Franc Grahelj), ki je začela organizirano in aktivno delovati za NOB. Že decembra 1941 se je povezala s tamkajšnjim aktivistom Iljom Bojdanijem. Tisti čas v Albaniji še niso bile ugodne razmere za vključitev v partizanske enote. Zato so se naši sonarodnjaki posvečali obveščevalni službi ter zbiranju orožja, streliva, oblačil in obutve za potrebe albanskega NOG. Taka dejavnost je potekala vse do pomladi leta 1943, ko so razmere tako dozorele, da je bilo moč dezertirati iz italijanske vojske in vstopiti v partizane. Štekar je 25. aprila 1943 skupaj s celotno organizirano skupino (imenovana tudi Jugova skupina) dezertiral in se vključil v bataljon Faut Bobani. Nato je bil v četi Teky Kolanec in v bataljonu Ali Kelmendi. Kmalu nato se je udeležil bojev proti italijanski vojski v Leskoviku in Permetu.

Petnajstega avgusta 1943 se je vključil v nanovo oblikovano 1. albansko udarno brigado in se je udeležil številnih bojev, ki so potekali na tistem območju. Prav takrat je prišel v GŠ NOV Albanije član VŠ NOVJ Svetozar Vukmanović-Tempo; po kratkem postanku se je vrnil v Makedonijo, za svoje spremstvo pa je vzel s seboj celotno »Jugovo skupino«, med njimi tu-

di Štekarja. Po prihodu v makedonske partizane je bil Štekar določen v zaščitno četo GŠ NOV in PO Makedonije, kjer je kmalu postal desetar.

Tovarišica Mara Gadov, politična komisarka zaščitne čete, ki so jo imenovali tudi Slovenska četa, je v svojih spominih zapisala o Karlu Štekarju: »Prvi strelji so padli po nas. Nisem vedela, da je Karlo Štekar, Slovenec, ranjen. Ukazala sem mu, naj z dvema tovarišema raztovori živinče, ki je bilo natovorjeno s strelivom in je padlo v planinsko rečico; na njem je bil poleg streliva tudi minomet. Ukazala sem žival raztovoriti in zatem ponovno natovoriti, da se minomet in strelivo pač rešita. Medtem ko so se drugi borci umikali, pa je Štekarjeva skupina pod sovražnikovim ognjem (iz zasede) izvršila naloženo nalogo. Toda ko so nalogo opravili, se je Štekar nenadoma zrušil. Ko sem prišla bliže, sem videla, da je ranjen. Ranjen je bil že na začetku boja, vendar pa ni tega nikomur nič omenil, temveč je ukazano nalogo vestno opravil.«

Po okrevanju se je Štekar vrnil v Slovensko četo, med svoje soborce; z njimi se je udeležil številnih pohodov in bojov, ki jih je imela 1. makedonsko-kosovska udarna brigada, vse do znanega februarskega bogomilskega pohoda, v katerem je padel junaške smrti.

Enajstega februarja 1944 popoldne se je brigada približevala bregovom Crne reke z nalogo, da pride čeznjo. Nenadoma pa je prav tu prodrla bolgarska četa in presenetila del naše zaščitnice, v kateri je bil tudi Štekar; sovražnikov strojnični rafal ga je pokosil prav v trenutku, ko je vrgel ročne bombe na bližajočega se sovražnika. To je bilo njegovo zadnje junaško dejanje, s katerim je nekaterim sotovarišem omogočil varen umik.

Ivan Štekar (Karlovi brat) je bil pripadnik 1. odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu in 1. tankovske brigade NOVJ; udeležil se je bojev za osvoboditev Dalmacije, Hercegovine, Črne gore, Like, zahodne Bosne, Gorskega kotarja, Hrvaškega in Slovenskega primorja, Istre, Trsta in Celovca.

ANTON TOMINC je bil rojen 14. junija 1923 v Dolenji vasi pri Sežani. Že 25. oktobra 1942 so ga Italijani prisilno mobilizirali, tako kot so mobilizirali vse njegove tovariše iz letnika 1923. Močno zastraženega so ga odpeljali v taborišče posebnih kazenskih enot v kraju Asti. V začetku marca 1943 so ga v zaprtem živinskem vagonu odpeljali v Grčijo in ga skupaj z njegovo kazensko enoto namestili na otoku Evboea. Od tod so ga premestili na otok Krk. Tam je bil brez orožja in je nosil posebne oznake, prav to pa mu je (poleg slovenske govorice) pripomoglo, da je vzpostavil stike z grško organizacijo narodnoosvobodilnega gibanja EAM in ELAS.

Ob kapitulaciji Italije je bil še vedno na otoku Krku. Kot pripadnik grških partizanov je sodeloval v bojih proti Nemcem, ki so se medtem tu izkrcali. Prišel pa je v nemško ujetništvo. Prepeljali so ga na polotok Agri-nion, toda v taborišču na tem polotoku se mu je znova posrečilo dobiti zve-

zo z grškimi partizani. Četrtega aprila 1944 je pobegnil iz taborišča in se spet vključil v enote ELAS. Bil je v 13. grški partizanski diviziji ELAS, ki se je bojevala predvsem na območju severne Grčije.

Jeseni 1944 se mu je posrečilo vzpostaviti stike z zahodnimi zavezniki in priti v partizanski tabor Gravina v južni Italiji. Tu se je vključil v 5. prekomorsko brigado in z njo odpotoval v domovino. Kmalu je bil imenovan za političnega delegata voda in nato za političnega komisarja čete, saj je uspešno opravil skojevski politični tečaj.

Sodeloval je v bojih v Dalmaciji, pri Gospiću in v drugih krajih Like. Po sklepu generalštaba JA je skupaj s 5. prekomorsko brigado »Ivana Turšiča-Iztoka« prišel v Slovenijo in bil ob njenem razformiranju vključen v Gubčevo brigado. S to brigado je sodeloval v sklepnih operacijah za osvoboditev Slovenije. Demobiliziran je bil 31. maja 1946 v činu kapetana.

Tominc se je v povojnem obdobju posvetil političnemu delu ter je uspešno opravljal razne politične in gospodarske naloge.

FEDERICO VINCENTI je bil rojen 11. januarja 1922 v Vidmu (Udine), v Furlaniji. Že vrsto let je predsednik pokrajinskega odbora ANPI (Vsedržavnega združenja partizanov Italije) Furlanije in član vsedržavnega vodstva te organizacije. Vseskozi je vzdrževal dobre tovariške zveze s soborci na obeh straneh meje in veliko pripomogel k sodelovanju med sosednima narodoma. Za poseben prispevek k razvoju Zveze združenj borcev NOV in za uresničitev smotrov, za katere se bori, je Federico Vincenti prejel plaketo zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije.

Namesto podrobnejšega življenjepisa Federica Vincentija priobčujemo na tem mestu daljši odlomek iz njegovega Partizanskega dnevnika, v katerem med drugim popisuje, kako je bil 13. septembra 1943 s torpedovko »Sirtori« poslan na otok Krf, da bi rešil vojake italijanske divizije »Acqui«, pa tudi svoje delovanje v mornarici NOV Jugoslavije.*

»Bolj kot 8. september je bil 2. januar 1943 tisti dan, ki je pomenil prelomnico v mojem življenju: Ob 16. uri popoldne smo spustili sidro v luki za torpedovke v Tarantu, kamor smo po srečni plovbi pripluli iz Bizerte v Tuniziji.

Še ne enaindvajset let star sem bil že dve leti vkrcan na torpedovki 'Giuseppe Sirtori', na vojni ladji, ki so jo splovili leta 1917 in ki je še vedno spremljala druge vojne ladje v Sicilski ožini in v zalivu Sirte. Bil sem pomočnik strojnika, ki je obiskoval šolo za mehanike v Benetkah. V neskončnih križarjenjih po morju, v peklenski vročini, kakršna je značilna za plovo v zalivu Sirte, je bila naša služba razporejena takole: štiri ure na straži v strojnici in štiri ure na odprtem, na palubi. Štiri in štiri, podnevi in ponoči.

* Izvirnik dnevnika hrani Albert Klun, polkovnik v. p., Koper, fotokopija pa je v mapi osrednjega odbora prekomorskih brigad (PAK v Kopru).

Posadka, ki je bila nenehno izpostavljena velikim psihičnim napetostim in stresom, je preklinjala vojno in negodovala; vpoklicani vojaki so to izražali na ves glas. Dvaindvajsetega junija 1941, ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo, je prišlo med mornarji do živahnih prerekanj in razprav. Topniški narednik Attilio Antarelli iz Stradelle je zapel 'Bandiera rossa', drugi mornarji pa so vzklikali: 'Dol z Nemčijo! Naj živi Rusija!' Mussolinijeva slika, ki je bila skupaj s kraljevo izobešena v prostoru pod krmo, je bila vedno razcefrana in umazana, ker je bila pogosto tarča mornarskih kozarcev.

Tistega dne je torpedovka priplula v Taranto v dokaj slabem stanju: na ladijskem ogrodju je bilo mnogo razpok in lukenj, pa tudi v strojnici so bila potrebna popravila. Z ladje smo odšli na 'prostost': mornarji so se porazgubili po mestnih ulicah, po ulicah 'mesta dveh morij', da bi uživali prvi dan razvedrila, končno na suhi zemlji.

S petimi kurjači iz strojnice sem stopil v 'Casa del Caffè', znano restavracijo v Tarantu. Kmalu se je našemu omizju približalo nekaj nemških podčastnikov in častnikov; mrmraje so nam ukazali, naj vstanemo in zapustimo lokal, njihov lokal. Njihov lokal? Kmalu nam je postalo jasno: restavracija 'Casa del Caffè' je bila rezervirana za nemške vojake. Prosili smo jih, naj nas izjemoma pustijo. Nič ni pomagalo. Ven! 'Heraus und schnell!' Porivali so nas k vratom. Tedaj smo se spogledali, ne da bi spregovorili eno samo besedo. V nas je prekipel dolgo zadrževani bes in močne pesti so začele padati po tistih mrkih obrazih, brce po svetlo loščenih škornjih, gumbi so frčali s tesno se prilegajočih bluz; prerivanje in pretepanje so spremljale psovke in žaljivke na račun naših zaveznikov, ki so nabunkani in raztrgani popadali na tla.

Zadovoljni smo se vrnili v luko, na ladjo. Pričakali so nas možje policijske straže mornarice, ki so služili v tamkajšnji pomorski postojanki, in karabinjerji. Užalili smo in pretepli bogove vojne!

Epilog: vojaško sodišče mornarice v Tarantu nas je obdolžilo kaznivih dejanj neposlušnosti in uporabe nasilja v vojnem času, zame še z oteževalno okoliščino, ker sem imel čin. Izkricali so me in odpeljali v zapor mornarice v Tarantu, po nekaj mesecih pa so me izpustili in me premestili na 'črno listo' v Brindisi.

'Črna lista' je bila poseben oddelek, v katerega so pošiljali zločince, tiste, ki so čakali na razsodbe, številne dezertarje, pa tudi tako imenovane slovenske in hrvaške 'tujjezične' mornarje iz Julijske krajine, skupno s tistimi, ki so jih osumili kot protifašiste.

Končno nas je obsodilo posebno sodišče, ki mu je predsedoval admiral Quentin; stali smo v vrsti na prostoru za obtožence, toda ustreznih priči ni bilo in so zato razsodbo preložili.

Medtem je prišel 8. september 1943: civilno prebivalstvo in vojska sta izražala svoje zadovoljstvo, ki pa je bilo kratkotrajno. Nemci so se umaknili

ter močno bombardirali Bari in druge kraje v Puglijah, medtem ko so se zavezniki izkrcali v Brindisiju.

Minevali so dnevi in fronta se je ustalila nad Foggio. Takrat so pričele prihajati vesti o grozodejstvih in povračilnih ukrepih nemške soldateske proti italijanskim vojakom na Balkanu. Torpedovko, 'Sirtori' so 13. septembra poslali na Krf, da bi rešila vojake italijanske divizije 'Acqui', vendar se ji to ni posrečilo: 14. septembra so jo napadle štuke in morala je spustiti sidro na plitvini.

V Brindisiju in v drugih krajih v Puglijah smo lahko videli prve 'zveznike' z rdečo zvezdo na kapi: to so bili jugoslovanski partizani iz postojank in bolnišnic v že osvobojenih Puglijah. Z zanimanjem in navdušenjem smo jih opazovali. Govorili so tudi italijansko; mnogi med njimi so bili nekdanji interniranci iz koncentracijskih taborišč v južni Italiji. Partizani niso sovražili Italijanov, razpravljali so in nas prepričevali.

Medtem pa so bili tisti, ki so bili na 'črni listi', izpostavljeni stalnim pozivom in nadzorstvu: pošiljali so nas izkrcavati ladje 'Liberty' v luki Brindisi, vendar pa je vsak dan izginilo na desetine mornarjev, zvečine ljudi iz Julijske krajine, med njimi tudi Slovenci in Furlani. Zvedeli smo, da se zглаšajo pri jugoslovanskih zastopstvih in prosijo, naj jim omogočijo, da bi se kot prostovoljci bojevali proti nacističnemu okupatorju na svoji zemlji. Takoj so jih sprejeli v partizanske enote, ki tam nastajajo. Slišali pa smo tudi, da si italijanski vojaški poveljniki prizadevajo ustanavljati posebne enote iz vojakov in mornarjev, ki naj bi se v Abruzzih bojevali proti Nemcem na strani zaveznikov.

Končno so nam nekatere stvari postale jasne. Javil sem se poveljniku 'črne liste' in ga prosil, naj mi izkaže čast, da se bom lahko bojeval proti Nemcem za svojo domovino in za svojo Furlanijo. Sumljivo me je gledal in mi odgovoril, da to ni mogoče. Vztrajal sem pri svojem in mu pojasnjeval, da nisem zločinec in da sem se znašel na 'črni listi' le zategadelj, ker sem namlatil Nemce, da bi takšno moje dejanje moralo biti le potrditev moje zvestobe in da bi me zato morali takoj rehabilitirati in mi podeliti višji čin. Komandant, ki je bil najprej zmeden, je nato izbuljil oči, me zavrnil in pričel name kričati, da sem vendar upornik, da se moram zahvaliti le zaveznikom, ker bi moral biti sicer že ustreljen, ter da bom vseeno prišel pred vojaško sodišče mornarice.

Navzlic takšnemu ravnanju pa sem si stalno ponavljal: če se že ne morem bojevati proti nacistom pod italijansko zastavo, se bom boril pod tujo zastavo. Potem sem se odločil: govoril sem še z dvema furlanskima mornarjema, podnarednikom Redentom Faninom in podčastnikom torpedovke Carlom Minijem; nekega večera smo se pojavili na poveljstvu Jugoslovanske vojne mornarice v Monopoliju pri Bariju, kjer so nas prisrčno sprejeli. Nato smo krajši čas preživel v tej mornariški postojanki NOV Jugo-

slavije v Italiji (Puglie), prve dni marca 1944 pa smo se vkrcali za Vis, partizansko trdnjavo na Jadranu.

Potem ko smo kot pripadniki 26. divizije NOV Jugoslavije nekaj dni ostali na gori Zelenglava, natančneje rečeno pri neki topniški enoti, so me poslali v Dopolnilno četo štaba mornarice na Visu. Spominjam se, da je četi poveljeval podporočnik Ivo Benusi iz Makarske in da je bil v njej tudi starejši vodnik Vinko Mavec iz Ljubljane. Tovariši so mi takoj izkazali svojo simpatijo, mi dali ime 'Riki' in mi izročili težki šarec.

Osemnajstega marca 1944 je štab odredil, da se vkrcamo na patroljni čoln 56, ki mu je poveljeval komandant Dinko Drinković iz Jelse na Hvaru. Patroljni čoln 56, ki je bil dolg enajst metrov in je lahko razvil hitrost sedem milj na uro ter so ga imenovali tudi 'Partizan III', je bil najprej v sestavi viške flotilje, pozneje pa komande braške flotilje IV. pomorskega obalnega sektorja štaba mornarice NOVJ. Posadko je sestavljalo pet partizanov, izmed katerih so bili štirje Dalmatinci in jaz Furlan, mitraljezec 'Riki' – 'dobrovoljac'.

Na PČ 56 sem pri bredu in brenu ostal ves oktober 1944. S plovbo tega čolna smo vzdrževali zvezo med partizanskimi enotami na otokih srednje in južne Dalmacije. Prevažali smo tudi ranjence, obveščevalce, kurirje, člane osvobodilnih odborov, pripadnike zavezniških vojaških misij ter orožje in razstrelivo. PČ 56 je plul na načrtani liniji med otoki Vis, Šolta, Hvar in Brač pa vse do obal pri krajih Drvenik, Drašnice, Podgora in Baška voda.

Nekaj časa smo skupaj z drugimi oboroženimi čolni NOVJ patroljirali na morju okoli Visa in bili zlasti pozorni na morebitni nemški napad na otok, kjer je že bil sedež vrhovnega štaba NOV in maršala Tita.

Na otoku je prišlo v poletnih mesecih 1944 do močnih bombnih napadov štuk, zlasti na naselji Vis in Komiza, pri čemer so Nemci preizkušali nove vrste fosfornih bomb. Medtem ko smo nekega dne bili v luki v Komizi, so nemški bombniki spet napadli otok in odvrgli omenjene bombe. Ob napadu se je ves hrib nad naseljem spremenil v eno samo gorečo baklo, tako da so partizanske postojanke utrpale precejšnje izgube.

Še vedno v poletnih mesecih 1944, morda je bilo že junija, so me sprejeli v ambulanto POK mornarice na Visu, in sicer zaradi hudega revmatičnega trganja z vročino in suma na vnetje rebrene mreže ter zaradi splošne izčrpanosti. Ker vročina ni hotela pojenjati in je bila še vedno visoka, so me z Visa poslali na goro Zelenglava, kjer je bila partizanska bolnišnica.

Po petnajstih dneh zdravniške nege sem se znova vkrcal. Ob tem želim pojasniti, da sem prek Združenja zveze borcev v Ljubljani kasneje prosil za ustrezno dokumentacijo o mojem zdravljenju v omenjeni bolnišnici, toda arhiv Inštituta narodnoosvobodilne vojske v Beogradu, ki hrani tudi bolnišnične dokumente z Visa, ni našel mojega imena. Morda so moje ime

zamenjali s priimkom? Ali pa so me morda spravili v bolnišnico pod partizanskim imenom 'Riki' in ne s pravim imenom Federico Vincenti?

Toda povrnimo se na PČ 56! Le malokomu je znano, da je posadka tega oboroženega čolna med svojim patroljiranjem rešila na stotine italijanskih vojakov ujetništva in deportacije v nemška taborišča. Ob zori smo običajno odpluli z Visa, Brača ali Hvara in se usmerili proti celini, proti mogočnemu masivu Biokova. V raznih zajedah ali zalivčkih smo ustavili motor, da nas ne bi opazile nemške posadke ali nemški hitri motorni čolni, ki so krožili ob obali. Z vesli smo potiskali PČ 56, da je pristal ob obali ali v zelenilu morskih trav pod mogočnim gorskim masivom. V temni noči, po posebnem svetlobnem signalu z baterijo, so se v spremstvu kurirjev spuščale z Biokova dolge kolone italijanskih vojakov, ki se jim je posrečilo pobegniti pred Nemci in ustaši. Bosi, raztrgani in lačni so se približali našemu čolnu in se vkrcali. Odpeljali smo jih na varno na Vis ali Hvar.

Med potjo smo jih spodbujali in opogumljali, naj zaupajo v protifašistični boj. Pripovedovali smo jim, da se že na tisoče Italijanov bojuje v vrstah narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije. Večina jih je prosila za orožje, da bi se lahko bojevali proti osovraženim Nemcem in je ostala s partizani. Bolne so ob prvi priložnosti prepeljali z ladjami na že osvobojeni otok na jugu.

Ob koncu aprila 1944 sem sodeloval pri poskusu izkrcanja na otok Korčulo in prve dni junija na Bol na otoku Brač.

Avgusta 1944 smo spremljali transport Imotskega odreda, Makarskega odreda in ranjenih partizanov iz kraja Živogošče ob obali na otok Hvar. Sredi septembra smo spremljali pripadnike udarne grupe Južnodalmatinskega odreda, ki smo jih prevažali s Hvara v Drašnice na kopnem.

Nekako sredi septembra 1944, morda je bilo štirinajstega, je PČ 56 sodeloval skupaj z drugimi oboroženimi plovili pri izkrcevalnih operacijah za osvoboditev otoka Brač. Spominjam se, da smo pripluli v Sumartin na Braču, kjer smo bili tarča nemških minometalcev, ki so poskušali naš čoln potopiti. Dvajsetega septembra smo sodelovali v bojih za osvoboditev Sučuraja, naselja na skrajnem robu otoka Hvar. Tu sem prvič videl enoto italijanskih partizanov v boju: bil je to bataljon 'Gramsci', ki je bil v sestavi Prve dalmatinske proletarske brigade.

Dvajsetga oktobra 1944 je PČ 56, ki je že več dni patroljiral ob dalmatinski obali, med Drvenikom in Baško vodo, nepričakovano priplul v Makarsko, kjer je sodeloval pri izkrcavanju 3. prekomorske brigade. Štiri ali pet dni zatem je naš junaški čoln prvič pristal v splitskem pristanišču, medtem ko so s kopnega prodirale v mesto partizanske sile. Spominjam se prijetne okoliščine: pristali smo ob pomolu blizu luškega svetilnika, in ker sem bil na krmi s svojim brenom, sem prvi skočil na kopno in se napotil proti svetilniku. Stari čuvaj svetilnika mi je stopil naproti in me pozdravil z: 'Dobrodošli, partizani!' Odgovoril sem mu v italijanščini, 'Salve, barba, eviva!'

(Zdravo, barba, živio!). Za trenutek me je presenečeno pogledal, mi potem v italijanščini odgovoril „Bravo!“ in me objel.

V Splitu sem prostovoljno zamenjal nekega Dalmatinca z otoka Hvara, ki bi se bil moral prekrcati s PČ 56 na PČ 43. Vkrcal sem se torej namesto njega na PČ 43, ki je plul proti severu in nadaljeval partizansko vojskovanje na morju, medtem ko so mojo staro barko namenili za plovbo v osvobojenih krajih med Makarsko in Drvenikom. Moj novi komandant je bil kapitan Milan Kovačić iz Ugljana (z otoka Ugljan), posadko pa so sestavljali Ante Sorić iz Preka (z otoka Ugljan), mladi Mirko Kali (otok Ugljan) in Rado Sedmak, Slovenec iz sv. Križa pri Trstu. Bila je to posadka petih partizanov treh različnih narodnosti, združevali pa so nas skupni ideali svobode.

Resnici na ljubo naj povem, da je bil PČ 43 nekoliko večji čoln in bolj prostoren kot PČ 56. Pripadal je Pomožni flotilji Kvarnerske sestave II. POS. Tudi na tem čolnu sem bil „Riki“, mitraljezec in tokrat tudi strojnik. Kapitan Kovačić je bil sposoben možakar, optimist in vedno prijateljsko razpoložen do mene. Nekega dne, ko smo pluli okrog Ugljana, je ukazal, naj čoln spravimo v neko zajedo, podobno malemu fjordu na otoku; odpeljal me je na svoj dom, kjer me je predstavil svoji materi, ki mi je postregla z izdatno malico ter mi podarila suhih smokey in žganja.

Iz Splita smo odpluli v Trogir, od tod v Šibenik in končno v Zadar; ti kraji so bili že osvobojeni. Zadar je postal naša operativna baza. Severni otoki so bili še vedno pod okupacijo Nemcev in njihovih zvestih hlapcev ustašev. Naša naloga v naslednjih zimskih mesecih 1944–45 je bila bojevati se proti njim do popolne osvoboditve dežele.

V tem času so jugoslovanski tovariši zvedeli, da sem od decembra 1943 član KPI, federacije v Brindisiju, in so me zato vpisali kot kandidata KPJ.

S PČ 43 smo vzdrževali zveze med Zadrom ter otoki Ugljan, Sestrunj, Molat, Vis, Pag, Ist, Olib in Silba. Prevažali smo razstrelivo, orožje, partizanske enote in obveščevalce. Pozimi 1944–45, ko smo imeli svojo bazo na otoku Molatu, smo med neko patroljno plovbo pobrali žalostne ostanke posadke nekega angleškega torpednega čolna, ki ga je v zasedi blizu otoka v polno zadela nemška podmornica. Taista podmornica je naslednjo noč spustila torpedo v luko na Molatu. Torpedo k sreči ni eksplodiral in se je zagozdil v morske alge. Iz bencinskega tanka je izpušteval sikajoč zvok, ki ga je spremljala bela para, pomešana z bencinskimi hlapi in mazivi. Bela para je povzročila med člani posadke zaskrbljenost, zato smo začeli s posebnimi izstrelki streljati v temi na torpedo, ki je grozil okolici. Skupaj z nekim partizanskim častnikom sem prišel na kraj, kjer je bil zagozden torpedo in posrečilo se nam je, da smo odstranili nevarnost za eksplozijo.

Na otoku Vir smo neko noč, medtem ko je naš PČ 43 bil na krožni izvidniški vožnji, kmalu spoznali, da nas je opazil nemški hitri motorni čoln,

ki je hotel priti v Velebitski zaliv. V varstvu noči smo se skrili v mrtvem kotu obale in začeli streljati na Nemce, ki so potem opustili namero, da bi pripluli v zaliv.

Bilo je neko obdobje, ko je bil PČ 43 dodeljen neki enoti NOV, mislim, da je bil to odred Plavi Jadran, ki je bil na položaju ob vznožju Velebita, blizu Starigrada. Naša naloga je bila prevažati obveščevalce in patroljirati v delu morja južno od otoka Pag, med naseljema Poveljana in Smokvica. To je bilo izpostavljeno in nevarno območje, saj so Nemci in ustaši s svojih položajev na vzpetini nad naseljema skoraj vsakokrat pričeli streljati na nas z minometalci in s strojnicami.

Večkrat smo pluli med ožinami, ki vodijo iz Zadrskega kanala v Velebitski kanal; plovba je bila tod dokaj nevarna. Večkrat smo se ustavili v kraju Nin, ki je bil v partizanskih rokah, in smo čakali noči, da bi pluli skozi.

Po osvoboditvi teh krajev smo se pričeli premikati in operirati med otoki Ist, Olib, Maun, Silba in Premuda.

Po izkrcevalnih operacijah na otok Pag in po njegovi osvoboditvi, tja smo pripeljali tudi pripadnike mornariške pehote, sem prve dni aprila 1945 prejel ukaz, da sem kot mehanik-strojniki premeščen v tehniško sekcijo pomorske komande srednjega Jadrana v Zadru. Zaposlil sem se v ladjedelnici mornarice 'Zaraušek'. Skupaj z drugimi partizani sem bil dodeljen v oddelek za popraviljanje in vzdrževanje ladijskih motorjev.

Carla Minija, ki so ga, potem ko je partizani na 'Crveni zvijezdi', prav tako poslali v tehnično sekcijo, in mene so ob prihodu v ladjedelnico povišali v starejšega vodnika. Žal pa o podelitvi tega čina nisva nikoli dobila v roke nobenega dokumenta.

Pomorska obalna komanda v Zadru naju je odpustila 24. avgusta 1945, v prvih septembrskih dneh pa sva z motornim čolnom odplula proti Reki. Z nahrbtnikom, ženo Nini in s tovarišem Carlom Minijem smo prišli v Videm 8. septembra 1945.

Spominjam se, da je bil 18. marec 1944 dan, ko sem se vkrcal na PČ 56 (na katerem so me, med drugim, imeli za Slovenca), hkrati tudi datum, ko me je komanda italijanske vojne mornarice razglasila za dezerterja, ker so šele tedaj ugotovili, da sem izginil. Toda že 10. decembra 1943 sem prišel v stik z jugoslovanskimi partizani, pripadniki mornarice in tistih enot, ki so se oblikovale pri postojankah NOVJ v osvobojenih Puglijah.

Uradno priznanje, da sem bil partizanski borec v tujini, ki ga je izdalo italijansko obrambno ministrstvo, je bilo izdano 18. marca 1944.

Kakšno čudno naključje! Po vrnitvi v Videm so me obsodili na eno leto in sedem mesecev zapora zaradi nepokorščine z nasiljem in z obtežljivo okoliščino čina (ker sem nabunkal nemške vojake v Tarantu) ter me hkrati obtožili dezerterstva (potem ko sem se na ozemlju Jugoslavije bojeval proti Nemcem). Obsodbo so potem preklicali.

Vlada SFRJ pa me je odlikovala z Redom bratstva in enotnosti z zlatim vencem ter Redom za hrabrost za mojo dejavnost med vojno in za tisto, kar sem v mirnem času napravil za prijateljstvo med našimi narodi.«

Federico Vincenti zdaj živi v pokoju v Vidmu (Udine), Ul. Mameli 7.

PETER VIŽINTIN je bil rojen 24. januarja 1911 v Štandrežu pri Gorici. Po končani osnovni šoli se je šel učiti za kovača v Tržič (Monfalcone), v tamkajšnjo ladjedelnico. Učil se je tudi pri obrtniku Cilestri, prav tako v Štandrežu. Med vajeniško dobo je uspešno končal triletno obrtno šolo, po opravljeni vajeniški dobi pa se je zaposlil pri podjetju S.A.C.A v Gorici (asfaltna dela), kjer je delal do decembra 1933. Tedaj so zahtevali, naj se vpiše v fašistično stranko. To je odločno odklonil, zato je moral delo zapustiti. Pobegnil je v Jugoslavijo in odšel v vas Bistrenci (5. decembra 1933), kjer je bil že njegov brat Alojz. V to vas so naslednje leto prišli tudi njegovi starši in brat Ivan. Peter Vižintin je tudi v novem okolju še naprej opravljal svoj poklic kovača, in sicer za potrebe kmetijske zadruge v vasi.

Z naprednim delavskim gibanjem se je srečal, ko je delal pri obrtniku Cilestri v Štandrežu. Tam se je namreč spoznal z delavcem Petrom Nardinom, ki je bil član KP in ga je naučil marsikaj koristnega. Kmalu zatem so kvesturini (policaji) obkolili delovišče, Nardina aretirali in ga odpeljali v zapor, nato pa v internacijo.

Ob dogodkih marca 1941 se je Vižintin udeležil demonstracij v vasi Bistrenci s parolo »Bolje rat nego pakt!«.

Po okupaciji Makedonije so bolgarske oblasti takoj odvzele slovenskim doseljencem zemljo in koloniste (Srbe in druge) odgnale iz vasi. Ostali so samo Slovenci. V njihove izpraznjene domove so naselili domačine iz hribovskih vasi. Z okupacijo je postalo življenje nadvse težavno.

Vižintin se je politično opredelil za NOB že takoj ob napadu Nemčije na Sovjetsko zvezo. Tedaj je postal simpatizer skupine, ki se je oblikovala v vasi in ki je nato prerasla v celico KP. V letih 1941–1945 je kot aktivist NOB opravil številne zelo odgovorne, zlasti obveščevalne naloge, skrbel je za bivanje in prehrano ilegalnih delavcev NOG, prevažal žito in drug material, potreben za organiziranje NOB v Negotinu in v drugih krajih ob Vardarju.

Kot član KP je pri ljudeh užival spoštovanje in je bil leta 1944 izvoljen za člana NOO v vasi Bistrenci. Prav tako je bil izvoljen za prvega predsednika odbora Narodne fronte (tj. Osvobodilne fronte) v vasi in je to ostal vse do septembra 1945, ko je odšel v Slovenijo. Pot ga je nato vodila v Gudarico pri Vršču, kjer je sodeloval pri ustanovitvi kmetijske zadruge. V njej je bil sekretar osnovne organizacije KP, predsednik upravnega odbora itd.

Leta 1965 je zbolel in se je upokojil. Po osvoboditvi je od republiškega odbora NF Srbije prejel posebno diplomu za požrtvovalno delo pri izvajanju nalog Narodne fronte. Tudi drugi člani njegove družine so se aktivno

udeležili narodnoosvobodilnega boja ali pa so bili aktivisti osvobodilnega gibanja.

LEONARD VOGRIČ je bil rojen 6. novembra 1921 v Čiginju, občina Tolmin. Padel je 12. septembra 1942 v Bitoli – Makedonija (zajeli so ga Bolgari ter ga 12. septembra 1942 obsodili na smrt in ustrelili).*

Kolikor vem, lahko trdim, da je bil Leonard Vogrič med albanskimi borci za svobodo prvi partizan iz Slovenskega primorja, hkrati pa tudi prva žrtev fašizma, ki je dala življenje daleč od doma, na jugu Balkana.

Leonarda Vogriča sem poznal še iz otroških let kot sovaščana. Že kot otrok je občutil krivice, prizadejane slovenskemu ljudstvu pod fašistično Italijo. Čeprav po socialnem poreklu skoraj ni sodil v vrste pretežno siromašnih kmečkih in delavskih ljudi na tedanjem podeželju, je čutil in sodeloval z nami. Bil je edini sin v družini. Njegova mati je imela v vasi Čiginj pri Tolminu gostilno in trgovino; oboje je sama upravljala, le da je ponavadi imela v gostilni tudi pomočnico.

Ko je Leonard končal osnovno šolo in ker je bil nadarjen za učenje, ga je mati dala v gimnazijo ali, kot smo takrat rekli, v klasični licej. Dokončal je šesti ali sedmi razred liceja, potem pa je bil, tako kot drugi njegovi rojaki v letniku, predčasno vpoklican na odsluženje vojaškega roka.

Šli smo skupaj od doma 11. januarja 1941. Naključje je hotelo, da sva z Vogričem bila skupaj tudi ves čas v italijanski vojski v Italiji in Albaniji. V mestu Foligno nas je bilo precéj Slovencev. Vogrič je vedno govoril, da bo takoj pobegnil na nasprotno stran, brž ko ga bodo poslali na fronto, ter da se za fašizem, diktaturo in tiranijo ne bo bojeval niti en sam dan. Tako smo mislili tudi drugi primorski Slovenci v italijanski vojski. V enoti, kjer smo služili, so Vogriča v začetku določili za delo v pisarni, ker je bil šolan. Vedno je govoril: »Ko bom nekega dne prost, bom šel ven in se zlepa ne bom vrnil v vojašnico, pa čeprav me Lahi potem zaprejo . . .«

Nekega dne, ko smo bili zunaj vojašnice na sprehodu, smo si ogledovali okolico; Vogrič je na oddaljenem hribu zagledal cerkev ali samostan. Dejal mi je: »Vidiš tam daleč na tisti gori cerkev?« Odločno mi je zatrdil, da bo šel tja in si stavbo ogledal, ter da naj grem še jaz z njim. Odsvetoval sem mu, da je predaleč; a ko nisem hotel oditi z njim, je šel sam. Hitro in dokončno se je odločil. Nekaj dni ga ni bilo v vojašnico, vedel sem, da jo je tedaj popihal. V komandi so poizvedovali, kje naj bi bil, toda samo tovarišem sem zaupal, kaj sva se menila.

Po dveh ali treh dneh odsotnosti pa se je vrnil v enoto. Dobil je strogi zapor; dovoljevali so mu, da je smel vsak dan samo za pol ure ali za uro na sprehod po dvorišču.

* Avtor tega sestavka je Valentin Jug-Zdravko.

Nekega dne smo ga srečali na dvorišču vojašnice, nasmejal se nam je in rekel: »Fantje, vidite, kakšno čast mi izkazujejo Lahi! Celó oboroženo spremstvo so mi preskrbeli!«

Vojaški rok v Italiji smo služili do sredine avgusta 1941, nato pa so nas poslali v 53. artilerijski polk divizije »Arezzo«, ki je takrat bila v albanskem mestu Korčë. Tam so nas dodelili v topniško skupino v vasi Drenova. Tu smo začeli aktivno sodelovati z odporniškim gibanjem domačinov. Pri tem je bil zlasti Vogrič zelo dejaven in spreten; vztrajal je pri tem, da bi jo kar čimprej popihali v albanske partizane, kljub temu da so nam domači aktivisti to odsvetovali; od nas so zahtevali predvsem, da jim prinašamo strelivo in orožje ter da jih hkrati obveščamo o dogodkih in razmerah v italijanski vojski.

Vogrič je stopil v albanske partizane konec junija 1942, vendar ni dolgo ostal v Albaniji. Kmalu je bil v Makedoniji, kjer se je vključil v makedonski odred »Damjan Gruev«. Ko je odšel iz Albanije, je za njim izginila vsaka sled. Zvedeli smo le to, da je odšel v Makedonijo.

Ko smo aprila 1943 tudi mi stopili med albanske partizane, smo poskušali dobiti z njim stik, vendar se nam to ni posrečilo. Ker nismo znali albanskega jezika, smo prosili vodstvo albanskih partizanov, naj bi nam dovolili oditi v Jugoslavijo; a venomer so nam obljubljali, da bomo lahko šli, ko bo vzpostavljena zveza.

Pozneje smo odšli s tovarišem Svetozarjem Vukmanovićem-Tempom v našo osvobodilno vojsko. V Makedoniji smo nato spet upali, da bomo kje našli naleteli na Vogriča ali pa vsaj zvedeli, kje je, oziroma kaj se je z njim zgodilo. A nihče nam ni znal o njem ničesar povedati; sklepali smo, da je kje padel.

Preteklo je več kot dolgih trideset let, ko so nas, borce Slovenske čete v Makedoniji, leta 1973 Makedonci povabili v Kičevo na proslavo 1. makedonsko-kosovske udarne brigade. Ustanovili so jo 11. novembra 1943, vanjo pa so vključili tudi Slovensko četo. Naključje je nanese, da smo šele takrat vsaj približno zvedeli, kako se je končala življenjska pot Leonarda Vogriča.

Po končani proslavi se je naši skupini Slovencev pridružil makedonski prvoborec Jordan Naumovski-Kalče. Vprašal je Alojza Zidarja, ki je stal najbližje, ali je morda poznal nekega Slovenca – partizana, ki je leta 1942 prišel iz albanskih partizanov v Makedonijo. Dejal je, da so ga klicali Leončin Ogrič. Zidar ga seveda ni poznal, ker ni bil v Makedoniji, in je Naumovskemu tako tudi odgovoril. Stal sem tam blizu in slišal, kaj zanima makedonskega tovariša. Prosil sem ga, naj ponovi Slovenčevo ime in priimek. Naumovski je spet ponovil: »Leončin Ogrič«. Takoj sem vedel, za koga gre, saj je bil to lahko samo naš Leonard Vogrič.

Makedonskega tovariša sem prosil, da naj mi pove vse, kar ve o »našem Slovcu«. Tovariš Naumovski nam je nato pripovedoval, da je Vogrič leta 1942 prišel iz Albanije in stopil v makedonski partizanski odred »Damjan Gruev«. Avgusta ali septembra 1942 je zbolel, menda za pljučnico, tega Naumovski natančno ni vedel. Borci odreda so hoteli Vogriča pustiti v neki vasi, da bi se pozdravil, vendar je to odklonil. Kmalu nato so ga nekje zajeli bolgarski okupatorji, hkrati še z dvema Makedoncema, ter jih odpeljali v Bitolo. Kot so pripovedovali, so jih tam Bolgari 12. septembra 1942 postrelili. Enega Makedonca so baje izpustili, ker zanj ni bilo dokazov, da bi bil sodeloval s partizani. Za drugim Makedoncem in Vogričem pa je izginila vsaka sled. Kot je povedal Jordan Naumovski-Kalče, so po vojni poskušali dobiti od bolgarskih oblasti podatke o njuni usodi, vendar niso ničesar zvedeli.

Ko sem o tem govoril z Jordanom Naumovskim-Kalčetom, sem hkrati navezal stike še z makedonskim prvoborcem Eftimom Ristovskim, ki je tudi vedel za Vogričev primer. O njem je povedal to kot Kalče. Dogovorili smo se, da pri republiškem odboru ZZB NOV Makedonije skupaj izposlužemo, da bi Leonardu Vogriču dodelili spominsko plaketo, ki naj bi jo dobila pokojnikova mati. Makedonca sta obljubo izpolnila. Dvajsetega junija 1975 so iz Makedonije poslali Vogričevi materi v Čiginj spominsko plaketo. Republiški odbor ZZB NOV Makedonije je o tem obvestil tudi mene.

Čez nekaj dni sem doma obiskal Vogričevo mater; pokazala mi je dragoceni spomin na sina borca in me prosila, naj se v njenem imenu zahvalim tovarišem v Makedoniji. Takrat je bila stara že 85 let. Željo sem ji izpolnil z dopisom, ki sem ga 16. julija 1975 poslal v Skopje. Istega leta je mati umrla. Nekaj dni po njeni smrti sta prišla iz Makedonije tovariša Jordan Naumovski-Kalče in Eftim Ristovski, da bi jo obiskala, a prišla sta žal, prepozno, saj nista vedela, da je medtem umrla.

Ob usodi tega prvega primorskega partizana na balkanskem jugu se moramo zavedati, da se je Vogrič skupaj z nami bojeval v krajih, okoliščinah in razmerah, ki so bili za odhod v partizane neprimerno težji kot v domačih krajih, kjer je človek poznal kraje, jezik in običaje.

BRONISLAV VRHUNEC je bil rojen 20. avgusta 1909 v Ljubljani kot deveti otrok. Njegov oče je bil po poklicu kovač, vendar svojega poklica zaradi slabega zdravja ni opravljal; zaposlen je bil kot mestni stražnik v Ljubljani, leta 1923 je bil upokojen kot policijski nadzornik.

Vrhunec je uspešno opravil pet razredov ljudske šole, osem razredov klasične gimnazije z maturo in si leta 1936 pridobil diplomu pravne fakultete univerze v Beogradu.

Pred vojno je bil zaposlen kot uradnik-diplomirani jurist pri družbi »Cement« v Beogradu, nato pa je postal pravni referent Privilegirane agrarne banke v Beogradu, kjer je delal do propada Jugoslavije.

Po vrnitvi iz nemškega oziroma italijanskega vojnega ujetništva v Beograd (februarja 1942) se je s svojo ženo vključil v akcijski odbor ustanoviteljev Osvobodilne fronte slovenskega naroda za Srbijo, ki so ga med drugim vodili kipar Lojze Dolinar ter izseljenci Mirko Hočevar iz Celja, dr. Ivo Štampihar, dr. Mak in drugi.

Takoj po osvoboditvi Beograda (20. oktobra 1944) je bil v okviru OF slovenskega naroda za Srbijo ustanovljen vojni oddelek, v katerem je Vrhunec prevzel dolžnost šefa odseka. Ta vojni oddelek je bil samostojna vojaška formacija, priznana tudi od Komande mesta Beograd, delal pa je v sklopu OF slovenskega naroda za Srbijo. Vojni oddelek je deloval kot vojaška enota v okviru omenjenega odbora do začetka januarja 1945, ko se je po ukazu Komande zaledja JA (njen komandant je tedaj bil Jaka Avšič) postal samostojni odsek mobilizacijskega oddelka Komande mesta Beograd. Takrat je Vrhunec prevzel dolžnost načelnika oddelka. Naloga oddelka je bila, da vodi evidenco slovenskih izseljencev, ki se oktobra 1944 niso prostovoljno priglasili v Slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade, da vodi evidenco slovenskih borcev, ki so prihajali s sremske fronte in jih naprej vojaško razporeja. Razporejal je tudi evidentirane vojne obveznike v ustrezne vojaške enote na območju Beograda.

Zaradi vojaškega zloma prostovoljnega slovenskega bataljona (oblikovanega konec oktobra 1944 v Beogradu) pri Opatovcu, Lovasu in Komletincih na sremski fronti decembra 1944 je vodstvo OF slovenskega naroda za Srbijo (v soglasju s Komando zaledja JA) začelo oblikovati novo slovensko vojaško enoto v Srbiji (v Šabcu). Odločeno je bilo, da se nova slovenska vojaška enota namesti v Makedoniji. V ta namen so Vrhunca kot pooblaščenca komande zaledja JA poslali 12. marca 1945 h glavnemu štabu JA za Makedonijo v Skopju.

Nova slovenska vojaška enota se je začela oblikovati tako, da je v svoje čete sprejela vojne obveznike Slovence, ki so živeli v Srbiji, Vojvodini in Makedoniji. Razen tega so v novo enoto vključevali tudi ozdravele borce s sremske fronte, italijanske in nemške vojne ujetnike slovenskega rodu itd. Kadrovsko jedro nove slovenske enote pa so bili slovenski borci-grški partizani, tj. pripadniki Samostojne partizanske čete »Primorje« (56 borcev) pri poveljstvu Jonskih otokov grške 7. brigade ELAS, ki se jim je posrečilo prebiti v domovino.

V začetku se je nova enota imenovala »Brigada Franca Rozmana«, toda 24. aprila 1945 je bilo določeno, da se bo imenovala 1. samostojni slovenski bataljon; čez tri mesece je štel 476 mož.

Vrhunec je veliko prispeval, da je 1. samostojni slovenski bataljon začel in se usposobil za izvrševanje svojih nalog v okviru JA. Po prihodu bataljona v Ljubljano (26. junija 1945) se je demobiliziral in zaposlil v Združni kmečki banki v Ljubljani (1946). V letih 1947–1951 je bil sekretar

centralne Narodne banke LR Slovenije, direktor podružnice NB v Ljubljani (1952–1955) in direktor podružnice Komunalne banke v Ljubljani. Zatem je bil imenovan za glavnega tajnika Zveze komunalnih bank SRS, direktorja direkcije za kreditiranje KB pri Centrali NOB, samostojnega svetnika v Gospodarski banki v Ljubljani in v. d. direktorja Združenja poslovnih bank Slovenije. Naposled je bil višji bančni svetnik Ljubljanske banke, kjer se je leta 1971 upokojil.

ALOJZ ZIDAR se je rodil 4. decembra 1914 v Topolcu pri Ilirski Bistrici, v zavedni slovenski družini, iz katere je bilo kar sedem članov v NOVJ (eden je v partizanih padel). Njegov brat Josip Zidar-Jadran je bil eden od organizatorjev vstaje primorskega ljudstva v letu 1941.

Osnovno šolo je obiskoval v domači vasi, nato pa se je odločil za poklic mehanika. V delavsko gibanje se je vključil zelo mlad, saj je bil že leta 1932 član narodno revolucionarne organizacije TIGR, v kateri je poslej aktivno in organizirano deloval ter se pogumno udeleževal raznih njenih akcij. Spomladi 1934 so ga vpoklicali k vojakom na Sicilijo, a že avgusta istega leta so ga aretirali in zaprli v Ilirski Bistrici. Zaradi pomanjkanja dokazov pa so ga morali čez nekaj časa izpustiti.

Prvega maja 1941 so ga fašisti znova aretirali in ga poslali v posebno kazensko enoto v kraju Lucca v Toskani, kmalu zatem pa odgnali v politično pregnanstvo na otok Sardinijo, kamor so pošiljali zavedne Slovence, protifašiste in pripadnike narodnoosvobodilnega gibanja. Proti koncu leta 1941 je s Sardinije poskusil pobegniti in se vrniti domov, da bi se vključil v NOV, a so ga na poti aretirali, prignali nazaj na Sardinijo ter obsodili na dve leti ječe. Kazen mu je izreklo teritorialno vojaško sodišče za Sardinijo.

Ob koncu leta 1942 je bil premeščen v Grčijo, kjer so Italijani gradili v kraju Volos obalne utrdbe. Tu se je povezal z organizacijo EAM, ki je bila podobna slovenski Osvobodilni fronti. Kmalu nato je v kraju Makrenica, v bližini Volosa, stopil v grške partizane ELAS. Ob kapitulaciji Italije je prišel na območje Makedonije, kjer se je priključil tamkajšnjim partizanom. Sodeloval je pri ustanovitvi 1. makedonsko-kosovske udarne brigade in bil starešina v njeni Slovenski četi. Po hudih bojih te brigade se je udeležil tudi znanega bogomilskega pohoda.

V JLA je dosegel čin kapetana 1. razreda in bil odlikovan s številnimi odlikovanji. Je tudi vojaški vojni invalid.

JOŽE ŽIVEC je bil rojen 18. februarja 1922 v Šempasu, občina Nova Gorica. Na odsluženje kadrovskega roka v italijansko vojsko je bil vpoklican 25. februarja 1942, in sicer k mornarici. Po vojni je ostal aktiven oficir v JLA in se specializiral v radarsko-tehnični stroki. V tej knjigi je priobčen tudi njegov prispevek z naslovom »Od Lerosa do Dravograda«.

Nekaj dokumentov

PRAVICE IN DOLŽNOSTI SLOVENSKE ENOTE »PRIMORJE« PRI »ELAS«*

Štab 7. brigade ELAS
Št. 676

Mi, pripadniki oddelkov maršala Tita, se obvezemo za skupen boj proti fašizmu in nacizmu v vrstah ELAS. K temu nas vežejo enake dolžnosti in pravice, kot jih imajo grški pripadniki ELAS.

Pogoji so naslednji:

1. Mi vsi moramo ostati združeni pod skupnim vodstvom tov. Srečka Likarja, ki je odgovoren poveljstvu ELAS. V primeru njegove smrti ali odsotnosti prevzame vodstvo enote tov. Tone Gošnik.

2. Vsem pripadnikom te enote je dovoljena nošnja znaka pripadnosti vojski maršala Tita in znaka priključitve k četam ELAS.

3. Poveljstvo ELAS se obveže, da bo to enota združila z vojsko maršala Tita. Obenem ji bo dalo vso možnost za združitev in dovoljenje za prestop z vsem orožjem enote.

4. Poveljstvo ELAS se obveže, da bo enoti poverilo tiste vojaške operacije, ki jo bodo približale četam maršala Tita.

5. Za preskrbo živeža in drugih potreb bo z enoto sodeloval od ELAS postavljeni »kapetanios«.

Argostolion, 15. septembra 1944.

Pravilnost potrjuje:
Miliarexis, poročnik, l. r.

Za »PRIMORJE«:
Srečko Likar, l. r.

ŽIG:
Etnikos stratos ELAS
VII tasiarhia D/SIS
Ion. Nison

Za
komando Jonskih otokov
7. brigade ELAS:
Diomidis Thanos, l. r.

* Fotokopija dokumenta je v arhivu osrednjega odbora prekomorskih brigad, ki ga hrani PAK.

IZJAVA*

Podpisani poročnik Agisilaos Miliarexis, adjutant pri poveljstvu Jonskih otokov 7. brigade ELAS (grške narodnoosvobodilne vojske), izjavljam naslednje:

Meseca marca so italijanske vojaške oblasti pripeljale na otok Kefalonijo 215. delavsko četo bivše italijanske armade, ki so jo sestavljali v pretežni večini Slovenci iz Primorja. Četa je bila razorožena in je morala opravljati v izredno slabih razmerah najslabša dela; z vojakmi so ravnali kot z ujetniki brez vsakršnih osnovnih pravic.

Takoj v začetku svojega prihoda na otok je tov. Srečko Likar stopil v zvezo z vodjo partizanskega gibanja in javil, da imajo tajno organizacijo slovenskih fantov, ki so vsi protifašističnega duha in ki so pripravljeni sodelovati z grško narodnoosvobodilno vojsko. Priprave za prestop v partizanske vrste so potekale po navodilih in ukazih ELAS, s katerim je enota ves čas tesno sodelovala.

Pred pričetkom bojev med Italijani in Nemci na otoku je protifašistični kapetan topništva divizije »Acqui«, Amos Pampaloni, z našim posredovanjem oborožil enoto, ki se je udeležila bojev proti Nemcem v bližini Argostoliona in Samija. V teh bojih je padlo oziroma za posledicami dobljenih ran umrlo 7 pripadnikov slovenske organizacije. Zaradi izdajstva fašističnih častnikov je prišla poleg italijanskih čet tudi delavska 215. četa v nemško ujetništvo.

Na otoku ostali del enote je bil še naprej tudi v težkih okoliščinah nemške okupacije tesno povezan. Ko so čete ELAS v septembru 1944 stopile na otok, se je enota takoj združila z njimi, se osamosvojila pod imenom PRIMORJE ter aktivno, vestno in z veliko zavestjo izvrševala vse poverjene ji naloge.

Argostolion, 28. novembra 1944.

Podpis in pečat: 7. brigada ELAS

IZJAVA*

Podpisani poročnik Agisilaos Miliarexis, adjutant pri poveljstvu Jonskih otokov 7. brigade ELAS (grške narodnoosvobodilne vojske), izjavljam:

Po prihodu 215. delavske čete bivše italijanske armade v marcu 1943 na otok Kefalonijo je kot prvi poiskal zveze z grškim narodnoosvobodilnim gibanjem tovariš Srečko Likar in javil, da sestavljajo to delavsko četo v pretežni večini Slovenci iz Primorja. Javil je nadalje, da imajo ti slovenski fantje tajno organizacijo in da so vsi protifašističnega mišljenja ter so se pripravljeni osvoboditi izpod italijanskega jarma. Tako v začetku kakor tudi ves čas je osebno sodeloval z vodilnimi možmi partizanskega gibanja na otoku in je tako pripravil tla za sprejem svojih fantov v vrste ELAS.

Maja 1943 je prišel Likar zaradi suma delovanja proti italijanskim oblastem v Argostolionu v vojaški zapor. Ob padcu Mussolinijeve vlade je bil izpuščen in je nato kljub italijanskim vohunom nadaljeval s svojim delom. Okrepil je naše zveze in temelje za nadaljevanje našega skupnega boja. Kasneje se je s svojimi tovariši udeležil bojev proti Nemcem in zaradi fašističnega izdajstva padel v nemško ujetništvo. Tudi med nemško zasedbo Kefalonije je obdržal na oto. ru preostale slovenske fante tesno povezane in je sodeloval z našimi oblastmi. V septembru 1944 je svojo enoto PRIMORJE združil s četami ELAS.

Lahko zagotovim, da si je tov. Srečko Likar pridobil s svojim neumornim delom in vztrajno požrtvovalnostjo največje zasluge pri organiziranju slovenskih vrst na

* Fotokopija dokumenta je v mapi osrednjega odbora prekomorskih brigad, ki jo hrani PAK.

otoku. Člani enote so se pod njegovim vodstvom s svojim sijajnim vedenjem odlikovali in uživali kot Slovenci največje spoštovanje v vseh grških krogih. S svojimi osebnimi stiki z vodstvom partizanskega gibanja na Kefaloniji je veliko pripomogel k širjenju splošnega protifašističnega boja.

Argostolion, 28. novembra 1944.

Podpis in pečat
7. brigade ELAS

LISTINA O SODELOVANJU IN VEDENJU SLOVENSKE ENOTE »PRIMORJE« POD VODSTVOM TOVARIŠA SREČKA LIKARJA*

E.S.
ELAS
VII. brigada

Navedena enota se je takoj po odhodu Nemcev s Kefalonije združila z nami.

Enota je imela že poprej stalne zveze z našimi političnimi organi in je dala velik prispevek k protifašističnemu boju.

V času svojega udejstvovanja pod našim vodstvom se je enota odlikovala v več bojih s svojim hrabrimi dejanji.

Vodja enote, tovariš Srečko Likar, je s svojo bojevitostjo in neutrudnim delom mnogo prispeval k uspehom enote.

Vsi pripadniki enote so brez izjeme protifašističnega duha.

S. D. 18. 2. 1945

VII. brigada
S. Aretas
S. Zaharias

Podpis in pečat

UKAZ O USTANOVITVI SAMOSTOJNEGA SLOVENSKEGA BATALJONA**

Ministrstvo narodne obrambe
Demokratske federativne Jugoslavije
Generalni štab Jugoslovanske armade
Organizacijski oddelek
Strogo zaupno, št. 127
24. aprila 1945
v Beogradu

Komandi mesta Beograd

Glede na prikazano potrebo ukazujem:

1. Da se iz dosedanjega Slovenskega bataljona v Skopju ustanovi nov, samostojni bataljon, ki se bo imenoval »Prvi samostojni slovenski bataljon«.

* Fotokopija dokumenta je v mapi osrednjega odbora prekomorskih brigad, ki jo hrani PAK.

** Izvirnik je pri podpolkovniku v p. Srečku Likarju, Ljubljana, fotokopija pa v mapi osrednjega odbora prekomorskih brigad, ki jo hrani Pokrajinski arhiv v Kopru.

2. Bataljon naj bo v vsakem pogledu neposredno podrejen glavnemu štabu Makedonije.

3. Sedež bataljona naj bo v Skopju in naj se namesti v taboru »Nova Jugoslavija« na Kačanički cesti.

4. Za voditelje bataljona se imenujejo:

za komandanta bataljona tovariš Srečko Likar,

za političnega komisarja bataljona tovariš Tone Gošnik,

za intendanta bataljona tovariš Branko Vrhunec.

Druge starešine in politične kadre za političnoprosvetno delo bo določil glavni štab Makedonije.

5. V ta bataljon naj se pošljejo vsi borci in podoficirji slovenske narodnosti, ki so v dopolnilnih brigadah, rekrutnih središčih na ozemlju glavnega štaba Srbije, Makedonije, komande vojaške oblasti za Vojvodino, kakor tudi Slovenci iz partizanskih enot ELAS, ki so prišli na naše ozemlje, povratniki slovenske narodnosti, interniranci, vojni ujetniki, prisilno odpeljani na delo (letniki, ki imajo po določilu 6. točke tega ukaza mobilizacijsko obveznost).

6. Glavni štab Srbije, komanda Beograda, komanda vojaške oblasti za Vojvodino bodo mobilizirali vse Slovence, sposobne za vojaško službo v starosti od 18 do 40 let. Vsi sposobni mobilizirani Slovenci naj se pošljejo v 1. samostojni slovenski bataljon.

7. Komanda artilerije, ministrstvo narodne obrambe in glavni štab Makedonije bodo poskrbeli, da bataljon dobi orožje.

8. Po končanem oblikovanju in opremljenosti bataljona in potem ko bo opravljeno potrebno vojaško urjenje, naj se bataljon pošlje v bazo glavnega štaba Slovenije v Dalmaciji.

9. Nadzor nad delom, urjenjem, disciplino in glede ostalih vprašanj v bataljonu ima edino pravico glavni štab Makedonije kot z njemu neposredno podrejeno enoto.

10. Glavni štab Makedonije naj predloži starešine bataljona za napredovanje v oficirski čin ter naj tudi predlaga za odlikovanje tiste borce iz bataljona, ki so bili v partizanskih enotah ELAS in so se v njih odlikovali s hrabrostjo v boju.

Po ukazu ministra narodne obrambe, načelnik generalštaba generalmajor

Arso Jovanović, l. r.

ELAS POVELJSTVO ČETE »SLOVENSКИH DOMOLJUBOV« V GRČIJI*

Podpisani Srečko Likar, komandir čete »Slovenskih domoljubov« v sestavi ELAS, izjavljam naslednje:

Prve dni septembra 1943 me je italijanski artilerijski kapetan Amos Pampaloni, ki je bil od organizacije grških partizanov »andartes«, s katero sva bila povezana, obveščen, da sem več časa imel pod svojim poveljstvom organiziranih približno stopetdeset mož slovenske narodnosti, pripravljenih vstopiti v boj proti fašizmu in nacizmu, seznanil, da on ni bil pripravljen izročiti orožja Nemcem. Če bi general Gandin vztrajal pri svojem pronemškem vedenju, mi je povedal, bo brez odlašanja začel izvajati proti Nemcem sovražnosti.

Razen tega me je obvestil, da se mnogo drugih italijanskih oficirjev in vojakov, zlasti artileristov, z njim strinja ter da je sodelovanje grških »andartes« zagotovljeno.

Ko je dosegel moje takojšnje sodelovanje in sodelovanje mojih ljudi, nas je glede

* Fotokopija dokumenta je v mapi odbora Skupnosti slovenskih borcev v NOV Albanije, Grčije in Makedonije, ki jo hrani PAK.

na to, da smo bili brez orožja, oborožil in nam je dal ustrezne ukaze, da smo lahko izvršili zaupane nam naloge.

Septembra 1944, ob vrnitvi na Kefalonijo s poveljstvom grških »andartes«, je kapetan Pampaloni predlagal Italijanom, ki so bili še na otoku, naj namesto neaktivnega čakanja na repatriacijo raje vstopijo v vrste ELAS, tako kot so to storili mnogi drugi Italijani. Toda večina Italijanov je izjavila, da se bo bojevala samo v Italiji, zato jih je poveljstvo ELAS razorožilo.

Sam pa sem se odločil ter se javil kapetanu Pampaloniju in mu izjavil, da sem se še vedno in kjerkoli pripravljen bojevati proti nacizmu in fašizmu za svobodo in bratstvo med narodi.

Kapetan Pampaloni je takoj podprl mojo odločitev in pripomogel k vstopu čete »Slovenskih domoljubov« v vrste ELAS.

Otok Kefalonija, 30. oktobra 1944.

Srečko Likar, l. r.

Prebrali smo prednjo izjavo in potrjujemo, da je vse, kar je v njej napisano, poznano našemu poveljstvu in da je resnična.

Argostolion, 30. oktobra 1944.

D.I.N.A. Miliarexis, l. r.
ENTIKOS STRATOS – ELAS
(grška narodnoosvobodilna vojska)
VII TAKSIARHIA D/SIS ION. NISON
(poveljstvo 7. brigade Jonskih otokov)

IZJAVA*

Podpisani kapetan Amos Pampaloni, član komunistične partije Italije, izjavljam, da je tovariš Srečko Likar aktivno sodeloval z menoj pri ustanavljanju celic v vrstah italijanskih domoljubov in slovenskih partizanov pri ELAS, ter da je neumorno propagiral teorijo Marxa in Lenina, da bi številni borci hitreje dojeli in sprejeli osnovna načela partije.

Ves čas je kazal veliko mero inteligentne iniciative in globoko zaupanje v partijo.

Argostolion, 12. XI. 1944

Kapetan Amos Pampaloni,
l. r.

KOMUNISTIČNA STRANKA**

Komunistična stranka je organizirani del predstraže delavskega razreda države. Njen glavni temelj je združitev vseh kmečkih množic in drugih delavcev okrog delavskega razreda z namenom, da se tako ustvari enotna ljudska fronta, ki se bori za kruh in svobodo naroda, proti izkoriščanju in pritisku na delavske sloje, ki deluje

* Prevod iz italijanščine. Fotokopija izvirnika je v mapi odbora Skupnosti slovenskih borcev v NOV Albanije, Grčije in Makedonije, ki jo hrani PAK.

** KOMUNISTIČNA STRANKA – prevod iz grščine in italijanščine, napravljen jeseni 1944 kot pripomoček za politično delo v Samostojni partizanski četi »Primorje« v sestavi VII. grške brigade ELAS na otoku Kefalonija. Izvirnik listine je v IZGD v Ljubljani, prepis pa v PAK.

za uničenje kapitalistične in veleposestniške moči, za zmago ljudske revolucije in za ustanovitev delavske države.

Zadnji cilj stranke, stranke diktatorskega proletariata, je preureditev države v socialistično državo pod vodstvom delavskega razreda. Obenem se pri tem izključijo in uničijo vsi izkoriščajoči sloji, da se tako ustvari nov socialni red brez vsake razredne razlike.

Stranka nadaljuje svojo borbo v sodelovanju vseh delavcev sveta, ker je del enotne stranke internacionalnega in revolucionarnega proletariata.

Člani stranke in njihove dolžnosti

1. Član stranke je tisti, ki veruje v glavna načela načrta stranke, izvršuje vse ukrepe stranke, deluje v eni izmed organizacij stranke in plačuje predpisano članarino.

2. Vpis v stranko je posamezen in se izvrši po celici. Vpis novega člana mora biti potrjen od višjega odbora.

3. Član stranke ima naslednje dolžnosti:

a) Član stranke mora s svojo revolucionarno nalogo v svojem vsakdanjem privatnem življenju v borbi za svoj sloj z vztrajnostjo, resnostjo in dobrim zgledom pospeševati vpliv stranke na delavske množice, da jih tako prepriča o namenih stranke.

b) Vestno in resno izvršuje vse naloge stranke, se neutrudno bori za organsko in monolitno mišljenje stranke ter se aktivno udeležuje političnega življenja stranke in države.

c) Čuva tajnosti in izvršuje pravila revolucionarne zarote z največjo resnostjo, najsibodi v vsakdanjem delu ali pa pri posvetih procesov in posvetih za zaporna povelja.

d) Neutrudno razlaga teorije Marxa in Lenina, da bi bila glavna načela stranke med ljudstvom pravilno razumljena.

e) Sodeluje s stranko oz. aktivno deluje za njeno ustanovitev, če je še ne bi bilo. V državah ali mestih se vrnejo člani stranke v vsako kolektivno organizacijo in delujejo v njej.

f) Posebno v težkih trenutkih morajo vladati v članu bistroumna delavnost, pogum in hladnokrvnost. Samo tako je zagotovljena v najtežjih časih združitve vrst stranke in mobilizacija delavskih množic.

g) Vsak član, ki hoče prestopiti iz ene organizacije v drugo, mora o tem obvestiti svojo organizacijo. Če hoče član stranke spremeniti svoje naloge, mora imeti dovoljenje svoje organizacije. Za prestop v inozemstvo mora imeti dovoljenje osrednjega odbora.

Organična načela stranke

Stranka je ustanovljena v osredotočenju ljudske države, in sicer na temeljih notranje ljudske volje stranke.

Notranja ljudska volja stranke zagotavlja vsem članom, da se lahko udeležujejo delovnega življenja stranke ter razpravljajo o dnevnih problemih ter jih rešujejo. – Notranja demokracija pomeni avtokritiko, in to v obliki stalnega pregleda od spodaj navzgor vseh napak in pomanjkljivosti vseh članov in ukrepov stranke. Notranja demokracija stranke pomeni tudi razvoj osebnega napredovanja člana vsake celice, najsibodi v izvrševanju splošnih ukazov ali pa v hitrem reševanju vseh problemov, ki se predstavljajo njegovim delovnim področjem. Notranja demokracija pomeni tudi delovno udeleževanje vseh članov stranke pri volitvah predpostavljenih kakor tudi pri nadomestitvah tistih, ki svojih nalog niso bili zmožni izvršiti. Notranja demo-

kracija pomeni tudi poslušnost manjšine nasproti večini in brezpogojno izvrševanje vseh ukrepov stranke s strani vseh članov in njihovih organov.

Notranja demokracija ne pomeni samo volitev predpostavljenih od urada celice pa do centralnega komiteja, temveč tudi, da so izvoljeni odgovorni pred tistimi, ki so jih izvolili. Samo v izrednem primeru, kadar stranka pod težkimi pogoji deluje izven uradnih postav države, dovoljuje notranja demokracija stranke avtoritativne volitve zaupnih oseb, in to z dovoljenjem višjih organov. Notranja demokracija pomeni tudi, da morajo v primeru, kadar ni enodušnosti mišljenj, tisti, katerih mnenja se ne ujemajo z zaključnimi ukrepi, slednje vseeno izvršiti. Pač pa imajo ti pravico pritožbe na višje organe.

Kazni stranke so naslednje

Opomin. Navadno pokaranje. Javno pokaranje. Javno pokaranje z grožnjo izključitve iz stranke. Postavitev na nižje mesto za določen čas. Izključitev iz stranke.

Če je kakšen pogrešek krivda npr. celega odseka, se ta razpusti in ustanovi nov. (Argostolion, jeseni 1944)

DVA ZGOVORNA DOKUMENTA

1 a (izvirnik)

Abschrift!

Funkspruch SSD Seekdt. Westgriechenland pp 15. 9. 43

Betrifft Behandlung ital. Truppenteile, die Waffen an Aufständische abliefern bzw. mit Aufständischen verhandeln. Auf Befehl des Führers ist mit allen ital. Truppenteilen, die ihre Waffen in die Hände von Aufständischen haben fallen lassen oder überhaupt mit Aufständischen gemeinsame Sache gemacht haben nach Gefangennahme wie folgt zu verfahren:

1. Die Offiziere sind standrechtlich zu erschiessen.
2. Unteroffiziere und Mannschaften sind im E. – Transport nach dem Osten zum Arbeitseinsatz abzuschicken. Sie sind als Kriegsgefangene zu behandeln und in besonderen Transporten zusammen zu fassen und bei den zuständigen Transportkommandanturen gesondert anzumelden.

Admiral Aegäis Qu Gkdos 2381

1 b (prevod)

Prepis!

Radiotelegram SSD Pomorsko poveljstvo zahodne Grčije pp 15. 9. 43

Zadeva: ravnanje z italijanskimi vojaškimi oddelki, ki oddajajo orožje upornikom oz. se z uporniki pogajajo. Po povelju firerja je treba z vsemi italijanskimi vojaškimi oddelki, ki so svoje orožje izročili v roke upornikom ali ki so sploh imeli z uporniki kaj skupnega, po ujetju ravnati kot sledi:

1. Oficirje je treba po naglem sodišču ustreliti.
2. Podoficirje in moštvo je treba s hitrimi transporti odposlati na Vzhod na prisilno delo. Treba jih je smatrati kot vojne ujetnike, zajeti v posebne Transporte in jih ločeno prijaviti pri pristojnih transportnih komandanturah.

Admiral Egejev Qu Gkdos 2381*

* Opomba prevajalca: Gkdos – tajna poveljniška zadeva.

2 a (izvirnik):

Kommando
Marineartillerieabteilung 617
B. Nr. Gkdos 61/44

O. U., den 9. Februar 1944

GEHEIME KOMMANDOSACHE

An 3./-, 4./-, 5./-, 6./-, 7./-, 8./-, 9./-, 10./-, 11./-, 12./-, 13./-.

Es ist dafür zu sorgen, dass die in der Abschrift übersandte Anweisung zur Behandlung der Italiener mit grösster Bedenkenlosigkeit im Einzelfalle durchgeführt wird. Die auf Grund des Vorgangs erfolgten standrechtlichen Erschiessungen sind unter Angabe von Name und Dienstgrad der Erschossenen jeweils an die Abteilung zu melden.

Auf Befehl!

Meissner
Stabsoberfeldwebel und Adjutant i. V.

2 b (prevod)

Komanda
Mornariškega artilerijskega oddelka 617
Del. št. Gkdos 61/44

O. U., 9. februarja 1944

TAJNA POVELJNIŠKA ZADEVA

Na 3./-, 4./-, 5./-, 6./-, 7./-, 8./-, 9./-, 10./-, 11./-, 12./-, 13./-.

Poskrbeti je treba, da bo v prepisu dostavljeno navodilo glede ravnanja z Italijani v posameznih primerih izpeljano brez slehernega pomisleka. Na podlagi postopka o izvršeni ustrelitvi po naglem sodišču je treba podatke o imenu in činu ustreljenih vsakokrat javiti oddelku.

Po ukazu!

Meissner
štabni oberfeldwebel in adjutant,
v zastopstvu

(g r b)

Vrhovni štab NOV i POJ

obaveštajno odeljenje

– službeno –

30. III. 1945. g.

P o t v r d a

Drug Tone Gošnik, politkomesar čete Slovenske brigade »France Rozman«, predao je ovom odeljenju 4 /četiri/ nemačka dokumenta od MAA 617 i dva uputstva nemačke Vrhovne komande o iskustvima u pešadiskom ratu.

SMRT FAŠIZMU – SLOBODA NARODU!

(okrogel žig,
kot zgoraj)

Za načelnika odeljenja
šef I. oteka
poručnik
Polajnar s. r.

OPOMBA

Do dokumentov, ki jih priobčujem spredaj v izvirniku in v svojem prevodu, sem prišel takole:

Od novembra 1943 dalje sem bil kot prisilni mobiliziranec, Štajerec-vojak, v 5. protiletalski bateriji 617. oddelka mornariške obalne artilerije na Kefaloniji v Grčiji. V drugi polovici avgusta 1944 pa so me dodelili v skupino, ki je na dvorišču vojašnice, v kateri je bila baterija, sežigala tajni arhiv te enote in druge njene papirje, ker so Nemci predvidevali umik svojih čet z otoka Kefalonije na grško kopno. Iz kupa papirjev, namenjenih sežigu, sem smuknil nekaj aktov in jih neopazno dal med časopis, ki sem ga nato skril pod streho lesene lope, kjer je baterija imela občasno shrambo za razno ropotijo.

Že spomladi 1944 sem prišel v prve stike s primorskimi Slovenci, ki so kot bivši italijanski vojaki – prisilno mobilizirani v posebne kazenske čete, ostali na otoku in bili porazdeljeni kot ujetniki-delovna sila po raznih nemških enotah. Takrat sem se tudi že pripravljaj, da ob prvi priložnosti pobegnem iz nemške vojske, česar prej nisem mogel narediti, ker razmere na otoku tega nikakor niso dopuščale. Ko pa so se Nemci pripravljali, da odidejo na grško kopno, se mi je taka priložnost le ponudila. Septembra 1944 sem prišel v stik s Srečkom Likarjem in vstopil v Samostojno slovensko partizansko četo »Primorje«. Tedaj sem poiskal lopo, v kateri sem bil shranil časopis z nekaj nemškimi vojaškimi akti, namenjenimi sežigu. Ko sem jih pregledoval, sem naletel tudi na nekatere nadvse zanimive dokumente, v katerih nadrejena nemška poveljstva govorijo o likvidiranju italijanskih oficirjev ter o ravnanju s podoficirji in vojaki bivše italijanske vojske.

Najzanimivejše in pomembne dokumente sem nosil s seboj skozi vse bojne vihre in najrazličnejše dogodke vse do Skopja, konec marca 1945 pa sem jih izročil obveščevalnemu oddelku glavnega štaba Jugoslovanske armade v Beogradu.

Iz tu priobčenih dveh dokumentov je razvidno, kakšno usodo so nemška vojaška poveljstva v Grčiji namenila bivšim italijanskim oficirjem, podoficirjem in vojakom. Gre za surov, skrajno nečloveški ukrep, ki je docela v nasprotju z določbami mednarodnega vojnega prava, ki ga seveda nemška vojska v svojem divjanju po Evropi sploh ni upoštevala, kar je dokazal tudi nürnberški proces proti nemškim vojnim zločincem. Zanimivo pri tem je, da je ukaz admirala Egejeva datiran z dnem 15. septembra 1943, medtem ko je štabni višji narednik in adjutant Meissner odposlal prepis

tega navodila enotam 617. oddelka mornariške obalne artilerije šele (ali pa spet?) 9. februarja 1944. S tovarišem Srečkom Likarjem sva v tistih časih pogostoma govorila o tem krutem nemškem navodilu. Ker nisva slišala za noben primer, da bi bila nemška poveljstva na otoku od februarja 1944 do avgusta 1944 obravnavala bivše italijanske oficirje, podoficirje in vojake na zahtevani način, sva sklepala, da je po vsej verjetnosti šlo za bivše pripadnike italijanske vojske, ki so se po septembru 1943, se pravi po kapitulaciji Italije, še skrivali v odročnih vaseh ali zaselkih na otoku.

Tone Gošnik

IZJAVA
SVETOZARA VUKMANOVIČA-TEMPA
predsednika Centralnog veća Saveza sindikata Jugoslavije.

U početku 1943 godine u Albaniju je iz italijanske vojske pobjegla jedna grupa Slovenaca koja se priključila partizanskim odredima Albanije. Obzirom na okolnost da su imenovani tražili da se prebace u Sloveniju ja sam našao za potrebno da sa njima razgovaram odnosno da razgovaram sa njihovim komandirom. To je bio drug Pičulin.

Kako tada nije postojala objektivna mogućnost da se drugovi prebace za Jugoslaviju-Sloveniju ja sam tada u svojstvu člana CK SKJ pozvao druga Pičulina i rekao mu da sa svim drugovima ostane u partizanima u Albaniji i da će oni kao borci NOB-a Albanije uživati sve beneficije naših boraca u Jugoslaviji. Ja sam tada bio član Vrhovnog štaba NOV-a.

Time smatram da je imenovani zaista ostao u Albanskim partizanima po mome nalogu i treba ga smatrati kao borca NOB-a Jugoslavije u Albaniji.

Izjavu dao
Vukmanović Svetozar-Tempo

7. novembra 1966
Beograd

Da je prednju izjavu lično potpisao predsednik Centralnog veća SSJ drug Svetozar Vukmanović-Tempo tvrdi i overava.

Načelnik Opšteg odeljenja
M. Odžaklić

ZA ENAKE PRAVICE VSEH BORCEV NOVJ

Ob 25-letnici osvoboditve in dneva JLA je bilo v Kopru 20. decembra 1970 partizansko srečanje borcev, ki so v NOV Jugoslavije prišli iz Afrike, Grčije in Albanije. Na slavlju je takrat govoril Branko Babič, predvojni revolucionar, v kulturnem delu sporeda pa so sodelovali pevski zbor »Srečko Kosovel« iz Ajdovščine, godba na pihala iz Kopra ter dramski umetniki iz Trsta, Gorice in Kopra. Vsi udeleženci proslave so dobili knjigo »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki«, ki sta jo napisala Srečko Vilhar in Albert Klun. Značilnost te knjige je v tem, da zajema tudi narodnoosvobodilni boj naših sonarodnjakov v Grčiji in Albaniji, čeprav to iz naslova knjige ni razvidno. Razstavo »Iz Afrike v prekomorske brigade« si je ob tej priložnosti ogledalo več kot 10 000 ljudi.

Nekdanji borci, ki so v NOVJ prišli iz Afrike, Grčije in Albanije, so z zborovanja poslali tovarišu Titu telegram, v katerem so se zavzeli za ureditev odnosov z Italijo, za zaščito naše manjšine v Italiji in za nedotakljivost nekdanje cone »B«. Soglasno so poudarili, da v teh prizadevanjih podpirajo našo politiko. V pismu s podpisi več kot 1400 borcev pa so se med drugim hkrati obrnili na tovariša Tita s prošnjo, naj jim pomaga, da bi zakonodaja in praksa glede priznanj njihovih pravic bili enakovredni in taki, kot veljata za vse druge borce NOVJ.

Kmalu nato je prišel odgovor predsednika Tita, odprta vprašanja pa so bila postopoma rešena. Tako je tudi ta skupina borcev NOVJ prišla do zakonitih pravic. Dolgoletna in vztrajna prizadevanja vodstev organizacij ZZB NOV Slovenije za pravično rešitev dolgo nerešenih vprašanj so dala zaželene sadove.

Omeniti je treba še, da je še pred omenjeno proslavo delegacija nekdanjih borcev, ki so v NOVJ prišli iz Afrike, v novembru 1970 obiskala republiški odbor ZZB NOV Slovenije, republiški zavod za socialno zavarovanje in komisijo za zadeve borcev pri skupščini SR Slovenije. V delegaciji so bili predstavniki nekdanjih borcev te skupine iz vseh desetih primorskih občin. Na republiškem odboru ZZB NOV Slovenije so člane delegacije sprejeli Franc Vrhovšek sekretar odbora, Slavko Kovačič, sekretar komisije za socialno-zdravstvene zadeve, in Viktor Stopar, predsednik komisije za dajanje mnenj iz 195. člena TZPZ. V pogovoru so sodelovali tudi predstavniki osrednjega odbora prekomorskih brigad. Člani delegacije so predstavnike republiškega odbora ZZB seznanili predvsem s številnimi nerešenimi vprašanji nekdanjih borcev te skupine. Šlo je zlasti za to, da bi ti borci dobili priznanja, ki so jih prav gotovo zaslužili, saj so v zavezniških vojskah naredili za novo, Titovo Jugoslavijo vse, kar je bilo v tedanjih okoliščinah v njihovi moči.

Na republiškem zavodu za socialno zavarovanje je delegacijo sprejel Franc Ključevšek s sodelavci. Tu je stekla beseda predvsem o nespoštovanju kriterijev za priznanje statusa borca NOV na območju Slovenskega primorja in slovenske Istre. Poudarili so, da kljub jasnim merilom, ki jih je politično vodstvo Slovenije sprejelo že leta 1968 s predstavniki republiškega zavoda za socialno zavarovanje, prihaja do neprožnega obravnavanja zadev nekdanjih borcev, do samovoljnih razlag in s tem v zvezi tudi do negativnih odločb, ki povzročajo nezadovoljstvo. Nekdanji borci so v pogovoru zahtevali, naj ustrezni organi že sprejeta merila v prihodnje spoštujejo in dosledno uporabljajo.

Vlada Černeta, predsednika komisije za zadeve borcev pri skupščini SR Slovenije, so člani delegacije seznanili s predlogom, da bi temeljni zakon o pokojninskem zavarovanju dopolnili z ustreznimi določili, zlasti glede priznanja posebne delovne dobe, ki izhaja iz aktivnega sodelovanja v tujih odporiških gibanjih in udeležbe v zavezniških vojskah. Tu so člani delegacije zvedeli, da je zvezna komisija takrat že sprejela stališče, da naj bi se našim borcem, ki so bili v grških partizanih, v ELAS, priznale enake pravice kot borcem NOVJ, medtem ko vprašanje glede drugih prizadetih skupin borcev še obravnavajo. V enotah ELAS so bili namreč poleg makedonskih partizanov tudi primorski Slovenci in Istrani, ki so pobegnili iz italijanske vojske, kamor so bili nasilno mobilizirani v posebne kazenske bataljone. Postali so borci albanskih in grških partizanskih enot, na otoku Kefalonija pa je leta 1943 prišlo celo do ustanovitve Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri 7. grški brigadi ELAS, ki je po končani bojni poti skozi Grčijo in Albanijo, spomladi 1945, v Skopju prerasla v Prvi samostojni slovenski bataljon.

Po vseh teh obiskih in temeljitem seznanjenju s položajem nekdanjih borcev, ki so v NOVJ prišli iz Afrike, Grčije, Albanije in Makedonije, so pristojni republiški organi tudi v Sloveniji vendarle uredili zadeve, ki so bile vrsto let nerešene. Z dobrim

političnim delom, večletno vztrajnostjo in z resnično tovariško skrbjo so bila končno rešena in urejena tudi ta vprašanja.

Medtem ko posebej objavljamo vsebino telegrama, ki so ga z velikega partizanskega srečanja borcev v Kopru 20. decembra 1970 borci poslali tovarišu Titu, priobčujemo tu še pismo, ki so ga nekdanji borci NOVJ iz Afrike, Grčije in Albanije s svojimi podpisi vred prav tako ta dan odposlali svojemu nekdanjemu vrhovnemu komandantu. V njem so zapisali tole:

»Dragi tovariš Tito!

Nekdanji borci, ki smo v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije prišli iz Afrike, Grčije in Albanije, smo se danes, 20. decembra 1970, zbrali v velikem številu na partizanskem srečanju v Kopru, da bi obujali spomine na težko prehojeno pot med drugo svetovno vojno in se spomnili na žrtve, ki smo jih prispevali k skupni zmagi v narodnoosvobodilnem boju jugoslovanskih narodov in v sklopu zavezniških armad na zahodnem bojišču, v enotah ELAS v Grčiji in v NOV Albanije. Ob tej priložnosti je izšla knjiga *„Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki“*, ki govori o specifičnosti našega narodnoosvobodilnega boja. Predtem je izšlo skupaj še deset knjig, ki govorijo o bojnih poteh prekomorskih brigad in o njihovem vojaškem prispevku v NOV Jugoslavije.

Če na kratko povzamemo sintezo gibanja, lahko ugotovimo, da so italijanske in nemške fašistične oblasti med drugo svetovno vojno poslale na afriška bojišča mnogo Primorcev in Istranov, pozneje pa tudi Štajercev, Gorenjcev in Korošcev, mobiliziranih v nemško vojsko. Ogromna večina naših sonarodnjakov je ob prihodu na afriško bojišče našla pot k zaveznikom in prostovoljno vstopila v poljske in češkoslovaške oborožene enote, ki so se borile na strani zahodnih zaveznikov. Po aprilskih dogodkih leta 1941 sta na Bližnji vzhod prišla del bivše jugoslovanske vojske in del oficirskega kadra. Primorci in Istrani smo v to vojsko vstopali z namenom, da se priključimo zavezniški protihitlerjevski koaliciji. Ko pa smo se seznanili z razmerami v tej vojski ter se prepričali o izdajstvu kralja in Draže Mihailovića, smo vstopili v partizansko vojsko Jugoslavije. Tako smo 10. julija 1943 uprizorili vojaški upor, se odrekli kralju in begunski vladi ter ustanovili prvi partizanski odred na Bližnjem vzhodu, ki je štel 1200 ljudi. Podobne razmere so bile v alžirskih taboriščih, kjer smo se prav tako že leta 1943 opredelili za NOV Jugoslavije, in to že na otoku Siciliji, ter bili zaradi tega pozneje poslani v zavezniška taborišča v Alžirijo z namenom, da nas pridobijo za kraljevsko vojsko. Toda mi smo bili sprejeti v zavezniško vojsko. V njej smo nadaljevali boj za vstop v NOVJ, v katero smo se potem tudi vključili, v razne njene enote.

Skupaj nas je v letu 1943 in v začetku leta 1944 prišlo v partizanske prekomorske brigade nad 6000 borcev, v glavnem Slovencev iz Primorske, Gorenjske, Štajerske in Koroške ter Hrvatov iz Istre. Razporejeni smo bili v 1. in 2. tankovsko brigado, 1. in 2. letalsko eskadriljo, letalske enote na sremski fronti, v artilerijske enote 8. udarnega korpusa, v enote 26. dalmatinske divizije in v številne strokovne enote NOV Jugoslavije. Udeležili smo se bojev za osvoboditev Dalmacije, Hercegovine, Črne gore, Like, Hrvatskega in Slovenskega primorja, Trsta, Celovca in bojev na sremski fronti.

Veliko naših tovarišev je padlo v NOB in še zlasti pri osvobajanju Stona na polotoku Pelješcu, v Drnišu, Kninu, Mostarju, Gospiću, Bihaću ter pri preboju stare jugoslovansko-italijanske meje pri Klani.

Primorci in Istrani smo se še pred kapitulacijo Italije v septembru 1943 borili v vrstah grških in albanskih partizanov. Posebna enota »Primorje«, ki je bila pod začasnim poveljstvom 7. grške partizanske brigade, je po prihodu v Skopje prerasla v Prvi samostojni slovenski bataljon. Četa slovenskih partizanov iz Albanije pa je bila

vključena v prvo makedonsko-kosovsko brigado. Tudi v Grčiji in Albaniji je padlo veliko Slovencev in Istranov, borcev grških in albanskih partizanskih enot.

Prepričani smo, da je naš boj za cilje socialistične Jugoslavije mogoče vrednotiti kot sestavni del boja vseh jugoslovanskih narodov v sklopu NOVJ in da je bil zaradi naše nasilne odtrganosti od domovine in 25-letnega fašističnega nasilja enakovreden boju jugoslovanskih borcev v domovini.

Naš prispevek še ni docela ovrednoten, zato si želimo, da naši zakonodajni organi enakovredno upoštevajo naš boj in nam priznajo pravice kot vsem drugim udeležencem NOVJ. Naša zahteva temelji na konkretnih dejstvih, kot so:

- 25-letni odpor proti fašizmu na Primorskem in v Istri;
- narodnoosvobodilno gibanje doma in v posebnih kazenskih enotah;
- aktivna udeležba v bojih v sklopu zavezniških armad;
- aktiven prispevek v bojih prekomorskih brigad v domovini;
- aktivno delovanje v povojni graditvi domovine.

Zato Vas še enkrat prosimo, da uredite vprašanje priznanja borcem NOVJ, ki smo pred dejanskim vstopom v NOVJ bili v internaciji, v posebnih kazenskih enotah ali pa v italijanski vojski, a smo bili od zahodnih zaveznikov osvobojeni, se prostovoljno opredelili za vstop v NOVJ ter se plebiscitarno odločili za novo Titovo Jugoslavijo in za pripojitev naše Primorske in Istre k Jugoslaviji.

Ne moremo razumeti sedanje prakse in zakonodaje, da borci, ki smo bili v zavezniških armadah ali pa v odporniških gibanjih drugih držav, nimamo enakih pravic kot borci NOVJ, saj smo se vendar pod Tvojim vodstvom borili za iste cilje in proti istemu sovražniku, in to v posebnih razmerah, zunaj svoje ožje domovine.

Dragi tovariš Tito! Udeleženci zborovanja v Kopru Ti pošiljamo borbene pozdrave!«

Koper, 20. decembra 1970.

*Nekdanji borci NOVJ
iz Afrike, Grčije in Albanije*

Tovarišu
Josipu BROZU-TITU
BEOGRAD

Udeleženci partizanskega srečanja, nekdanji borci, ki smo v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije prišli iz Afrike, Grčije in Albanije, zbrani 20. decembra 1970 v Kopru, izjavljamo v zvezi z zadnjimi dogodki v jugoslovansko-italijanskih odnosih tole:

- Odločno obsojamo protijugoslovanske izpade nazadnjaških iredentističnih in fašističnih sil, ki žele zavreti dosednji uspešni razvoj in sodelovanje dobrih sosedskih odnosov med Jugoslavijo in Italijo, ko ponovno oživljajo nerealne in anahronistične ozemeljske zahteve ter odrekajo nujnost ureditve položaja Slovencev v Italiji.
- Podpiramo prizadevanja italijanskih naprednih sil, da s še odločnejšo akcijo preprečijo poskuse razvrednotenja dosedanjih dobrih odnosov in zagotové njihov nadaljnji, še uspešnejši razvoj.

– Sodimo, da je mogoče prijateljske odnose med Italijo in Jugoslavijo v prihodnje dobro razvijati le ob uspešnem reševanju še odprtih vprašanj.

Zato odločno podpiramo zahteve jugoslovanske javnosti, izražene tudi na zadnji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Slovenije, naj se že zdavnaj dozorela vprašanja v zvezi z dokončno ureditvijo meje in s položajem naše etnične skupine dokončno rešijo, kar je v korist obeh držav.

V Kopru, 20. decembra 1970.

*Nekdanji borci, ki smo v NOVJ prišli
iz Afrike, Grčije in Albanije*

OPŠTINSKI ODBOR
SAVEZA BORACA NOR

K O P A R

Srdačno zahvaljujem na pozdravima koje
ste mi uputili sa skupa nekadašnjih boraca koji su
u NOVJ prišli iz Afrike, Grčke i Albanije.

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'MUD' with a long horizontal stroke above it.

Padlemu soborcu Jožetu Podgorniku

Beseda ob odprtem grobu

*Tam, kjer bistra Soča teče,
bela hišica stoji;
tvoja mati tam te čaka,
solzne briše si oči.*

*A zaman te bo čakala,
vzela te je bela smrt;
na Karaormanu si padel,
od sovražne krogle strit.*

*Tam na gori veter piha,
bridko pesem nam šumlja;
a srce zaman te kliče,
žalostna je četa vsa.*

*O Karaorman, gora kruta,
mnogo naših vzela si;
vse preveč te napojila
je junakov vroča kri.*

*Mirno spi, Podgornik dragi,
v tuji zemlji boš ostal;
a kdor živ bo še med nami,
tvojo smrt bo maščeval.*

*Alojz Zidar
(julija 1944 v vasi Zbaždi)*

Abecedni seznam

Abecedni seznam* slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije je sestavljen predvsem po posebnih seznamih, ki so jih dostavili občinski odbori ZZB NOV Primorske; seznane za bivše borce, ki živijo danes na obmejnih območjih Italije, pa je posredovala Zveza vojnih invalidov NOV, ki ima sedež v Trstu.

Seznami so bili dopolnjeni po anketnih popisnih listih, ki so jih nekdanji slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije izpolnili pred proslavo prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici, pa tudi po vprašalnih polah, ki so jih nekdanji prekomorci izpolnili ob podelitvi spominske knjige »Prekomorci« (Ljubljana 1965).

Seznami so bili nato dopolnjeni še po anketnih listih, ki so jih nekdanji slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije izpolnili ob podelitvi spominske knjige »Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki«, na proslavi, ki je bila 20. decembra 1970 v Kopru.

Osnutek pričujočega seznama je bil leta 1982 razposlan 60 občinskim odborom ZZB NOV in nekaterim posameznikom na pogled in v dopolnilo. Leta 1983 pa je bil izpopolnjeni seznam znova poslan vsem članom odbora skupnosti slovenskih borcev, občinskim odborom ZZB NOV primorskih občin in vsem tistim, ki so poslali svoje prispevke za pričujočo knjigo.

Za dopolnitev seznama smo uporabili tudi dragocene podatke iz akcije za uveljavitev posebne dobe iz NOB za borce prekomorce (od 1975 do 1983); v spisih za uveljavitev posebne dobe iz NOB so namreč poleg obširnih življenjepisov tudi ustrezni podatki prič, tj. soborcev, in drugi osebni podatki.

V pomoč pri sestavljanju seznama je bilo tudi rokopisno gradivo o zgodovini enot NOV Makedonije, Grčije in Albanije (v katerih so sodelovali slovenski borci) in življenjepisov, ki so jih napisali številni nekdanji pripadniki omenjenih skupin in jih hrani Pokrajinski arhiv Koper (PAK).

* Avtor Albert Klun.

Odbor skupnosti slovenskih borcev, ki so v NOVJ prišli iz makedonskih, grških in albanskih partizanov, ter sestavljalec seznama sta poskrbela za dodatno izpopolnitev vprašalnih pol za 123 nekdanjih borcev, ki tega ni-
so storili ob prvem (1965) in drugem (1970) anketiranju.

Podatke za izpopolnitev seznama smo črpali tudi iz knjig »Četrta makedonska brigada«, »Slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade«, »Negotin v NOB«, »Županci v NOB«, »Slovenci v Bistrenci v Makedoniji«, »Spomini borcev slovenske čete 1. makedonsko-kosovske udarne brigade« in še iz raznih sodnih in upravnih virov, itd.

V seznamu so navedeni padli in preživeli borci, ki so bili vsaj nekaj časa v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, čeprav so pozneje prišli v druge enote NOVJ, so postali nemški ujetniki, bili pripadniki zavezniške vojske ali pa internirani. Kljub velikemu trudu, ki je bil vložen vanj, pa je seznam bržkone nepopoln in pomanjkljiv, bodisi glede pisave priimkov in imen, pisave krajev in okolišev, še posebej pa glede naštevanja enot, v katerih je kak pripadnik bil do konca vojne. Morda so netočni tudi naslovi, ta ali oni pa utegne sploh manjkati.

V seznam so vključeni tudi tisti borci in borke (aktivisti NOB) primorski Slovenci, ki so pred vojno emigrirali v makedonsko vas Bistrenci in nato odšli v NOVJ (ali bili aktivisti NOB).

Namen seznama je, da evidentira padle in preživele borce in borke, ki so bili v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, hkrati pa da prikaže, kje vse so raztreseni po Sloveniji, Jugoslaviji in tudi zunaj mejá naše domovine. Pripomogel naj bi k obujanju in h krepitvi tovariških stikov med nekdanji pripadniki omenjenih skupin ter k njihovi medsebojni pomoči.

Na koncu vsakega poglavja o posamezni enoti priobčujemo tudi abecedni seznam pripadnikov tiste enote, in sicer:

- Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
- Samostojne partizanske čete »Primorje« v ELAS;
- Slovenske čete v Palestini in Egiptu;
- Primorskih Slovencev iz makedonske vasi Bistrenci v NOB.

Seznam razodeva ne le starostno pripadnost borcev, ki so stopili v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, ampak tudi bogastvo in pestrost priimkov in imen, značilnih za kraje, iz katerih so borci izšli, razporeditev posameznih priimkov po posameznih krajih in okoliših, pa tudi to, kako so borci, povečini preprosti kmečki fantje, ostali zvesti svojim domačijam. Prav presenetljivo je namreč, kako so se po osvoboditvi pretežno vrnili v kraje, kjer so bili rojeni, ali vsaj v njihovo bližino, vseskozi trdno povezani z domačo zemljo, zaradi katere so se odločili za boj in za sodelovanje v narodnoosvobodilni vojski Jugoslavije, predtem pa za udeležbo v NOV Grčije (ELAS) in NOV Albanije. Primorski Slovenci v makedonski vasi Bistrenci pa so se po vojni v večini primerov vrnili na Primorsko.

Kdor bi hotel ob teh seznamih z ljubeznijo proučiti nekatera vprašanja, ki smo jih tu le bežno nakazali, bi nedvomno prišel do globokih spoznanj o trdni povezanosti našega človeka z rodno grudo, o njegovi zvestobi domači zemlji in ljubezni do nje, tako ožji slovenski, hrvaški itd., kakor tudi širši jugoslovanski domovini.

Za označitev imen krajev, občin in pošt smo uporabili Krajevni leksikon Slovenije iz leta 1968 in Imenik mesta u Jugoslaviji iz leta 1973.

Kratice, uporabljene v seznamu, pomenijo: r. = rojen(a), b. = bivališče. Ime v oklepaju je partizansko ime oziroma ime, kakršno je bilo v rabi v vsakdanjem občevarju med tovariši.

Seznam obsega imena padlih in preživelih slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije (stanje na dan 15. maja 1945). Preživelih in padlih borcev pa je po vsej verjetnosti še znatno več.

Da bi prišli do kar se dá popolnega seznama, prosi sestavljalec nekdanje borce iz makedonskih, grških in albanskih partizanskih enot, naj mu napake in pomanjkljivosti sporočijo na naslov: Albert Klun, artilerijski polkovnik JLA v pokoju, Ulica Nade Žagarjeve 15, 66000 Koper. Hvaležen bo za sleherno sporočilo, ki bo pripomoglo, da se seznam dopolni in dopolnjen uporabi pri morebitnem ponatisu knjige.

ABRAM STANE, r. 23. maja 1923 Poljane, b. Poljane 1, Štanjel (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 1. krajiške proletarske udarne brigade 5. divizije NOVJ.

ANTONČIČ ALOJZ, r. 10. januarja 1923 Tomaj, b. Sežana, Kajuhova 1, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ANTONČIČ LUDVIK, r. 26. decembra 1921 Stomaž – Sežana, b. Izola, Kraigherjeva 11, pripadnik odreda ELAS na otoku Samos, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Izto-ka« in Težke motorizirane artilerijske brigade 4. armade JA.

BAJC ALOJZ, r. 1923 Col – Ajdovščina, p. 15. septembra 1943 Kefalonija, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija (bil je prva žrtev te čete v boju proti Nemcem na otoku Kefalonija).

BAJC DUŠAN r. 29. maja 1928 Šentrupert na Dol., b. Maribor, Kneza Koc-lja 33, pred vstopom v NOVJ živel v vasi Bistrenci v Makedoniji, pripadnik 4. makedonske brigade (ranjen v boju na Paruci 14. avgusta 1944).

BAJLO ALEKS, r. 1921 Zadar, p. 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

BAN RUDOLF, r. 1923 pri Trstu, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na Kefaloniji in nemški ujetnik.

BANOVAC ANTON, r. 1923 okolica Vižinade – Poreč, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na Kefaloniji.

BATISTA ANTON, r. 17. januarja 1923 Zarečje, b. Zarečje 4, Ilirska Bistrica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 13. proletarske udarne brigade »Rade Končar« 1. proletarske divizije JA.

BEGUŠ FRANC, r. 10. septembra 1921 Pečine – Tolmin, b. Tolmin, Prekomorskih brigad 10, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina) in 1. albanske udarne brigade, pripadnik Slovenske čete 2. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM in enote KNOJ.

BELINGAR IVAN, r. 1923 Kromberk – Nova Gorica, p. septembra 1943 na Kefaloniji, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na Kefaloniji.

BENČIČ IDA, r. 5. oktobra 1925, Breci pri Šmarju (Koper) umrla 1947 v vojaški bolnišnici v Novem Sadu za posledicami ran, dobljenih v boju na sremski fronti 25. aprila 1945. V NOVJ je odšla iz vasi Bistrenci pri Negotinu; pripadnica 4. in 14. makedonske brigade (bila je četna bolničarka).

BENEDEJČIČ FRANC, r. 3. oktobra 1915 Dolje, b. Dolje 6, Tolmin, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

BERCE EMIL, r. 1923 Dutovlje, b. Dutovlje 4, Sežana, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

BERGOČ JAKOB, r. 1923 Razdrto – Postojna, p. 21. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

BEVK CIRIL, r. 1923 Spodnji Novaki – Cerkno, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

BEVK JOŽE, r. 16. marca 1923 Ravne, b. Ravne 23, Cerkno (Idrija), pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik 3. srbske udarne brigade NOVJ.

BEVK JURIJ, r. 30. marca 1923 Gorica, b. Koper, Vojkovo nabrežje 31/a, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik (od 19. septembra 1943 do 2. novembra 1944), pripadnik enot NOV Jugoslavije.

BIZAJ JOŽE, r. 1. marca 1923 Podsabotin, b. Podsabotin 40, Kojško (Nova Gorica), pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

BIZJAK FRANC, r. 1. decembra 1921 Orehek pri Postojni, b. Postojna, Tržaška 54, pripadnik odreda ELAS na otoku Samos, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in Težke motorizirane artilerijske brigade 4. armade JA.

BLEDIČ SILVO, r. 1920 Gorica, p. 16. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji.

BOGATAJ DOMINIK, r. 2. septembra 1921 Breznica pri Žireh, b. Kranj, M. Korbar 19, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina), 1. albanske udarne brigade, bataljona, brigade in divizije »Antonio Gramsci« NOV Albanije; v JLA je dosegel čin majorja.

BOLČINA ALOJZ, r. 21. julija 1917 Črni vrh nad Idrijo, b. Podhom 66, Zgornje Gorje (Radovljica), pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik 6. čete 1. bataljona 33. grške brigade ELAS na območju Karpenision – Larisa, v Tarantu vključen v 8. britansko armado in nato v 1. brigadi 2. divizije KNOJ.

BOLE ALOJZ, r. 1. januarja 1923 Slavina, b. Slavina 40, Prestranek (Postojna), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik grških partizanov v kraju Ioannina ter enot NOV in POJ (KM Celje).

BOLE LUDVIK r. 1911 Landol, b. Landol, Hruševje (Postojna), pripadnik organizacije EAM v Atenah, zapornik v jetnišnici v Atenah in pripadnik odreda ELAS na območju Aten.

BOŽIČ IVAN, r. 1921 Rovinj, pogrešan od 10. oktobra 1943 na Bukoviku pri Kičevu v Makedoniji, pripadnik slovenske čete v Makedoniji (zaščitna četa GŠ NOV in POM).

BOŽIČ JAKOB, r. 8. julija 1916 Paspor – Buzet, b. Izola, Skladiščna 2, pripadnik Slovenske čete 2. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM in 4. divizije KNOJ.

BRECELJ FRANC, r. 13. februarja 1915 Dolga poljana – Ajdovščina, b. Izola, Kajuhova 10, pripadnik odreda ELAS na otoku Samos, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in Težke motorizirane artilerijske brigade 4. armade JA.

BREMEC LUDVIK, r. 16. maja 1923 Lokve, b. Lokve 13, Trnovo, (Nova Gorica).

BREZAVŠČEK SREČKO, r. 17. februarja 1915 Kanal, b. Kanal, Trg Svobode 8 (Nova Gorica), pripadnik organizacije EAM od 1942 (3. aprila 1943 je bil sprejet za člana KP Grčije), pripadnik odreda ELAS v Grčiji, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade in 1. avtobrigade GŠ NOV in POM.

BREZNIK ADOLF, r. 1. maja 1921 Labin, b. Ptuj, Mariborska 22, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

BRIC ALOJZ, r. 1923 Dornberk – Nova Gorica, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

BRUS IVAN, r. 21. avgusta 1922 Novi svet, b. Novi svet pri Hotedršici 9, Dolnji Logatec (Logatec), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

BUDIHNA RUDOLF, r. 15. marca 1923 Budihni pri Dornberku, b. Budihni 7, Dornberk (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 1. dalmatinske proletarske udarne brigade 26. udarne divizije.

BUNC ALOJZ, r. 24. januarja 1920 Zalošče, b. Zalošče, Dornberk (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

BURGER MATIJA, r. 3. januarja 1923 Postojna, b. Postojna, Tržaška 37, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

CENČIČ IVAN, r. 27. marca 1918 Središče ob Dravi, b. Volče 40, Tolmin, pripadnik 3. bataljona 12. albanske udarne brigade in italijanske brigade »Garibaldi« pri NOV Albanije.

CENČIČ RUDOLF, r. 1917 Volče – Tolmin, b. Volče, Tolmin, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

CERGOL ALBIN, r. 1. oktobra 1921 Loka – Koper, b. Loka 34, Črni kal (Koper), pripadnik odreda ELAS v Grčiji, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM in 1. avtopolka JA v Beogradu.

CERGOL JOŽE, r. 13. oktobra 1921 Slivje – Sežana, b. Argentina, Rosario De Santa Fe – Sarmiento 3820 D 5, Buenos Aires, pripadnik odreda ELAS na otoku Rodos, nemški ujetnik, pripadnik odreda ELAS na Peloponezu in 3. prekomorske udarne brigade 26. udarne divizije.

CEROVAC ANTUN, r. 20. februarja 1920 Strana, b. Strana 14, Buzet, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

CESAR MARINO, r. 1921 v okolici Trsta, p. 3. novembra 1943 pri Bukoviku – Kičevo v Makedoniji, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade (ki se je prav v tistem obdobju oblikovala v Makedoniji).

CIJAN IVAN, r. 5. oktobra 1923 Peč – Gorica, b. Sovodnje ob Soči, Ulica Nazario Sauro 8/B (Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

COTIČ IVAN, r. 7. maja 1923 Dornberk – Nova Gorica, b. Izola, Dobrava 11/b, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik (Agrinion) in narodnoosvobodilne brigade NOVJ (Žužemberška brigada).

CUKON LUKA, r. 4. oktobra 1909 Medulin, b. Medulin 26, Pulj, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in drugih enot JA.

ČANČULA CVETKO, r. 1923 Hruševje – Postojna, b. Maribor, Šarhova 101, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija, nemški ujetnik, pripadnik EDES (Grška demokratsko-nacionalna vojska) in zavezniške vojske na italijanski fronti.

ČEHOVIN EDO, r. 23. februarja 1923 Prestranek, b. Prestranek 32, Postojna, pripadnik ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik JA (pobegnil iz ujetništva in se pri Zidanem mostu vključil v JA).

ČELIK VENČESLAV, r. 1923 Ravne – Cerkno, p. 19. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

ČERMELJ BRUNO, r. 27. januarja 1921 Budanje – Ajdovščina, b. Hrpelje 21, Kozina (Sežana), pripadnik grških partizanov v kraju Larisa v Tesaliji, 5. polka olimpske divizije ELAS, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM in 1. črnogorske udarne brigade KNOJ.

ČERNIGOJ FRANC, r. 15. januarja 1921 Škrlje, b. Trst, Strada per Fiume 120, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

ČERNUTA ANDREJ, r. 5. novembra 1922 Log pod Mangartom, b. Log pod Mangartom 5, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu in slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

ČESNIK PETER, r. 12. februarja 1918 Predmeja – Ajdovščina, b. Ljubljana, Fabianijeva 29, pripadnik 1. albanske udarne brigade, Slovenske čete (prej v sestavi) 2. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM, slušatelj 6. razreda intendantskega tečaja oficirske šole VŠ NOV in POJ, pripadnik štaba 1. divizije KNOJ in štaba KNOJ.

ČOPI JOŽE, r. 12. marca 1923 Čezsoča, b. Čezsoča – Bovec (Tolmin), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ČOPIČ EMIL, r. 9. aprila 1917 Vrtovin – Ajdovščina, b. Vrtovin 35, Črniče (Ajdovščina), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Pri-

morje» pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ČUFARIN PAVEL, r. 1923 Kanalski vrh – Kanal (Nova Gorica), p. 19. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

DEKLEVA VEKOSLAV, r. 17. aprila 1923 Mala Pristava – Postojna, p. 17. januarja 1945 Opatovac – Lovas na sremski fronti, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Požarevskega partizanskega odreda in slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

DELLA SANTA SREČKO, r. 1923 okolica Trsta, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

DOBRINJA EMIL, r. 13. decembra 1922 Lopar, b. Lopar 41, Marezige (Koper), pripadnik odreda ELAS v kraju Volos – Kalabala, po zlomu ELAS se je prebil v južno Italijo (Taranto), kjer je aktivno in organizirano delal za cilje NOVJ.

DODIČ JOŽE, r. 31. oktobra 1913 Obrov – Sežana, b. Izola, Verdijeva 4, pripadnik grških partizanov.

DOLGAN FRANC, r. 1. aprila 1923 Štorje – Sežana, b. Štorje 15, Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik 2. proletarske udarne brigade NOVJ.

DOLGAN RUDOLF, r. 13. septembra 1921 Šembije, b. Šembije 9, Knežak (Ilirska Bistrica), pripadnik odreda ELAS v kraju Amfilohia, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade; v bojih proti balistom in Bolgarom je bil 1. decembra 1943 hudo ranjen, v nezvesti prišel v nemško ujetništvo in bil odpeljan v koncentracijsko taborišče Dachau v Nemčiji.

DOMENIS DARKO, r. 5. junija 1923 Šlovrenc – Nova Gorica, b. Šempeter, Cesta prekomorskih brigad 2 (Nova Gorica), pripadnik »Vasove« brigade ELAS 11. divizije na polotoku Peloponezu, baze NOVJ v Bariju (južna Italija), 31. divizije in 26. dalmatinske udarne divizije.

DRAŠČIČ IVAN, r. 1921 Draščiči – Buzet, p. 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

DROLE IVAN, r. 17. novembra 1922 Podleskovec – Tolmin, b. Bohinjska Bistrica, Grajska 13 (Jesenice), pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

DRUŽINA FRANC, r. 1923 Tatre – Sežana, p. 19. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

FABČIČ IVAN, r. 13. decembra 1923 Otošce – Senožeče, b. Ajdovščina, Grivška pot 32, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

FAJDIGA VIKTOR, r. 17. februarja 1923 Postojna, b. Postojna, Kosovelova 7, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, interniran v koncentracijskem taborišču Jasenovac.

FALETOV VEKOSLAV, r. 19. junija 1924 Maribor, b. Maribor, Masarykova 14, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

FATTORE GIOVANNI, r. 22. maja 1922 Raviscanina – Caserta, b. Števerjan 8, Gorica, pripadnik organizacije NOG v Albaniji, partizanskega odreda Patovac in 1. kosovsko-metohijske brigade.

FERFILA ANDREJ, r. 1. oktobra 1923 Senožeče, b. Senožeče 56, Sežana, pripadnik odreda ELAS v Grčiji in nemški ujetnik v Hamburgu.

FERLETIČ MILOŠ, r. 1923 Miren – Nova Gorica, b. Miren 244, Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

FIGEL JOŽE, r. 12. marca 1921 Sv. Maver, b. Sv. Maver, Gorica.

FORTUNAT FRANC, r. 11. septembra 1907 Volče – Tolmin, p. 9. maja 1945 v bojih za osvoboditev Zagreba; pred vojno se je preselil v vas Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

FRANETIČ VIKTOR, r. 21. decembra 1919 Trst, p. 17. januarja 1945 Opatovac – Lovas na sremski fronti, pripadnik odreda ELAS na otoku Lerros, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

FRANK JOŽE, r. 30. marca 1923 Brezovo brdo, b. Ilirska Bistrica, Rozmanova 13, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik (od 13. marca 1944 dalje) 2. bataljona 3. brigade 7. divizije (Banijske); v napadu na Koprivnico je bil ranjen in je vojaški vojni invalid NOB.

FRATON HUBERT, r. 1923 okolica Gorice, p. 20. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

FURLAN JANKO je bil kot učitelj aktivist OF na Primorskem; ob napadu na partijsko šolo v Cerknem je bil ranjen in je izgubil nogo; v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji je vodil zadržno računovodstvo slovenske primorske zadruge.

FURLAN JOŽE, r. 17. avgusta 1921 Podraga, b. Podraga 71, Podnanos (Ajdovščina), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, nemški ujetnik v Grčiji, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

FURLAN KARLO, r. 13. julija 1923 Vojšćica – Nova Gorica, b. Maribor, Tekstilna 9/a, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

FURLAN PAVLE, r. 21. novembra 1921 Kobjeglava – Sežana, b. Beograd, Bulevar AVNOJ-a 143/23, pripadnik 1. albanske udarne brigade in 4. udarne brigade (Kosovske) NOV Jugoslavije.

GABRŠČEK SLAVKO, r. 6. oktobra 1921 Kamno – Kobarid, p. 7. novembra 1943 na hribu Bukovik pri Kičevu v Makedoniji, pripadnik Struškega partizanskega odreda in spremljajoče (zaščitne) čete GŠ NOV in POM.

GADOV MARA, b. Beograd, Dušana Dugalića 13, pripadnica slovenske čete (zaščitne čete) pri GŠ NOV in POM oziroma slovenske čete v Makedoniji.

GALO PETAR, r. 2. aprila 1921 Kladir – Pazin, b. Pulj, naselje Veli Jože 7, pripadnik Prvega kičevskega partizanskega odreda, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade

GŠ NOV in POM in drugih enot JA (v JLA je dosegel čin podpolkovnika).

GERBEC JOŽE, r. 19. oktobra 1919 Štanjel, b. Štanjel 11, Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

GLAVINA IVAN, r. 23. aprila 1923 Šmarje – Koper, b. Izola, Ob starem zidovju 3, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 13. proletarske brigade »Rade Končar« 1. proletarske udarne divizije JA.

GLEŠČIČ OSKAR, r. 2. februarja 1922 Osek – Nova Gorica, b. Ljubljana, Kvedrova 1, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iz-toka«.

GLUŠIČ EDVARD, r. 13. oktobra 1905 Ljubljana, b. Sveti Petar 22/c, Moščeniška Draga, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

GODNIČ KARLO, r. 6. marca 1909 Komen, b. Komen 92, Sežana; kot politični emigrant je živel v vasi Bistrenci pri Negotinu; ob okupaciji Makedonije po Bolgarih se je aprila 1941 preselil v kraj Grbavica pri Brčkem (Bosna); v organizacijo NOB se je vključil leta 1941; januarja 1942 so ga ustaši zaradi delovanja za cilje NOB aretirali in odgnali v koncentracijsko taborišče Jasenovac, kjer so ga meseca februarja 1942 ustrelili (dan smrti je po sklepu sodišča iz Brčkega 31. decembra 1942).

GOJA PAVEL, r. 15. januarja 1923 Koštabona, b. Koštabona 62, Šmarje (Koper), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

GOLOB JOŽE, r. 27. julija 1923 Solkan – Nova Gorica, b. Izola, Trga JLA 1, udeleženec NOG od leta 1942 (član SKOJ), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija, nemški ujetnik, pripadnik 3. proletarske udarne brigade (Sandžaške) 2. proletarske udarne divizije.

GOMBAČ JOŽE, r. 1923 Postojna, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

GOMIZELJ ALBIN, r. 1923 Trst, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

GOMIZELJ DANILO, r. 10. februarja 1921 Dutovlje, b. Dutovlje 43, Sežana, pripadnik grških partizanov pri Korinskem kanalu, nemški ujetnik (v Atenah, Solunu, na Madžarskem, v Avstriji in v kraju Velika Gorica pri Zagrebu), od 14. avgusta 1944 dalje pripadnik 1. čete 1. bataljona 3. brigade 34. divizije NOVJ, spremljevalne čete 3. brigade 43. divizije (Istrske); v NOVJ se je vključil v vasi Kravarsko.

GOŠNIK TONE, r. 9. maja 1921 Celje, b. Novo mesto, Mestne njive 12, udeleženec NOG od 1941, interniranec v taborišču Mauthausen, pripadnik Jonskega odreda ELAS na otoku Kefaloniji, Slovenske čete »Primorje« pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

GRAHELJ FRANC, r. 22. novembra 1921 Šentviška gora – Tolmin, b. Kobarid, Stresova 2/a, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina) in 1. albanske udarne brigade, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade in avtobrigade GŠ NOV in POM.

GREBLO IVAN, r. 10. oktobra 1914 Nugli – Buzet, b. Nugli 4, Buzet, pripadnik organizacije EAM in ELAS v Grčiji ter slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

GREGORIČ RUDI, r. 28. februarja 1923 Bukovica, b. Pristava 12, Šempeter pri Gorici, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik 5. prekomorske brigade v južni Italiji, šofer GŠ NOV in POS in tankovskega bataljona.

GRMEK FRANC, r. 1. septembra 1919 Tupelče, b. Tupelče 18, Štanjel (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Andros in nemški ujetnik.

GRMEK GABRIJEL, r. 6. maja 1914 Gabrovica – Komen, b. Ljubljana, Privoz 11, pripadnik organizacije EAM na Dodekanezu, odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

GRMEK STANKO, r. 6. marca 1923 Badiha – Koper, b. Koper, Vanganel-ska 71/d, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu (kjer je bil v boju proti Nemcem hudo ranjen) in nemški ujetnik (taborišče št. 18-A v Nem-čiji).

GRUDEN ANDREJ, doma iz Vipavske doline, je bil politični emigrant v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji, od tod se je preselil v vas Vrbanja, občina Županja; v NOB se je vključil v jeseni 1941; zaradi delovanja za cilje NOB je bil aretiran in 28. oktobra 1943 ustreljen v gozdu v bližini vasi Vrbanja, občina Županja.

GRUDEN MIHAEL, doma iz Vipavske doline, bil je politični emigrant v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji, od tod se je preselil v vas Vrbanja, občina Županja; v NOB se je vključil jeseni 1941; zaradi delovanja za cilje NOB je bil aretiran 28. oktobra 1943 in ustreljen v gozdu v bližini vasi Vrbanja, občina Županja.

GUŠTIN KARLO, r. 6. januarja 1923 Repentabor – Trst, b. Col 19, Repen-tabor pri Fernetičih, pripadnik organizacije EAM (ELAS) na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 3. čete 3. bataljona 6. srbske brigade 2. proletarske udarne divizije.

HAREJ OSKAR, r. 12. novembra 1923 Zalošče, b. Ajdovščina, Grivška pot 21, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo, ljubljanskega vojnega področja in 6. proletarske udarne brigade 17. udarne divizije.

HORVAT KATICA (rojena Antolin), r. 28. avgusta 1921 Bratonci – Murska Sobota, b. Miklavž na Dravskem polju, Dolga ulica 26, pripadnica slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samo-stojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

HRAST JANKO, r. 15. oktobra 1919 Tolmin, b. Tolmin, Tumov drevored 19, pripadnik organizacije EAM (ELAS) na otoku Rodos, slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

HRIB IVAN, r. 6. novembra 1923 Ravnje, b. Ravnje 6, Štanjel (Sežana), pripadnik organizacije EAM (ELAS) na otoku Ereikoossa in Krfu, kjer je hudo zbolel in bil z ladjo evakuiran v bolnišnico Altamura v južni Italiji; po okrevanju je pobegnil v partizanski tabor Gravina in bil dodeljen 5. prekomorski brigadi »Ivana Turšiča-Iztoka«.

HRIBERNIK VIKTOR, r. 7. marca 1923 Postojna, b. Celje, Veselova 8, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu in slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

HRIBOVŠEK DIMITRIJE-MITJA r. 15. oktobra 1922 Litija, b. Ljubljana, Trebinjska 12, kot slovenski izgnanec iz Maribora – avgusta 1941 stopil v Dragačevski partizanski bataljon – Guča, marca 1942 padel v italijansko-četniško ujetništvo (Kolašin), interniran v mesto Lianokladi v Grčiji; avgusta 1943 pobegnil in se prek Tesalije prebil v Makedonijo, kjer se je vključil v partizanski odred »Damjan Gruev«; pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM, 48. divizije na sremski fronti in 1. prekmurske brigade.

HROVATIN ALOJZ, r. 19. maja 1922 Matenja vas – Prestranek, pripadnik Črnogorske brigade NOVJ (iz Albanije je pobegnil pred kapitulacijo Italije in se vključil v NOVJ), padel jeseni 1943 v bojih proti sovražniku v Črni gori.

HROVATIN VINCENC, r. 27. novembra 1921 Fernetiči – Sežana, b. Sežana, Jožeta Pahorja 2, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo, zaščitnega bataljona ljubljanskega vojnega področja in 1. dalmatinske proletarske udarne brigade 26. udarne divizije JA.

HVALA IZIDOR, r. 1920 okolica Gorice, p. 22. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

HVALA JANKO, r. 1923 Mrzla rupa – Vojsko, p. 18. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

HVALA VINCENC, r. 18. januarja 1918 Šebrelje, b. Šebrelje 61, Idrija, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, Zetskega partizanskega odreda in 1. čete 3. bataljona 5. črnogorske proletarske udarne brigade (dvakrat je bil huje ranjen).

IPAVEC KARLO-LUČO, r. 21. maja 1921 Plave, b. Nova Gorica, Ulica ob parku 13, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM ter enot KNOJ v Beogradu in Ljubljani.

JABLANŠČEK MILAN, r. 3. avgusta 1922 Komen, b. Divača, Kolodvorska 3 (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

JAKOMIN VIKTOR, r. 7. novembra 1920 Pobegi – Koper, b. Pobegi 11, Koper, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

JAKONČIČ ROŽAR, r. 27. januarja 1916 Kozana – Nova Gorica, p. 1. aprila 1945 Bilaj – Gospić, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

JANEŽIČ ALOJZ, r. 10. septembra 1921 Goče, b. Goče 32, Vipava (Ajdovščina), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

JANKOVIČ LUDVIK, r. 1921 Prelože – Divača, p. 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik grških partizanov v severni Grčiji in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

JAZBEC RUDOLF, r. 8. aprila 1922 Ponikve, b. Pliskovica 40, Dutovlje (Sežana), pripadnik 215. posebne kazenske čete na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, repatriiran v južno Italijo in uvrščen v zavezniško vojsko.

JERIČ JOŽE, r. 17. junija 1921 Lukavec, b. Lukavec 4, Štanjel (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in Težke motorizirane artilerijske brigade 4. armade JA.

JEVŠČEK RUDOLF, r. 3. aprila 1913 Bate, b. Bate 18, Grgar (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS v kraju Patignotis na otoku Samosu, nemški ujetnik (Jagodina pri Valjevu), pobegnil in se vključil v kulturniško skupino 45. divizije (hudo je bil ranjen 23. avgusta 1944 v kraju Sičevo).

JUG MIRKO, r. 1923 Solkan – Nova Gorica, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

JUG VALENTIN-ZDRAVKO, r. 14. februarja 1921 Šentviška gora – Tolmin, b. Nova Gorica, Gregorčičeva 15-A, pripadnik albanskega narodnoosvobodilnega gibanja od leta 1941 dalje, pripadnik albanskih partizanov (od 25. aprila 1943 dalje): bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina) in 1. albanske udarne brigade, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM, slušatelj 6. intendantskega tečaja oficirske šole vrhovnega štaba NOV in POJ ter pripadnik drugih enot JA.

JURCAN JANKO-MILAN, r. 6. januarja 1922 Jurcani (b. Jurcani št. 14, Umag), p. 9. julija 1944 Debar – Makedonija, pripadnik slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

JURIĆ BOGDAN, r. 1921 v okolici Reke, b. Prizren, Ivana Milutinovića 6, pripadnik 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

JURIČIĆ ANTON, r. 8. maja 1922 Kranjci – Labin, p. 4. aprila 1945 pri Brčkem, pripadnik odreda ELAS na otoku Leros, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

KANCLER ROBERT, r. 29. junija 1923 Laško – Celje, p. novembra 1944 Parmenac pri Čačku, pripadnik Samostojne čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik enote NOV Jugoslavije (pri Čačku).

KARBIČ BORIS, r. 24. januarja 1923 Orehek – Postojna, b. Sežana, Pinka Tomažiča 2, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Pri-

morje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Požarevskega partizanskega odreda, 2. proletarske udarne brigade, slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

KARIŽ ALBIN, r. 20. februarja 1923 Sežana, b. Sežana, I. Turšiča 6 (Dom upokojencev), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

KARIŽ ALOJZ, r. 8. januarja 1923 Štorje, b. Štorje 37, Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 3. prekomorske udarne brigade 26. dalmatinske udarne divizije.

KEBER MIRKO, r. 27. septembra 1923 Medana – Dobrovo, b. Plešivo 15, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KEMPERLE JUSTIN, r. 1923 Rut – Grahovo ob Bači, b. Belca pri Jesenicah, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

KLANČIČ MILAN, r. 1923 Gornji Novaki – Cerkno, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

KLARIČ FLORJAN, b. Miren 13/E, Nova Gorica.

KLAVORA CELESTIN, r. 11. aprila 1921 Avber, b. Avber 5, Sežana, pripadnik grških partizanov (ELAS), nemški ujetnik in interniranec v Buchenwaldu (Nemčija) do konca vojne.

KLEMEN JAKOB, r. 22. aprila 1922 Slavina, b. Slavina 69, Prestranek (Postojna), pripadnik albanskih partizanov, nemški ujetnik, pripadnik zavezniške vojske v Tarantu in Narodne zaščite v Škofji Loki.

KLINEC CVETKO, r. 4. julija 1923 Medana – Ceglo, b. Dobrovo v Brdih, Grajska 17 (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizan-

ske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KLJUN FRANC, r. 8. maja 1921 Trst, b. Kranj, Ručigajeva 28, pripadnik organizacije EAM (ELAS) na otoku Rodosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 3. čete 2. bataljona 1. tankovske brigade NOVJ (v JLA je dosegel čin podpolkovnika); na otok Rodos je bil poslan kazensko, ker so njegovega bratranca Poldeta Drožino iz Kozjan ubili Italijani kot partizana.

KLUN FRANC, r. 8. avgusta 1911 Podgrad, b. Podgrad 14, Vremski Britof (Sežana), pripadnik grških partizanov, udeležil se je bojev proti Nemcem in je 12. septembra 1943 pri kraju Parascavil – Atene padel v nemško ujetništvo, nato bil do konca vojne interniranec v nemškem taborišču pri Leipzigu.

KOGOJ VINCENC, r. 17. julija 1921 Most na Soči, b. Nova Gorica, Rutarjeva 3, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

KOŁODZIEJ JAN, r. 22. oktobra 1916 Myslovica – Poljska, b. Myslovica, Kača 22 (Poljska); nasilno mobiliziran v nemško vojsko, prve dni septembra 1944 pobegnil iz nemške mornariške obalne težke baterije, ki je imela položaje na severni obali otoka Kefalonije; 15. septembra 1944 je bil sprejet v Slovensko četo »Primorje« pri ELAS (na Kefaloniji) pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS. Dne 12. novembra 1944 se je priključil zaveznikom, ki so ga odpeljali v južno Italijo.

KOMAC JOŽE, r. 7. decembra 1923 Soča – Tolmin, b. Soča 145, Tolmin, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KOMEL JANKO, r. 27. aprila 1921 Ajševica – Nova Gorica, b. Pulj, Anke Butorac 33/E, pripadnik organizacije narodnoosvobodilnega gibanja v Debru od leta 1942, 1. struškega odreda NOV Makedonije, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade ter prištabne enote GŠ NOV in POM.

KOMEL NATALE-DANČI, r. 1923 Ajševica, b. Gorica, Strada Campo Basso 3, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

KOREN BRUNO, r. 1920 Trst, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, umrl leta 1944 v nemškem koncentracijskem taborišču Zheithin.

KOS VIKTOR, r. 19. marca 1916 Kobdilj – Sežana, b. Ljubljana, Hudovernikova 4, pripadnik narodnoosvobodilnega gibanja v Debru od leta 1942 dalje, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade in avtobrigade GŠ NOV in POM.

KOŠUTA KAREL, r. 2. januarja 1922 Sveti Križ, b. Sveti Križ 130, Nabrežina (Trst), p. 19. septembra 1943 na otoku Kefaloniji v boju proti Nemcem, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

KOŠUTA MIRO, r. 4. junija 1921 Sveti Križ, b. Sveti Križ 146, Nabrežina (Trst), pripadnik odreda ELAS na Dodekaneških otokih, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iz-toka«.

KOVAČIN JOŽE, r. 14. decembra 1923 Sovodnje – Gorica, b. Sovodnje 140, Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefalonija, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KRAVANJA ANTON, r. 7. januarja 1923 Soča, b. Bovec 323, Tolmin, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KRAVANJA STANKO, r. 9. januarja 1923 Bovec, b. Bovec 263, Tolmin, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji, Romuniji (Kalafat) in Sovjetski zvezi.

KRISTANČIČ ALOJZ, r. 20. marca 1923 Medana, b. Plešivo 25/a, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske

čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 13. proletarske brigade »Rade Končar« 1. proletarske divizije JA.

KRIŽAJ MILOŠ, r. 7. decembra 1923 Orehek – Postojna, p. 17. januarja 1945 pri Opatovcu na sremski fronti, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik srbskih partizanov in slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

KRIŽIČ FRANC, r. 23. novembra 1921 Idrija, b. Idrija, Župančičeva 1, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniške skupine) in 1. albanske udarne brigade; pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade in enot KNOJ.

KROTA ANTON, r. 1923 Topolovec – Koper, p. 18. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

KRPAN VINKO, r. 1. decembra 1921 Male Žablje, b. Male Žablje 208, Ajdovščina, pripadnik odreda ELAS v Grčiji, nemški ujetnik v Grčiji in Srbiji, od koder je pobegnil in se vključil v srbsko partizansko brigado NOVJ.

KRSTIĆ MIROSLAVA (rojena Tolazzi), r. 26. junija 1922 Zemun, b. Stari Trg pri Ložu, Zdravstveni dom, pripadnica slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KRŽIŠNIK ANTON, r. 21. decembra 1920 Jelični vrh – Idrija, b. Idrija, Rudarska 22, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KUMAR VINCENC, r. 13. maja 1923 Kromberk, b. Kromberk 7, Solkan (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slo-

venske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

KURINČIČ JANKO, r. 13. januarja 1921 Idrsko – Kobarid, p. 2. junija 1944 v boju z Nemci na hribčku Sotiri nad vasjo Sotiri, pokrajina Tomorica, pod najvišjo goro Albanije Tomori, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina) in 1. albanske udarne brigade (padel kot puškomintraljezec v 3. bataljonu 1. albanske udarne brigade NOV Albanije).

KUTIN BRUNO, r. 1925 Čezsoča – Bovec, b. Gudarica pri Vršču (Banat); v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik Plačkaniškega partizanskega odreda in 4. makedonske brigade (konec julija 1944 je bil hudo ranjen na Plačkovići).

KUTIN MILAN, član občinske mladinske organizacije v Bistrencih pri Negotinu v Makedoniji.

KUTIN OSKAR, r. 1923 Čezsoča – Bovec, b. Avstrija (pri svojem stricu), v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 3. in 4. makedonske brigade.

KUZMIN STANKO, r. 22. novembra 1920 Štandrež – Gorica, b. Ljubljana, Herbersteinova 45, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 3. in 4. makedonske brigade.

LAH IVAN, r. 9. julija 1922 Dutovlje, b. Dutovlje 42, Sežana, nemški ujetnik in interniranec v Nemčiji, (taborišče M. Stammlager IV. D).

LAKOTA ATILIO, r. 25. januarja 1921 Djuba, b. Petrovija 13, Umag, pripadnik odreda ELAS v Grčiji, po likvidaciji ELAS se je vrnil v južno Italijo in vključil v zavezniško vojsko.

LAPAJNE FRANC, r. 21. avgusta 1917 Idrija, pripadnik Jonskega odreda ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se vključil v NOV Jugoslavije.

LAZAR MIRKO, r. 13. oktobra 1923 Solkan, b. Nova Gorica, Pionirska 1, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pobegnil (13. marca 1944) iz ujetništva in se vključil v enote NOV Jugoslavije.

- LEBAN ANDREJ, r. 29. novembra 1923 Gorica, pripadnik odreda ELAS v Grčiji, slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.
- LEBAN IVAN, r. 1923 Volarje – Tolmin, p. 21. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.
- LEBAN ŠTEFAN, r. 9. decembra 1917 Kranjska gora (bival je v Volčah pri Tolminu), p. 21. septembra 1943 pri kraju Simoniko-Sami na otoku Kefaloniji, pripadnik uporniške enote ELAS na otoku Kefaloniji.
- LENŠČAK BRATKO, r. 1923 Šempas – Nova Gorica, ustreljen septembra 1943 na begu iz ujetniškega vlaka, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.
- LESJAK CVETO, r. 23. aprila 1923 Koritnica, b. Grahovo ob Bači 15, Tolmin, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.
- LEŠNIK METKA, r. 25. novembra 1928 Radlje ob Dravi, b. Maribor, Prešernova 11, pripadnica slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.
- LIČEN SLAVKO, r. 22. avgusta 1922 Branik – Nova Gorica, p. 10. aprila 1944 v kraju Amfilohia v Grčiji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik odreda ELAS v kraju Amfilohia v zahodni Grčiji.
- LIKAR ANTON, r. 2. januarja 1922 Idrija, b. Idrija, Tomšičeva 12, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, bil v zavezniškem ujetniškem taborišču št. 305 v Afriki in nato v 1. tankovski brigadi NOV Jugoslavije.
- LIKAR SREČKO, r. 10. januarja 1922 Otlica – Ajdovščina, b. Ljubljana, Rojčeva 20, udeleženec NOG od 1941, pripadnik organizacije EAM na otoku Kefaloniji, Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

LILEG VINKO, r. 21. januarja 1918 Krško, b. Koper, Srebrničeva 8, nemški ujetnik v Nemčiji (1941–1944), kot pripadnik bivše jugoslovanske vojske, se nato prek Bele Cerkve vključil v 1. samostojni slovenski bataljon GŠ JA za Makedonijo.

LISJAK ALOJZ, r. 1. januarja 1923 Kopriva – Sežana, b. Maribor, Gospodstva 35, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik v Grčiji, pobegnil iz ujetništva in se pri kraju Singa – Preveza vključil v grške partizane; kot grški partizan se je prebil v Makedonijo in vključil v 1. samostojni slovenski bataljon GŠ JA za Makedonijo.

MAGLICA ANTE, r. 23. marca 1923 Trstenik – Buzet, b. Reka, Franca Prešerna 46, pripadnik organizacije EAM (ELAS) na otoku Krfu, z bolniško ladjo evakuiran v južno Italijo in po okrevanju (decembra 1943) vstopil v partizanskem taboru Gravina v 1. bataljon 3. prekomorske brigade.

MAHNIČ IVAN, r. 1921 Lokev – Sežana, p. 9. julija 1944 Debar (Makedonija), pripadnik slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

MAKUC ANDREJ, r. 20. novembra 1913 Štandrež, b. Gorica, Viale XX Settembre 77, pripadnik odreda ELAS v kraju Lamia na vzhodni obali Grčije, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM, vojaškega sodišča komande mesta Beograd, 7. banijske udarne divizije in 1. proletarske udarne divizije JA.

MAKUC ANTON, r. 8. aprila 1923 Ajševica, b. Nova Gorica, Rožna dolina 43, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji in Jugoslaviji, pri Ratečah pobegnil in se prijavil komandi mesta Litija.

MALIČ LENART, r. 1923 Peč – Sovodnje (Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

MALJEVAC ANTON »Dikomos-Servos«, r. 2. maja 1913 Novokračina – Ilirska Bistrica, b. Reka – Kazala, Ante Kovačevića 6/II, pripadnik odreda ELAS v kraju Agrinion – Etolikon, in čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

MALNARŠIČ RUDOLF, r. 30. aprila 1923 Matenja vas – Postojna, p. 17. januarja 1945 pri Opatovcu na sremski fronti, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se vključil v slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade.

MALNIČ VLADIMIR, r. 11. julija 1918 Laze – Ljubljana, b. Nova Gorica, Kidričeva 25, pripadnik 4. prekomorske brigade v južni Italiji in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo (bil pomočnik političnega komisarja bataljona).

MARCINA ANDREJ, r. 13. novembra 1923 Straža – Cerklje, b. Spodnja Idrija 120, Idrija, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MARGON DORČE, bil član občinskega odbora mladinske organizacije v Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

MARGON FRANC, bil član sekretariata SKOJ v občini Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

MARINŠEK FRANC, r. 25. avgusta 1923 Kačja vas – Planina, b. Koper, Erjavčeva 16, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji (Solun) in Litvi; v taborišču Minsk se je vključil v Rdečo armado in bil premeščen v kraj Krasnogorski, nato v kraj pod Uralom, tj. v taborišče, imenovano »Tambo«, kjer je opravljal stražarsko službo in bil tolmač za italijanski jezik.

MARINŠEK FRANC, r. 7. oktobra 1923 Zagon – Prestranek, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji in Srbiji, pobegnil iz ujetništva in se je vključil v NOVJ. Ranjenega so ujeli ustaši, zdravil se je v bolnišnici Sv. Duh pri Zagrebu, zatem interniran v koncentracijskem taborišču Jasenovac, ustreljen 20. aprila 1944.

MARKOČIČ BOGOMIL, r. 10. avgusta 1923 Šmartno, b. Deskle, Srebrničeva 20, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MARKOVIČ RUDOLF, r. 6. aprila 1923 Medana – Kojsko, b. Volosko, Šupilova obala 14 (Opatija), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MAVER EVGEN, r. 20. marca 1923 Grobišče – Postojna, b. Postojna, Kidričevo naselje 21, pripadnik ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik JA (pobegnil iz ujetništva in se pri Zidanem mostu vključil v JA).

MAVRIČ AVGUST, r. 21. oktobra 1923 Medana, b. Plešivo 36, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MEDEN IVAN, r. 1921 Pulj, Ulica Pastini (naslov je izpred vojne), p. 9. julija 1944 Debar v Makedoniji, pripadnik odreda ELAS v Grčiji in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

MEJAČ IVAN, r. 16. septembra 1924 Zalog, b. Zalog, Pot za Labor 37 (Ljubljana Polje), v letih 1941–1943 terenski delavec-aktivist NOB na območju II. grupe odredov, bil na prisilnem delu v Grčiji, pripadnik odreda ELAS na Olimpiacosu (od 5. maja 1943 dalje), makedonskega odreda na Peristru (Egejska Makedonija), kičevskega odreda, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM ter enote KNOJ.

MELIHEN STANKO, r. 2. marca 1923 Čezsoški log, b. Škofja Loka, Frankovo naselje 81, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MERVIČ ADOLF, r. 19. junija 1921 Šempas, b. Šempas, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

MERVÍČ DANILO, r. 15. januarja 1923 Most na Soči, b. Most na Soči 10, Tolmin, pripadnik odreda ELAS v kraju Pilos – Peloponez, nemški ujetnik v taborišču Chemnitz v Nemčiji.

MEZEK RUDOLF, r. 1923 Gornji Novaki – Cerkno, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

MEZGEC JOŽE, r. 11. aprila 1923 Mrše, b. Mrše 14, Materija (Sežana), pripadnik grških partizanov (ELAS), nemški ujetnik v Grčiji in Jugoslaviji (Niška Banja), pobegnil (5. maja 1944) iz ujetništva in se vključil v 13. srbsko brigado 24. divizijo NOVJ.

MIKLUŠ ALOJZ, r. 4. februarja 1923 Pevma, b. Oslavje 2, Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MIKUŽ KARLO, r. 17. maja 1917 Podkraj, b. Podkraj 69, Orešje – Col (Ajdovščina), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

MILIČ KAREL, p. 18. februarja 1917 Repentabor, b. Repentabor, Trst.

MILJKOVIČ RUDI, r. 1917 okolica Trsta, p. 20. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

MISLEJ ANTON, r. 28. marca 1923 Veliko Polje, b. Prestranek, Reška cesta 15 (Postojna), pripadnik ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik v Nemčiji.

MISZK WLADISLAW, r. 20. julija 1909 Przewod (Poljska), b. Gdinja 4, Działowska 9 ul. (Poljska); nasilno mobiliziran v nemško vojsko, prve dni septembra 1944 pobegnil iz nemške mornariške obalne težke baterije, ki je imela položaje na severni obali otoka Kefalonije; 15. septembra 1944 je bil sprejet v Samostojno slovensko partizansko četo »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS; 12. novembra 1944 se je priključil zaveznikom, s katerimi je odšel v južno Italijo.

MIZERIT JOŽE, r. 18. maja 1923 Šmartno – Nova Gorica, b. Koper, Veluščkova 13, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 15. majeviške brigade 17. divizije NOVJ.

MOHORIČ JOŽE, r. 15. februarja 1923 Osojnica – Idrija, b. Javorjev dol 4, Sovodenj (Škofja Loka), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MOHORIČ SREČKO, r. 23. marca 1923 Idrija, b. Idrija, Tomšičeva 21, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nato v kraju Amfilohia na grškem kopnem, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in 4. SNOUB »Matija Gubec«.

MOHORIČ VIKTOR, r. 10. maja 1922 Cerkno, b. Kočevje, Trg svobode 6, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MORGAN IVAN, r. 1. januarja 1923 Grintovec, b. Grintovec 1, Šmarje (Koper), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MOZETIČ SALVO, r. 2. decembra 1913 Bukovje, b. Vrtojba, Ulica 9. septembra 257 (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na Dodekanezu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

MOŽE EMIL, r. 13. maja 1923 Dolenja vas, b. Dolenja vas 5, Senožče (Sežana), pripadnik odreda ELAS v Grčiji in vojni ujetnik v Hamburgu.

MOŽINA ALBIN, r. 29. februarja 1923 Grobišče, b. Grobišče 12, Postojna, pripadnik odreda ELAS v Grčiji, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se vključil v 1. samostojni slovenski bataljon GŠ JA za Makedonijo.

MRAKIČ HENRIK, r. 6. februarja 1923 Bovec, b. Bovec 146, Tolmin, pripadnik odreda ELAS v kraju Kalamata v Grčiji in nemški ujetnik.

MUGERLI IVAN, r. 16. aprila 1923 Ročinj, b. Ročinj 126, Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

MUHA ZDRAVKO, r. 22. julija 1923 Brezovica, b. Brezovica 2, Materija (Sežana), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 26. dalmatinske udarne divizije.

NANUT GINO, r. 7. avgusta 1927 Štandrež – Gorica, b. Tolmin, Ulica 1. maja 5, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 4. in 14. makedonske brigade in kurir pri štabu 42. divizije (septembra 1944 je bil ranjen).

NANUT JOSIP-PEPO, r. 21. januarja 1904 Štandrež – Gorica, b. Bovec, Tolmin, član odbora Narodne fronte v vasi Bistrenci pri Negotinu in aktivist NOB na tem območju.

NANUT LEOPOLD, r. 16. maja 1906 Štandrež – Gorica, b. Mali Kamen, Senovo, od 21. septembra 1942 dalje je bil član celice KPJ v vasi Bistrenci pri Negotinu in aktivist (terenski delavec) NOB na tem območju.

NANUT STANKO, r. 5. maja 1912 Štandrež – Gorica, b. Gudarica pri Vršču (Banat), Komandanta Staneta 43, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu in je bil pripadnik 4. makedonske brigade (pred odhodom v 4. makedonsko brigado je bil aktivist NOB v vasi Bistrenci).

NEMEC MILAN, r. 13. maja 1922 Volčja draga, b. Volčja draga 99, Nova Gorica, pripadnik grških partizanov ELAS in 4. prekomorske brigade.

NOVAK DANIEL, r. 12. junija 1924 Grgar – Nova Gorica, padel v ofenzivi 1944/1945 v Bosni, pripadnik 3. liške proletarske udarne brigade 6. liške proletarske udarne divizije »Nikola Tesla«; pred vojno je živel v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

NOVAK ELZA, r. 1922 Grgar – Nova Gorica, umrla 1946 za posledicami bolezni (tuberkuloze), ki jo je dobila v koncentracijskem taborišču Auschwitz v Nemčiji; pred vojno se je skupaj z družino izselila iz vasi Bistrenci pri Negotinu; bila je aktivistka NOB.

NOVAK ROMAN, r. 26. julija 1926 Grgar – Nova Gorica, b. Beograd, Kosmajska 6/A, pripadnik 1. proletarske udarne brigade 1. proletarske udarne divizije; pred vojno se je izselil skupaj s svojo družino iz vasi Bistrenci pri Negotinu.

OBID MARKO, r. 17. aprila 1923 Cerkno, b. Cerkno 185, Idrija, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

OCVIRK ALOJZIJA-SLAVICA, r. 4. junija 1916 Vojnik – Celje, b. Nova Gorica, Skalniška 17, pripadnica slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

OGRIČ JULIJ, r. 2. februarja 1923 Idrija, b. Idrija, Triglavska 19, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

OHOJAK ANTON, r. 17. februarja 1923 Sužid, b. Sužid 50, Kobarid (Tolmin), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik komande mesta Kosovska Mitrovica.

OREL MARJAN, r. 1923 Šempeter – Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

OSTROUŠKA EDO, r. 1923 Povir – Sežana, p. 10. novembra 1944 med Čačkom in Gornjim Milanovcem, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Požarevskega partizanskega odreda in 1. proletarske udarne brigade 1. proletarske udarne divizije NOVJ.

OSTROUŠKA MILAN, r. 30. julija 1922 Povir, b. Povir 54, Sežana, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik Požarevskega partizanskega odreda in slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

PAROVEL IVAN, r. 24. junija 1914 Prebeneg – Trst, b. Škofije 190, Koper, pripadnik organizacije NOG v vasi Bistrenci od maja 1944 do maja 1945.

PAVLIČ ANTON, r. 10. julija 1921 Rižana, p. 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik odreda ELAS v kraju Thermopolis v Grčiji, in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

PAVLIN RADOSLAV, r. 1923 Šempas – Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

PAVŠIČ ANTON, r. 4. avgusta 1923 Bukovica, b. Bukovica 4, Renče (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 7. grške brigade ELAS; po likvidaciji ELAS prispel v južno Italijo in vstopil v 5. prekomorsko brigado »Ivana Turšiča-Iztoka«.

PAVŠIČ MILAN, r. 16. februarja 1922 Kal nad Kanalom, b. Kal nad Kanalom (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

PEGAN ANTON, r. 1. januarja 1915 Štanjel – Sežana, b. Negotin na Vardarju – Tikveš, v NOV se je vključil iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 1., 2., 4. in 14. makedonske brigade (v JLA je dosegel čin kapetana I. razreda),

PEGAN DUŠAN, r. 8. septembra 1922 Pudob pri Starem Trgu (Čabar), b. Novi Beograd, Luja Adamiča 9/17, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik bataljona »Strašo Pindur«, Plačkoviškega partizanskega odreda ter 4., 14. in 16. makedonske brigade (v 14. makedonski brigadi je bil komandant bataljona, v JLA je dosegel čin kapetana I. razreda).

PEGAN FRANC, r. 29. avgusta 1923 Senožeče, b. Izola, Oktobrske revolucije 45, udeleženec NOG od 1942, pripadnik odreda ELAS v kraju Megalo Vuno na Peloponezu v Grčiji in 3. prekomorske udarne brigade 26. dalmatinske udarne divizije NOVJ.

PEGAN IZIDOR, r. 18. oktobra 1912 Trnje pri Pivki, b. Maribor, Vošnjakova 29; v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci – Negotino; bil je borec in starešina v 4. in 14. makedonski brigadi (komandant 1. bataljona) ter v Plačkaniškem partizanskem odredu (po vojni je dosegel čin pehotnega polkovnika JLA).

PEGAN OLGA, r. 23. septembra 1930 Mostje – Dolnja Lendava, b. Ptuj, Ciri Metoda 3; bila je članica odbora mladinske organizacije v vasi Bistrenci pri Negotinu.

PEGAN STANKO–LADISLAV, r. 26. septembra 1926 Mostje – Donja Lendava, b. Ankaran, Hrvatinova 12, bil je sekretar občinskega komiteja SKOJ občine Bistrenci, delegat na II. kongresu mladine SR Makedonije v Skopju in terenski aktivist NOB na tem območju.

PEGAN VLADIMIR, r. 23. februarja 1917 Trnje pri Pivki, p. 27. aprila 1945 ob preboju sremske fronte pri kraju Kajgan pri Garešnici; v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci – Negotino, je bil borec in šef agitpropa v 2. makedonski brigadi.

PELICON FRANC, r. 24. septembra 1921 Lozice, b. Lozice – Podgrič 16, Podnanos (Ajdovščina), pripadnik odreda ELAS v Grčiji, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske brigade.

PENKO LUDVIK, r. 18. avgusta 1918 Petelinje – Postojna, b. Izola, Premrlova 13, pripadnik odreda ELAS v kraju Makronomi v Grčiji (od 9. septembra 1943 do 29. decembra 1944), po likvidaciji ELAS se je prebil v južno Italijo in vključil v zavezniško italijansko vojsko.

PERHAVEC STANKO, r. 17. januarja 1923 Ležeče, b. Ležeče 8, Vremski Britof (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu in nemški ujetnik v Ioannini (Grčija) in Judenburgu (Avstrija).

PERIC MIRKO, r. 9. marca 1923 Doberdob, b. Gorica, Via Gabrizio 33/a, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, odreda ELAS na otoku Itaka in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade (v grške partizane je skupaj z Dušanom Tavčarjem pobegnil na zasilnem splavu z otoka Kefalonije na otok Itaka in nato na celino ter prišel v Makedonijo).

PIČULIN FRANC, r. 14. julija 1921 Žaga 83, Srpenica – Tolmin, b. Žaga 83, Srpenica – Tolmin, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kelmendi (topniška skupina), 1. albanske udarne brigade, bataljona, brigade in divizije »Antonio Gramsci« NOV Albanije (nazadnje je bil agitacijski propagandni inštruktor italijanske divizije »Antonio Gramsci«); v JLA je dosegel čin artilerijskega polkovnika.

PILEPIĆ ALCID, r. Reka, p. 16. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

PIPAN ALOJZ, r. 21. junija 1921 Sveto pri Komnu, b. Skopje, Taškenska 12; v vasi Bistrenci pri Negotinu je bil vodja simpatizerske skupine od junija 1941 dalje, član in sekretar celice KPJ v vasi Bistrenci od 21. septembra 1942 dalje. V NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci, bil je borec in starešina v 2. in 4. makedonski brigadi (v boju je bil ranjen in je invalid NOVJ).

PIPAN ANICA (rojena Kuzmin), r. 1919 Štandrež – Gorica, b. Izola, Ob vratih 7, članica odbora AFŽ v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji (terenska delavka in aktivistka NOB).

PIPAN FRANC, r. 20. oktobra 1915 Sveto pri Komnu, b. Koper, Jenkova 5. Iz vasi Bistrenci pri Negotinu je odšel v 3. letalski polk v Skopje, aprila 1941 je v Sarajevu padel v nemško ujetništvo; ujetništvo je prestopal v Nemčiji (Luckenwald) in v Avstriji (Bruck an der Laite) do aprila 1945.

PIPAN MARJAN, r. 10. julija 1913 Sveto pri Komnu, b. Izola, Ob vratih 7, bil je aktivist NOB v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji; septembra 1942 je postal kandidat, avgusta 1944 pa član KPJ; do konca vojne je vodil (bil je sekretar) osnovno organizacijo KPJ v vasi Bistrenci; ves čas je bil terenski aktivist NOB na tem območju.

PIPAN STANKO, r. 2. decembra 1919 Sveto pri Komnu (Sežana), p. 14. avgusta 1944 v boju na Paruci – Plačkovica v Makedoniji; v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu in je bil borec (puškomitraljezec) v 4. makedonski brigadi.

PLANINŠEK KAREL, r. Števerjan – Gorica, pripadnik odreda ELAS v Grčiji.

POBERAJ ALOJZ, r. 1912 Solkan – Nova Gorica, p. v zadetem letalu nad Albanijo jeseni 1944. Pripadnik 1. odreda NOVJ na Bližnjem vzhodu in 3. čete 1. bataljona 4. prekomorske brigade v južni Italiji (tj. »Bor-bene čete Simona Gregorčiča«, ki je bila na letališču v Brindisiju kot pomožna posadka za spremstvo transportnih letal pri angloameriški komandi).

PODGORNIK JOŽE, r. 4. januarja 1917 Nemci št. 8 pri Trnovem (Nova Gorica), p. 22. junija 1944 na Karaorman planini (pokopan v vasi Zbaž-di – Makedonija), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

POGAČNIK RAJKO, r. 21. avgusta 1913 Ljubljana, b. Ljubljana, Tržaška 11, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedo-nijo.

POHLEN FAUST, r. 1922, Gropada – Trst, p. 19. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Pri-morje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

POLES IVAN, r. 3. novembra 1910 Ritomeče, b. Ritomeče 1, Obrov (Sežana), pripadnik odreda ELAS na Dodekaneškem otočju, Sloven-ske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in Cankarjeve brigade 15. udarne divizije JA.

POLH SLAVKO, r. 10. maja 1921 Ilirska Bistrica, p. 10. septembra 1944 pri vasi Sbrljanka – Kičevo v Makedoniji, pripadnik odreda ELAS v kraju Agrinion – Etolija v Grčiji in slovenske čete 3. bataljona 1. makedon-sko-kosovske udarne brigade.

POROPAT FRANC, r. 3. marca 1919 Trstenik – Buzet, b. Koper, Muzejski trg 4, pripadnik Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka« in 1. tankovske brigade NOVJ.

PREGARC ALFONZ (oče Josip), r. 1912 Ricmanje pri Trstu (po poklicu geometer), v partizane je odšel avgusta 1943 iz vasi Bistrenci pri Ne-gotinu oziroma iz rudnika Dudica na Kožuf planini; Bolgari so ga ujeli v vasi Bistrenci in ga 4. februarja 1944 ustrelili v Štipu (Makedonija).

- PREGARC DUŠAN, (oče Ivan), r. 1925 Ricmanje – Trst, p. 16. avgusta 1944 v bojih za Lisac na Plačkovici v Makedoniji; v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, bil je borec 2. in 4. makedonske brigade.
- PREGARC IVAN, r. 1893 Ricmanje – Trst, b. Bistrenci – Negotino, bil je član in predsednik odbora Narodne fronte v vasi Bistrenci in terenski aktivist NOG, (oče Dušana in Petra, ki sta bila oba partizana).
- PREGARC MARIJA (oče Ivan), r. 1924 Ricmanje – Trst, b. Maribor, Betnavska 32, je bila članica SKOJ, predsednica odbora mladine v vasi Bistrenci in terenska aktivistka NOB.
- PREGARC MILAN (oče Josip), r. 1921 Ricmanje – Trst, je doživel enako usodo kot njegov brat Alfonz; v partizane je vstopil avgusta 1943, se za kratek čas vrnil v Bistrence, kjer ga je okupator aretiral in 4. februarja 1944 v Štipu ustrelil.
- PREGARC MILKA (oče Ivan), r. 1927 Ricmanje – Trst, b. Bistrenci – Negotino; ker je bila njena teta brez otrok, se je v času vojne vrnila v Ricmanje in vključila v organizirano delo za cilje NOG; Nemci so jo aretirali in odgnali v koncentracijsko taborišče Dachau, kjer je umrla leta 1944.
- PREGARC PETER (oče Ivan), r. 5. aprila 1920 Ricmanje – Trst, b. Hrvatini 113, Ankaran (Koper) v NOVJ je odšel iz rudnika Dudica na Kožuf planini (avgusta 1943); predtem je stalno živel v vasi Bistrenci pri Negotinu, bil je borec in starešina v 1. in 4. makedonski brigadi (brat Dušana Pregarca, ki je padel 16. avgusta 1944 v bojih za Lisac).
- PREMRL RIHARD, r. 28. marca 1922 Zemono – Vipava, b. Vipava 7, Ajdovščina, pripadnik Debrskega partizanskega odreda, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade; v boju je bil hudo ranjen v nogo in je padel v nemško ujetništvo; kot vojnega ujetnika so ga odpeljali v Nemčijo, v taborišče 13 D.
- PRIBAC IVAN, r. 5. februarja 1923 Puče, b. Puče 57, Šmarje (Koper), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo, ljubljanskega vojnega področja in 1. dalmatinske proletarske udarne brigade 26. dalmatinske udarne divizije JA.

PULEC STANKO, 24. januarja 1921 Medana, b. Medana 48, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«, 1. tankovske brigade NOVJ in samohodnega artilerijskega divizion 4. armade (hudo ranjen 8. maja 1945 pri Učki v Istri).

PUŠNAR FRANC, r. 21. julija 1923 Cerovo, b. Cerovo 60, Kojško (Nova Gorica) pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

RADETIČ JOŽE, r. 14. februarja 1923 Tržič (Monfalcone), b. Jamlje 44 (Piazza di Libertà 2), Doberdob (Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

RAVBAR ALOJZ, r. 20. aprila 1923 Voglje – Dutovlje, b. Voglje 3, Dutovlje (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

REBEC JOŽE, r. 2. marca 1920 Miren, b. Miren 232, Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

REJC FRANC, r. 2. marca 1923 Spodnja Idrija, b. Idrija, Triglavska 20, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 1. krajiške proletarske udarne brigade (od 25. avgusta 1944 dalje, ko je v Peči pobegnil; 12. aprila 1945 je bil hudo ranjen v bojih za osvoboditev Slovenskega Broda (po preboju sremske fronte).

REJEC FRANC, r. Idrija, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

REMEC IZIDOR, r. 1923 Šempas – Nova Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji,

padel 17. septembra 1943 na otoku Kefaloniji (streljal do zadnjega naboja).

REMIC IVAN, r. 22. junija 1923 Zavratac – Idrija, b. Ljubljana, Triglavsko 21, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 12. dalmatinske udarne brigade 26. dalmatinske udarne divizije JA.

RENER JOŽE, r. 1. marca 1923 Stomaž – Sežana, b. Ljubljana, Sojerjeva 54, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

RENER STANKO, r. 1923 Krtinovci, b. Krtinovci 9, Štanjel (Sežana), pripadnik odreda ELAS v Grčiji in nemški ujetnik v Linzu.

REPAK JOŽKO, r. 1917 okolica Sušaka – Reka, b. v Italiji, pripadnik grških partizanov v kraju Lamia in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

RIJAVEC ALFRED, r. 13. julija 1923 Trnovo pri Gorici, b. Trnovo pri Gorici 26, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

RIJAVEC JOŽE, r. 1923 Ravnice pri Gorici, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

RIJAVEC JOŽE, r. 31. decembra 1923 Dornberk, b. Dornberk 11, Nova Gorica, udeleženec NOG od 1942, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ROCE PETAR, r. 6. maja 1913 Sv. Ivanac, b. Sveti Ivanac, Pulj.

RODE GVIDO, r. 1920 Cres, p. 16. septembra 1943 na otoku Krfu, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu (Grčija).

ROŽIČ JOŽE, r. 19. maja 1923 Volčja draga, b. Volčja draga 33/a, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu in nemški ujetnik (Agrinion – Grčija).

RUNDIČ JOŽE, r. 1921 okolica Trsta (ali slovenske Istre), pripadnik odreda ELAS v Grčiji in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

RUPNIK BOGOMIL, r. 1921 Lom – Črni vrh nad Idrijo, p. decembra 1943 v Fuštanu (Egejska Makedonija), pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

RUPNIK FRANC, r. 20. marca 1917 Idrija, b. Srednja Kanomlja 21, Idrija, pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se vključil v NOVJ (aprila 1945 se je priglasil komandi mesta Novo mesto).

RUPNIK MAKS, r. 1. aprila 1917 Mrzli log – Črni vrh nad Idrijo, b. Stara Oselica 64, Sovodenj (Kranj), pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik v Patrasu v Grčiji in Jugoslaviji, pobegnil iz ujetništva in se vključil v NOVJ (priglasil se je komandi mesta Brežice – Krško).

RUSJAN DARKO, r. 11. avgusta 1923 Medana – Ceglo, b. Medana – Ceglo 4/a, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

RUSTJA STANKO, r. 16. junija 1921 Škrlje – Ajdovščina, b. Piran, Marušičeva 2, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

SAMSA ANTON, r. 8. januarja 1915 Volče, b. Neverke 18, Košana (Postojna), pripadnik odreda ELAS na otoku Coo (Dodekanez), Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

SAMSA FRANC, r. 1923 Slavina – Prestranek, b. Slavina, Prestranek (Postojna), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu in nemški ujetnik (Ioannina v Grčiji).

SANABOR LUDVIK, r. 13. aprila 1923 Razguri – Sežana, b. Koper, Puntarjeva 10, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

SEDMAK ALOJZ, r. 5. maja 1923 Bač, b. Bač 8, Knežak (Ilirska Bistrica), pripadnik odreda ELAS na otoku Rodosu, nemški ujetnik (v kraju Dulak na Rodosu), pripadnik grških partizanov v srednji Grčiji in 4. prekomorske brigade.

SEDMAK CELESTIN, r. 2. aprila 1904 Križ pri Trstu, b. Ormož, Ptujška cesta 2-A; pred vojno je bil med prostovoljci za odhod v Alžirijo in nato v Španijo (aretiran na Sušaku – Reki); v vasi Bistrenci pri Negotinu je bil udeleženec NOG od leta 1941 dalje; v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci ter je bil pripadnik 2. makedonske brigade in Strumičko-plačkaviškega partizanskega odreda.

SERAŽIN ROBERT, r. 6. junija 1913 Križ pri Sežani, p. 12. februarja 1944 Kamno-Kobarid; bil je politični emigrant v Bistrencih pri Negotinu, od koder je odšel kot prostovoljec v špansko republikansko vojsko v Španijo; v Kosovelovi brigadi je bil pomočnik političnega komisarja 3. bataljona (prej 2. bataljona).

SEVER EDVARD, r. 7. septembra 1921 Veliki otok, b. Veliki otok 65, Postojna, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

SFILIGOJ ELIO, r. 17. decembra 1919 Krmin (Cormons) – Gorica, b. Izola, Premrlova 17; predvojni aktivni protifašist, med služenjem vojaškega roka 27. avgusta 1941 konfiniran na otok Kefalonijo; od aprila 1942 dalje organiziran pripadnik EAM, ob kapitulaciji Italije postal član vojaškega sveta EAM – ELAS v uporniški diviziji »Acqui«, nemški ujetnik, s pomočjo ELAS pobegnil iz ujetništva in se junija 1944 vključil v odred »Nikis« 5. brigade ELAS, nato pripadnik odreda partizanske mornarice ELAN pri 7. brigadi Jonskih otokov; udeleženec državljanske vojne v Grčiji od oktobra 1944 do aprila 1945, nato v politični internaciji do 22. julija 1945.

SIRK IVAN, r. 11. novembra 1923 Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), umrl 1. decembra 1943 na otoku Kefaloniji, v nemškem ujetništvu, pripad-

nik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

SJAUŠ VICKO, r. 30. oktobra 1922 Tribanj – Zadar, b. Vinkovci, N. Miljanovića 13/I, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

SKOČIR VIKTOR, r. 1923 Dolje 30, Tolmin.

SKRT EMIL, r. 20. julija 1921 Ponikve, b. Ponikve 13/A, Sežana, pripadnik odreda ELAS (in organizacije EAM) na otoku Krfu, nemški ujetnik (Ioannina v Grčiji, Judenburg in Linz v Avstriji).

SKRT MAKS, r. 1. septembra 1922 Kal nad Kanalom, b. Kal nad Kanalom, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iz-toka«.

SLUGA IVAN, r. 30. junija 1921 Žeje, b. Žeje 17, Prestranek (Postojna), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu, nato bil določen v delegacijo NOVJ v Kairu in od tod prišel v letalske prekomorske enote NOVJ.

SMET IVAN, r. 25. decembra 1923 Šempas – Nova Gorica, p. 17. januarja 1945 pri Opatovcu na sremski fronti, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

SMRDELJ MAKS, r. 1923 Kal – Pivka (Postojna), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik.

SOBKOVIAK WLADISLAW, r. 27. aprila 1925 Ligota (Poljska), b. Ligota, ulica Zauenska 20 (Poljska); nasilno mobiliziran v nemško vojsko; prve dni septembra 1944 je pobegnil iz nemške mornariške obalne težke baterije, ki je imela položaje na severni obali otoka Kefalonija; 15. septembra 1944 je bil sprejet v Slovensko četo »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS na Kefaloniji; 12. novembra 1944 se je priključil zaveznikom in z njimi odšel v južno Italijo.

SREBRNIČ HERMAN, r. 2. maja 1923 Medana, b. Števerjan, Grajska ulica 11 (Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

STANIČ ALBERT, r. 7. marca 1923 Prvačina, (Nova Gorica), p. 6. februarja 1944 v bližini vasi Oraov Dol pri Prilepu v Makedoniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade (bil je pomočnik političnega komisarja čete).

STANIČ ALOJZ, r. 9. julija 1921 Deskle, b. Rodež 4, Anhovo (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in delegacije NOVJ v Kairu.

STARC DRAGO, r. 2. marca 1923 Križ, b. Križ 38, Sežana, pripadnik grških partizanov, nemški ujetnik (v Leipzigu v Nemčiji).

STARČIČ IVAN, r. 21. maja 1923 Pulj, b. Pulj, Frane Flega 2, pripadnik grških partizanov in organizacije EAM v Grčiji, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

STEPANČIČ ALOJZ, r. 18. novembra 1918 Kamnik pri Preserju (Ljubljana), b. Koper, Srebrničeva 10, pripadnik odreda ELAS na otoku Rodosu, nemški ujetnik na Rodosu in v Nemčiji (taborišče Milberg 4 B, imel je številko 273580, ki jo sedaj hrani Muzej v Kopru); osvobodila ga je Rdeča armada v Dresdnu.

STOPAR IVAN, r. 2. februarja 1918 Ustje, b. Ustje 14, Ajdovščina, pripadnik 1. albanske udarne brigade, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM ter štaba KNOJ.

STRANŠČAK ANTON, r. 31. avgusta 1920 Tatre – Sežana, b. Škofije 7, Koper, udeleženec NOG od 1941, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na Kefaloniji, odreda ELAS v kraju Kalambate v Grčiji, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM in 4. divizije KNOJ.

SULIČ ALOJZ, r. 6. aprila 1922 Prvačina, b. Prvačina 61, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in ekonom jugoslovanske vojaške misije v Kairu.

SVETINA JOŽE, r. 10. marca 1923 Pared – Sežana, b. Mali dol 9, Komen (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik 7. makedonske brigade in 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

ŠABEC FRANC, r. 1923 Slavina – Prestranek (Postojna), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji in Jugoslaviji, pri poskusu pobega iz ujetništva in vključitve v NOVJ bil leta 1944 na ozemlju Jugoslavije ustreljen.

ŠINIGOJ JOŽE, r. 23. maja 1920 Dornberk, b. Dornberk, Stritarjeva 4 (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iz-toka«.

ŠKAPIN JOŽE, r. 16. januarja 1923 Kazlje, b. Kazlje 16, Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ŠKARABOT FRIDERIK, r. 6. marca 1918 Brdce pri Šempasu, b. Vitovlje 91, Šempas (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS v kraju Patignotis na otoku Samos, nemški ujetnik (Jagodina pri Valjevu), pobegnil in se vključil v kulturniško skupino 45. divizije (8. septembra 1944).

ŠKERJANC DUŠAN, r. 18. marca 1922 Gradiščica, b. Gradiščica 3, Mate-rija (Sežana), pripadnik odreda ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

ŠKRLJ MIROSLAV, r. 26. januarja 1923 Filipčje brdo – Sežana, b. Komen 71, Sežana, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji in Poljski, pobegnil v poljske partizane in nato bil premeščen v Rdečo armado.

ŠTEKAR KARLO, r. 4. novembra 1921 Vipava – Ajdovščina, p. 11. februarja 1944 pri Crni reki v Makedoniji, pripadnik albanskih partizanov: bataljona Faut Bobani, čete Teky Kolanec, bataljona Ali Kel-

mendi (topniške skupine), 1. albanske udarne brigade in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

ŠTOK JOŽE, r. 24. marca 1923 Sežana, p. 17. januarja 1945 pri Opatovcu v Sremu, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade.

ŠULIGOJ STANKO, r. 10. aprila 1917 Lokovec, b. Lokovec 138, Čepovan, pripadnik grških partizanov, bil je v Albaniji in se je nato vključil v slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade.

ŠVAGELJ ALOJZ, r. 19. aprila 1923 Ponikve, b. Ponikve 14, Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik komande mesta Čačak (pobegnil iz nemškega taborišča pri Kraljevu v Srbiji) in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

TAVČAR DUŠAN, r. 1923 Kreplje – Dutovlje, b. Avstrija, Lienz, Saiurnerstrasse 21, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, odreda ELAS na otoku Itaka in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade (v grške partizane je skupaj z Mirkom Pericem pobegnil na zasilnem splavu z otoka Kefalonije na otok Itaka in nato na celino ter prišel v Makedonijo).

TOMASINI SILVIRA-SLOVENKA, r. 2. decembra 1913 v Trstu, ustreljena 13. avgusta 1942 v zaporih Kosovske Mitrovice, je bila politična emigrantka v Mariboru, članica SKOJ in KPS na univerzi v Ljubljani, profesorica nemškega jezika na gimnaziji v Kosovski Mitrovici. V organizacijo NOB se je vključila takoj po okupaciji naše domovine. Bila je sekretarka partijske celice, članica NOO, predsednica AFŽ in je svoj dom spremenila v partijsko tehniko ter bazo za pošiljanje ljudi v Kopaoniški partizanski odred. Zaradi delovanja za cilje NOB je bila aretirana (maj 1942) in po strahotnem mučenju v zaporih Kosovske Mitrovice so jo gestapovci ustrelili. Ko je bila izvojevana svoboda ji je domovina dala zaslužen priznanje – razglašena je bila za narodnega heroja Jugoslavije, gimnazija v Kosovski Mitrovici pa nosi njeno ime.

TOMAŽIČ FRANC, r. 3. junija 1914 Čabar, b. Čabar.

TOMINC ANTON, r. 14. junija 1923 Dolenja vas – Senožeče, b. Koper, Rozmanova 60/1, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pripadnik grških partizanov v sklopu 13. grške divizije ELAS; po prihodu v južno Italijo se je v partizanskem taboru Gravina takoj vključil v 5. prekomorsko brigado »Ivana Turšiča-Iztoka«.

TOMŠIČ VILKO, r. 1923 Sovodnje – Gorica, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

TREBEC FRANC, r. 22. februarja 1923 Barka – Sežana, umrl 23. marca 1944 v koncentracijskem taborišču Kaisersteinbrück (Nemčija), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Kaisersteinbrücku, kjer je tudi umrl.

TREBEC VIKTOR, r. 1. julija 1917 Škoflje, b. Škoflje 8, Vremski Britof (Sežana), pripadnik odreda ELAS v Grčiji, nemški ujetnik, pripadnik NOV in POJ v Bosni.

TURK RUDOLF, r. 11. aprila 1914 Lože – Vipava, b. Erzelj 3, Vipava (Ajdovščina), pripadnik Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade.

TUŠAR DUŠAN, r. 1923 Mazura – Cerčno, p. 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

URDIH DANILO, r. 7. junija 1923 Miren, b. Miren 103, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na Peloponezu, 5. ameriške armade v Italiji in 1. tankovske brigade NOVJ.

URŠIČ PAVEL, r. 17. januarja 1923 Krajna vas, b. Skopo 31, Dutovlje (Sežana), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

UŠAJ PAVEL, r. 22. aprila 1921 Vogrsko, b. Vogrsko 157, Volčja draga (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, nemški ujetnik v Atenah in Jagodini pri Valjevu, pobegnil iz ujetništva in se vključil v 11. srbsko brigado NOVJ.

VADNJAL MIRKO, r. 5. decembra 1923 Hruševje – Postojna, b. Pivka, Kolodvorska 22, pripadnik ELAS na Peloponezu, 1. čete 3. bataljona 3. prekomorske udarne brigade 26. dalmatinske udarne divizije JA.

VALENČIČ ANTE-JANEZ, r. 1913 Ribnica – Mala Pristava (občina Postojna), b. Ljubljana, Pod smreko 6-a, komandant 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

VALENTINČIČ MILAN, r. 1920 okolica Bovca, b. Gorenjska, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 3. in 4. makedonske brigade (borec in starešina).

VALENTINČIČ UGO, r. 1919 Podbrdo – Tolmin, umrl (zmrznil) 11. februarja 1944 na bogomilskem pohodu v Makedoniji, pripadnik slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

VIDIC RIHARD, r. 1923 Kamna Gorica, p. 20. septembra 1943 na otoku Kefaloniji, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji.

VIDMAR ALOJZ, r. 1923 Tabor – Dornberk, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

VIDMAR MARJAN, r. 19. decembra 1921 Otlica – Ajdovščina, b. Argentina, Cassila de Correo 466900 Comodoro Rivadavia, provincia de Chubut, pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, 1. avtobrigade GŠ NOV in POM ter KNOJ (v NOV Jugoslavije je bil komandant bataljona).

VIŽINTIN IVAN, r. 13. februarja 1920 Štandrež – Gorica, b. Maribor, Smetanova 82, v NOVJ je odšel iz vasi Bistrenci pri Negotinu, pripadnik 4. makedonske brigade in prištabne enote 42. divizije (bil je komandir čete in se je udeležil bojov tudi na sremski fronti, v JLA je dosegel čin kapetana I. razreda).

VIŽINTIN IVANKA (rojena Pegan), r. 23. februarja 1919 Trnje pri Pivki, b. Koper, Prisoje 4, v vasi Bistrenci pri Negotinu je bila predsednica odbora AFŽ in terenska aktivistka NOG.

VIŽINTIN JOŽEF, r. 14. decembra 1923 Sovodnje, b. Sovodnje 140, Gorica.

VIŽINTIN PETER, r. 24. junija 1911 Štandrež – Gorica, b. Koper, Prisoje 4, v vasi Bistrenci pri Negotinu je bil od junija 1941 član simpatizerske skupine NOG (udeleženec NOG od 1941), predsednik odbora Narodne fronte in član narodnoosvobodilnega odbora v vasi Bistrenci (v kateri je bil takrat tudi sedež občine).

VISINTIN MARIO, r. 1920 Gradiška ob Soči (Gradisca D'Isonzo), b. Gradiška ob Soči (Gradisca D'Isonzo), Gorica, udeleženec bojev proti Nemcem na otoku Kefaloniji, od koder je 24. oktobra 1943 pobegnil na otok Itaka in od tod v 1. makedonsko-kosovsko udarno brigado v Makedoniji.

VLADOVIĆ MATE, r. 9. februarja 1923 Arbanasi – Zadar, b. Zadar, Pavlinovića 9, pripadnik odreda ELAS na Dodekanezu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in nato raznih enot NOVJ (v JLA je dosegel čin majorja).

VODOPIJA ŽELJKO, r. 25. marca 1923 Brkaji – Pazin, b. Pulj, Viška 8, pripadnik grških partizanov ELAS, Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, Baze GŠ NOV in POM in 1. avto-brigade GŠ NOV in POM.

VODOPIVEC ALBERT, r. 24. junija 1923 Dornberk, b. Dornberk, Nova Gorica (izseljen v Avstralijo), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

VODOPIVEC VIKTOR, r. 20. septembra 1919 Dornberk, b. Zalošče 34/a, Dornberk (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

VOGRIČ LEONARD, r. 6. novembra 1921 Čiginj – Tolmin, p. 12. septembra 1942 v Bitoli – Makedonija (zajet od Bolgarov ter 12. septembra 1942 obsojen in ustreljen).

VOLK AVGUST, r. 21. decembra 1922 Vipavski Križ – Ajdovščina, b. Kanada, 240 Walnut Street Sault Ste Marie, Ontario, Postal Code PGB 265, pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

VOLK KAREL, r. 1918 občina Ajdovščina, b. Erzelj, Ajdovščina, pripadnik Debrskega partizanskega odreda in Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

VONČINA IVAN, r. 28. julija 1920 Srednji Lokovec, b. Srednji Lokovec 69, Nova Gorica, pripadnik odreda ELAS na otoku Rodosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iz-toka«.

VONČINA IZIDOR, r. 22. maja 1919 Lokovec – Nova Gorica, p. 17. januarja 1945 pri Beravcih v Sremu, pripadnik grških partizanov ELAS, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se vključil v slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade NOVJ.

VOUK ALOJZ, r. 1923 Merce – Sežana, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

VRHUNEC BRONISLAV, r. 20. avgusta 1909 Ljubljana, b. Ljubljana, Bičevje 1, pripadnik 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo (pooblaščenec GŠ JA za ustanovitev slovenske brigade »Franc Rozman« oziroma 1. samostojnega slovenskega bataljona).

VUGA FRANC, r. 3. julija 1923 Vedrijan – Nova Gorica, b. Izola, Drevored 1. maja 8, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo ter enote KNOJ.

WEBER JOSEF, r. 12. januarja 1922 Kosmidery (Poljska), b. Kosmidery, okraj Lublinec (Poljska); nasilno mobiliziran v nemško vojsko, prve dni septembra 1944 pobegnil iz nemške mornariške obalne težke baterije, ki je imela položaje na severni obali otoka Kefalonije; 15. septembra 1944 je bil sprejet v Slovensko četo »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS; 12. novembra 1944 se je priključil zaveznikom in z njimi odšel v južno Italijo.

ZAJEC ZDRAVKO, r. 1923 Žigoni – Renče, b. Nova Gorica, Ulica 9. korpusa 96, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na Kefaloniji, ujetnik, bil v nemški pomožni enoti v Grčiji in Jugoslaviji, pobegnil iz ujetništva in se vključil v NOVJ (priglasil se je komandi mesta Litija), nato je bil v 1. brigadi 2. divizije KNOJ.

ZANKOVIČ VIKTOR, r. 1922 Manžan, b. Manžan 5, Koper, pripadnik oddela ELAS v kraju Larisa – Volos v Grčiji in raznih enot v NOV Jugoslavije.

ZDRAVJE MATIJA, r. 1. marca 1923 Bovec, b. Koper, Srebrničeva 12, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ZGAGA FRANC, r. 1923 Podbrdo – Tolmin, pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

ZIDAR ALOJZ, r. 4. decembra 1914 Topolc – Ilirska Bistrica, b. Koper, Letoviška pot 2, bil je obsojen na dve leti ječe, nato poslan na prisilno delo v kraj Volos – Grčija; že v začetku leta 1943 je postal pripadnik organizacije EAM, v kraju Makrenica je vstopil v grške partizane ELAS, bil pripadnik Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade ter 1. avtobrigade GŠ NOV in POM, v kateri je bil politični komisar bataljona (v JLA je dosegel čin kapetana I. razreda).

ZUKIJATI DARKO, r. 1923 Medana, b. Medana 117, Dobrovo v Brdih (Nova Gorica), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji in nemški ujetnik.

ŽAGAR BALDOMIR, r. 15. februarja 1923 Bovec, b. Piran, Tomšičeva 2, pripadnik grških partizanov v kraju Korintos, nemški ujetnik v Atenah, Solunu, na Madžarskem in v Veliki Gorici pri Zagrebu, 14. avgusta 1944 pobegnil iz ujetništva in se vključil v 1. četo 1. bataljona udarne brigade »Franjo Ugalić« 34. divizije, zatem bil premeščen v spremljevalno četo 3. istrske brigade 43. istrske divizije NOVJ.

ŽBOGAR IVAN-JOHAN, r. 1893 Grgar (ali Banjščica), b. Gudarica pri Vršču (Banat), v NOVJ je odšel iz rudnika Dudica na Kožuf planini v Makedoniji (ko je bil star 50 let); pripadal je slovenski koloniji, ki je živela v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji.

ŽGAVEC NIKOLAJ, r. 11. decembra 1923 Dolga poljana, b. Dolga poljana 67, Vipava (Ajdovščina).

ŽIDANIK MATIJA, r. 2. januarja 1923 Slap pri Vipavi, b. Grobišče št. 18, Postojna (se je izselil v Avstralijo), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS in 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo.

ŽIVEC JOŽE, r. 18. februarja 1922 Šempas – Nova Gorica, b. Ljubljana, Rašiška 3, pripadnik odporniške enote ELAS na otoku Lerosu, nemški ujetnik v Grčiji in Srbiji, pobegnil iz ujetništva in se vključil v Požarevski partizanski odred, bil pripadnik slovenskega bataljona 1. krajiške proletarske udarne brigade, 1. jugoslovanske brigade (oblikovane v Sovjetski zvezi) in 1. prekmurske brigade.

ŽIVIC ANTON, r. 14. maja 1917 Dolenja vas – Senožče, b. Spodnje Škofije 252 (Koper), pripadnik Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje« pri ELAS na otoku Kefaloniji, nemški ujetnik, pripadnik Slovenske čete »Primorje« pri ELAS pri komandi Jonskih otokov 7. grške brigade ELAS, 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo in 1. strelskega bataljona ljubljanskega vojnega področja.

ŽIVIC RUDI, r. 7. maja 1921 Merče, b. Sežana, Kidričeva 7, pripadnik grških partizanov ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik (interniran v Celovcu).

ŽIŽMOND ALOJZ, r. 29. decembra 1923 Vogrsko, b. Nova Gorica, Cankarjeva 56, pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik v Grčiji, Makedoniji in Srbiji, pobegnil iz ujetništva in se 1. oktobra 1944 vključil v NOVJ.

ŽIŽMOND BRATOMIL, r. 18. februarja 1922 Vogrsko, b. Vrtojba, Ulica 9. septembra 50 (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Samosu, Slovenske čete v Palestini – Egiptu in 5. prekomorske brigade »Ivana Turšiča-Iztoka«.

ŽNIDARŠIČ ŠTEFAN, r. 24. decembra 1923 Dornberk, b. Dornberk, Vodopivčeva 6 (Nova Gorica), pripadnik odreda ELAS na otoku Krfu, nemški ujetnik, pobegnil iz ujetništva in se priključil zaveznikom.

ŽVANUT IVAN, r. 11. decembra 1917 Otošče – Sežana, b. Ljubljana, Podmilščakova 44/B, pripadnik odporniške enote ELAS na Kefaloniji, nemški ujetnik v Grčiji, Albaniji in Jugoslaviji.

Viri in gradivo

A. ARHIVSKO IN DOKUMENTARNO GRADIVO

Arhiv Inštituta za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani (kratica: IZDG);
Arhiv Vojaškega zgodovinskega inštituta v Beogradu (kratica VZI, Bgd.);
Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani;
Inštitut za nacionalno zgodovino v Skopju;
Državni arhiv na Reki;
Pokrajinski arhiv v Kopru (kratica: PAK).

B. SAMOSTOJNE PUBLIKACIJE

Babić Manojlo – Luštek Miroslav, Tankisti prekomorci. Nova Gorica 1969;
Bartolini Alfonso, Storia della Resistenza italiana all'estero. Padova 1965;
Battaglia Roberto, Odporniško gibanje v Italiji (od 8. septembra 1943 do 25. aprila 1945). Ljubljana 1971;
Biber Dušan, Tito – Churchill, strogo tajno. Zagreb 1981;
Butorović Radule – Albert Klun, Tretja prekomorska brigada. Nova Gorica 1967;
Cervi Mario, Storia della guerra di Grecia. Milano 1969;
Churchill Winston, Druga svetovna vojna, z epilogom povojnih let. Ljubljana, 1964.
Dedijer Vladimir, Dnevnik 1943–1944. Ljubljana 1951.
Dedijer Vladimir, Jugoslovansko-albanski odnosi (1939–1948). Beograd 1949;
Ferenc Tone, Kapitulacija Italije in narodnoosvobodilni boj v Sloveniji jeseni 1943. Maribor 1968;
Ferenc Tone, Kacin Milica-Wohinz, Zorn Tone, Slovenci v zamejstvu, pregled zgodovine 1918–1945. Državna založba Slovenije, Ljubljana 1974;
Ferenc Tone, Primorska pred vseljudsko vstajo 1943. Ljubljana 1983;
Formato Romualdo, L'eccidio di Cefalonia. Milano 1968;
Ghetti Walter, In lotta per la libertà. Milano 1975;
Ghilardini Luigi, Sull'arma si cade ma non si cede (I martiri di Cefalonia e di Corfù. Genova 1965;
Gogov Rade-Crnorečki, Mladost Plačkovička (4. makedonska narodnoosvobodilna brigada). Beograd 1971;
Gogov Rade-Crnorečki, Negotino vo viorot na vojната. Negotino 1974;
Hardi Ali, Narodnooslobodilački pokret na Kosovu 1941–1945. Beograd 1973;
Hatzi Thanasi, I nikifora epanastatis pu hatheki 1941–1945 (Pred zmago zatrta revolucija). Atene 1978;

Jerman Ivan, Pevski zbor Jugoslovanske armade »Srečko Kosovel«. Ljubljana 1970;
 Klun Albert, Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni. Koper 1976;
 Klun Albert, Iz Afrike v narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije. Ljubljana 1978;
 Klun Albert, Prekomorci v narodnoosvobodilni vojni. Ljubljana 1980;
 Klun Albert, Brigada bratstva in enotnosti (nastanek, razvoj in bojna pot 3. prekomorske udarne brigade). Ljubljana 1981;
 Kocmur Janez, Primorski Slovenci v tujini za svobodo domovine. Celje 1964;
 Kostić Uroš, Oslobođenje Istre, Slovenskog primorja i Trsta 1945. Beograd 1978;
 Kreft Ivan, Spori in spopadi. Ljubljana 1983;
 Labović Đurica, U senci helebarde. Novi Sad 1967;
 Levičnik Karel, Artileristi prekomorci. Nova Gorica 1968;
 Levinger Jolan-Mira, Županji u borbi (knjiga druga). Slavonski Brod 1975;
 MacLean Fitzroy, Zlati drum, Pjesak Orijenta, Rat na Balkanu, Zagreb 1953;
 Makiedo Sergije, Prva partizanska misija. Beograd 1963;
 Meletzis Spiros, V hribih med partizani. Atene 1976;
 Perat Janko, Odločitev v puščavi. Koper 1980;
 Pervanje Edvin – Hočevar A. Jože, Četrta prekomorska brigada. Ljubljana 1969;
 Petelin Stanko, Osvoboditev Slovenskega primorja. Nova Gorica 1965;
 Pignatelli Luigi, Il secondo regno. I prigionieri italiani nell'ultimo conflitto. Milano 1969;
 Pirković Ivo, Po sledovih rimske volkulje. Ljubljana 1953;
 Plenča Dušan, Medunarodni odnosi Jugoslavije u toku drugog svetskog rata. Beograd 1962;
 Potočnik Franc, Koncentracijsko taborišče Rab. Koper 1975;
 Rusić Branislav – Vilko Novak, Slovenci v Bistrenci v Makedoniji. Ljubljana 1973;
 Sintomos touristikos odigos Kefallinias (Mali vodič po Kefaloniji). Argostolion – Kefalonija 1978;
 Skupina avtorjev, Oslobodilački pohod na Trst. Beograd 1952;
 Skupina avtorjev, Brigada na bratstvoto i edinstvoto. Skopje 1958;
 Skupina avtorjev, Aula IV. Tutti i processi del Tribunale speciale fascista. Roma 1961;
 Skupina avtorjev, Drugi svetski rat, II. in III. knjiga. Beograd 1961 in 1964;
 Skupina avtorjev, Prekomorci. Ljubljana 1965;
 Skupina avtorjev, Slovenke v narodnoosvobodilnem boju. Ljubljana 1970;
 Skupina avtorjev, Prazniki slovenskih občin. Ljubljana 1975;
 Skupina avtorjev, Narodnoosvobodilna vojna na Slovenskem 1941–1945. Ljubljana 1976;
 Skupina avtorjev, Slovenski bataljon 1. krajiške proletarske udarne brigade. Oris bojne poti in spomini. Ljubljana 1980;
 Skupina avtorjev, Domicili v slovenskih občinah. Ljubljana 1981;
 Sojević Đoko, Zapisi kosovskog partizana, Beograd 1965;
 Sojević Đoko, Poruka budućem pokolenju. Negotin 1979;
 Speer Albert, Spomini, II. del. Ljubljana 1972;
 Stojanovski Risto-Železni, Rasplakaniot oktomvri. Negotino 1974;
 Strugar Vlado, Jugoslavija 1941–1945. Ljubljana 1980;
 Šinkovec Črtomir, Uporni svet pod Snežnikom. Nova Gorica 1966;
 Šmit Jože – Bordon Rado – Klun Albert: Peta prekomorska brigada. Nova Gorica 1969;
 Tomšič Janez, Narodnoosvobodilni boj na Jadranu in slovenski pomorščaki. Ljubljana 1974;
 Vilhar Srečko – Albert Klun, Prva in Druga prekomorska brigada. Nova Gorica 1967;

Vilhar Srečko – Albert Klun, Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov na Sardiniji, Korziki in v Južni Franciji. Nova Gorica 1969;
 Vilhar Srečko – Albert Klun, Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki. Ljubljana 1970;
 Vilhar Srečko – Albert Klun, Od pregnanstva do prekomorskih brigad. Ljubljana 1973;
 Vilhar Srečko – Albert Klun: Po poteh Sardincev. Koper 1973;
 Vincenti Federico, Partigiani Friulani e Giuliani all'estero. Udine 1980;
 Vukmanović Svetozar-Tempo, Revolucija koja teče. Beograd 1971.

C. RAZPRAVE IN ČLANKI

Biber Dušan, Otvorena tajna arhiva britanske diplomacije. Vjesnik u srijedu, od 7. junija do 18. oktobra 1972 (št. 1049–1068);
 Bole Cita, Od Ljubljane do Gravine. Delo od 29. aprila do 17. julija 1967;
 Butorović Radule, Formiranje i borbe prekomorskih brigada. Novi list (Reka) od 28. junija do 9. julija 1965;
 Čalovska Liljana, Vreme prošlo, vreme neizgubljeno. Komunist (Beograd) z dne 14. novembra 1968 (št. 604);
 Gačnik Janko, Bil sem učitelj v Gravini. TV-15 z dne 25. aprila 1967;
 Gošnik Tone, Primorski fantje – borci v Grčiji. Slovenski poročevalec z dne 22. julija 1945;
 Gošnik Tone, Zdaj še: skupnost slovenskih borcev – grških partizanov. Primorske novice (Koper) z dne 23. novembra 1982;
 Gošnik Tone, Skupnost slovenskih borcev ELAS – Dragocen prispevek. TV-15 z dne 25. novembra 1982;
 Gošnik Tone, Slovenska pesem med grškimi partizani. TV-15 z dne 9. decembra 1982;
 Gošnik Tone, Po Odisejevih sledih – v svobodo. Nedeljski dnevnik (Ljubljana) z dne 11. septembra 1983;
 Hribovšek Dimitrij-Mitja, Slovenska četa v Makedoniji. TV-15 z dne 1. novembra 1973;
 Hribovšek Dimitrij-Mitja, Slovenska četa v Makedoniji. TV-15 z dne 14. februarja 1974;
 Jakšić Pavle, Četrta Armija u završnim operacijama Jugoslovenske armije. Vojnoistorijski glasnik 1965, št. 2–3;
 Jug Valentin-Zdravko, Še o slovenski četi v Makedoniji. TV-15 z dne 24. januarja 1974;
 Klanjšček Zdravko, Udeležba prekomorskih enot v narodnoosvobodilnem boju. Borec (Ljubljana) 1975, št. 1;
 Klun Albert, Slovenci v trdnjavi svobode. Primorske novice (Koper) z dne 17. julija 1964;
 Klun Albert, O slavju prekomorcev. Primorske novice (Koper) z dne 2. aprila 1965;
 Klun Albert, Od predloga do uzakonitve. TV-15 z dne 2. novembra 1965;
 Klun Albert, Padlim prekomorcem v Ilirski Bistrici. Primorski dnevnik (Trst) z dne 19. januarja 1966;
 Klun Albert, Da ne bi šel v pozabo delež v borbi in zmagi nad nacifašizmom. Primorski dnevnik (Trst) z dne 12. aprila 1966;
 Klun Albert, Stremljenje po uveljavitvi posebnih pogojev borbe Primorcev. TV-15 z dne 30. avgusta 1966;

Klun Albert, Nastanek in formiranje brigad NOVJ na osvobojenem jugu Italije 1943-1944. Primorski dnevnik (Trst) z dne 22. decembra 1968;

Klun Albert, Prekomorci na otoku Visu. Jadranski koledar (Trst) 1972;

Klun Albert, Slovenski borci v grških, albanskih in makedonskih partizanih. Primorske novice (Koper) z dne 21. in 28. januarja ter 4., 11., 18. in 25. februarja 1983;

Klun Albert, Slovenski primorski borci v grških, albanskih in makedonskih partizanih. Po slavnih mnogoterih poteh boja za svobodo. Primorski dnevnik (Trst) z dne 31. decembra 1982 ter 4., 7. in 8. januarja 1983;

Klun Albert, Slovenski borci pri grških, albanskih in makedonskih partizanih. TV-15 (Ljubljana) z dne 24. novembra ter 8. in 15. decembra 1983;

Koren Jože, Karel Guštin s Cola slavil šestdesetletnico. Primorski dnevnik (Trst) z dne 16. januarja 1983;

Levičnik Karel, Prekomorci v NOVJ. Vojaški informator (Ljubljana) 1964, št. 7;

Naroden glas, jubilejna izdaja časopisa občinskega odbora za proslavo 25-letnice ustanovitve 4. makedonske brigade. Štip, 19.-20. julija 1969;

Pampaloni Amos, Ukazal sem ogenj na nemške mostovne ladje, ki so se približevale Kefaloniji. L'Unità (Milano) z dne 19. septembra 1963;

Perat Janko, Brez krivde krivi. Ljubljanski dnevnik (Ljubljana) od 19. do 31. avgusta 1964;

Pičulin Franc, Še o slovenski četi v Makedoniji. TV-15 z dne 24. januarja 1974;

Sfligloj Elio-Spirta, EAM se je borila za svobodo grškega naroda. Tudi Slovenci v vrstah EAM – ELAS. Fronte unico – Enotna fronta (Gorica) z dne 25. februarja 1946;

Sfligloj Elio – Dario Scher, Dodicimila furono i trucidati dai nazisti asserati di vendetta. La partecipazione di Sloveni e Croati alla battaglia di Cefalonia nel settembre 1943. La voce del popolo (Reka) z dne 12. oktobra 1963;

Sfligloj Elio, I° raduno dei superstiti Jugoslavi dell'Acqui. In occasione del raduno degli appartenenti alla compagnia partigiana »Primorje« a Nova Gorica il 15. settembre 1968. Notiziario (Roma), december 1968;

Šiljegović Boško, Naloga je bila osvoboditi Trst. Delo (Ljubljana) z dne 28. aprila 1961;

Velebit Vladimir, Naša diplomacija. Narodna armija (Beograd) 1957, št. 958;

Velikonja Janko, Nastanek prekomorskih brigad. Snežnik (Ilirska Bistrica) z dne 1. februarja in 1. marca 1965;

Vilhar Srečko, Obrazi iz Gaete (zapis iz zaporov). Jadranski koledar (Trst) 1957;

Vilhar Srečko, Prepreke na poteh prekomorcev v domovino. Jadranski koledar (Trst) 1976;

Zidar Alojz, Slovenska četa v Makedoniji. Borec (Ljubljana) 1958, št. 6;

Zidar Alojz, Epopeja na Makedonski partizani i bolkata na kraškata majka. Nova Makedonija (Skopje) z dne 4. julija 1970 (štiri nadaljevanja);

Zidar Alojz, Od Kajmakčalana do Karaormana. Nova Makedonija (Skopje) z dne 13. februarja 1971 (osem nadaljevanj);

Zidar Alojz, Oj Debar, Debar, krvavi Debar. Nova Makedonija (Skopje) z dne 9. oktobra 1947 (tri nadaljevanja);

Zidar Alojz, Oživljeni spomini. TV-15 z dne 18. januarja 1979;

Zidar Alojz, Bogomilski pohod. TV-15 z dne 11. novembra 1981;

razne druge razprave in članki, objavljeni v jugoslovanskih revijah in časnikih v obdobju 1945-1983.

Č. ROKOPIŠNO GRADIVO V ZVEZI S SLOVENSKIMI BORCI
V NOV MAKEDONIJE, GRČIJE IN ALBANIJE

- Bizjak Franc, Spomini na politično delovanje v organizaciji EAM in ELAS na otoku Samosu;
- Beguš Franc, Podatki za življenjepis in Vprašalnik za borce slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
- Bevk Jožef, Prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Bolčina Alojz, Življenjepis;
- Bole Ludvik, Iz mojih spominov na zapore v Atenah;
- Božič Jakob, Podatki za življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Brajevič Petar, Izvleček iz dnevnika komandanta 1. makedonsko-kosovske udarne brigade (Bogomilski pohod);
- Budihna Rudi, Moji spomini na zadnjih štirideset let;
- Cenčič Ivan, Podatki za življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Cergol Jože, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Cijan Ivan: Iz enote »Primorje« je nastal 1. samostojni slovenski bataljon v Skopju;
- Čermelj Bruno, Življenjepis;
- Čermelj Bruno, Življenjepis borcev Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade, ki jih je zbral za potrebe uredniškega odbora za izdajo zbornika 1. kosovsko-metohijske brigade;
- Čermelj Bruno, Izpopolnitev vprašalnih pol za borce Slovenske čete, ki jih je dobil leta 1979 v Peči in vrnitev izpopolnjenih pol januarja 1980 uredniškemu odboru v Beogradu;
- Čermelj Bruno, Slovenska četa v 1. makedonsko-kosovski udarni brigadi 1943–1944. Članek je avtor pripravil za komisijo obalnega komiteja ZKS v Kopru za zgodovino delavskega gibanja (predsednik komisije je bil Albert Klun, za njim pa Srečko Vilhar);
- Česnik Peter, Podatki za življenjepis;
- Česnik Peter, Članek o tovarišu Slavku Gabrščku, napisan januarja 1945 v Beogradu;
- Čok Marija Ivan, Življenjepis;
- Dobrinja Emil, Podatki za življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Dolgan Rudi, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Fabčič Ivan, Življenjepis od 1941 dalje;
- Fajdiga Viktor, Prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Fattore Giovanni, Vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
- Furlan Karlo, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
- Furlan Karlo, »Vstal od mrtvih«;
- Gabršček Slavko, Življenjepis;
- Gadov Mara, Podatki o ustanovitvi Slovenske čete v Makedoniji (zaščitne čete GŠ NOV in POM);
- Gerželj Franc, Življenjepis;

Glavina Ivan, »Bolj sem bil lačen materinega jezika kakor kruha . . .«;
 Godnič Karlo, Dokumentacija okrajnega sodišča iz Brčkega, št. R-123/48 z dne 14. julija 1948;
 Gomizej Danilo, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS – NOVJ;
 Gošnik Tone, Podatki za življenjepis;
 Gošnik Tone – Srečko Likar, Dokumenti k likvidaciji ELAS v februarju 1945 (december 1945, Novo mesto – Maribor);
 Gošnik Tone – Srečko Likar, Poročilo o ustanovitvi in delu Slovenske partizanske enote »Primorje« v vrstah ELAS v letih 1944–1945;
 Grahelj Franc, Vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Grmek Stanko, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in delovanja v nemškem vojnem ujetništvu;
 Harej Oskar, Moj kratek življenjepis;
 Hrast Janko, Z Dodekaneza v Bari;
 Hrast Janko, V partizane z Dodekaneza v Split;
 Hrast Janko, Revolucionarno gibanje Primorcev na Egejskih otokih, v Turčiji, Palestini in Egiptu;
 Hrast Janko, Podatki za življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS (EAM) – NOVJ;
 Hribovšek Dimitrij-Mitja, Življenjepis in vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Hribovšek Dimitrij-Mitja, Razni spisi o Slovenski četi in 1. makedonsko-kosovski udarni brigadi, ki jih je zbral od soborcev;
 Hvala Vincenc, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Ipavec Karlo-Lučo, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Janežič Alojz, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Jerič Jože, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Jerič Jože, Spomini na udeležbo v NOV Grčije (ELAS) in Jugoslavije (NOVJ);
 Jerič Jože, Moji spomini na otok Samos in beg v Turčijo;
 Jevšček Rudolf, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Jug Valentin-Zdravko, Življenjepis;
 Jug Valentin-Zdravko, Slovenski partizani v Albaniji in Makedoniji;
 Jug Valentin-Zdravko, Slovenski partizani v Albaniji in Makedoniji (razširjen in dopolnjen prejšnji članek);
 Jug Valentin-Zdravko, Leonard Vogrič, prvi borec – partizan iz Slovenskega primorja na jugu Balkana;
 Karbič Boris, Prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Klinec Cvetko, Začetek čete »Primorje« sega v jesen 1943;
 Klun Albert, Priznanje statusa borca NOV pred 13. oktobrom 1943 borcem z območja Slovenskega primorja;
 Kogoj Vincenc, Življenjepis;
 Komel Janko, Moje prvo doživetje ob pobegu iz italijanske vojske v makedonske partizane in spomini na Slavka Gabrščka;
 Koračnica 1. makedonske udarne brigade;

Koračnica 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Kristančič Alojz, Moj skromen življenjepis;
 Kržižič Franc, Vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Kržižnik Tone – Jule Ogrič, Odgovor Tonetu Gošniku na pisna vprašanja iz leta 1949;
 Kržižnik Tone – Jule Ogrič, Spomini na čase, ko smo bili pri grških partizanih – ELAS;
 Kržižnik Tone, Trije bratje so mi padli v NOV;
 Lazar Miroslav, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Likar Srečko, Življenjepis in predlogi za odlikovanja, ki jih je štab 1. samostojnega slovenskega bataljona oddal 10. maja 1945 GŠ JA za Makedonijo v Skopju;
 Likar Srečko – Tone Gošnik, Poročilo o ustanovitvi in delu slovenske partizanske enote Primorje« v vrstah ELAS v letih 1944–1945;
 Likar Srečko – Tone Gošnik, Dokumenti k likvidaciji ELAS v obdobju februar 1945 (december 1945, Maribor – Novo mesto);
 Lisjak Alojz, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Lisjak Alojz, Z otoka Kefalonije do Trsta;
 Maglica Ante, Življenjepis;
 Makuc Andrej, Vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Makuc Andrej, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Marinšek Franc, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in Rdeči armadi;
 Marinšek Franc, Moji spomini na otok Krf. Po pripovedovanju Franca Marinška sestavil Albert Klun;
 Mejač Ivan, Vprašalnik za borce Slovenske čete 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade;
 Mihajlov Mile, Spomini borcev Slovenske čete na 1. makedonsko-kosovsko udarno brigado. Gradivo je zbral strokovni sodelavec Instituta za nacionalno zgodovino, oddelek za zbiranje spominov (Skopje, 11. novembra 1968);
 Mikuž Alojz, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Mlekuž Karlo, Iz mojih spominov na boje na Kefaloniji. Po pripovedovanju Karla Mlekuža zabeležil Danilo Šuligoj;
 Morgan Ivan, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Muha Zdravko, Moja življenjska pot vse do danes;
 Obid Marko, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Ogrič Jule – Tone Kržižnik, Spomini na čase, ko smo bili pri grških partizanih – ELAS;
 Ogrič Jule, Mobilizirali so nas, da bi nas oddaljili od vstaje in NOB;
 Pagon Andrej-Ogarev, Leonard Vogrič iz Čiginja pri Tolminu – partizan Slovenske čete v Albaniji;
 Pavšič Anton, Življenjepis;
 Pegan Franc, Življenjepis;
 Pegan Izidor, Podatki o udeležbi Primorcev iz vasi Bistrenci v NOB;
 Pegan Izidor, Življenjepis;

Perhauc Stanko, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Pipan Alojz, Primorski Slovenci iz makedonske vasi Bistrenci v NOB;
 Pipan Franc, Podatki o primorskih političnih emigrantih v vasi Bistrenci pri Negotinu v Makedoniji ter podatki o udeležencih NOVJ in aktivistih NOB iz tega kraja;
 Pregarc Peter-Tikveški, Življenjepis;
 Premrl Rihard, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Pribac Ivan, Slovenski Istran med grškimi partizani;
 Ravbar Alojz, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Rejc Franc, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Rossi Angelo, Življenjepis;
 Rupnik Maks, Življenjepis;
 Rusjan Darko, Grkom smo rešili argostolionsko pristanišče. V nabojnicah smo nosili milo;
 Rustja Stanko, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Sanabor Ludvik, Odpor je stopil v našo družino;
 Sever Edvard, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Sfiligoj Elio, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS;
 Skrt Emil, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Stanič Albert, Življenjepis;
 Stepančič Alojz, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in nemškega vojnega ujetništva;
 Stopar Ivan, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Stranščak Anton, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Šinigoj Jože, Moji spomini na otok Samos in beg v Turčijo;
 Šinigoj Jože, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Škapin Jože, Za nas se je septembra 1943 vojna šele začela;
 Škrl Miroslav, Življenjepis in spomini iz vojnih časov, ki sem jih prebil v obdobju druge svetovne vojne;
 Štekar Karlo, Življenjepis;
 Šuligoj Danilo, Življenjepis za Antona Kravanjo;
 Tavčar Dušan, S Kefalonije na Itako na splavu iz borovcev – septembra 1943;
 Tominc Anton, Življenjepis in prošnja za uveljavitev posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Uršič Pavle, V italijanskih uniformah, a z zvezdo in jugoslovansko zastavico na kapa;
 Ušaj Rafael, Življenjepis in prošnja za priznanje posebne dobe zaradi udeležbe v ELAS in NOVJ;
 Vidmar Marjan, Življenjepis;
 Vincenti Federico, Partizanski dnevnik;

Vincenti Federico, Življenjepis;
 Vogrič Leonard, Življenjepis;
 Vodopija Željko, Življenjepis;
 Vrhunec Bronislav, Življenjepis s posebnim poudarkom na delo v NOB;
 Vrhunec Bronislav, Podatki o ustanovitvi 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ
 JA za Makedonijo;
 Vuga Franc, Vsi smo občutili, da smo pripadniki Titove vojske;
 Zidar Alojz, Podatki za življenjepis;
 Zidar Alojz, Pismo družini pokojnega Milčeta Rupnika z dne 22. novembra 1945;
 Zidar Alojz, Epopeja makedonskih partizanov in bol kraške matere;
 Živec Jože, Življenjepis;
 Živec Jože, Od Lerosa do Dravograda;
 Živec Jože, Moji spomini na boje na otoku Lerosu in nemško vojno ujetništvo.

OPOMBA

Spominski zapisi prekomorcev-borcev NOVJ so v Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani in v Pokrajinskem arhivu v Kopru. Ves slikovni material (fototeko) hrani Muzej ljudske revolucije v Ljubljani ter je razvrščen po enotah in skupnostih borcev (Slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, itd.).

Spominsko gradivo, zbrano od leta 1961 dalje, ko je začel delovati iniciativni odbor prekomorskih brigad, je razvrščeno po enotah oziroma po knjigah, ki so v tej zvezi izšle na pobudo osrednjega odbora prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ. Tako so tudi spominski zapisi o slovenskih borbcih v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, v mapah posameznih brigad.

Spominski zapisi, ki so bili zbrani v zvezi z izidom te knjige, so v posebni mapi »Slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije, in Albanije«, v Pokrajinskem arhivu v Kopru. V posebnih mapah so shranjeni in vloženi popisni listi pripadnikov prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ iz leta 1964 in 1965, ko so prejeli knjigo Prekomorci, in iz leta 1970, ko so prejeli knjigo Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki.

V letih 1982 in 1983 je popisne liste izpolnilo še okrog 200 borcev, ki so bili v NOV Makedonije, Grčije in Albanije. Tudi ti popisni listi so shranjeni v Pokrajinskem arhivu v Kopru.

V Inštitutu za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani so posebej shranjeni mikrofili tistih dokumentov, ki so sicer v Vojaškem zgodovinskem inštitutu v Beogradu in se nanašajo na prekomorske brigade in druge prekomorske enote NOVJ.

Prav tako so v arhivu IZDG v Ljubljani razni brigadni listi, tednik Prekomorec in drugi listi, ki so izhajali v brigadah, njihovih bataljonih ali pa v partizanskih taborih Gravina in Carbonara v južni Italiji, itd.

Spremna beseda

Že kmalu zatem, ko so izšle prve knjige o prekomorskih brigadah in drugih prekomorskih enotah NOVJ, se je pokazala potreba, da bi pripravili dokumentarno knjigo, v kateri bi podrobneje opisali narodnoosvobodilno gibanje naših ljudi v Makedoniji, Grčiji in Albaniji pred njihovim vstopom v jugoslovanske, grške (ELAS) in albanske partizane. Že tedaj je bilo namreč zbranega veliko zgodovinskega gradiva, ki bi lahko še bolj osvetlilo nekatere zgodovinske dogodke, pomembne zlasti za razumevanje boja primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov za svobodo in za njihovo vključitev v NOVJ. Takšno knjigo, ki bi zaokroženo in izčrpno obravnavala to snov, smo nameravali pripraviti že leta 1973, ob 30-letnici ustanovitve prekomorskih brigad in odločilnih dogodkov v narodnoosvobodilnem gibanju v Makedoniji, Grčiji in Albaniji (padec fašizma in kapitulacija Italije), vendar smo morali delo v zvezi s temi načrti zaradi raznih objektivnih vzrokov odložiti.

Da bi vsaj deloma zapolnili vrzel, ki se je pojavljala po izidu prvih knjig o prekomorcih, smo v knjigi Narodnoosvobodilni boj Primorcev in Istranov v Afriki (avtorja Srečko Vilhar in Albert Klun), ki je izšla v knjižnici NOV in POS v Ljubljani (1970), priobčili dokaj obširno poglavje pod naslovom Primorci in Istrani v Grčiji, Albaniji in Makedoniji.

Tudi v knjigi Prekomorci v NOV (avtor Albert Klun), ki je izšla 1976 pri založbi Partizanska knjiga v Ljubljani, je bilo objavljeno obširno poglavje pod naslovom Prekomorci v grških, albanskih in makedonskih partizanih.

Usoda naših ljudi na otokih v Egejskem morju je bila opisana v knjigi Iz Afrike v NOVJ (avtor Albert Klun), ki je izšla pri založbi Partizanska knjiga v Ljubljani (1978) pod naslovom Z Dodekaneza v Afriko.

Da bi bralec lažje razumel prizadevanja za izid te knjige, naj navedemo še nekaj pojasnil.

Že leta 1961 je začel delovati iniciativni osrednji odbor za proslavo prekomorskih brigad in drugih prekomorskih enot NOVJ, odbor pa je bil

uradno imenovan 1964 in je pripravil proslavo, ki je bila 4. julija 1965 v Ilirski Bistrici. Ko se je odbor 27. maja 1966 dokončno konstituiral pri Republiškem odboru ZZB NOV Slovenije, je bil izvoljen tudi enajstčlanski odbor za pripravo zgodovine narodnoosvobodilnega gibanja v Afriki, ki je imel nalogo, da pripravi knjigo o narodnoosvobodilnem gibanju naših rojakov v Afriki, Makedoniji, Grčiji in Albaniji. Leta 1969 je bil v Kopru izvoljen še 14-članski odbor nekdanjih borcev, ki so v NOVJ prišli iz Afrike, Makedonije, Grčije in Albanije; vodil ga je pokojni Srečko Vilhar. Knjiga je, kakor smo zapisali, izšla 1970. Po njenem izidu smo z zbiranjem zgodovinskega gradiva nadaljevali. Posebno je treba poudariti večletno prizadevanje osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ in drugih faktorjev za ureditev vprašanja posebne dobe iz NOB (ELAS), ki je bilo še posebej intenzivno v obdobju 1975–1983. Prav pri reševanju tega vprašanja je prišlo do številnih stikov med nekdanjimi slovenskimi borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, ki so množično in naklonjeno sodelovali pri reševanju še nerešenih vprašanj nekdanjih pripadnikov omenjenih skupin. Tako je bil 26. julija 1973 izvoljen nov, 16-članski odbor.

V to obdobje sovpada tudi večkrat izražena želja nekdanjih borcev, ki so prišli v NOVJ iz Afrike, Grčije in Albanije, da bi s skupnim izletom spet obiskali kraje, kjer se je začela njihova organizirana bojna pot v domovino. Tako je osrednji odbor prekomorcev-borcev NOVJ organiziral obisk krajev v južni Italiji, Grčiji in Dalmaciji. Vsakič je šlo na pot z ladjo »Slavija I« po 250 ljudi.

Prvi izlet je trajal od 26. marca do 1. aprila 1978. Njegovi udeleženci so v južni Italiji obiskali kraje Barletta, Gravina, Altamura, Grumo, Taranto, Brindisi, Monopoli in Bari, v Jonskem morju otoka Kefalonijo in Krf, ko pa so se vračali, so si ogledali še Kotor, Dubrovnik, Korčulo, Vis, Split, Šibenik, Zadar in Rab.

Od 31. oktobra do 6. novembra 1978 je bilo organizirano drugo krožno potovanje, na katerem je 250 nekdanjih borcev obiskalo Bari, otok Krf in Kefalonijo ter ob vračanju v domovino še Korčulo, Vis, Split in otok Rab.

Tretji izlet so priredili od 25. do 31. oktobra 1979 v Grčijo in Dalmacijo. Tokrat so udeleženci pluli s »Slavijo I« tudi skozi Korintski preliv, obiskali Atene in več krajev na Peloponezu. Takrat je za naše izletnike pripravilo sprejem veleposlaništvo SFRJ v Atenah; na njem je nekdanje partizane-primorske Slovence slovesno sprejel Ratko Močilnik, veleposlanik SFRJ v Grčiji.

Vseh treh izletov se je udeležilo 750 nekdanjih prekomorcev-borcev NOVJ, med njimi tudi skupina slovenskih borcev – grških partizanov, pripadnikov ELAS z otokov Kefalonija in Krf ter s Peloponeza. O dogodkih na Kefaloniji in o nastanku Samostojne slovenske partizanske čete »Primorje«, ki se je že septembra 1943 bojevala skupaj z enotami ELAS in z

uporniki italijanske divizije »Acqui« proti Nemcem, je na otoku govoril Srečko Likar.

Posebno zanimivo je bilo srečanje nekdanjih borcev in gostov s kraji, in z ljudmi, kjer so se primorski Slovenci septembra 1943 bojevali skupaj z grškimi partizani in uporniki italijanske divizije »Acqui« proti Nemcem, ki so tedaj okupirali otok in s krvavim nasiljem zatrli vstajo na Kefaloniji. Tovariš Albert Jakopič-Kajtimir je ob tej priložnosti dejal v priložnostnem nagovoru na gradu Kastro nad vasico Peratato tudi naslednje: »Do danes nisem vedel, da je noga slovenskega partizana stala tudi tako daleč na jugu Balkana ...«

Samostojni iniciativni odbor nekdanjih slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije je bil konstituiran 1978 v Kopru na pobudo osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ.

Na podlagi statuta ZZB NOV Slovenije in Pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti borcev enot in služb NOV in POS je bila 20. novembra 1982 ustanovljena tudi Skupnost slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije. Na zasedanju skupnosti je bil izvoljen 13-članski odbor, nadzorni odbor in komisija za zbiranje zgodovinskega gradiva in pripravo ustreznega rokopisa, ki je vsem nekdanjim slovenskim borcem, ki so bili v NOV Makedonije, Grčije (ELAS) in Albanije, poslala poziv za dodatno zbiranje zgodovinskega gradiva. Na vabilo je odgovorilo kar lepo število nekdanjih borcev; s prispevki, z osebnimi spomini in z dragocenimi dokumenti so se oglasili: Jože Bevk, Franc Bizjak, Dominik Bogataj, Alojz Bolčina, Ludvik Bole, Jakob Božič, Petar Brajović-Đuro, Rudolf Budihna, Ivan Cenčič, Jože Cergol, Ivan Cijan, Bruno Čermelj, Peter Česnik, Rudolf Dolgan, Ivan Fabčič, Viktor Fajdiga, Karlo Furlan, Pavle Furlan, Franc Gerželj, Ivan Glavina, Tone Gošnik, Karlo Guštin, Oskar Harej, Janko Hrast, Dimitrij Hribovšek-Mitja, Viktor Hrovatin, Vincenc Hvala, Karlo Ipavec-Lučo, Jože Jerič, Valentin Jug-Zdravko, Boris Karbič, Cvetko Klinec, Albert Klun, Janko Komel, Alojz Kristančič, Anton Kržišnik, Srečko Likar, Vili Lipanje, Alojz Lisjak, Ante Maglica, Franc Marinšek, Ivan Mejač, Zdravko Muha, Julij Ogrič, Andrej Pagon-Ogarev, Anton, Franc, Izidor in Stanko Pegan, Franc Pičulin, Alojz in Franc Pipan, Peter Pregarc-Tikveški, Rihard Premrl, Ivan Pribac, Franc Rejc, Darko Rusjan, Ludvik Sanabor, Celestin Sedmak, Elio Sfiligoj, Herman Srebrnič, Alojz Štepančič, Ivan Stopar, Anton Stranščak-Milan, Jože Šinigoj, Jože Škapin, Danilo Šuligoj, Dušan Tavčar, Anton Tominc, Pavel Uršič, Federico Vincenti, Peter Vižintin, Bronislav Vrhunec, Franc Vuga, Alojz Zidar, Jože Živec in Anton Živic.

Vsem tem ter še temu in onemu, ki ga nikakor nismo želeli namenoma prezreti, se za njihove prispevke iskreno zahvaljujemo, saj so z njimi na-

tančnejše osvetlili marsikateri dogodek, o katerem dokumenti ali arhivsko gradivo ne poroča dovolj zanesljivo ali pa vsaj ne v celoti.

Po programu dela osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ, ki deluje pri predsedstvu republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, in komisije za spremljanje in proučevanje zgodovine delavskega gibanja pri obalnem komiteju ZKS (medobčinskem svetu ZKS) Koper, je Bruno Čermelj pripravil poglavje o Slovenski četi 3. bataljona 1. makedonsko-kosovske udarne brigade.

Na podlagi sklepa komisije za zbiranje zgodovinskega gradiva in pripravo ustreznega besedila je uvod h knjigi in poglavje o Samostojni slovenski četi »Primorje« pri 7. brigadi ELAS napisal Srečko Likar, prispevek o oblikovanju 1. samostojnega slovenskega bataljona GŠ JA za Makedonijo pa je prispeval Bronislav Vrhunec. Poglavje o bojih »Slovenskih partizanov v Albaniji in Makedoniji« je napisal Valentin Jug-Zdravko, Slovensko četo v Palestini in Egiptu pa je v sodelovanju s Francem Bizjakom obdelal Janko Hrast. Primorske Slovence iz makedonske vasi Bistrenci v NOB je predstavil v posebnem poglavju Alojz Pipan. Življenjepise, dokumentarno gradivo, slikovni material s komentarjem, abecedne sezname slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije, vire in gradivo, abecedne sezname oseb in krajev omenjenih v knjigi, je pripravil Albert Klun, ki je tudi neposredno vodil celotno akcijo pri nastajanju in pisanju te knjige.

Besedila za knjigo je pripravil, uredil in lektoriral Tone Gošnik, ki je ustrezno priredil tudi naslove, vmesne naslove, opombe pod črto in priponbe na koncu posameznih poglavij.

Hvaležni smo avtorjem knjig o prekomorcih, ki so jih objavili Manojlo Babić, Rado Bordon, Jože A. Hočevnar, Albert Klun, pok. Karel Levičnik, pok. Miroslav Luštek, Janko Perat, Rafael Perhauc, Edvin Pervanje, Jože Šmit, Janez Tomšič in pok. Srečko Vilhar in ki smo jih z njihovo tovariško privolitvijo uporabljali pri svojem delu.

Zahvaljujemo se osrednjemu odboru prekomorcev-borcev NOVJ, zlasti njegovemu predsedniku dr. Francetu Hočevnarju in sekretarju Albertu Klunu, odboru skupnosti slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije (ELAS) in Albanije, koordinacijskemu odboru odborov enot in služb NOV in POS ter komisiji za mednarodne odnose pri RO ZZB NOV Slovenije, komisiji za spremljanje in proučevanje zgodovine delavskega gibanja pri obalnem komiteju ZKS (oziroma medobčinskemu svetu ZKS) Koper, Pokrajinskemu muzeju in arhivu v Kopru (in še zlasti njunima ravnateljema profesorju Salvatoru Žitku in mgr. Milici Trebše-Štolfa), republiškemu odboru ZZB NOV Makedonije, Institutu za nacionalnu historijo SR Makedonije, arhivu in muzeju SR Makedonije, geografskemu zavodu SR Makedonije in Akademiji znanosti in umetnosti SR Makedonije. Vsi ti so z naklo-

njenostjo spremljali naše delo in nam vsestransko pomagali pri njegovem nastajanju.

Iskreno hvaležnost izrekamo dr. sc. Radu Bordonu, ki nam je z vsestranskim znanjem in še posebej s temeljitim poznavanjem zgodovine našega narodnoosvobodilnega boja ves čas pripravljanja knjige pomagal s številnimi pobudami in z dragocenimi nasveti, nesebično sodeloval pri nastajanju in oblikovanju knjige ter nam vseskozi izkazoval naklonjenost in tovariško pomoč.

Naša zahvala gre tudi kapetanu Vladimirju Štimcu, ki je po naših osnutkih izdelal zemljevide za knjigo, Bronislavu Fajonu, ki je knjigo opremil, Srečku Mraku, ki je opravil korekture v stolpcih in straneh, ter delavcem tiskarne Tone Tomšič v Ljubljani, še posebej njenemu direktorju Stanetu Krapežu in tehničnemu vodji Janezu Iljašu, ki so se potrudili, da je knjiga izšla v dogovorjenem roku.

V Ljubljani, aprila 1984

Avtorji

SOCIALISTIČNA REPUBLIKA SLOVENIJA
SKUPŠČINA OBČINE IZOLA

Na podlagi 203. člena statuta občine Izola (Uradne objave, št. 5/78 in 4/82), 9. člena Pravilnika o podeljevanju priznanj občine Izola in 6. člena dogovora o podeljevanju domicilov enotam in službam NOV in POS ter aktivistom OF je Skupščina občine Izola na sejah zbora združenega dela, zbora krajevnih skupnosti in družbenopolitičnega zbora, dne 22. marca 1984 sprejela

SKLEP
O PODELITVI DOMICILA SKUPNOSTI SLOVENSКИH BORCEV
V NOV MAKEDONIJE, GRČIJE IN ALBANIJE V
IZOLI

1.

Skupnosti slovenskih borcev v NOV Makedonije, Grčije in Albanije se podeli domicil v občini Izola.

2.

Skupnosti slovenskih borcev NOV Makedonije, Grčije in Albanije z domicilom v Izoli se izroči bojna zastava s posvetilom in listina.

3.

Listino podpiše predsednik Skupščine občine Izola Branko FURLAN.

4.

Ta sklep začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnih objavah.

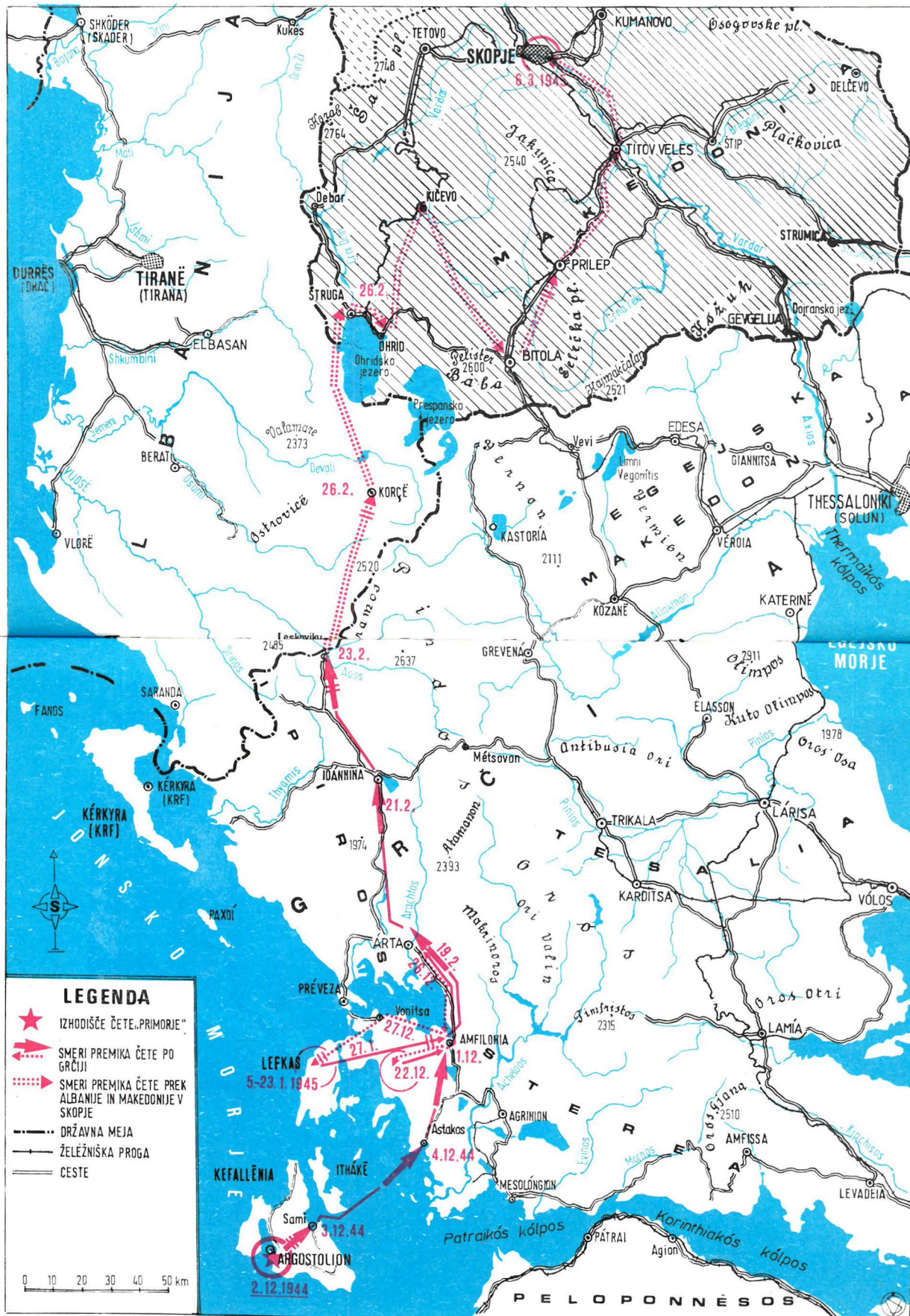
Številka: 90-1/84

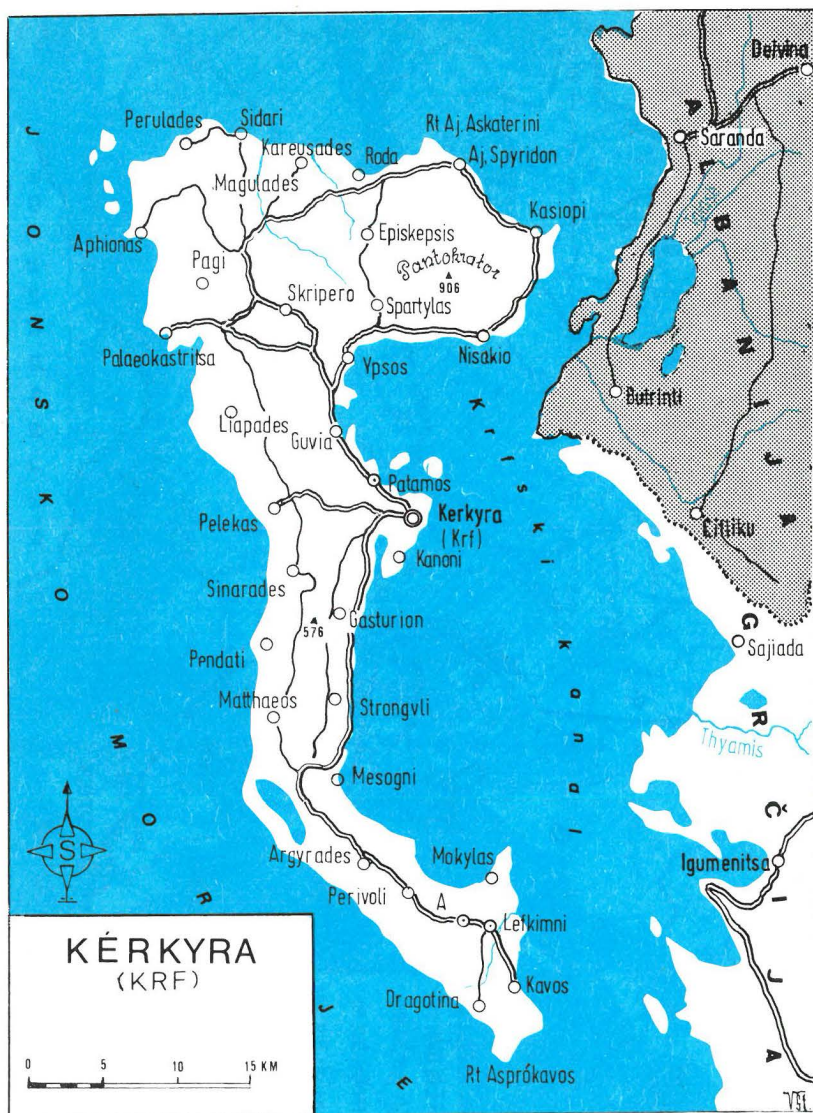
Izola, 22. marca 1984

Predsednik
Branko FURLAN

SKICE IN ZEMLJEVIDI

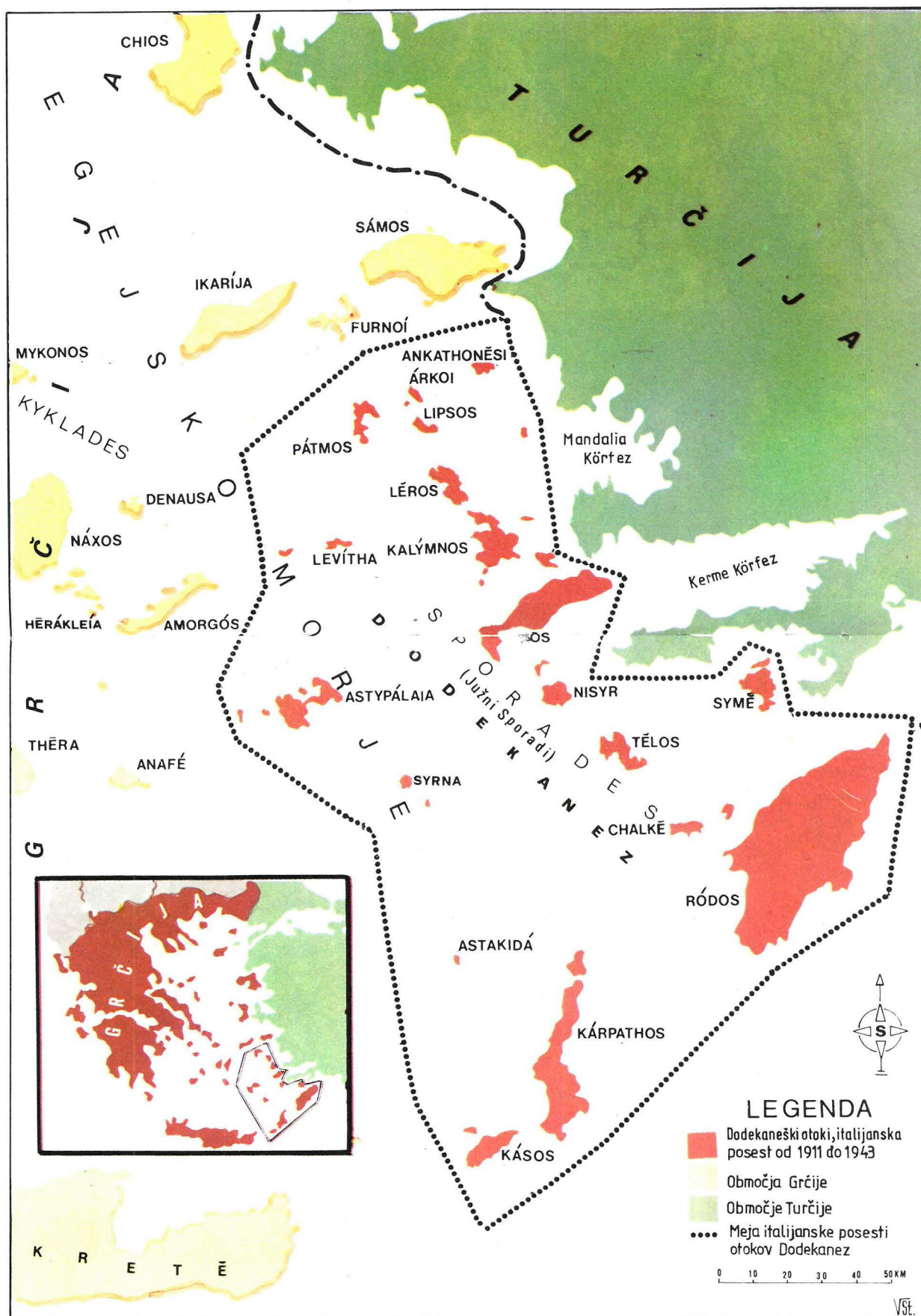

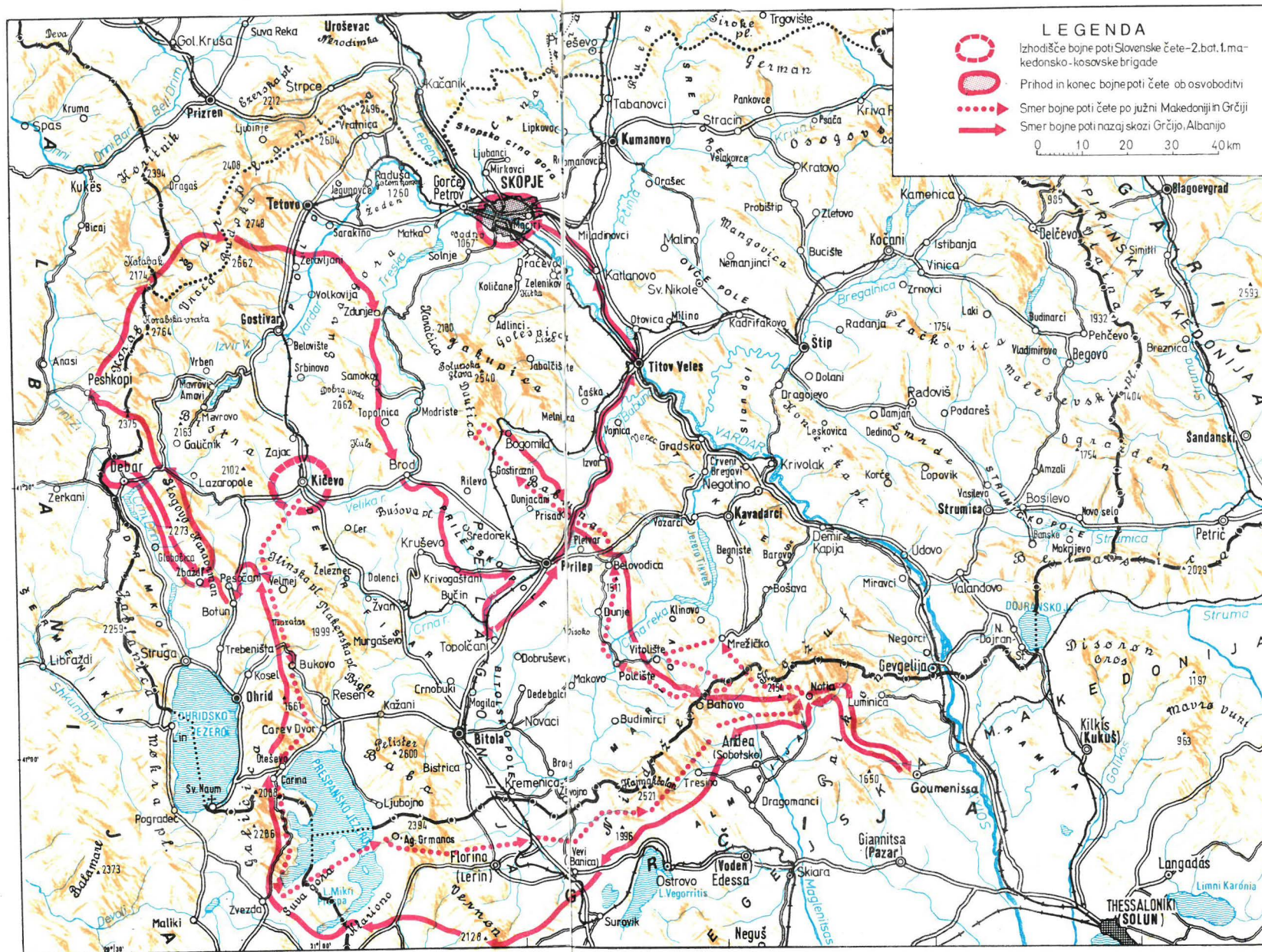

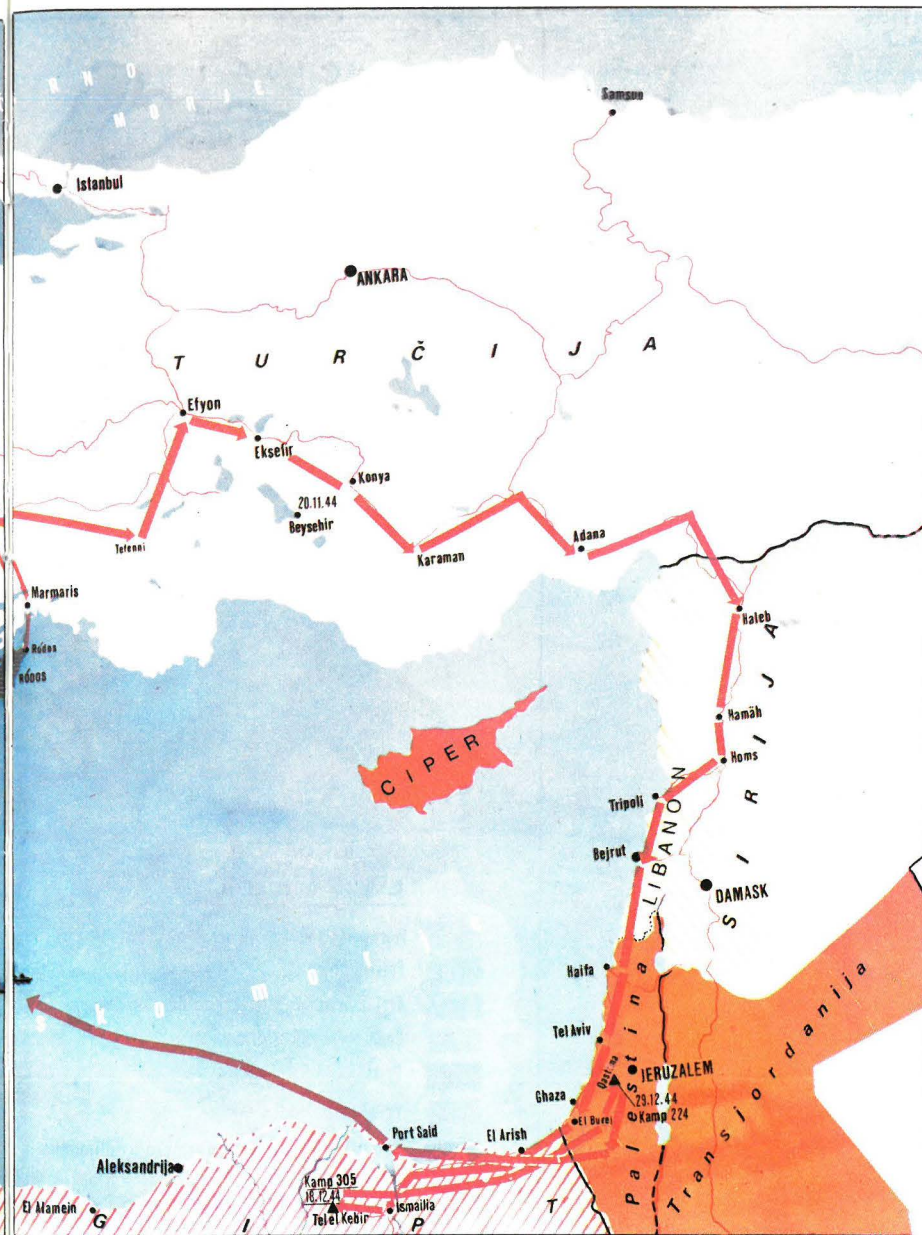
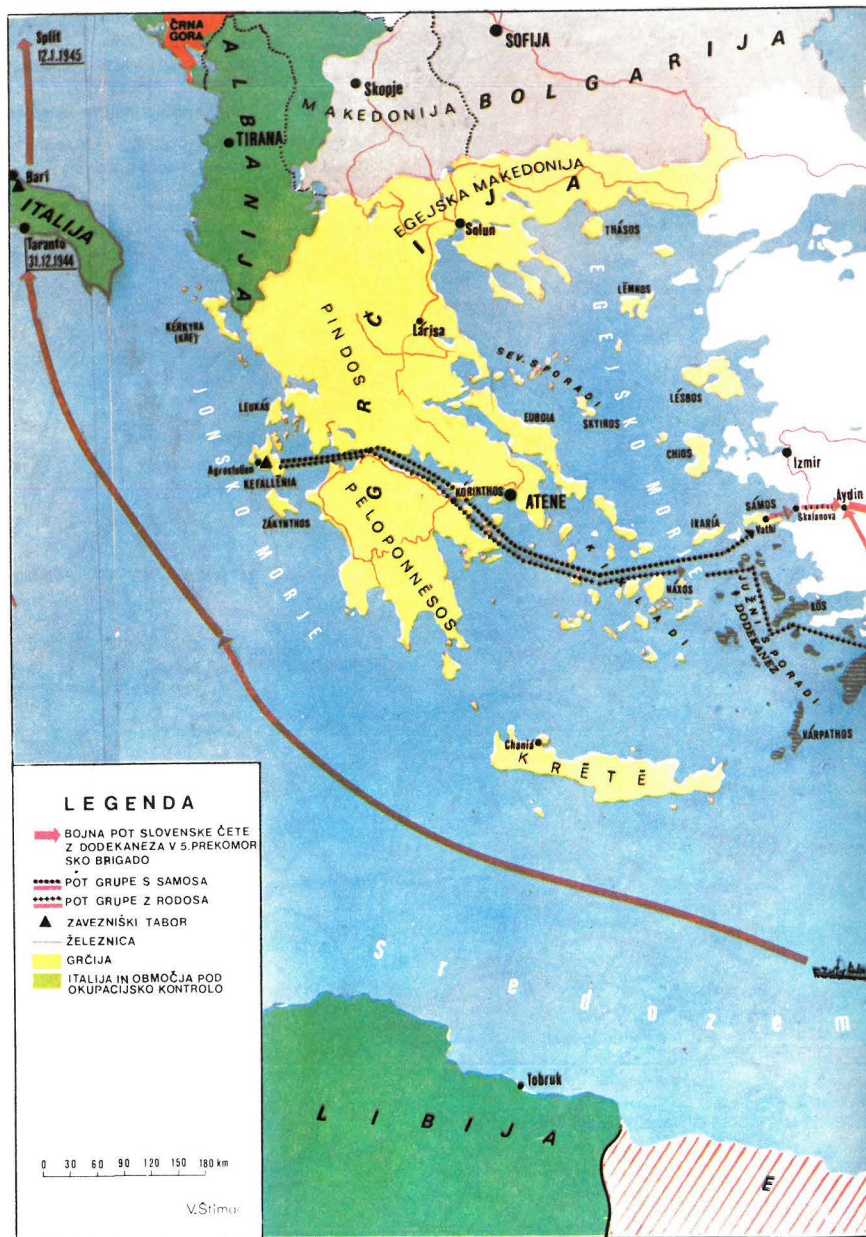

Abecedni seznam oseb

- Abram Stane 434
 Adamič Louis 348
 Ajdarov Ali 320, 326
 Ajgorovski Dervija 331
 Ajtič Predrag 37, 84, 99, 103
 Akis 394
 Aldo 388, 390, 391
 Alongi Evgenio 40
 Ambrožič Stane 121, 122
 Antončič Alojz 221, 434
 Antončič Ludvik 292, 293, 297, 306, 310, 434
 Antarelli Attilio 405
 Apollonio Renzo 158, 174, 175, 176, 189, 192
 Apostolski Mihajlo 41
 Aretas S. 204, 419
 Argiris 176, 202, 204
 Atanasov Krste-Nelbot 323, 324
 Avšič Jaka 107, 214, 415
- Babič Branko 426**
 Babič Manojlo 481, 494
 Bačar Ivan 381
 Badoglio Pietro 135
 Bafo 293, 294, 295, 339
 Bajc Alojz 13, 148, 221, 434
 Bajc Dušan 335, 434
 Bajka Miklavž 303
 Bajlo Aleks 54, 109, 435
 Bajlo Ivan 303
 Balli Kombatar 249, 369, 372
 Baltić Vilko 314
 Ban Rudolf 221, 435
 Banovac Anton 135, 145, 435
 Barge Hans 140, 143, 147
 Barjaktar Muharem 96
 Bartolini Alfonso 481
 Batista Anton 221, 435
 Battaglia Roberto 481
 Bavčar Ivan 29
 Bećir Ago 80
- Bedotti 276
 Beguš Franc 28, 29, 40, 59, 89, 109, 245, 252, 253, 256, 259, 275, 278, 279, 355, 366, 435, 485
 Belingar Ivan 221, 435
 Beltram Julij-Janko 112
 Benčič Dragomir-Brkin 345
 Benčič Ida 315, 328, 334, 335, 338, 435
 Benčič Zora 315
 Benedejčič Franc 142, 221, 435
 Benusi Ivo 407
 Berce Emil 221, 435
 Berginc Andrej 363
 Bergoč Jakob 142, 152, 435
 Bevk Ciril 221, 436
 Bevk Jože, 113, 163, 221, 436, 485, 493
 Bevk Jurij 119, 436
 Biber Dušan 481, 483
 Bizaj Jože 221, 436
 Bizjak Franc 291, 292, 293, 294, 295, 297, 306, 310, 338, 339, 340, 436, 485, 493, 494
 Blažević Božo 181
 Bledič Silvo 436
 Bobani Faut 251, 252, 281, 341, 355, 370, 402, 435, 436, 444, 448, 452, 453, 464, 473
 Bogataj Dominik 27, 95, 246, 250, 251, 252, 253, 259, 266, 267, 272, 275, 276, 278, 289, 340, 341, 346, 355, 363, 364, 365, 366, 369, 370, 371, 372, 373, 402, 436, 493
 Bogataj Franc 273
 Bogataj Janko 273
 Bogataj Marija 273
 Bogataj Tone 271
 Bogini Federico 40
 Bogomolov 352
 Bogošević Živka-Koka 89, 90, 91
 Bojdani Ilija 29, 246, 247, 249, 250, 255, 256, 275, 276, 277, 279, 280, 355, 366, 374, 402
 Bolčina Alojz 116, 342, 436, 485, 493
 Bolčina Jože 342
 Bole Alojz 436
 Bole Cita 483

Bole Ludvik 241, 436, 485, 493
 Bordon Rado 482, 494
 Božić Ivan 40, 109, 437
 Božić Jakob 28, 38, 40, 56, 59, 103, 109, 264, 437, 485, 493
 Bradley 306
 Brajović Pavle 37, 43, 62, 65, 83
 Brajović Petar-Đuro 35, 48, 55, 57, 58, 83, 88, 103, 485, 493
 Bratuš Lojze 383
 Bravdica Matevž 303
 Breclj Franc 293, 297, 306, 310, 437
 Brejc Tomo 112
 Bremec Ludvik 301, 306, 310, 437
 Brezavšek Srečko 22, 23, 24, 57, 59, 102, 103, 106, 109, 401, 437
 Breznik Adolf 216, 437
 Bric Alojz 221, 437
 Broz Josip-Tito 17, 21, 60, 61, 177, 178, 179, 188, 193, 196, 198, 204, 206, 211, 212, 286, 288, 301, 303, 307, 310, 348, 357, 367, 369, 373, 374, 407, 417, 426, 427, 428, 429, 481
 Bröz Žarko 289
 Brunetti Bruno 287
 Brus Ivan 292, 293, 297, 306, 310, 437
 Budihna Rudolf 123, 124, 156, 221, 394, 437, 485, 493
 Bulatović Uroš 73
 Bunc Alojz 297, 305, 310, 437
 Burger Matija 117, 438
 Busanić Dominik 303
 Busch 147
 Butiglione Giuseppe 265
 Butorović Radule 481, 483
 Campaoni Inigo 298, 299, 300
 Carceras 11
 Cardinali Terziglio 286, 287
 Centič Ivan 343, 344, 438, 485, 493
 Centič Rudolf 142, 153, 221, 438
 Cergol Albin, 50, 51, 52, 57, 65, 68, 81, 109, 438
 Cergol Jože 344, 438, 485, 493
 Cergol Milan 344
 Cerovac Antun (Ante) 297, 305, 310, 438
 Cervi Mario 481
 Cesar Marino 35, 41, 109, 438
 Churchill Winston 481
 Ciglić Vladimir 311
 Cijan Ivan 124, 156, 221, 438, 485, 493
 Cilestri 411
 Ciril in Metod 376
 Conte Gemini 40
 Cossentini Bruno 40
 Cotič Ivan 438
 Cvetković Dragiša 347
 Cukon Luka 439

Čalić Anton 303
 Čalić Ivan 301
 Čalovska Liljana 483
 Čančula Cveto 120, 221, 439
 Čas Valentin 307
 Čaušev Boro 317, 318, 319, 326
 Čebelj 272, 273
 Čehovin Edo 439
 Čehovin Dušan 117
 Čelik Venčeslav 152, 221, 439
 Čermelj Bruno 15, 40, 49, 50, 52, 53, 57, 58, 59, 70, 77, 81, 90, 91, 106, 109, 345, 439, 485, 493
 Čermelj Lavo 22
 Černe Vlado 427
 Černigoj Franc 292, 293, 297, 306, 311, 348, 439
 Černuta Andrej 439
 Česnik Peter 25, 27, 28, 94, 95, 103, 109, 261, 263, 284, 345, 346, 372, 439, 485, 493
 Čič Franc 243
 Čok Marija Ivan 314, 347, 348
 Čopi Jože 155, 221, 439
 Čopić Emil 142, 173, 221, 439
 Čufarin Pavel 142, 154, 221, 440
 Čušin Maks 250, 272, 273, 274, 365

Dal Pont A. 18
 Dal Zot Hilarij 303
 Damaskinos 197
 Damijanić Egid 303
 Danev Alojz 303
 D'Angelo Alfredo 286, 287
 Depčević Peko 71
 De Andree 352
 Dedijer Vladimir 245, 481
 Dekleva 303
 Dekleva Franc 163
 Dekleva Vekoslav 221, 440
 Della Santa Srečko 135, 145, 221, 440
 Di Maio Raffaele 40
 Dimitrov Georgij 380
 Dobrinja Emil 440, 485
 Dodić Jože, 440
 Dolgan Franc 163, 221, 440
 Dolgan Rudolf 348, 349, 440, 485, 493
 Dolinar Lojze 415
 Dolinšek Leopold 307
 Domenis Darko 440
 Drapšin Petar 17
 Draščić Ivan 54, 109, 440
 Draščić Ranko 303
 Drašković Milena 82, 84
 Drinković Dinko 407
 Drole Ivan 441
 Družina Franc 120, 152, 221, 441
 Družina Polde 450
 Dugar Maks 245

Dzozej Koča 373
Džimas Andrea 204

Durić Mileta 109

Egejev Qu Gkdos 423, 425
Ekmečić Jovanka 363, 364
Elton 306, 307
Epitetarhis 202
Erjavec Anton 115
Erjavec Jože 156

Fabčić Ivan 113, 122, 221, 441, 485, 493
Faganel Ivan 117, 168

Faibinda 269

Fajdiga Viktor 122, 162, 441, 485, 493

Fajon Bronislav 494

Faletov Vekoslav (Slavko) 214, 216, 441

Fanino Redento 406

Fattore Giovanni 87, 441, 485

Fedeli Avreljo 292, 293, 294, 339

Ferenc Tone 481

Ferfila Andrej 441

Ferletič Miloš 221, 441

Figel Jože 292, 293, 311, 441

Fisher Rudolf 303

Forgiera Arnaldo 298

Formato Romualdo 481

Fortunat Franc 335, 441

Fotis 202

Franečič Viktor 441

Frangulis Kristos 176, 181, 186, 192

Frank Jože 221, 442

Fraton Hubert 150, 221, 442

Friesenbiehler 390

Furlan Boris 347, 348

Furlan Janko 335, 442

Furlan Jože 442

Furlan Karlo 142, 156, 157, 160, 221, 442, 485, 493

Furlan Pavel 25, 27, 94, 95, 284, 346, 372, 442, 493

Gabron Boris 307

Gabršček Slavko 25, 26, 29, 35, 36, 40, 41, 109, 259, 349, 350, 351, 399, 422, 485, 486

Gačnik Janko 483

Gadov Mara 29, 35, 37, 40, 109, 403, 442, 485

Gagjeta Rinald 303

Galić Mičo 71

Galo Petar 25, 26, 27, 38, 74, 75, 77, 78, 88, 109, 259, 350, 399, 442

Gandin Antonio 140, 143, 145, 146, 420

Gerbec Jože, 149, 221, 443

Gerželj Franc 351, 352, 485, 493

Gherzi Luigi Edoardo 143, 144, 145, 147

Ghetti Walter 481

Ghilardini Luigi 481

Giraudi Giuseppe 135, 137

Glavina Ivan 221, 443, 486, 493

Gleščić Oskar 292, 293, 296, 297, 311, 443

Glušić Edvard (Edo) 216, 443

Godnič Karlo 335, 443, 486

Gogov Rade-Crnorečki 481

Goja Pavel 150, 221, 443

Golob Jože 221, 444

Gombač Jože 221, 444

Gomizelj Albin 119, 222, 444

Gomizelj Danilo 222, 444, 486

Gortan Vladimir 18

Gostivar Džem 36, 43, 77, 97

Gošnik Tone, 134, 137, 173, 176, 177, 178, 185, 187, 193, 194, 195, 198, 200, 203, 205, 206, 207, 209, 210, 211, 215, 216, 217, 218, 219, 222, 235, 352, 353, 417, 420, 425, 426, 444, 483, 486, 487, 493, 494

Grahej Franc 27, 28, 29, 94, 95, 106, 109, 250, 253, 259, 267, 272, 274, 278, 346, 355, 366, 371, 373, 402, 444, 486

Gramsci Antonio 251, 252, 257, 286, 287, 288, 289, 290, 341, 372, 373, 408

Grbec Jože 142

Grbec Rudolf 328

Grčić Stanko 119

Greblo Rudi 444

Gregorič Simon 162, 188

Gregorič 303

Gregorič Rudi (Rudolf) 222, 226, 228, 444

Greif Martin-Rudi 112

Grković Stanislav 64, 109

Grmek Franc 445

Grmek Gabrijel 297, 305, 311, 445

Grmek Stanko 445, 486

Gruden Andrej 336, 445

Gruden Mihael 336, 445

Gruica 326, 328

Gustinčič Anton 401

Guštin Karlo 119, 165, 353, 354, 445, 484, 493

Hardi Ali 16, 481

Harej Oskar 121, 137, 156, 222, 226, 445, 486, 493

Hatzi Thanasi 481

Hirschfeld 159

Hitler Adolf 8, 9, 18, 31, 73, 144, 159, 162, 175, 423

Hočevar A. Jože 482, 494

Hočevar France 181, 494

Hočevar Mirko 415

Hodža Fadil 96

Hoxha Enver 27, 286, 289, 290, 369, 374

Horvat Katica-Antolin 216, 446
 Hrast Janko-Timošenko 14, 291, 300, 301, 302,
 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 311, 334,
 339, 354, 355, 445, 486, 493, 494
 Hrib Ivan 446
 Hribernik Viktor 446
 Hribovšek Dimitrij-Mitja 37, 38, 57, 65, 104,
 109, 446, 483, 486, 493
 Hrovatin Alojz 446
 Hrovatin Vincenc 222, 446, 493
 Hvala Izidor 153, 222, 446
 Hvala Janko 142, 150, 222, 447
 Hvala Vincenc 222, 447, 486, 493

I
 Icev Ace 320
 Ilič Vladimir-Lenin 188, 421, 422
 Ilijaš Janez 494
 Ilijaš Ivan 303
 Incerti Gino 237
 Ipavec Karlo-Lučo 25, 26, 27, 40, 81, 92, 102,
 104, 109, 259, 399, 447, 486, 493
 Ivanov 302

J
 Jablanšček Milan 447
 Jakomin Viktor 292, 297, 305, 306, 307, 311,
 447
 Jakončič Rožar, 297, 311, 447
 Jakopič Albert-Kajtimir 492
 Jakov Tuk 283, 289
 Jakšić Pavle 483
 Janežič Alojz 292, 293, 297, 306, 311, 447, 486
 Jankovič Ludvik 37, 49, 57, 109, 261, 348, 447
 Jazbec Rudolf 447
 Jereb Feliks 266, 268, 270
 Jerič Jože 292, 293, 297, 306, 311, 448, 486, 493
 Jerman Ivan 482
 Jevšček Rudolf, 448, 486
 Jodl Alfred 175
 Jovanović Arso 420
 Jovanović Jovan-Grč 109
 Jovo 334
 Jug Leopold 23
 Jug Mirko 222, 448
 Jug Valentin-Zdravko 28, 29, 38, 40, 57, 59, 89,
 90, 95, 103, 106, 109, 244, 245, 250, 253, 259,
 275, 278, 279, 281, 355, 356, 366, 402, 412,
 448, 483, 486, 493, 494
 Jurcan Janko-Milan 46, 88, 91, 110, 448
 Jurić Bogdan 104, 448
 Juričić Anton 448

K
 Kal Mirko 409
 Kalajdžinski Lazo 317, 318, 319, 320, 326
 Kalinovski Krsta 332
 Kalinovski Micko 332
 Kancler Albert 222, 448
 Karakitsi P. 23
 Karatanasis 293, 294, 295, 339
 Karčič Ivan 303
 Karkeres 204
 Karbič Boris 163, 222, 448, 486, 493
 Kariž Albin 222, 448
 Kariž Alojz 222, 449
 Kartalov Risto 330
 Kavadias 130, 141, 144, 176
 Kavaja Savo 260
 Keber Mirko 222, 449
 Kefalos 127
 Kefalos Pokris 127
 Kelmendi Ali 251, 252, 341, 355, 367, 402, 435,
 436, 444, 448, 452, 453, 464, 473, 474
 Kemperle Justin 222, 449
 Kenda Alojz 266
 Kenda Franc 244
 Ketiš Karel 307
 Klančič Milan 222, 449
 Klanjšček Zdravko 483
 Klarič Florjan 449
 Klavara Celestin 449
 Kleeman Ulrich 298, 299, 300
 Klemen Jakob 449
 Kliman 351
 Klinec Cvetko 222, 449, 486, 493
 Ključevšek Franc 427
 Kljun Franc 301, 303, 311, 450
 Klun Albert 27, 166, 175, 180, 251, 297, 338, 404,
 426, 432, 434, 481, 482, 483, 484, 485, 486,
 487, 491, 493, 494
 Khun Franc 450
 Knez 309
 Kocmur Janez 482
 Kogoj Vincenc 222, 450, 486
 Kolanec Teky 251, 252, 258, 282, 341, 355, 367,
 368, 373, 402, 435, 436, 444, 448, 452, 453,
 464, 473
 Kole 325
 Kolodziej Jan 192, 450
 Komac Jože 222, 450
 Komel Janko 25, 26, 27, 40, 59, 74, 106, 110,
 259, 260, 349, 399, 450, 486, 493
 Komel Natale-Danči 222, 451
 Korčagin 238
 Koren Bruno 222, 451
 Koren Jože 484
 Koritnik Emil 112
 Kos Ivan 385
 Kos Viktor 25, 26, 27, 40, 50, 59, 74, 75, 77, 78,
 81, 103, 106, 110, 260, 350, 399, 451
 Kosovel Ivan 112
 Kostić Uroš 482
 Košuta Karel 152, 222, 451

- Košuta Miro 311, 451
 Kotnik Štefan 307
 Kovačević Blagoje 270, 271, 341
 Kovačević Mirko 270, 271, 341
 Kovačević Savka 83
 Kovačić Ivan 307
 Kovačić Milan 409
 Kovačić Slavko 427
 Kovačin Jože 206, 222, 451
 Kragelj Janko 244
 Kralj Marijan 303
 Kramar Janez 177, 204
 Krapež Stane 494
 Kravanja Anton 222, 451, 488
 Kravanja Stanko 451
 Kreft Ivan 482
 Kristančić Alojz 222, 451, 493
 Križaj Miloš 163, 452
 Križić Franc 29, 40, 55, 58, 106, 110, 245, 253,
 259, 275, 278, 279, 355, 366, 402, 452, 487
 Krmeč Ivan 303
 Krota Anton 150, 222, 452
 Krpan Vinko 452
 Krstić Miroslava (rojena Tolazzi) 205, 206, 216,
 452
 Kržišnik Anton 133, 134, 136, 137, 138, 172,
 173, 175, 192, 194, 195, 198, 199, 200, 222,
 394, 452, 487, 493
 Kumar Vincenc 222, 452
 Kurinčić Janko 27, 29, 95, 250, 253, 259, 266,
 267, 272, 274, 275, 278, 346, 355, 365, 366,
 370, 402, 453
 Kuriski Blažo 323
 Kutin Bruno 324, 327, 336, 453
 Kutin Milan 333, 336, 453
 Kutin Oskar 336, 453
 Kuzmanovski Ilija 105
 Kuzmin Stanko 315, 318, 320, 322, 323, 324,
 329, 330, 333, 336, 453
 Kuzmin Vlado 319, 331, 332, 333

 Labović Đurica 482
 Lah Franc 307
 Lah Ivan 453
 Lahajnar Jože 245
 Lakičević Janko 73
 Lakota Atilio 453
 Laković Paskvalin 303
 Langhi 149
 Lanz 147
 Lapajne Franc 453
 Lazar Mirko 222, 453, 487
 Leban Andrej 454
 Leban Anton 243
 Leban Ivan 142, 153, 222, 454
 Leban Štefan 153, 454

 Lenšćak Bratko 116, 120, 135, 145, 162, 222,
 454
 Leonetti Alfonso 18
 Lesjak Cveto 222, 454
 Leši Adži 367
 Lešnik Metka 216, 454
 Levičnik Karel 482, 484, 494
 Levinger Jolan-Mira 482
 Ličen Slavko 117, 120, 121, 122, 130, 132, 162,
 222, 226, 454
 Likar Anton 297, 306, 311, 454
 Likar Srečko 111, 112, 121, 122, 137, 141, 147,
 161, 168, 178, 179, 180, 186, 187, 190, 193,
 194, 203, 204, 205, 206, 209, 210, 211, 212,
 215, 216, 218, 222, 226, 235, 353, 356, 357,
 417, 418, 419, 420, 421, 425, 454, 486, 487,
 492, 493
 Lileg Vinko 455
 Lipanje Vili 493
 Lisjak Alojz 120, 163, 223, 225, 375, 455, 487,
 493
 Lisjak Bogdan 235, 236
 Lisjak Dušan 235
 Lisjak Rafael 225, 235
 Loho 319
 Lukić Milica 51, 52
 Lukšić 376
 Lusignani 164
 Luštek Miroslav 481, 494
 Löhr von Alexander 10, 140

 MacLean Fitzroy 482
 Maček Vladko 347
 Maglica Ante 357, 455, 487, 493
 Mahnič Ivan 87, 91, 110, 348, 455
 Maiello Pasquale 18
 Mak 415
 Makedonski V. Filip 128
 Makiedo Sergije 482
 Maksuta 372
 Makuc Andrej 37, 40, 70, 81, 92, 93, 103, 104,
 110, 351, 455, 487
 Makuc Anton 445
 Malenkovski Boris 312
 Malič Lenart 223, 455
 Maliminov Mančo 319, 322
 Maljevac Anton 65, 106, 110, 455
 Malnaršić Rudolf 163, 223, 456
 Malnič Vladimir 456
 Marchetti Giovanni 40
 Marcina Andrej 223, 456
 Marega 275
 Margon Dore-Dorče 333, 336, 456
 Margon Franc 332, 336, 456
 Marianović 309
 Marija (Črnogorka) 343

- Marinko Miha 207, 214, 216, 217, 219
 Marinšek Franc 164, 167, 358, 359, 456, 487, 493
 Marinšek Franc (padel) 456
 Marko (španski borec) 350, 351
 Markočič Bogomil 223, 456
 Marković Rudolf 223, 457
 Marovt Franc 307
 Marx Karel 421, 422
 Mascherpa 237, 298
 Maslo Karlo-Drago 18, 112,
 Mavec Vinko 407
 Maver Evgen 457
 Mavrič Avgust 223, 457
 Mayuire 308
 Mazanti 274
 Medarizi Salko 64, 70, 73, 83, 110
 Meden Ivan 37, 53, 65, 68, 83, 87, 91, 110, 457
 Medenica Gojko 83
 Medvešček 292, 293
 Meissner 424, 425
 Mejač Ivan 44, 70, 71, 78, 97, 109, 110, 359, 360, 457, 487, 493
 Meletzis Spiros 482
 Melihen Stanko 223, 457
 Menagias 174, 189, 191
 Mervič Adolf 297, 311, 457
 Mervič Danilo 458
 Metaksas 197
 Mezek Rudolf 223, 458
 Mezgec Jože 458
 Mihailović Draža 213, 428
 Mihajlov Mile 487
 Mihajlov Pero 318
 Mihajlovski Petar 319, 323, 379
 Mijatović Ljubo 83
 Miklavčič Jože 300
 Mikluš Alojz 223, 458
 Mikuž Alojz (Karlo) 223, 250, 266, 272, 273, 458, 487
 Miladinović 309
 Milevski Boro 326, 328
 Miliarexis Angisilaos 130, 138, 139, 141, 144, 155, 164, 176, 179, 188, 193, 195, 417, 418, 421
 Milič Karel 301, 311, 458
 Miljković Mita 48, 79
 Miljković Rudi 223, 458
 Milojević Miloje 360
 Minčev Nada 331
 Mini Carlo 406, 410
 Mirjačić Veljko 59, 83
 Mislej Anton 458
 Miszk Wladislaw 192, 458
 Mitrov Jonče 334
 Mitrovski Boro 260
 Mizerit Jože 459
 Mlekuš Karel 142, 155, 156, 487
 Mlinar Anton 272, 273
 Močilnik Ratko 492
 Močnik Peter 245
 Mohorič Jože 115, 121, 171, 200, 223, 459
 Mohorič Srečko 459
 Mohorič Viktor 223, 459
 Mojsov Lazar 318, 319, 320, 326
 Monti Giuseppe 287, 289
 Morgan Ivan 223, 459
 Morin Anton 303
 Mossi 149
 Mostrangelo Mario 143
 Moučnik Franc 307
 Mozetič Salvo 303, 308, 311, 459
 Može Emil 459
 Možina Albin 459
 Mrak Srečko 494
 Mrakič Henrik 460
 Mravljje Pavle 115
 Mugerli Ivan 223, 460
 Mugoša Dušan 369, 370
 Muha Zdravko 223, 460, 485, 493
 Musić Zufer 83
 Muskardin Dominik 303
 Mussolini Benito 9, 18, 20, 26, 32, 73, 120, 121, 135, 197, 237, 241, 245, 267, 405, 418
 Nagode Črtomir 348
 Nanut Andrej 319
 Nanut Gino 324, 336, 460
 Nanut Josip (Pepo) 319, 331, 332, 333, 336, 460
 Nanut Leopold 318, 320, 325, 332, 333, 336, 460
 Nanut Stanko 315, 319, 328, 333, 336, 460
 Nardin Petro 411
 Naumovski Jordan-Kalče 413, 414
 Nedeljkovski Panče 83
 Nemec Milan 460
 Nikolić Gavro 70
 Nikolopoulos 176
 Nikolovski Vančo 323
 Novak Daniel 336, 460
 Novak Elza 336, 461
 Novak Roman 336, 461
 Novak Vilko 482
 Obid Marko 122, 223, 461, 487
 Oblak Ciril 245
 Ocvirk Alojzija-Slavica 216, 461
 Odžaklić M. 426
 Ogrič Julij (Jule) 133, 134, 172, 173, 175, 192, 194, 195, 198, 223, 394, 461, 487, 493
 Ohojak Anton 461
 Olivieri Bartolomeo 40
 Omerov Rajf 318, 324

Orel Marjan 223, 461
 Orsini 128
 Ostrouška Edo 163, 223, 461
 Ostrouška Milan 462
 Ozmec Jože 307

Padovan 242
 Pagon Andrej-Ogarev 487, 493
 Pampaloni Amos 141, 142, 144, 145, 146, 147, 153, 155, 158, 174, 189, 418, 420, 421, 484
 Papostamatisdis N. 187
 Parovel Ivan 332, 336, 462
 Pavlič Anton, 37, 54, 110, 261, 462
 Pavlin Radoslav 223, 462
 Pavlina Venčeslav 303
 Pavšič Anton 165, 462, 487
 Pavšič Milan 297, 306, 307, 311, 462
 Pegan Anton 320, 323, 324, 325, 336, 361, 362, 380, 462, 493
 Pegan Dušan 320, 325, 326, 336, 361, 362, 380, 462
 Pegan Franc, 115, 122, 168, 462, 487, 493
 Pegan Izidor 314, 328, 331, 332, 336, 360, 361, 362, 463, 487, 488, 493
 Pegan Olga 333, 336, 463
 Pegan Stanko-Ladislav 332, 333, 336, 463, 493
 Pegan Vladimir (Vlado) 323, 324, 333, 334, 336, 361, 362, 463
 Pejčić 268, 269, 270, 271
 Pelicon Franc 463
 Penko Ludvik 463
 Perat Janko 482, 484, 494
 Perentin Bruno 303
 Perhauc Rafael 494
 Perhavec Stanko 463, 488
 Peric Mirko 19, 39, 89, 106, 110, 157, 158, 223, 235, 401, 463, 474
 Peroci Milan 213
 Person 394, 395
 Pertini Sandro 18
 Pervanje Edvin 482, 494
 Petelin Stanko 482
 Petrik 370
 Petrov Dičo 44
 Peza Musel 344
 Pičulin Franc 27, 29, 95, 246, 250, 252, 253, 257, 259, 266, 267, 268, 272, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 281, 282, 283, 289, 290, 346, 355, 362, 366, 371, 374, 402, 426, 464, 484, 493
 Pignatelli Luigi 482
 Pilepić Alcid 223, 464
 Pipan Alojz 312, 315, 317, 318, 320, 324, 329, 330, 336, 374, 375, 464, 488, 493, 494
 Pipan Anica 332, 336, 464
 Pipan Franc 319, 336, 375, 376, 464, 488, 493

Pipan Marjan 319, 322, 331, 332, 336, 375, 464
 Pipan Mirko 375
 Pipan Stanko 315, 322, 324, 327, 334, 336, 375, 377, 464
 Pirkovič Ivo 482
 Piščanec Karel 303
 Planinšek Karel 464
 Plenča Dušan 482
 Poberaj Alojz 465
 Podgornik Jože, 39, 70, 82, 84, 85, 110, 223, 350, 431, 465
 Podrono 271
 Pogačnik Rajko 216, 465
 Poggi Giuseppe 40
 Pohlen Faust 223, 385, 465
 Polajnar Franc 425
 Poles Ivan 311, 465
 Polh Slavko 64, 65, 83, 87, 91, 95, 110, 465
 Popović Koča 17
 Popović Miladin 369, 370
 Poropat Franc 311, 465
 Posega Herman 118
 Potočnik (Vižmarje) 234
 Potočnik Franc 482
 Potrč Ivan 207
 Pregarc Alfonz, 320, 334, 336, 377, 378, 379, 380, 465, 466
 Pregarc Cirila 332
 Pregarc Dušan 320, 326, 329, 334, 336, 378, 380, 466
 Pregarc Edvard 332
 Pregarc Ivan 336, 380, 466
 Pregarc Konrad 333
 Pregarc Marija 333, 337, 380, 466
 Pregarc Matija 332
 Pregarc Milan 320, 334, 337, 378, 379, 380, 466
 Pregarc Milka 337, 380, 466
 Pregarc Peter-Tikveški 320, 321, 326, 337, 379, 380, 466, 488, 493
 Premrl Janko-Vojko 18, 112, 113
 Premrl Rihard 29, 30, 32, 40, 67, 110, 380, 381, 382, 466, 488, 493
 Prešeren France 162, 185
 Pribac Ivan 207, 223, 466, 488, 493
 Pulec Stanko 292, 293, 297, 311, 467
 Pušnar Franc 223, 467

Radetič Jože 223, 467
 Radetič Mario 114
 Radonjić Savo 74
 Radosinović Mitar-Simo 62, 65, 83
 Rallis Niko 302
 Rallys 197, 198
 Ravbar Alojz 119, 467, 488
 Rebec Jože 142, 223, 467
 Rejc Franc 142, 166, 223, 467, 488, 493

- Rejec Franc 467
 Remec Izidor 142, 150, 223, 467
 Remic Ivan, 199, 223, 468
 Rendulic Lothar 140
 Renner Jože 468
 Renner Stanko 468
 Repak Joško 468
 Rijavec 303
 Rijavec Alfred 297, 306, 307, 311, 468
 Rijavec Jože (Dornberk) 120, 124, 207, 223, 468
 Rijavec Jože (Ravnice) 223, 468
 Ristovski Eftim 414
 Roce Petar 303, 304, 305, 311, 468
 Rode Gvido 468
 Romagnoli Mario 143
 Rossi Angelo 382, 488
 Rossi Edvard 29, 40
 Rozman Franc-Stane 27, 216, 283, 415
 Rožič Jože 469
 Rudolf Ivan 347, 348
 Rundić Jože 57, 59, 72, 74, 104, 110, 469
 Rupnik Bogomil 25, 26, 27, 40, 46, 110, 260, 350, 399, 469
 Rupnik Franc 469
 Rupnik Maks 469, 488
 Rusić Branislav 482
 Rusjan Darko 172, 173, 175, 192, 224, 394, 469, 488, 493
 Rustja Stanko 293, 297, 311, 469, 488
 Rybar Miran 303, 308

 Sadik Ramiz 287
 Safaris Stefanos 11, 23, 178, 183, 184, 186, 204
 Sajković Vojo 99
 Samsa Anton 311, 469
 Samsa Franc 469
 Sanabor Ludvik 120, 207, 224, 226, 470, 488, 493
 Scher Dario 484
 Schmit 359
 Schramm 205
 Scobij 196
 Sedmak Alojz 470
 Sedmak Celestin 317, 318, 320, 337, 470, 493
 Sedmak Rado 409
 Senjan Maks 303
 Seražin Robert 313, 318, 337, 470
 Sever Edvard 291, 292, 294, 296, 297, 303, 306, 311, 339, 470, 488
 Sfiligoj Elio 114, 129, 166, 180, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 470, 484, 488, 493
 Shehu Fiqret 284, 287, 288
 Shehu Mehmet 27, 260, 283, 284, 286, 287, 290, 346, 371, 372, 374
 Simčič Jakob 292, 293

 Sirk Ivan 152, 153, 224, 470
 Sirtori Giuseppe 404
 Sjauš Vicko 471
 Skillan Karel 303
 Sklavos 176
 Skočir Viktor 471
 Skrt Emil 471, 488
 Skrt Maks 297, 306, 311, 471
 Sluga Ivan 292, 293, 297, 311, 471
 Smet Ivan 224, 471
 Smrdel Maks 224, 471
 Smudin Andrej 114
 Sobkoviak Wladislav 192, 471
 Sojević Đoko 15, 16, 482
 Sorić Ante 409
 Sotlar Anton-Triglav 115
 Spadoni Leandro 40
 Speer Albert 175, 482
 Spiru-Papas 164
 Srebrnič Herman 185, 224, 472, 493
 Stalin 286
 Stamatis 130, 132, 133, 138, 141
 Stamenin Najdo 326
 Stanić Albert 25, 26, 27, 29, 32, 36, 38, 40, 41, 50, 110, 224, 260, 261, 399, 400, 472, 488
 Stanić Alojz 293, 311, 472
 Stanić Alojz (r. Prvačina) 399
 Starc Drago 472
 Starčić Ivan, 74, 110, 472
 Stefanovski Ilo 331
 Štepančić Alojz 400, 472, 488, 493
 Steri Covertino 40
 Stojanović Žika 69
 Stojanovski Risto-Železni 482
 Stojnić Velimir 373
 Stopar Ivan 25, 27, 28, 94, 95, 110, 284, 346, 372, 472, 488, 493
 Stopar Viktor 427
 Stranščak Anton 74, 83, 106, 110, 157, 158, 224, 401, 472, 488, 493
 Strugar Vlado 482
 Strugar Zlata 55
 Sulejman Medo 324, 334
 Sulić Alojz 297, 311, 473
 Svetina Jože 473

 Šabec Franc 163, 473
 Šatov Metodije-Šarlo 31
 Šavli Franc-Medved 355
 Šibelja Anton-Stjenka 112
 Šiljegović Boško 484
 Šinigoj Jože 292, 293, 297, 306, 311, 473, 488, 493
 Šinkovec Črtomir 482
 Škapin Jože 224, 473, 488, 493
 Škarabot Friderik 473

Škerjanc Dušan 473
 Škrlj Miroslav 473, 488
 Šmit Jože 482, 494
 Šoblič Matija 303
 Špicer 309
 Štekar Ivan 402, 403
 Štekar Karlo 28, 29, 38, 40, 54, 57, 62, 110, 245,
 253, 259, 261, 264, 265, 275, 277, 278, 279,
 355, 366, 402, 403, 473, 488
 Štelcer Karel 307
 Štempihar Ivo 415
 Štimac Vladimir 494
 Štok Jože 163, 224, 474
 Štrela 273
 Štucin Jaka-Cvetko 113, 114
 Šturm Niko-Tarzan 115
 Šubašić Ivan 303, 348
 Šuligoj Danilo 487, 488, 493
 Šuligoj Stanko 474
 Švagelj Alojz 224, 474

Tavčar Dušan 72, 73, 89, 102, 106, 110, 120, 157,
 158, 224, 226, 401, 463, 474, 488, 493
 Temelkov Dimo 324
 Terracini Umberto 18
 Thanos Diomidis 130, 176, 179, 212, 394, 417
 Titika 63
 Tocchi 128
 Tomasini Silvira-Slovenka 474
 Tomažič Franc 306, 311, 474
 Tomažič Pino 18
 Tominc Anton 165, 403, 404, 475, 488, 493
 Tomšič Janez 482, 494
 Tomšič Vilko 224, 475
 Torkar Jože 142, 153, 224
 Trčon Venčeslav 301, 303
 Trebec Franc 475
 Trebec Viktor 475
 Trebše Milica-Štolfa 494
 Treska Misto 282, 284, 374
 Troha Stojan 161
 Trumbić Ante 347
 Tsolacoglu 197
 Tuiku Jakob 28, 346
 Turel Dušan 117, 168
 Turk Rudolf 311, 475
 Turković Ivan 114
 Turković Vuko 83
 Tušar Dušan 46, 53, 54, 57, 110, 224, 261, 475
 Tušar Jože 157, 158, 401

Učenikov Ivan 308
 Učkov Marija 235
 Udovič Franc 301, 303
 Umberti Carlo 40

Urdirh Danilo 475
 Uršič Ančka 217
 Uršič Pavel 224, 226, 475, 488, 493
 Usinov Ibo 318, 324
 Ušaj Rafael 311, 475, 488
 Uzmjani Vjekoslav 303

Vadnjal Mirko 476
 Valčič Franc 301, 303
 Valenčič Ante-Janez 40, 42, 43, 57, 74, 75, 81,
 82, 83, 102, 103, 401, 476
 Valentinčič 314
 Valentinčič Danica 332
 Valentinčič Milan 324, 337, 476
 Valentinčič Ugo 25, 27, 29, 32, 36, 38, 40, 56, 57,
 62, 110, 261, 264, 399, 476
 Varošilov 363
 Vasič Dika 74
 Velebit Vladimir 484
 Velikonja Janko 484
 Veljak Liber 303
 Veljanovski Hristo 69
 Veluhiotis Haris 204
 Vendej Karlo 193
 Veselica Orest 303
 Vidic Rihard 153, 224, 476
 Vidmar Alojz 476
 Vidmar Marjan 25, 26, 27, 40, 46, 70, 83, 87, 104,
 105, 106, 110, 224, 260, 350, 476, 488
 Vidoe 325
 Vilfan Josip 347
 Vilhar Srečko 251, 426, 482, 483, 484, 485, 491,
 492, 494
 Vincenti Nini 410
 Vincenti Federico 175, 404, 408, 410, 411, 483,
 489, 493
 Vinčani Nadžip 282, 283, 367
 Visintin Mario 87, 477
 Vivod Jože 307
 Vižintin Alojz 319, 332, 333, 411
 Vižintin Ivan 315, 318, 320, 323, 324, 326, 328,
 333, 337, 411, 476
 Vižintin Ivanka 332, 337, 476
 Vižintin Jožef 476
 Vižintin Milo 112
 Vižintin Peter 319, 331, 332, 333, 337, 411, 477,
 493
 Vladović Matija-Mate 301, 303, 311, 477
 Vodopija Željko 68, 78, 81, 102, 103, 104, 110,
 477, 489
 Vodopivec Albert 224, 477
 Vodopivec Viktor 293, 297, 311, 477
 Vodopivec Vinko 39
 Vogrič Leonard 244, 245, 247, 249, 250, 275,
 276, 366, 412, 413, 414, 477, 486, 487, 489
 Volk Avgust 292, 293, 297, 306, 311, 477

- Volk Karel 28, 29, 30, 32, 38, 40, 59, 70, 72, 77,
 103, 106, 110, 381, 478
 Vončina Ivan, (Janez) 301, 306, 311, 478
 Vončina Izidor 478
 Vouk Alojz 224, 478
 Vrhovšek Franc 427
 Vrhunec Bronislav 203, 213, 214, 215, 218, 414,
 415, 420, 478, 489, 493
 Vuga Franc 224, 478, 489, 493
 Vukić Draško 70, 82, 83, 110
 Vukmanović Svetozar-Tempo 12, 15, 28, 29,
 30, 31, 33, 34, 35, 36, 41, 43, 45, 47, 106, 107,
 259, 283, 284, 327, 355, 368, 369, 370, 381,
 402, 413, 426, 483
 Vukmirović Božo 70, 110
 Weber Josef 192, 478
 Winkler Tone 117, 120

Zafir 293, 294
 Zafirovski Georgije 323
 Zaharias S. 179, 204, 209, 419
 Zajasi Mefailo 34, 36, 43, 97
 Zajec Zdravko 478
 Zanković Viktor 479
 Zdravje Matija 199, 224, 479
 Zervas Napoleon 20, 184, 196, 197, 198, 204,
 212, 228, 229, 233, 392, 393
 Zgaga Franc 224, 479

 Zidar Alojz 21, 37, 38, 39, 83, 84, 87, 103, 104,
 105, 110, 351, 413, 416, 431, 479, 484, 489, 493
 Zidar Josip-Jadran 416
 Zisim 192
 Zocchi Lino 18
 Zukijati Darko 224, 479
 Zulfičarov Zule 324, 327, 334

Žagar Baldomir 479
 Žagar Jože 245
 Žbogar Ivan-Johan 320, 326, 337, 479
 Žele Jakob 300
 Željko Savko 136
 Žetko Anton-Mrkuz 115
 Žetko Franc 115
 Žgavec Nikolaj 311, 479
 Židanik Matija 224, 480
 Žitko Salvator 494
 Živec Jože 236, 237, 334, 416, 480, 489, 493
 Živic Anton 142, 173, 220, 224, 480, 493
 Živic Rudi 480
 Žižmund Alojz, 480
 Žižmund Bratislav 292, 293, 297, 311, 480
 Žnidaršič Pavla 343
 Žnidaršič Štefan 343, 480
 Žvanut Ivan 480
 Žvikard Ivan 307

Abecedni seznam krajev in dežel

- Abruzzi 292, 342, 406
Afrika 19, 118, 236, 245, 251, 267, 291, 297, 309,
426, 427, 428, 429, 430, 482, 491, 492
Agona 145, 148, 149
Agrinion 8, 64, 142, 165, 199, 201, 227, 230, 342,
353, 403, 438, 455, 465, 469
Aios Vlosios 155
Ajdovščina 109, 110, 111, 112, 121, 127, 221,
222, 310, 311, 343, 345, 356, 376, 426, 434,
437, 439, 441, 442, 445, 447, 452, 454, 466,
469, 472, 473, 475, 476, 477, 478, 479, 495
Ajševica 25, 27, 110, 222, 450, 451, 455
Aklevuni 148
Akropola 124
Albanija 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 19, 24, 26, 27,
29, 30, 31, 32, 33, 36, 39, 41, 43, 52, 73, 84, 86,
94, 95, 98, 139, 163, 197, 206, 207, 211, 244,
245, 251, 253, 257, 258, 259, 260, 266, 274,
275, 281, 283, 284, 285, 286, 288, 289, 290,
292, 339, 341, 343, 344, 346, 351, 353, 355,
356, 363, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372,
373, 374, 381, 399, 402, 403, 412, 413, 414,
420, 426, 427, 428, 429, 430, 432, 433, 434,
435, 438, 441, 446, 453, 464, 465, 474, 480,
486, 487, 489, 491, 492, 493, 494, 495
Aleksandrija 13, 307
Alessandria 121
Altamura 357, 446, 492
Alžirija 352, 428, 470
Amfilohia 155, 195, 196, 197, 198, 201, 202, 204,
222, 229, 230, 232, 348, 393, 440, 454, 459
Ancona 248
Andrijeвица 110
Andros (otok) 445
Anglija 16
Anhovo 311, 472
Ankaran 336, 337, 463, 466
Antirion 396
Aquila 292, 351
Arandelovac 347
Arbanasi 311, 477
Arbinovo 74
Areikooss 446
Argentina 110, 438, 476
Argos 168
Argostolion 114, 125, 126, 127, 128, 135, 136,
137, 138, 141, 143, 144, 145, 146, 148, 154,
156, 159, 160, 172, 173, 174, 175, 177, 188,
190, 192, 193, 194, 195, 199, 200, 207, 342,
353, 386, 388, 391, 394, 395, 417, 418, 419,
421, 423
Arhangelos 47, 60, 61
Aridea 65, 66
Arta 8, 195, 196, 197, 199, 204, 227, 228, 232, 393
Aržanov 77, 79, 80, 91
Astakos 195, 392, 394, 395
Asti 64, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120,
121, 122, 124, 126, 135, 167, 212, 225, 226,
353, 356, 357, 358, 403
Astipálaia 298, 299
Atene 8, 124, 128, 129, 143, 147, 191, 196, 199,
201, 202, 204, 237, 241, 242, 243, 302, 344,
348, 349, 358, 382, 396, 397, 398, 400, 436,
444, 450, 475, 479, 481, 482, 485, 492
Auschwitz 336, 461
Avber 449
Averof 242
Avstralija 224, 477
Avstrija 110, 224, 240, 336, 359, 376, 444, 463,
464, 471, 474, 480
Aydin 301
Azot 50, 52, 96, 99, 100
Babuna 42, 43, 51, 104, 196
Babuštica 366, 367
Bacu Abis – Carbonia 362
Bač (Knežak) 470
Badiha 445
Bahovo 47, 48, 58, 59, 60, 262
Bale 269
Balkan 7, 8, 11, 13, 19, 41, 45, 47, 126, 129, 134,

- 140, 147, 151, 159, 161, 169, 208, 374, 386,
406, 412, 493
- Banat 336, 337, 460, 479
- Banja Koviljača 163
- Banjšice 479
- Banova Jaruga 361
- Barbarosa 100
- Bari 164, 165, 168, 180, 181, 189, 245, 274, 275,
289, 291, 292, 298, 306, 309, 339, 344, 355,
357, 366, 406, 440, 483, 492
- Barka 475
- Barletta 291, 298, 354, 492
- Barmažhu 285, 341
- Baška voda 407, 408
- Bate 448
- Batuje 383, 398
- Bazovica 155
- Bejrut 297, 302
- Bela Crkva 455
- Bela krajina 188
- Belca (Jesenice) 222, 449
- Belčista 69, 74
- Beli Kamen 326
- Benetke (Venezia) 236, 404
- Benkovac 309
- Beograd 15, 16, 17, 21, 89, 91, 107, 108, 109, 110,
124, 140, 193, 205, 207, 208, 211, 213, 215,
216, 218, 234, 235, 238, 245, 263, 266, 290,
336, 345, 346, 347, 352, 355, 356, 360, 367,
373, 374, 402, 407, 414, 415, 419, 420, 425,
426, 429, 430, 438, 442, 447, 455, 462, 481,
482, 485, 489
- Berat 8, 286, 372
- Beravci 478
- Berlin 376
- Bermaš 368, 370
- Berovo 327, 329, 375
- Besvica 324, 325
- Bešiste 49
- Beyshehir 301, 302, 354
- Bibinje 309
- Bicaj 96
- Bihać 309, 345, 358, 382, 428
- Bijeljina 163
- Bilaj 309, 311, 447
- Biograd na moru 208, 216, 218, 309
- Biokovo 408
- Bistreni pri Negotinu 14, 312, 313, 314, 315,
316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324,
325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 333, 334,
335, 336, 337, 338, 360, 361, 362, 374, 375,
376, 377, 378, 379, 380, 411, 433, 434, 435,
441, 442, 443, 445, 453, 456, 460, 462, 463,
464, 466, 470, 476, 477, 479, 482, 487, 488, 494
- Bitola 42, 60, 66, 67, 101, 102, 234, 349, 412, 414,
477
- Bizerta 404
- Blace 97
- Blatac 327, 329
- Bled 236
- Bližnji vzhod 403, 428, 465
- Boboštica 255, 258, 278, 281, 366, 367
- Bogatić 165
- Bogomila 51, 52, 59, 105
- Bohinjska Bistrica 441
- Bol 408
- Bolgarja 42, 98, 101, 102, 204, 330, 333, 358, 377
- Bone 352
- Borneo 340
- Borovnica 124
- Bosna 47, 163, 239, 336, 345, 354, 403, 443, 460,
475
- Botun 69, 74, 75, 76, 360
- Bovec 117, 199, 221, 222, 272, 273, 313, 336,
337, 439, 451, 453, 460, 476, 479
- Brač 181, 408
- Branica 117
- Branik 117, 130, 222, 454
- Bratonci 446
- Brčko 163, 238, 448, 486
- Brdce pri Šempasu 473
- Breci pri Šmarju 335, 338, 435
- Brenner 382
- Bresanone pri Veroni 344
- Brezje pri Hruševju 243
- Breznica 340, 365, 436
- Brezovica pri Materiji 223, 460
- Brezovo brdo 221, 442
- Brežice 469
- Brindisi 357, 384, 405, 406, 409, 465, 492
- Brkaji 110, 477
- Brod (Bitola) 28, 94, 98, 99, 100, 101, 360, 402
- Bruck an der Laite 464
- Brušane 309
- Buchenwald 376, 449
- Budanje 109, 310, 345, 439
- Budihni pri Dornberku 123, 221, 437
- Buenos Aires 438
- Bujanovac 327, 378
- Buje (Istra) 358
- Bukovica 165, 222, 303, 444, 462
- Bukovik 41, 109, 351, 437, 438
- Bukovje 311, 459
- Burazani 205
- Burinec 79, 80, 91, 93
- Burrel 32, 371
- Buzet 28, 109, 310, 357, 437, 438, 440, 444, 455,
465
- Calato 298
- Calitea 298
- Canzo 291, 339
- Carbonara 168, 357, 489

Carbonia 362
 Caserta 192, 441
 Ceglo 222, 224, 449, 469
 Celje 182, 215, 222, 352, 436, 444, 446, 448, 482
 Celovec 399, 403, 428, 480
 Cerkljansko 113
 Cerkno 110, 127, 152, 163, 221, 222, 223, 224, 436, 439, 442, 449, 456, 457, 459, 461, 475
 Cerovo 223, 467
 Chemnitz (Nemčija) 458
 Chieti 345
 Col (Ajdovščina) 13, 148, 223, 458
 Col (Fernetiči) 354, 445
 Como 291, 339
 Cranea 128
 Cres 468
 Crna reka 28, 49, 54, 110, 262, 265, 312, 403, 473
 Crni Drim 86, 91, 372
 Crno oko (Makedonija) 380
 Crvene Vode 69, 74, 76, 78, 259

Čabar 311, 360, 462, 474
 Čačak 163, 223, 354, 448, 461, 474
 Čaf Kraba 288, 372
 Čapljina 268, 271, 273, 363, 364, 365
 Čaven 116, 162
 Čedad (Civiale) 275
 Čelevec 312, 324, 331, 334
 Čelik 163
 Čelopek 97
 Černernica 361
 Čepovan 311, 474
 Čezsoča 155, 221, 336, 439, 453
 Čezsoški log 223, 457
 Čiginj 244, 366, 412, 414, 477
 Črna gora 9, 33, 43, 107, 110, 288, 343, 344, 345, 352, 403, 428, 446
 Črnešvo 59
 Črniče 296, 439
 Črni kal 109, 438
 Črni vrh (Idrija) 25, 27, 110, 116, 342, 436, 469
 Črnomelj 107, 165
 Črno morje 129

Dachau 337, 349, 380, 440, 466
 Dafna 151
 Daita 33
 Dalmacija 9, 15, 16, 208, 340, 345, 352, 403, 404, 420, 428, 492
 Dalmatinsko otočje 171
 Dalnji vzhod 340
 Danska 352
 Darda 367
 Darha 278, 280, 281
 Davgata 148
 Debar 8, 25, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 41, 43, 77, 79, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 96, 110, 259, 346, 350, 371, 372, 373, 399, 401, 448, 450, 451, 455, 457
 Debarci 31, 34, 65, 68, 69, 74, 76, 264, 350, 351, 401
 Debriste 101
 Demir Kapija 60, 312, 318, 319, 333, 379
 Derven 325
 Deskle 223, 311, 456, 472
 Devoli 367, 369
 Diepp 385, 386
 Dikuli 151
 Dilinata 152
 Disan 324
 Divača 109, 447
 Divarata 149, 150, 152
 Djuba 453
 Doberdob 223, 235, 463, 467
 Dobrovo (v Brdih) 153, 222, 223, 224, 311, 449, 451, 457, 467, 469, 479
 Dodekaneški otoki 7, 9, 12, 13, 14, 129, 236, 291, 297, 298, 310, 339, 354, 445, 465, 477, 491
 Dolenja vas (Sežana) 224, 403, 459, 475, 480
 Dolenjska 355
 Dolga poljana 311, 437, 479
 Dolje 221, 435, 471
 Dolnja Lendava 361, 463,
 Dolnje Rodovo 65, 66
 Dolnji Logatec 437
 Dol pri Opatjem selu 110, 157
 Domnitsa 197
 Donji Lapac 345
 Dornberk 127, 221, 223, 224, 310, 311, 343, 394, 437, 438, 468, 473, 476, 477, 480
 Doto (Albanija) 260
 Drač (Durrës) 8, 245, 252, 275, 288, 344, 346, 371, 373
 Dragaš 96
 Dragatuš (Bela krajina) 22
 Draščici 109, 440
 Drašnice 407, 408
 Drava 240
 Dravograd 236, 239, 240, 416, 489
 Dren 49, 52, 100
 Drenova 245, 246, 250, 255, 256, 275, 276, 278, 279, 280, 281, 341, 355, 366, 371, 402, 413
 Dresden 472
 Drim 80, 89, 93
 Drina 361
 Drniš 428
 Drvar 188
 Drvenik 407, 408, 409
 Dubrovnik 364, 492
 Dubrovo 320, 326, 470
 Dudica na Kožuf planini 320, 321, 326, 329, 378, 379, 465, 466, 479
 Dugo Selo 361

Dulak (Rodos) 470
Dunaj 347, 390
Dupnica 329, 330
Dutovlje 110, 157, 221, 222, 224, 235, 435, 445,
447, 453, 467, 474, 475
Džurov kamen 55, 57

Deletovci 213

Edessa 10, 60
Egejska Makedonija 11, 27, 31, 42, 43, 58, 60,
65, 66, 110, 201, 233, 261, 381, 401, 457, 469
Egejsko morje 8, 9, 298, 354, 491
Egejsko otočje 9, 12, 13, 171, 296, 299, 304, 309,
310, 486
Egipt 13, 190, 291, 303, 304, 306, 307, 308, 310,
340, 347, 348, 355, 434, 436, 437, 438,
439, 443, 445, 447, 448, 450, 451, 457, 459,
462, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473,
475, 477, 478, 480, 486, 494

Elhovac 74
Elbasan 8, 245, 285, 341, 346, 371
El Burei 302, 303, 304, 354
Eleinci 86
Enos Oros 127, 128
Epir 10, 11, 20, 23
Erjavče 401
Erseka 255, 259, 366, 368
Erzelj 29, 110, 311, 381, 475, 478
Erzen 286
Erzeriste 79, 81, 83
Etiopijsa 241
Etolija 64, 465
Etolikon 455
Euboia 9, 11, 403
Evretania 61
Evropa 363, 396, 397, 425

Farsa 148, 150, 152, 394
Farsala 38
Fernetiči 222, 354, 446
Ficuzza 352
Fileremo 298
Filipčje brdo 473
Firenze 142, 274
Fiskardo 155
Floriado 197
Florina 66, 234, 360
Foggia 406
Foligno 244, 266, 267, 272, 273, 274, 275, 340,
355, 362, 364, 365, 366, 402, 412
Francata 152, 153, 155, 158
Francija 15, 16, 140, 386
Furlanija-Juljska krajina 16, 23, 175, 271, 275,
292, 348, 398, 404, 406

Fuši Ali Alija 372
Fuštan 27, 44, 45, 46, 47, 59, 61, 85, 110, 401, 469

Gabela 364
Gaberje pri Štanjelu 360
Gabrica pri Komnu 311, 445
Gabrico 50
Gaeta 137
Galičica 43, 66, 67, 68, 79
Galičnik 96, 372
Galište 54
Gannitsi 60
Gara 77
Garešnica 99, 361
Gaza 302, 303, 304, 339, 354
Gdinja (Poljska) 458
Gedek 304
Genova 481
Germijan (Germanos) 32, 349, 360
Gernovec 67
Gevgelija 60, 324, 326
Gineifa 304, 305, 355
Girocastro 344, 368, 372
Globočica 80, 93
Goče 311, 447
Golema reka 69, 70, 99
Golešnica 105
Gorenjska 337, 476
Gorica 84, 110, 111, 112, 116, 117, 127, 135, 165,
168, 182, 193, 222, 223, 224, 272, 275, 303,
311, 313, 336, 337, 343, 345, 356, 364, 366,
382, 399, 411, 426, 436, 438, 441, 442, 446,
451, 453, 454, 455, 458, 460, 463, 464, 467,
470, 472, 475, 476, 484
Gorice Eperme 67
Goriška Brda 112, 117, 127, 182, 382
Goriško 15, 16
Gorni Melnišani 89
Gornje Rodovo 65, 66
Gornji Lokov 77, 79, 80
Gornji Milanovac 223, 461
Gornji Novaki 222, 223, 449, 458
Gornji Rodobil 53
Gorski kotar 403
Gospic 309, 311, 345, 355, 382, 404, 428, 447
Gostivar 34, 41, 86, 97, 98, 360
Goten 327
Goumenissa 62
Gradišica 473
Gradiška ob Soči 477
Grahovo ob Bači 222, 449, 454
Gravina 165, 180, 309, 340, 344, 357, 404, 446,
455, 475, 483, 489, 492
Grbavica (Brčko) 443
Grčija 5, 7, 9, 10, 11, 14, 19, 20, 23, 24, 31, 36, 37,
38, 39, 41, 42, 43, 44, 52, 63, 65, 84, 102, 104,

116, 119, 121, 122, 124, 126, 128, 129, 130,
133, 139, 140, 143, 155, 159, 162, 163, 165,
167, 169, 178, 180, 183, 184, 185, 186, 187,
191, 192, 193, 196, 197, 199, 200, 201, 202,
204, 209, 210, 211, 212, 214, 215, 216, 219,
220, 222, 226, 227, 228, 236, 241, 251, 255,
260, 261, 262, 264, 291, 292, 297, 298, 329,
333, 342, 344, 345, 348, 353, 356, 358, 359,
370, 381, 382, 384, 385, 392, 393, 394, 395,
396, 397, 399, 400, 401, 403, 404, 416, 420,
421, 423, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 432,
433, 434, 437, 438, 441, 442, 444, 446,
447, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458,
459, 460, 462, 463, 464, 465, 468, 469, 470,
471, 472, 473, 475, 478, 479, 480, 483, 486,
489, 491, 492, 493, 495
Grgar 336, 337, 448, 460, 461, 479
Grgurnica 98
Grintovec 459
Grobelno 361
Grobišče 457, 459
Gropada 223, 465
Grumo 492
Gudarica 336, 337, 411, 453, 460, 479
Gvidagno 400

Haifa 297, 302
Halep 297, 302, 308
Hama 302
Hamburg 441, 459
Hercegovina 345, 403, 428
Homs 302
Hotedršica 376
Hrpelje 345, 377, 439
Hruševje 221, 243, 310, 436 439, 476
Hrvatini 337, 466
Hrvatska 7, 39, 267, 403
Hrvatsko primorje 345, 428
Hum 364
Hvar 180, 407, 408, 409

Iberli 312, 324, 331, 334
Idrija 110, 117, 127, 173, 182, 195, 222, 223, 266,
273, 274, 311, 340, 354, 365, 402, 436, 447,
452, 453, 454, 459, 461, 467, 468, 469, 495
Idrija 273
Idriško 266, 371, 453
Ilak 163
Ilirska Bistrica 42, 96, 110, 117, 127, 182, 221,
343, 416, 432, 434, 440, 442, 455, 465, 470,
479, 484, 491, 494
Iljin vrh 52
Imotski 268
Ioannina 197, 199, 205, 228, 233, 344, 463, 469,
471

Ismajlija 304, 355
Ist 409, 410
Istra 7, 15, 16, 17, 39, 40, 117, 179, 347, 357, 358,
361, 385, 403, 427, 429, 482
Itaka 13, 19, 127, 134, 137, 158, 195, 235, 391,
463, 474, 477
Italija 8, 9, 15, 16, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28,
29, 30, 32, 33, 34, 45, 65, 73, 84, 94, 101, 109,
115, 116, 118, 135, 138, 139, 140, 141, 142,
143, 144, 151, 160, 161, 164, 165, 167, 168,
169, 176, 180, 181, 189, 192, 193, 215, 221,
226, 235, 236, 238, 241, 243, 244, 250, 251,
252, 255, 259, 267, 272, 273, 286, 288, 290,
295, 298, 304, 316, 317, 339, 340, 342, 344,
345, 347, 349, 351, 354, 357, 360, 363, 364,
365, 371, 373, 382, 384, 385, 386, 394, 397,
399, 400, 403, 404, 406, 407, 412, 413, 421,
426, 429, 432, 446, 447, 455, 456, 458, 462,
463, 465, 468, 470, 471, 475, 478, 481, 489,
491, 492
Ivančišta 74
Ivanjičgrad 361
Ivnik (Eibiswald) 240
Izola 108, 221, 224, 310, 312, 336, 358, 398, 434,
437, 438, 440, 444, 462, 463, 464, 470, 478, 494
Izvor 33, 74, 77

Jablanica (vrh Gurit) 372
Jadran 275, 407, 410
Jagodina 473, 475
Jakupica 51
Jalta 174
Jamlje 223
Janja 163
Jannadi 298
Japonska 397, 398
Jasenovac 162, 335, 441, 443, 456
Javorjev dol 171, 223, 459
Jelendol pri Savodnju 115
Jelični vrh 222, 452
Jelsa na Hvaru 407
Jesenice 114, 343, 449
Jonski otoki 10, 12, 84, 112, 127, 129, 171, 176,
184, 185, 188, 193, 194, 202, 212, 356, 393,
395, 415, 418, 434, 435, 436, 437, 438, 439,
440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 449, 450,
451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 460,
461, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473,
475, 477, 478, 479, 480
Jonsko morje 8, 125, 131, 132, 159, 178, 215,
394, 492
Judenburg 463, 471
Jugoslavija 7, 9, 12, 14, 17, 19, 21, 22, 23, 24, 29,
36, 47, 73, 102, 109, 124, 138, 140, 157, 169,
173, 174, 177, 179, 180, 187, 188, 190, 196,
198, 200, 201, 206, 207, 210, 211, 212, 233,

234, 245, 250, 267, 276, 284, 288, 289, 290,
292, 294, 295, 297, 301, 302, 303, 304, 305,
306, 310, 312, 313, 314, 316, 317, 320, 324,
335, 340, 342, 344, 345, 346, 347, 349, 352,
354, 357, 360, 361, 363, 367, 368, 369, 372,
373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 384,
398, 401, 404, 408, 410, 411, 413, 426, 427,
428, 429, 433, 434, 442, 448, 453, 455, 458,
473, 474, 480, 482, 486
Julijska krajina 16, 23, 405, 406
Jurcani 110, 448
Južna Italija 440, 444, 446, 450, 453
Južni Sporadi 298

Kačja vas 358, 456
Kairo 192, 305, 308, 348, 472, 473
Kaisersteinbruck 475
Kajgan pri Garešnici 323, 336, 362, 463
Kajmakčalan 43, 360
Kalabala 440
Kalabrija 301
Kalamaki 168, 396, 397, 460
Kalambake 401, 472
Kalanjevo 312, 324, 325, 326, 331, 362
Kálimnos 298, 299
Kalkis 358
Kal nad Kanalom 22, 109, 311, 462, 471
Kal-Pivka 224, 471
Kamna Gorica 224, 476
Kamnik (Preserje) 400, 472
Kamno 109, 318, 337, 349, 442, 470
Kanada 311, 477
Kanal 152, 437, 440
Kanalski Vrh 152, 221, 440
Kanomlja 266
Karadžice 51, 98
Karadžoi 43, 56
Karantanija 40
Karaorman planina 41, 66, 76, 79, 81, 82, 85, 89,
96, 110, 223, 346, 360, 401, 402, 430, 431, 465
Kardiakata 140, 143, 145, 148, 149, 150, 151, 162
Karditsa 392
Karlobag 309
Karlovac 377
Karpáthos 298
Karpention 11, 24, 37, 116, 158, 232, 342, 392,
401, 436
Kasos 298
Kastelorizzo 299, 302
Kastro 128, 129, 130, 131, 136, 153, 161, 492
Kaštelj 181
Katavates 126
Katavia 300
Kavadarci 49, 52, 62, 312, 320
Kavaža 29, 30, 32, 381
Kazlje 224, 473

Kefalonija 8, 10, 13, 19, 82, 112, 116, 125, 126,
127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 138,
139, 140, 141, 142, 146, 147, 151, 152, 153,
155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 164,
168, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176, 177,
180, 181, 182, 185, 186, 188, 189, 191, 192,
193, 194, 195, 202, 207, 210, 212, 215, 221,
222, 223, 224, 225, 226, 228, 235, 342, 352,
356, 357, 384, 386, 391, 392, 393, 394, 395,
397, 418, 419, 421, 425, 427, 434, 435, 436,
437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445,
446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454,
455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464,
465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473,
474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482,
487, 488, 492
Kenija 297
Kerasovo 184
Khalke 298
Kičevo 26, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 41, 73, 74, 75,
76, 77, 89, 96, 98, 99, 109, 350, 351, 360, 399,
402, 413, 437, 438, 465
Kimoniko 140, 145, 148, 149, 150, 152, 153
Kiriaki 145, 148, 151,
Kjustendil 106
Kladir pri Pazinu 25, 109, 442
Klana 181, 382, 428
Klenovac 32, 69, 74
Klinovske košare 55
Klis 364
Klisura 317
Klosi 372
Knežak 440, 470
Knin 181, 382, 428
Kobarid 29, 109, 300, 318, 337, 349, 442, 444,
453, 461, 470
Kobdilj 25, 110, 451
Kobjeglava 25, 442
Koboti 197
Kočani 328, 329, 338, 346, 361, 362, 375
Kočevje 223
Kočište 86
Kojško 221, 223, 436, 457, 467
Kokolata 141
Kolari pri Debru 349
Kolašin 446
Kolumi 140, 143, 152, 153, 158, 159, 390, 391
Komen 153, 335, 443, 445, 447, 464, 473
Komiža 407
Komletinci 213, 415
Konče 326
Kondugarata 148, 149
Konice 205
Konjare 101
Konoblje 150
Kony 301
Kopačka 32

- Koper 5, 109, 110, 120, 164, 165, 182, 221, 224,
 266, 311, 335, 336, 337, 338, 358, 377, 383,
 398, 401, 404, 417, 418, 419, 420, 426, 427,
 428, 429, 432, 434, 435, 436, 438, 440, 443,
 445, 447, 452, 455, 456, 459, 462, 464, 466,
 470, 472, 475, 477, 479, 480, 481, 482, 484,
 485, 489, 492, 493, 494
 Kopriva 223, 225, 357, 455
 Koprivišće 22
 Koprivnica 442
 Korab 41, 86, 96, 372
 Korčë 8, 29, 206, 207, 245, 246, 249, 255, 259,
 278, 282, 283, 355, 363, 366, 367, 368, 371,
 374, 402, 413
 Korčula 180, 181, 344, 408, 492
 Korenica (Makedonija) 312
 Korešnica 319, 320, 331
 Korintos 396, 479
 Korintski prekop 125, 129, 397, 492
 Koritnica 222, 454
 Koroška 15, 399
 Koruklata 145
 Kos (otok) 10, 291, 298, 299, 469
 Kosmet 34, 47, 83, 96, 107
 Kosmidery (Poljska) 478
 Kosov Rast 88, 89
 Kosovo 30, 32, 33, 73, 74, 85, 95, 96, 102, 103,
 104, 110, 344, 369, 381, 402, 481
 Kosovo polje 376
 Kosovska Mitrovica 461, 474
 Kostolac 237
 Kostur 66
 Košana 115, 311, 469
 Koštabona 150, 221, 443
 Kotor 492
 Kozadžik 372
 Kozana 311, 447
 Kozara (Bosna) 361
 Kozarevo 349
 Kozina 109, 439
 Kozjak 47, 56, 59, 327
 Kozuli 150, 151
 Kožuf planina 47, 48, 60, 326, 375, 378, 379, 479
 Krajina vas 224, 475
 Kraljevo 163, 474
 Kranj 289, 311, 436, 450, 469
 Kranjci 448
 Kranjska gora 454
 Kras 112, 117, 122, 127, 182, 383
 Krasnogorski (pri Moskvi) 359, 456
 Kravarsko 444
 Kreplje 110, 157, 224, 474
 Kreta 9, 10, 11, 129, 140, 159, 169
 Krf 10, 125, 126, 134, 139, 164, 165, 166, 167,
 199, 201, 202, 353, 357, 358, 367, 394, 403,
 404, 406, 434, 436, 438, 439, 445, 446, 447,
 451, 455, 456, 459, 462, 463, 467, 468, 469,
 471, 473, 475, 480, 487, 492
 Krivogoštane 101
 Križ pri Sežani 337, 470, 472
 Krk 181, 382
 Krmin (Cormons) 382, 385, 470
 Kromberk 117, 221, 222, 311, 435, 452
 Krško 353, 455, 469
 Krtinovci 468
 Kruja 8, 371
 Kruševo 31
 Ksiromero 194, 393
 Kucaki 369
 Kučari 29, 259, 341, 355, 370
 Kučevo 238
 Kuks 96
 Kumrovac 361
 Kurozište 81
 Kuruklata 148, 149, 152
 Kutavo 390
 Kutina 362
 Kvarner 15

 La Spezia 129, 384
 Labin 437, 448
 Laktine 73, 74
 Lamia 11, 342, 349, 392, 468
 Landol 436
 Langwase 381
 Lapac 181
 Larisa 8, 116, 342, 345, 348, 436, 439, 479
 Laško 222, 448
 Lavčani 74
 Lazaropole 77, 78
 Laze 456
 Ledine 340
 Leipzig 450, 472
 Lerin 42
 Leros 236, 291, 296, 298, 299, 334, 400, 416, 480,
 489
 Leskovik 29, 67, 206, 207, 258, 259, 282, 283,
 341, 353, 355, 368, 402
 Leukás 127, 145, 176, 197, 198, 199
 Levihti 299
 Ležeče 463
 Lianokladi 446
 Libanon 197
 Libija 363
 Lienz 110, 224, 401, 471, 474
 Ligota (Poljska) 471
 Lika 309, 340, 345, 355, 403, 404, 428
 Lipa (Smederevo) 237
 Lipa pri Bistrencih 312, 323, 324, 331
 Lipica (Sežana) 147, 155
 Lipsó 298
 Lisac 328, 329, 336, 375, 379, 380, 466
 Lisiče 105

- Lisičje 105, 346
 Litija 109, 446, 455, 478
 Litva 167, 456
 Livek 300
 Lixourion 126, 127, 130, 133, 134, 136, 138, 140, 143, 144, 148, 171, 388
 Lješane 74
 Ljubljana 5, 22, 109, 110, 111, 123, 124, 175, 185, 188, 193, 204, 209, 211, 213, 215, 217, 218, 219, 220, 234, 235, 236, 297, 311, 336, 346, 347, 348, 353, 355, 357, 380, 400, 407, 414, 415, 416, 421, 432, 439, 443, 445, 446, 447, 451, 453, 454, 456, 465, 468, 472, 474, 476, 478, 480, 481, 482, 483, 484, 489, 491, 494, 495
 Ljubljana Moste-Polje 109
 Ljuma 33, 402
 Ločnik pri Gorici 383
 Log pod Mangartom 439
 Logatec 310, 437
 Loka (pri Črnem kalu) 109, 438
 Lokev 109, 301, 455
 Lokovec 301, 311, 478
 Lokov 79, 80, 89, 91, 93, 94, 101
 Lokve 310, 437
 Lom pri Črnem vrhu 46, 109, 469
 London 226, 247, 348, 366
 Lonjer 347
 Lopar 440
 Lošinj 384
 Lovas 213, 415, 440, 441
 Lozice 113, 463
 Loznica 163
 Lože 311, 475
 Lucca 416
 Luckenwald 464
 Lukovec 311, 448, 474
 Lundata-Spilja 125

Mačva 163
 Madžarska 213, 239, 444, 479
 Mahera 195
 Maison Blanche 352
 Majeвица 361
 Makarska 181, 407, 408, 409
 Makedonija 5, 7, 12, 14, 15, 19, 21, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 52, 62, 64, 68, 71, 76, 78, 80, 82, 84, 85, 96, 97, 102, 104, 105, 107, 109, 110, 112, 133, 149, 166, 176, 207, 208, 209, 213, 214, 216, 217, 224, 244, 250, 251, 259, 260, 261, 264, 313, 314, 321, 324, 326, 327, 329, 331, 336, 337, 338, 345, 348, 349, 356, 357, 360, 361, 362, 367, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 399, 400, 401, 402, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 420, 421, 432, 433, 434, 435, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 469, 470, 472, 473, 474, 475, 477, 479, 480, 482, 485, 487, 489, 491, 492, 493, 494, 495
 Makrenica 39, 416, 479
 Makronomi 463
 Malakstra 346
 Mala Prespa 66
 Mala Pristava 42, 221, 440, 476
 Malesija 79, 80
 Male Žabljje 452
 Mali dol 473
 Mali Kamen 336, 460
 Mali Lošinj 114
 Malkoec 74
 Manfredonia 309
 Mantova 241
 Manžan 479
 Marezige 440
 Maribor 37, 64, 117, 163, 221, 239, 240, 335, 336, 337, 352, 361, 380, 398, 434, 439, 441, 442, 446, 454, 455, 463, 466, 474, 476, 481, 486, 487
 Marica (Rodos) 400
 Marmaris 301, 354
 Marof pri Starem trgu 360
 Materija vas 223, 446, 456
 Materija 223, 351, 401, 458, 460, 473
 Mati-Burel 288
 Maun 410
 Mauthausen 207, 352, 444
 Mavriči 310
 Mavrinec
 Mavrovo 360
 Mazura pri Cerknem 110, 224, 475
 Medak 309
 Medana 173, 222, 223, 224, 311, 449, 451, 457, 467, 469, 472, 479
 Medulin 439
 Megala 168
 Megala Livadia 60
 Megalo Vuno 462
 Meglen 378, 379
 Meisen pri Dresdnu 401
 Meligola 168
 Memel (Klaipėda) 177, 352
 Merano 342
 Merče 478, 480
 Mesolonga 292, 339
 Messina 345
 Messina 168
 Mestre 117, 123, 124
 Mešešta 74, 75
 Metaksati 192
 Metković 364
 Metlika 352
 Metohija 32, 33

Miklavž na Dravskem polju 446

Milano 291, 481, 482, 484

Milanovac 379

Milberg 400, 472

Miletina 97

Minsk 167, 358, 359, 456

Miren 127, 221, 223, 441, 449, 467, 475

Mirta 143, 157

Mislodežda 81

Mitilene 294

Mitrišnica 329, 362

Mogorče 77

Mokra 50, 285, 346, 372

Mokren 51

Mokus 49

Molat 409

Monopoli 76, 492

Morava (planina) 367

Moskva 27, 366

Mostar 181, 268, 269, 270, 271, 341, 363, 382, 428

Most na Soči 222, 364, 450, 457

Mostje pri Dol. Lendavi 336, 463

Moščenška Draga 443

Mounda 125, 151

Mravinec 364

Mrežičko 45, 54, 326

Mrše 458

Mrzla rupa 150, 222, 447

Mrzli log 469

Murska Sobotla 239, 446

Myslovica 450

Nabrežina 374, 376, 377, 451

Nagyatad 239

Nanos 60, 113

Navarino 168

Neapelj 241

Nea Skala 130, 134

Negotino 312, 313, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 331, 333, 335, 336, 374, 375, 377, 378, 379, 400, 411, 456, 460, 461, 462, 463, 465, 466, 470, 476, 477, 479, 481, 488

Nemci pri Trnovem 84, 110, 223, 465

Nemčija 23, 129, 143, 162, 245, 319, 349, 381, 382, 387, 405, 411, 440, 445, 453, 455, 458, 461, 464, 466, 472, 475

Neverke 311, 363, 469

Nevesinje 268, 269, 341, 363

New York 348

Nijemci 163, 213

Nikodin 49, 52, 62

Nisoros 298

Niš 107

Niška Banja 458

Noti 47, 59, 60, 61

Notranjska 122

Nova Gorica 109, 221, 222, 223, 224, 310, 311, 336, 337, 356, 399, 416, 435, 436, 437, 438, 440, 441, 442, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 464, 465, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 495

Nova Gradiška 361

Novara 354

Novigrad 358

Novi Sad 334, 335, 338, 435, 482

Novi svet pri Hotedršici 310, 437

Novokračine 110, 455

Novo mesto 220, 222, 353, 376, 444, 486, 487

Novo Selo 74

Nugli 444

Nürnberg 381

Obrov 311, 440, 465

Ohrid 32, 34, 41, 67, 68, 69, 72, 73, 74, 402

Ohridsko jezero 32, 43, 67, 249, 284

Olib 409, 410

Olimp 360, 457

Opar 346

Opatija 374, 457

Opatovac 213, 221, 223, 224, 238, 415, 440, 441, 452, 456, 471, 474

Općine 235

Oraov Dol 27, 50, 51, 52, 110, 224, 261, 472

Orašje 163

Orehok 114, 222, 310, 338, 436, 448, 452

Orestis 11

Orešje 458

Oreški vrh 51, 52, 262

Ormož 221, 337, 470

Osek 311, 443

Osijek 402

Oslavja 223, 458

Osogovo 327

Osojnica pri Žireh 115, 200, 223, 459

Osun 286

Otlica 110, 222, 356, 454, 476

Otošče 113, 221, 441, 480

Ovčje polje 361

Ozeljan 116, 117, 352

Ozren 361

Padova 342, 481

Pag 309, 409, 410

Paikon 47, 60, 61, 62

Pakrac 213, 239

Palagruža 181

Palermo 351

Palestina 13, 290, 297, 303, 306, 308, 310, 339,
 347, 354, 434, 436, 437, 438, 439, 443, 445,
 447, 448, 450, 451, 457, 459, 462, 465, 467,
 468, 469, 470, 471, 472, 473, 475, 477, 478,
 480, 486
 Paliki 140, 145
 Palis 128
 Pantolovica 155
 Paradiso 298
 Parascavil 450
 Pared 473
 Pariz 130, 136, 289, 347
 Parmenac (Čačak) 222, 448
 Parnasos 11, 349
 Paruca 322, 327, 328, 336, 375, 377, 434, 464
 Patignotis 448, 473
 Pátmos 298
 Patos 285, 341
 Patovac 441
 Patras 9, 124, 125, 127, 131, 142, 151, 164, 168,
 292, 339, 384, 385, 396, 469
 Patraški zaliv 129, 386
 Pazin 27, 109, 110, 127, 477
 Peč pri Gorici 221, 223, 438
 Pečina (Albanija) 346
 Pečine (Tolmin) 108, 435
 Peč 64, 110, 166, 283, 455, 467
 Pederja 153
 Peloponez 10, 11, 125, 126, 129, 134, 139, 159,
 164, 168, 169, 344, 397, 438, 440, 458, 462,
 475, 476, 492
 Pelješac 181, 428
 Pentina 170, 178
 Pepelište 324, 334
 Peratata 129, 130, 131, 133, 134, 137, 159, 492
 Perister 44, 457
 Permeti 13, 29, 259, 341, 344, 346, 355, 370, 372,
 402
 Pesaro 240
 Peshkopija 95, 96, 346, 372
 Pesočani 74
 Petelinje 463
 Petrič 377
 Petrovac na Mlavi 238
 Petrovija 453
 Petrovo selo 376
 Pevdasev Erdesa 360
 Pevma 223, 458
 Peza 346
 Pharaklata 148
 Piemonte 115, 135
 Pilos 126, 134, 164, 168, 458
 Pindsko gorovje 24, 196
 Piran 311, 358, 469, 479, 494
 Pirej 8, 236, 237, 298, 299, 300, 348
 Pistoia 112, 117, 118, 345
 Pivka 471, 476
 Plačkovica 323, 326, 327, 328, 329, 336, 362,
 375, 377, 378, 379, 380, 453, 464, 466
 Planina 456
 Plave 25, 27, 109, 447
 Pleso pri Zagrebu 352
 Plešivo 222, 223, 449, 457
 Pliskovica 447
 Plomin 384, 385
 Pobegi 311, 447
 Podbela 365
 Podbrdo 25, 27, 110, 135, 224, 264, 476, 479
 Podgora (Gorica) 112
 Podgora (Dalmacija) 407
 Podgorica (zdaj Titograd) 343, 344
 Podgrad 358, 450
 Podgradac 249, 250, 284, 341, 371
 Podgrič 113, 463
 Podhom 436
 Podkraj 223, 458
 Podleskovec 441
 Podmelec 29
 Podnanos 113, 442, 463
 Podraga 442
 Podsabotin 221, 436
 Podub pri Starem trgu
 Podvis 74
 Pohorje 60
 Polica 371
 Police (Benkovac) 309
 Poličnik 309
 Poljane (Štanjel) 434
 Poljska 140, 167, 358, 450, 473, 478
 Ponikve 224, 447, 471, 474
 Popčevo 329, 375
 Popec 78
 Popovac 74
 Poreč (Istra) 358, 435
 Poreč (Makedonija) 99
 Poros 147
 Porozine 114
 Port Said 305, 309, 340
 Posoče 127, 382
 Postojna 111, 112, 117, 118, 122, 123, 124, 127,
 162, 182, 193, 221, 222, 223, 228, 292, 294,
 303, 310, 311, 338, 343, 356, 435, 436, 438,
 439, 440, 441, 444, 446, 448, 449, 452, 456,
 457, 458, 459, 463, 469, 470, 471, 473, 476,
 479, 495
 Potenza 351
 Poum 81
 Povir 223, 461
 Požarevac 237, 238
 Požarsko 65
 Praga 347
 Prebeneg 336, 462
 Predmeja 25, 27, 109, 345, 439
 Prekmurje 239

Preko 409
 Prelože pri Divači 109, 261, 447
 Premuda 410
 Presek 78
 Preserje 400, 472
 Prespa 32
 Prespansko jezero 24, 32, 43, 84, 349, 381
 Prestranek 311, 436, 446, 449, 456, 458, 469, 471, 473
 Preveza 8, 142, 197, 199, 227, 228, 229, 230, 357, 455
 Previs 81
 Pribadište 59
 Prilep 39, 50, 51, 52, 62, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 110, 224, 264, 346, 401, 402, 472
 Primorska 14, 16, 17, 30, 111, 117, 118, 225, 347, 360, 361, 432, 433
 Prisovjani 77, 79, 80
 Pristava 222, 444
 Priština 262, 370
 Prizren 96, 448
 Prodromos 47
 Prohor Pčinski 327, 375
 Prokupata 153
 Pronni 128
 Prvačina 25, 50, 110, 224, 311, 399, 400, 472, 473
 Przewod (Poljska) 458
 Prždeva 326
 Psari 169
 Ptuj 437
 Puče 223, 466
 Pudob pri Starem trgu 336, 462
 Puglia 406, 407, 410
 Pulj 65, 110, 117, 127, 236, 303, 311, 384, 439, 442, 450, 463, 468, 472, 477

Quastino 308, 309
 Quentin 405

Rab 492
 Rabac 384
 Radika 86, 89, 96, 372
 Radište 71
 Radivojci 97
 Radlje ob Dravi 454
 Radoviško 325, 326
 Radovljica 436
 Rajlovac 376
 Rapallo 16
 Raspor 437
 Raša 114
 Rateče 455
 Raviscanina 44
 Ravne pri Cerknem 113, 152, 163, 221, 436, 439
 Ravnice pri Gorici 468

Ravnje 446
 Razata 148, 153
 Razdrto 113, 152, 435
 Razguri 224, 470
 Razpače (Razpotje) 77, 79, 82, 83, 85
 Razpor (Istra) 28, 109
 Reggio Emilia 381
 Reka 16, 109, 117, 223, 272, 364, 365, 455, 464, 468, 470, 481, 483, 484
 Renče 462, 478
 Repentabor 301, 311, 353, 445, 458
 Resen 67, 68, 69
 Ribnica (Kraljevo) 163
 Ribnica (Postojna) 42, 476
 Ricmanje (Trst) 336, 337, 377, 378, 379, 380, 465, 466
 Rieti 354
 Rihenberg (zdaj Branik) 121, 127
 Rim 22, 121, 142, 241, 251, 271, 272, 274, 299, 341, 358, 364, 365, 366, 400, 482, 484
 Ristovac 327
 Ritomeče 311, 465
 Rižana 110, 462
 Ročinj 223, 460
 Rodež 472
 Rodos 9, 10, 129, 169, 291, 298, 299, 300, 303, 344, 354, 400, 438, 445, 450, 470, 472, 478
 Romanija 363
 Romunija 95, 237, 451
 Rovinj 108, 358, 437
 Rusija 15, 237
 Rut 222, 449
 Rügen 352

Salucco 348
 Sami 127, 128, 130, 134, 137, 147, 149, 150, 152, 153, 155, 157, 158, 162, 173, 174, 195, 391, 418, 454
 Samos 9, 10, 291, 292, 293, 294, 295, 297, 299, 302, 306, 308, 339, 340, 434, 437, 438, 439, 442, 443, 445, 447, 448, 454, 462, 467, 468, 470, 471, 472, 473, 475, 477, 486, 487
 Sandžak 352
 Santamaura 342
 Sarajevo 110, 162, 363, 376, 464
 Sarandaporos 206
 Sardinija 18, 362, 416
 Sateska (reka) 42
 Sava 359
 Sazeno 384
 Sela na Vipavskem 381
 Selce 79, 80, 85, 89, 91, 93
 Senovo (Krško) 336, 460
 Senožeče 115, 221, 224, 441, 462, 475, 480
 Sestrunj 409
 Sežana 9, 110, 127, 163, 221, 222, 223, 224, 311,

336, 353, 357, 374, 376, 377, 403, 434, 435,
 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446,
 447, 448, 449, 450, 451, 453, 455, 458, 459,
 460, 461, 462, 463, 465, 467, 468, 470, 471,
 472, 473, 474, 475, 478, 480, 495
 Shijak 286
 Shkumbini 285, 371
 Sicilija 9, 18, 129, 345, 351, 416, 428
 Sicilska ožina 404
 Sičevo 448
 Silba 409, 410
 Simoniko 454
 Singa 357, 455
 Sinopi 227, 228
 Sirija 13, 297, 302, 308, 339, 354
 Sirta 404
 Sitnica 378
 Skader 8, 257, 288, 371
 Skalanova 297
 Skombini 29, 381
 Skopje 15, 41, 42, 86, 102, 105, 106, 112, 136,
 139, 149, 176, 200, 203, 205, 206, 207, 208,
 209, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219,
 220, 234, 235, 261, 319, 333, 336, 353, 354,
 361, 367, 375, 376, 402, 414, 415, 419, 425,
 427, 463, 464, 481, 482, 484, 485, 487
 Skopo 224, 457
 Skrapar 346
 Slansko 101
 Slap ob Vipavi 224, 479
 Slatina 72, 73, 96, 100
 Slavej planina 41, 66, 72, 73, 74, 76
 Slavina 436, 449, 469, 473
 Slavonija 238, 239
 Slavonska Požega 361
 Slavonski Brod 163, 167, 331, 361, 467, 482
 Slivje (Brkine) 344, 438
 Slivovo 12, 35, 69, 74, 107, 260
 Slovenija 7, 9, 14, 39, 95, 103, 107, 108, 140, 174,
 193, 207, 208, 214, 215, 226, 228, 232, 235,
 310, 317, 355, 356, 357, 369, 376, 402, 404,
 411, 416, 420, 426, 427, 429, 434, 481, 491,
 493, 494
 Slovenj Gradec 240
 Slovenska Istra 109, 482
 Slovensko primorje 7, 14, 15, 17, 25, 39, 179,
 181, 208, 215, 216, 235, 313, 345, 374, 382,
 385, 398, 403, 412, 418, 427, 428, 429, 482
 Smederevo 237
 Smokovo 99
 Smoljane 49
 Snežnik 484
 Sobotsko 44, 47, 58
 Soča 222, 450, 451
 Soča (reka) 343, 358, 365
 Solin 267, 268, 272, 341, 363, 364, 365
 Solkan 117, 127, 221, 222, 444, 452, 465
 Solun 8, 42, 44, 47, 60, 62, 66, 67, 167, 170, 175,
 333, 359, 381, 444, 453, 456, 479
 Solunska glava 51
 Sorbona 130
 Soška dolina 112, 182, 383
 Sotiri 253, 371, 453
 Sovjetska zveza 108, 140, 167, 211, 232, 238,
 245, 267, 358, 382, 384, 405, 411, 451, 480
 Sovodenj 171, 223, 459, 469
 Sovodnje ob Soči 127, 221, 222, 224, 438, 451,
 455, 475, 476
 Sparta 168
 Split 165, 168, 181, 267, 272, 309, 341, 363, 364,
 382, 409, 486, 492
 Spodnja Idrja 223, 273, 456, 467
 Spodnje Škofije 224, 480
 Spodnji Novaki 221, 436
 Srbija 47, 127, 130, 163, 165, 213, 214, 215, 216,
 217, 218, 237, 347, 354, 363, 378, 382, 411,
 415, 420, 452, 456, 474, 480
 Srbijanka 109, 465
 Središče ob Dravi 221, 343, 438
 Srednja Kanomlja 469
 Srednji vzhod 192, 204, 291, 296, 297 302, 303,
 309, 310
 Sredozemlje 9, 18, 245, 291
 Srem 163, 234, 238, 354, 474, 478
 Srpenica 464
 Stara cerkev pri Kočevju 300
 Stara Oselica 469
 Stara Pazova 325
 Stara Vilna 167, 358
 Starigrad 410
 Stari Trg pri Ložu 452
 Stepanci 49
 Stogovo 76, 85, 89
 Stolac 363
 Stomaž pri Sežani 310, 434, 468
 Ston 428
 Stradella 405
 Stragova 317
 Strana 438
 Straža (Cerkno) 223, 456
 Strogovo 372
 Struga 34, 36, 41, 74, 75, 76, 79, 80, 84, 85, 86,
 88, 89, 92, 93, 95, 207, 351, 360, 372
 Strumica 326, 329, 375
 Strupinovo 45
 Subotica 376
 Sučuraj 408
 Sueški prekop 304
 Suha gora 97, 98
 Suho polje 163
 Sukošan 309
 Sulova 286, 346
 Sumartin 408
 Sušak 468, 470

Suvodol 101
 Sužid 461
 S. Andrea 397
 S. Eufemia 150, 391
 S. Kvaranta 8
 Sv. Dimitrija 52
 Sv. Duh (Zagreb) 456
 Sv. Georgija 131
 Sv. Ilija pri Voskopoji 368
 Sv. Lucija (zdaj Most na Soči) 273, 274
 Sv. Maver 441
 Sv. Naum 249
 Sveti Ivanac 311, 468
 Sveti Križ (Trst) 152, 222, 311, 337, 409, 451, 470
 Sveti Petar 443
 Sveto pri Komnu 336, 374, 376, 377, 464
 Syme 298

 Šabac 214, 415
 Šapjane 382
 Šar planina 33, 73
 Šebrelje 222, 447
 Šembarlejn 346
 Šembije 348, 440
 Šempas 116, 117, 127, 135, 222, 223, 224, 311, 334, 416, 454, 457, 462, 467, 471, 473, 480
 Šempeter (zdaj Pivka) 115
 Šempeter pri Gorici 222, 223, 311, 440, 444, 461
 Šentrupert na Dolenjskem 335, 434
 Šentviška gora 29, 109, 355, 444, 448
 Šibenik 181, 409, 492
 Šid 163
 Šištevac 96
 Škofije 110, 336, 462, 472, 475
 Škofja Loka 223, 449, 457, 459
 Škriļje 311, 439, 469
 Šlovrenc 440
 Šmarje (Koper) 127, 221, 223, 443, 459, 466
 Šmartno 223, 456, 459
 Šolta 407
 Španija 130, 318, 384, 470
 Špatit 369, 371
 Štandrež 110, 336, 337, 411, 453, 455, 460, 464, 476, 477
 Štanjel 221, 311, 336, 360, 434, 443, 446, 448, 462, 468
 Števerjan 224, 311, 441, 464, 472
 Štip 326, 329, 333, 336, 337, 361, 378, 379, 466
 Št. Jakob pri Ljubljani 220
 Štorje 221, 222, 440, 449
 Šumadija 352

 Tabor 476
 Taranto 116, 306, 309, 340, 342, 344, 355, 397, 398, 404, 405, 410, 436, 440, 449, 492

 Tatre 110, 152, 157, 224, 401, 441, 472
 Tefinni 302, 354
 Tel Aviv 302
 Telegrafos 148
 Tel el Kebir 304, 305, 306, 355
 Temnica na Krasu 400, 401
 Tepelena 372
 Tesalija 10, 11, 345, 439, 446
 Tetovo 33, 41, 97, 98, 100, 346
 Thermopolis 462
 Tikveš 312, 326, 335, 336, 375, 462
 Tilos 298
 Tirana 27, 29, 33, 245, 266, 288, 289, 290, 341, 343, 371, 373, 381
 Tirensko morje 137
 Tirolska 67
 Titov Veles 42, 43, 51, 102, 104, 105, 330, 361, 375
 Tolmin 29, 109, 110, 127, 135, 221, 222, 224, 243, 244, 257, 264, 274, 275, 311, 313, 335, 336, 354, 355, 356, 362, 412, 435, 438, 441, 444, 445, 448, 450, 451, 454, 458, 460, 461, 464, 471, 476, 477, 479, 487, 495
 Tomaj 221, 434
 Tomori 253, 346, 453
 Tomorica 253, 287, 346, 371, 453
 Topole 110, 416
 Topolnica 99, 100
 Topolovec 222, 452
 Torino 121, 354
 Toskana 416
 Tovarnik 213
 Trbiž 15
 Trebinje 268
 Trenta 275
 Tresino 65
 Treska 98, 361
 Tribanj 471
 Tri kale 401
 Tripoli 302
 Tripolis 9
 Tripolis na Peloponezu 125, 168
 Trnje pri Pivki 336, 337, 360, 361, 463
 Trnovo pri Ilirski Bistrici 110
 Trnovo pri Novi Gorici 85, 303, 310, 311, 437, 468
 Trnovska planota 84
 Trnovski gozd 124
 Trogir 181, 409
 Trojanata 159
 Trst 16, 23, 109, 114, 117, 135, 208, 216, 221, 222, 223, 235, 236, 256, 289, 301, 309, 311, 313, 336, 337, 342, 347, 348, 353, 354, 356, 357, 360, 373, 377, 382, 383, 384, 385, 390, 399, 403, 426, 428, 432, 435, 438, 439, 440, 441, 444, 445, 450, 451, 458, 465, 466, 469, 474, 482, 483, 484, 487

- Trstenik (Buzet) 357, 455, 465
 Trstenik (Makedonija) 59, 62, 163
 Tržaška pokrajina 15
 Tržič (Monfalcone) 223, 272, 358, 364, 383, 411, 467
 Tunizija 404
 Tupelče 445
 Turčija 13, 129, 134, 291, 292, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 314, 339, 354, 375, 486, 487
 Tuzla 163
- Učēja 362
 Udovo 329
 Ugljan 409
 Ukrajina 358
 Umag 110, 358, 448, 453
 Ural 359, 456
 Uroševac na Kosovu 23, 64, 109
 Ustje 25, 110, 472
 Užice (zdaj Titovo Užice) 163
- Valandovo 329
 Valjevo 361, 475
 Valona 8
 Valsamata 152, 158
 Valtos 194
 Varasoros 62
 Vardar 97, 312, 324, 326, 338, 362, 374, 375, 378, 411
 Vardarska dolina 31, 60
 Vardarska Makedonija 11
 Varkiza 205
 Varšava 358, 359
 Vati 292, 294, 295, 298, 339, 391
 Vatikan 316
 Vedrijan 478
 Vela 205
 Velebit 309, 410
 Velika Britanija 15, 191
 Velika Gorica (Zagreb) 444, 479
 Velike Bloke 374
 Veliki dol 119
 Veliki Otok 311, 470
 Velmej 64, 68, 73, 74, 79, 85
 Vepřčana 49
 Verče 346
 Vermej 401
 Vernon 66
 Vešje 324, 325, 326
 Vevi 66
 Videm (Udine) 244, 401, 404, 410, 411, 483
 Vinica (Makedonija) 327, 329
 Vinica (Slovenija) 310
 Vinkovci 163, 361, 471
 Vipava 29, 110, 182, 311, 380, 402, 447, 466, 473, 479
 Vipavska dolina 111, 117, 336, 383, 445
 Vipavski Križ 311, 477
 Virtkuč 285, 341
 Vis 171, 181, 344, 357, 358, 399, 406, 408, 409, 492
 Viskuč 366, 369, 370
 Vitačevo 326
 Vitolišta 45
 Vitomirice 109
 Vitovlje 473
 Vižinada 135, 435
 Vižmarje pri Ljubljani 234
 Vladimirovo 327
 Vlora 346
 Voglje 467
 Vogrsko 311, 475, 480
 Vojnica 31
 Vojnik (Celje) 461
 Vojsko 447
 Vojsko nad Idrijo 150, 153, 222
 Vojščica pri Gorici 156, 221, 442
 Vojšanci 312, 319, 324, 331
 Vojvodina 213, 216, 217, 218, 240, 415, 420
 Volarje 153, 222, 454
 Volče (Postojna) 311, 469
 Volče (Tolmin) 153, 221, 335, 438, 441, 454
 Volčja draga 117, 311, 460, 469, 475
 Volmado 197
 Volos 8, 348, 416, 440, 479
 Volosko 223, 457
 Vonici 197
 Vorasorske planote 65
 Voskopoj 278, 367, 368
 Vrachona 158
 Vrbanja 336, 445
 Vrbjani 74, 78
 Vremski Britof 450, 463, 475
 Vremščica 115
 Vrnjačka Banja 163
 Vrpolje 361
 Vrstnik 273
 Vršac (Banat) 336, 411, 453, 460, 479
 Vrtojba 311, 459, 480
 Vrtovin 221, 439
- Zabok 361
 Zadar 109, 117, 127, 301, 309, 311, 409, 410, 435, 471, 477, 492
 Zagon 456
 Zagreb 16, 124, 318, 332, 345, 347, 357, 361, 369, 378, 441, 444, 481, 482
 Zajes 41, 109, 264
 Zakintos 127
 Zalog pri Ljubljani 110, 359, 457
 Zalošče 222, 310, 394, 437, 445, 477

Zarečje 221, 435	Zheitin (Nemčija) 222, 451
Zavoj 67, 68, 69, 73, 79	Zidani most 439, 457
Zavratec 199, 223, 468	Zle Strani 93, 94
Zbaždi 39, 77, 79, 80, 82, 83, 84, 89, 91, 92, 93, 94, 110, 431, 465	Zvornik 163
Zborsko 326	
Združene države Amerike 16, 347	Žaga 257, 272, 273, 362, 363, 374, 464
Zdunje 98, 99	Žagubica 238
Zelenglava 407	Žeje 311, 471
Zelenica 288	Žigoni 478
Zemona 29, 110, 466	Žiri 340
Zemun 452	Živogošče 408
Zgornje Gorje 436	Županja 336, 445

Pri imenih krajev in tudi pri osebnih imenih ter priimkih so lahko nastale razlike v pisavi zaradi fonetično ali etimološko pisanih virov.

Vsebina

Posvetilo	5
UVODNA BESEDA (Srečko Likar)	7
Prizorišče dogajanja 7 – Razmestitev sil 8 – Oblike in značilnosti odpora 11 – Delež primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov 12 – Pričevanja po štirih desetletjih 14	
SLOVENSKA ČETA V 3. BATALJONU 1. MAKEDONSKO-KOSOVSKE UDARNE BRIGADE (1943–1944)	15
Nečloveško fašistično nasilje 16 – Narodna zavest se je okrepila 17 – Raznotere poti v Slovensko četo 18 – Skupina, ki je prišla iz Grčije 19 – Od prijateljstva do zavezništva 21 – Pot Srečka Brezavščka v svobodo 22 – Mnogo podobnih usod 24 – Debrska skupina 25 – Albanska skupina 28 – Priprave za ustanovitev brigade 30 – Enote, ki so prišle v sestavo 1. makedonsko-kosovske brigade 31 – Ustanovitev brigade 34 – V brigado pridejo iz Grčije prvi Slovenci 36 – Četa dobi svojo podobo 38 – Nemška ofenziva na osvobojeno ozemlje 41 – Janez in njegovi minerji 42 – Slovenci v jurišno-bombaški četi 43 – Napad na Mrežičko in na Fuštan 45 – Pred velikim »bogomilskim« pohodom 47 – Slovenska četa v zaščitnici 48 – Pade Albert Stanič 50 – S presenečenji skozi sovražnikov obroč 51 – Najtežja noč velikega pohoda 52 – Preboj čez Crno reko 54 – Komandantov košček kruha 55 – Smrt od mraza in lakote 56 – Ogenj na snegu 57 – Vnovič v Bahovem 58 – Med Vlahi v Arhangelosu 60 – Sodelovanje z enotami ELAS in s prebivalstvom 60 – Preureditev čete 62 – Neprijetno presenečenje 65 – Spet na pohodu 66 – Preboj čez Galičico 67 – Skozi še en bolgarski obroč 69 – Šarec Ivana Mejača 70 – Počastitev Slovenske čete 71 – Balistova svinčenka v Tavčarjevi bombi 72 – Udarec po elitni SS-diviziji »Skenderbeg« 73 – Brigada deset dni v novi ofenzivi 73 – Maja 1944: akcije nadaljujemo! 75 – Zapoznena proslava 1. maja 77 – Balistično nadlegovanje in naš protinapad 79 – Slovenska četa v 2. bataljonu 80 – Obisk v partizanski	

bolnišnici 81 – Smrt Jožeta Podgornika 82 – Preureditev bataljonov in novo vodstvo Slovenske čete 83 – Skupen grob 84 – Napad na Debar 85 – Albanske brigade ni bilo na bojišču 86 – Naša strojnica uniči posadko nemškega topa 87 – Spomini partizanke Koke 90 – Zadnji boji na območju Malesije 91 – Dvoboj dveh strojnic 92 – Slovenci – oficirji v albanski enoti 94 – 250 km dolgi pohod 95 – Vračanje v Makedonijo 97 – Ustanovitev 18. makedonske brigade 99 – K novim zmagam 99 – Bolgari pobegnejo iz Broda 100 – Kapitulacija Bolgarije 101 – Slovenska četa prepolovljena 102 – Slovenci prevzamejo nove, odgovorne dolžnosti 104 – Ustanovitev avtobrigade 105 – Svetozar Vukmanović-Tempo izpolni obljubo 106 – Slovenska četa se končno razide 107 – Seznam borcev Slovenske čete 108

SAMOSTOJNA PARTIZANSKA ČETA »PRIMORJE« V ELAS (1943–1945)

111

Jesen 1942 v Vipavski dolini 111 – Srečanje z Jankom Premrlom-Vojkom 113 – Že decembra 1941 v akciji 115 – Organiziranje Osvobodilne fronte 117 – Razgibana dejavnost sredi sovražnika 118 – »Ribelli...« 120 – Zastrazeni v Grčijo 121 – »V Atenah mijavkajo mačke...« 124 – Razmestitev posebnega kazenskega bataljona primorskih Slovencev in istrskih Hrvatov v Grčiji 126 – Posebnosti in znamenitosti Kefalonije 127 – Razmere na otoku v letu 1943 128 – Slovenska pesem nam je odpirala grška srca 129 – »To so Srbi, naši bratje!« 131 – Mlinar Stamatis 134 – Ob padcu fašizma še vedno v zaporu! 135 – Programa OF pa fašisti niso dobili v roke 137 – Novi stiki z ELAS na otoku 138 – Prvi naj bi Nemce napadli mi 141 – Razmestitev vojaških oboroženih enot 142 – Usodni septembrski dnevi 144 – Pogumno dejanje Amosa Pampalonija 146 – Ultimatum generala Lanza 147 – Začetek bojev na Kefaloniji 148 – Bitka za Telegrafos 148 – Boji za Kardakato 149 – Črni dan: 21. september 1943 151 – Kruto nemško maščevanje 153 – Vstala od mrtvih 155 – Kar štirje Odiseji... 157 – Konec bitke za Kefalonijo 158 – Sklep OF v taborišču: boj nadaljevati! 162 – Zmage in umiranje naših ljudi na Krfu 164 – Tudi s Peloponeza so vodile poti v svobodo 168 – Med nemško okupacijo 169 – Kako smo Grkom rešili pristanišče Argostolion 172 – »Primorje« – čvrsta vojaška enota 176 – Čemu zapisane pravice in dolžnosti? 179 – Zgledno tovarštvo 182 – Čar Prešernovih Poezij 185 – Nosilec italijanskega upora na Kefaloniji 188 – Boj za oblast 189 – Odhod Italijanov 192 – Na grško kopno in v prve operacije 193 – »Telome tin laiki demokratija!« 195 – Osvoboditev otoka Levkade 197 – Ubežni jugoslovanski kralj in ukradeno zlato na travi v Agrinionu 199 – Likvidacija ELAS 201 – Čez grško-albansko mejo

202 – Obisk Mihe Marinka in Ivana Potrča v Skopju 207 – Tragične zmote 209 – Titova priljubljenost 211 – Časten prispevek 212

SAMOSTOJNI SLOVENSKI BATALJON V MAKEDONIJI 213

Hude izgube na sremski fronti 213 – Srečanje s četo »Primorje« 214 – Nova slovenska brigada 216 – 1. samostojni slovenski bataljon 218 – V Ljubljano! 220 – Seznam borcev Samostojne partizanske čete »Primorje« 221

ŠE NEKAJ PRIČEVANJ 225

Z otoka Kefalonije do Trsta 225

Mobilizacija na Primorskem 225 – Pot v Grčijo 226 – Težka pot k partizanom 228 – Beg 228 – Med partizani 230 – Nemci napadajo 231 – V novo enoto 232 – Pohodi in akcije 233 – V Jugoslavijo! 234 – Žalostne novice 235

Od Lerosa do Dravograda 236

Na otoku Lerosu 236 – Z ladjo spet na kopno 237 – V Slovenskem bataljonu 238 – V Dravogradu 239 – Srečanje z Bolgari in Kozaki 240

Pred vojaškim sodiščem 241

Med grenadirji 241 – Stiki z Grki 241 – Bom obsojen na smrt 242

SLOVENSKI PARTIZANI V ALBANIJI IN MAKEDONIJI 244

V negotovo prihodnost 244 – Iz Barija prek Tirane in Elbasana v Korčo 245 – Prvi stiki z odporniki: 25. decembra 1941 246 – Strojnica za albanske partizane 247 – Vsem ovaduhom navkljub 248 – Prvi od nas med albanskimi partizani 250 – Trden sklep: v partizane 251 – S topovi nad ubežnike 254 – Skrivališče v bunkerju 255 – Razkropljenci se znajdemo v albanski partizanski enoti 256 – Napad na sovražnikovo posadko v Leskoviku 258 – S Svetozarjem Vukmanovičem-Tempom v Makedonijo 259 – S Slovensko četo v nove boje 260 – Divjanje Bolgarov 262 – Trdote bogomilskega pohoda 262 – Kaj je prestal Karlo Štekar 264

BILI SMO V ALBANIJI 266

Življenje ob meji 266 – Srečanje pri vojaki 266 – Slovenščina nas je zbliževala z domačini 267 – Sodelovanje z aktivistom Pejčičem v Nevesinju 269 – Zapornika rešena, jaz v zapor 270 – Karabinjerji nas spet polovijo 272 – Že drugič v Albaniji 275 – Po vseh zapletih vendarle albanski partizani 278 – Bojni krst v napadu na Leskovik 281 – Krvave sledi v albanskih gorah 284 – Na domu Enverja Hoxhe 286 – 25. junija 1945: končno doma, v Titovi Jugoslaviji 288

SLOVENSKA ČETA V PALESTINI IN EGIPTU 291

Po morju v Grčijo 291 – Lakota in gorje 292 – Prvi stiki z ELAS: spomladi 1942 293 – Strelivo in dragoceni podatki za grške partizane 294 – Skupni boji proti Nemcem 295 – Rešitev: z otoka Samos v Turčijo 296 – Prek Sirije v El Burej pri Gazi 297 – Primorski fantje na Dodekanezu 298 – 40.000 Italijanov se vda 5000 Nemcem 299 – Tudi z Rodosa je pot vodila v domovino 300 – »Hočemo v NOV Jugoslavije!« 302 – V palestinsko Gazo 302 – Pridružijo se primorski Slovenci – letalci in mornarji ter istrski Hrvati 303 – Za en dan zamudila odhod tankovske brigade! 304 – Za kazen: Vsi v Criminal camp! 305 – Zgled vsem v taborišču 307 – Končno na svobodnih domačih tleh 309 – Seznam borcev, ki so v NOVJ prišli z Dodekaneških otokov in se nato vključili v prekomorske brigade 310

PRIMORSKI SLOVENCIZ MAKEDONSKE VASIBISTRENCINO 312

Nekatere značilnosti vasi Bistrenca 312 – Doseljevanje Slovencev 313 – Življenje do okupacije 314 – Sodelovanje v NOG 317 – Avgusta 1943: iz rudnika v partizanski odred 320 – Še deset vaščanov odide v partizane 324 – Varovali smo 1. zasedanje ASNOM 327 – Po osvoboditvi Makedonije še na sremsko fronto 329 – Med 35 borci je bilo 21 primorskih Slovencev, 7 Turkov in 7 Makedoncev 334 – Seznam borcev in aktivistov NOB 335

NEKAJ ŽIVLJENJEPISOV 338

Ida Benčič 338 – Franc Bizjak 338 – Dominik Bogataj 340 – Alojz Bolčina 342 – Ivan Cenčič 343 – Jože Cergol 344 – Bruno Čermelj 345 – Peter Česnik 345 – Ivan Marija Čok 347 – Rudolf Dolgan 348 – Slavko Gabršček 349 – Franc Gerželj 351 – Tone Gošnik 352 – Karlo Guštin 353 – Janko Hrast 354 – Valentin Jug-Zdravko 355 – Srečko Likar 356 – Alojz Lisjak 357 – Ante Maglica 357 – Franc Marinšek 358 – Ivan Mejač 359 – Izidor Pegan 360 – Vladimir Pegan 361 – Franc Pičulin 362 – Alojz Pipan 374 – Franc Pipan 376 – Stanko Pipan 377 – Alfonz Pregarc 377 – Dušan Pregarc 378 – Milan Pregarc 379 – Peter Pregarc-Tikveški 379 – Rihard Premrl 380 – Angelo Rossi 382 – Elio Sfiligoj 382 – Albert Stanič 399 – Alojz Stepančič 400 – Anton Stranščak 401 – Karlo Štekar 402 – Anton Tominc 403 – Federico Vincenti 404 – Peter Vižintin 411 – Leonard Vogrič 412 – Bronislav Vrhunec 414 – Alojz Zidar 416 – Jože Živec 416

NEKAJ DOKUMENTOV	417
------------------------	-----

Pravice in dolžnosti slovenske enote »Primorje« pri ELAS 417 – Izjavi poročnika Agisilaosa Miliariesisa, adjutanta pri poveljstvu Jonskih otokov 7. brigade ELAS 418 – Listina o sodelovanju in vedenju slovenske enote »Primorje« pod vodstvom tovariša Srečka Likarja 419 – Ukaz o ustanovitvi 1. samostojnega slovenskega bataljona 419 – Poveljstvo čete »Slovenskih domoljubov« v Grčiji 420 – Izjava kapetana Amosa Pampalonija 421 – Komunistična stranka, prevod iz grščine in italijanščine, napravljen jeseni 1944 421 – Dva zgovorna dokumenta 423 – Izjava Svetozara Vukmanovića-Tempa 426 – Za enake pravice vseh borcev NOVJ 426 – Vsebina telegrama, ki so ga borci poslali tovarišu Titu 427 – Izjava v zvezi z zadnjimi dogodki v jugoslovanskih-italijanskih odnosih 429 – Telegram tovariša Tita 430 – Padlemu soborcu Jožetu Podgorniku 431

ABECEDNI SEZNAM SLOVENSKIH BORCEV V NOV MAKE-	
DONIJE, GRČIJE IN ALBANIJE	432
VIRI IN GRADIVO	481
SPREMNA BESEDA	491
SKICE IN ZEMLJEVIDI	497
ABECEDNI SEZNAM OSEB	513
ABECEDNI SEZNAM KRAJEV IN DEŽEL	542

FOTOGRAFIJE na straneh: 17, 19, 21, 23, 25, 26, 28, 35, 37, 39, 44, 50, 53, 61, 63, 64, 68, 71, 78, 82, 103, 105, 106, 108, 112, 114, 116, 119, 125, 129, 131, 132, 133, 136, 138, 139, 142, 152, 161, 165, 166, 169, 170, 173, 175, 176, 178, 180, 183, 184, 186, 187, 190, 191, 194, 203, 205, 206, 208, 209, 210, 214, 215, 217, 218, 219, 220, 246, 251, 252, 253, 257, 260, 261, 263, 306, 308, 310, 313, 314, 315, 317, 318, 319, 321, 322, 323, 325, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 440

Skupina avtorjev

BOJ POD OLIMPOM

Slovenci v narodnoosvobodilnem boju
Makedonije, Grčije in Albanije

Zbornik

Zbrali komisija za zbiranje zgodovinskega gradiva pri osrednjem odboru
prekomorcev-borcev NOVJ in komisija za zbiranje zgodovinskega gradiva pri
odboru Skupnosti slovenskih borcev v NOB Makedonije, Grčije in Albanije

Uredila in za tisk pripravila

Albert Klun in Tone Gošnik

Strokovni recenzent Rado Bordon

Skice in zemljevide po zasnovi Alberta Kluna
izdelal Vladimir Štimac

Opremil Bronislav Fajon

Korigiral Srečko Mrak

Izdali in založili

Založba Borec v Ljubljani
in

Založba Lipa v Kopru

Za založbi: Andreja Kmecl in Slavko Sušnik

Tisk in vezava: Tiskarna Tone Tomšič
v Ljubljani, aprila 1984

Naklada 4000 izvodov

